

БАС РЕДАКТОР

Т.Т. Аяпова – ф.ғ.д., профессор

БАС РЕДАКТОР ОРЫНБАСАРЫ:

Г.О. Сейдалиева – PhD, оқытушы

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Ж.А. Абуов – ф.ғ.д., профессор

Б.Е. Букабаева – ф.ғ.к., доцент

З.А. Кемелбекова – ф.ғ.к., доцент

З.Баданбекқызы – ф.ғ.к., доцент

Али Али Шабан – PhD, Каир (Египет)

Фатима Шнан-Давен – PhD, (Франция)

Әлімсейіт Әбілғазы – ф.ғ.д., профессор (ҚХР)

У.И. Иноятова – п.ғ.д., (Өзбекстан)

Осман Кабадайы – PhD, (Турция)

НӨМІРГЕ ЖАУАПТЫ ТҮЛҒА:

С.Е. Есенаман – магистр, оқытушы

РЕДАКТОР-КОРРЕКТОРЛАР:

С.Н. Балмуханова – ф.ғ.к., доцент

Г.О. Сейдалиева – PhD, оқытушы

Р.К. Оразова – аға оқытушы

Е.З. Есбосынов – ф.ғ.к., доцент

Б.С. Аширова – ф.ғ.к., оқытушы

С.Айтказы – PhD, оқытушы

С.Е. Есенаман – магистр, оқытушы

*Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне
12.02.2013 жылы тіркеліп, №13343-Ж куәлігі берілді.*

Шығарылу мерзімі жылына 4 рет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Аяпова Т.Т. – *д.ф.н., профессор*

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Сейдалиева Г.О. – *PhD, старший преподаватель*

СОСТАВ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Абуов Ж.А. – *д.ф.н., профессор*
Букабаева Б.Е. – *к.ф.н., доцент*
Кемелбекова З.А. – *к.ф.н., доцент*
Баданбекқызы З. – *к.ф.н., доцент*
Али Али Шабан – *PhD, Каир (Египет)*
Фатима Шнан-Давен – *PhD, (Франция)*
Әлімсейіт Әбілғазы – *д.ф.н., (КНР)*
Иноятова У.И. – *д.п.н., (Узбекистан)*
Осман Кабадайы – *PhD, (Турция)*

ОТВЕТСТВЕННЫЙ ЗА ВЫПУСК ЖУРНАЛА:

Есенаман С.Е. – *преподаватель, магистр*

РЕДАКТОРЫ-КОРРЕКТОРЫ:

Балмуханова С.Н. – *к.ф.н., доцент*
Сейдалиева Г.О. – *PhD, старший преподаватель*
Оразова Р.К. – *старший преподаватель*
Есбосынов Е.З. – *к.ф.н., доцент*
Аширова Б.С. – *к.ф.н., преподаватель*
Айтказы С. – *PhD, старший преподаватель*
Есенаман С.Е. – *преподаватель, магистр*

*Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации
Республики Казахстан 12 февраля 2013 г. №13343-Ж*

Периодичность 4 раза в год

EDITOR-IN-CHIEF

T.T. Ayapova – *doctor of Philological sciences, professor*

EDITOR-IN-CHIEF'S ASSISTANTS:

G.O. Seydalieva – *PhD, senior teacher*

EDITORIAL STAFF:

Zh.A. Abuov – *doctor of philological sciences, professor*

B.E. Bukabayeva – *candidate of philological sciences, associate professor*

Z.A. Kemelbekova – *candidate of philological sciences, associate professor*

Z.Badanbekkyzy – *candidate of philological sciences, associate professor*

Ali Ali Shaban – *PhD, Kair (Egypt)*

Fatima Shnah-Daven – *PhD, (France)*

Alimseyit Abilkazy – *PhD, (China)*

U.I. Inoyatova – *doctor of Philological, (Uzbekistan)*

Osman Kabadayı – *PhD, (Turkey)*

EXECUTIVE SECRETARY:

S.Yessenaman – *MA, teacher*

EDITORS-CORRECTORS:

S.N. Balmukhanova – *candidate of philological sciences, associate professor*

G.O. Seydalieva – *PhD, senior lecturer*

R.K. Orazova – *senior teacher*

E.Z. Yesbosynov – *candidate of philological sciences, associate professor*

B.S. Ashirova – *candidate of philological sciences, senior teacher*

S.Aiktazy – *PhD, senior teacher*

S.Y. Yessenaman – *MA, teacher*

*Journal is registered at the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan (Certificate №13343-J) 2013, February 12
Periodicity 4 times a year*

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

МРНТИ 14.35.09

Бұрлыбаева Г.Қ¹ Бектемирова С.Б²

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ

7М01703- Шетел тілі: екі шетел тілі мамандығының 2 курс магистранты

² ф.ғ.к., доцент, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІНІҢ РЕЦЕПТИВТІ ТҮРІ РЕТІНДЕ ОҚЫЛЫМДЫ ҮЙРЕТУДЕ ИНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада ағылшын тілі сабағында оқушыларға оқылымды үйретуде интернет-ресурстарын пайдалану тілге тиек етіледі. Интернет-ресурстары оқушыларға мәдениетаралық қарым-қатынас жасау мүмкіндігін туғызады, қалыптасқан стереотиптерді жоюға және әлеуметтік-мәдени толеранттылығын дамытуға әкеледі. Интернет-технологияларды қолдану оқушыларға сөйлеудің төрт түрі әрекеттері мен кәсіби құзыреттіліктерін дамытуына ықпалын тигізеді.

Оқылым - оқушылардың коммуникативтік-танымдық іс-әрекетінің негізгі түрлерінің бірі. Оқылым әр түрлі қызметті орындай алады, мысалы: бұл іс жүзінде шет тілін дамытуға көмектеседі, мәдениетті және тілді үйрену тәсілі, өзін-өзі тәрбиелеу құралы, қарым-қатынас іс-әрекетінің әртүрлі түрлерін дамыту болып табылады. Оқылым – бұл жазбаша мәтінді қабылдау мен түсінуге байланысты сөйлеу әрекетінің рецептивті түрі. Шетел тілінде оқылымды үйрету кезінде оқушыларда қалыптасуы керек белгілі бір дағдылар мен шеберлік атап өтіледі.

Кілт сөздер: интернет технологиялар, оқылым, виртуалды тілдік орта, сөйлеу әрекеті.

Бурлыбаева Г.Қ¹ Бектемирова С.Б²

¹ КазНПУ им.Абая,

¹ Магистрант 2 курса специальности 7М01703 - Иностранный язык:

два иностранных языка

² к.ф.н., доцент, КазНУ им Аль-Фараби

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ЧТЕНИЮ КАК РЕЦЕПТИВНОМУ ВИДУ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье рассматривается использование Интернет-ресурсов при обучении студентов чтению на уроках английского языка. Интернет-ресурсы предоставляют студентам возможности для межкультурного общения, устраняют существующие стереотипы и развивают социокультурную толерантность. Использование Интернет-технологий способствует развитию у студентов четырех типов речевых деятельности и профессиональных компетенций. Чтение-один из основных видов коммуникативно-познавательной деятельности учащихся. Чтение может выполнять различные виды деятельности, например: оно на практике помогает развитию иностранного языка, является способом изучения культуры и языка, средством самовоспитания, развития различных видов коммуникативной деятельности. Чтение-это рецептивная форма речевой деятельности, связанная с восприятием и пониманием письменного текста. При обучении чтению на иностранном языке отмечаются определенные навыки и умения, которые должны быть сформированы у учащихся.

Ключевые слова: интернет технологии, навыки чтения, виртуальная языковая среда, речевая деятельность.

Burlybayeva G.K¹ Bektemirova S.B²

¹Abay KazNPU,

¹ Master Degree 2 year student, specialty 7M01703- Foreign language: two foreign languages

² Candidate of Philology, Docent , KazNU named after Al-Farabi

THE USE OF INTERNET TECHNOLOGY IN TEACHING READING AS A RECEPTIVE KIND OF SPEECH ACTIVITY

Abstract

The article discusses the use of Internet resources in teaching students reading skills in English lessons. Internet resources provide students with opportunities for intercultural communication, eliminate existing stereotypes and develop socio-cultural tolerance. The use of Internet technologies contributes to the development of four types of speech activity and professional competencies in students. Reading is one of the main types of communicative and cognitive activity of students. Reading can perform various types of activities, for example: it helps in practice the development of a foreign language, is a way of studying culture and language, a means of self-education, the development of various types of communicative activities. Reading is a receptive form of speech activity related to the perception and understanding of a written text. When teaching reading in a foreign language, certain skills and abilities that should be formed in students are noted.

Keywords: internet technologies, reading skills, virtual language environment, speech activity.

Кіріспе. Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар оқыту үдерісіне белсенді енгізілуде. Білім беруде интернет-ресурстарын пайдалану сіздің жоспарларыңызды неғұрлым қызықты және жоғары деңгейде жүзеге асыруға ,белгілі бір нәтижелерге жетуге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялар студенттердің білімін бақылауды жақсартуға мүмкіндік береді. Интернеттегі білім беру ресурстарының көмегімен сіз сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерін, соның ішінде оқылымды үйрете аласыз. Оқылым - сөйлеу әрекетінің маңызды және қиын түрі. Сөйлеу әрекетінің дербес түрі ретінде оқылымды оқытудың мақсаты - белгілі бір технологияны қолдана отырып, қойылған сөйлесімді дамыту үшін қажет болатын көлемді мәтіннен ақпаратты табу және түсіну. Оқылым - оқушылардың коммуникативтік-танымдық іс-әрекетінің негізгі түрлерінің бірі. Оқылым әр түрлі қызметті орындай алады, мысалы: бұл іс жүзінде шет тілін дамытуға көмектеседі, мәдениетті және тілді үйрену тәсілі, өзін-өзі тәрбиелеу құралы, қарым-қатынас іс-әрекетінің әртүрлі түрлерін дамыту болып табылады. Оқылым – бұл жазбаша мәтінді қабылдау мен түсінуге байланысты сөйлеу әрекетінің рецептивті түрі. Мәтінді басқа тілде түсіну үшін бірқатар фонетикалық, грамматикалық және лексикалық ерекшеліктерді меңгеру қажет, соның арқасында оқу процесі нәтижелі және мәтінді тез түсінуге болады. Сөйлеу әрекетінің бұл түрі күрделі психикалық операцияларды (синтез, қорытынды, талдау және т.б.) қамтиды, оның нәтижесі коммуникативті және әлеуметтік қызметте үлкен рөл атқаратын ақпарат алу болып табылады. Оқылым екі топқа бөлінеді. Біріншісі: оқырманға тек мазмұн алу қажет болғанда; екіншісі: сонымен бірге ақпаратты басқаларға беру. Бірінші нұсқада іштей оқу, ал екіншісінде дауыстап оқу қолданылады. Оқылымның үш негізгі түрін атауға болады: қарау, зерттеу және кіріспе. Оқылымды қарау кезінде оқушы мәтінді еркін оқиды, ақпаратты қарап шығады. Кіріспе оқу кезінде оқушы мәтіннің нақты мазмұнымен танысады және негізгі ақпаратқа назар аударады. Оқығанда оқушы мәтіндегі мазмұнның мағынасын терең түсінуге тырысады. Оқылым-танымдық қызметті жүзеге асырады. Оқылым кезіндегі есте сақтау процесі ерікті және еріксіз болуы мүмкін. Еріксіз есте сақтау- алғаш оқылым кезінде пайда болуы мүмкін, ал оқушының назары мәтіннің мазмұнына саналы түрде бағытталса, ерікті есте сақтауға қол жеткізіледі. Оқылым кезінде пайда болатын материалды есте сақтау тілдік тәжірибені жинақтауға мүмкіндік береді және сөйлесімнің дамуына оң әсер етеді. Оқылған мәтіндердің мазмұны сөйлесімді дамытуға бағытталған көптеген тапсырмаларға негіз болады, мысалы: сұрақ-жауап жаттығулар, қайталау, пікірталас және т.б. Сыныпта және үйден оқылымды ұйымдастыру формалары қолданылады. Сөйлеу әрекетінің бұл түрі ұқсас тілдік дағдыларды қалыптастыру және бақылау құралы ретінде қызмет етеді. Оқылым студенттерге тілдік материалды игеру процесін жақсартуға мүмкіндік беретіндіктен; грамматиканы, тыңдалымды, сөздік қорды, сөйлесім мен жазылымды бақылауға арналған жаттығуларды қажет етеді, және олар нұсқаулар мен жазбаша мәтіндерге негізделген; сонымен қатар сөйлеу әрекеттері мен тілдік дағдыларды қалыптастыру және дамытуға бағытталған тапсырмалар мәтініне негізделген [1].

Шетел тілінде оқылымды үйрету кезінде оқушыларда қалыптасуы керек белгілі бір дағдылар мен шеберлік атап өтіледі. Мысалы: тілдік материалдың белгілі бір бөлігін тікелей иемденумен байланысты дағдылар мен шеберлік; мәтіннің тілдік құралдарын әр түрлі тәсілдермен шешуге байланысты дағдылар мен шеберлік. Бұл дағдыларды қалыптастыру ұзақ мерзімді оқу практикасы барысында жүзеге асырылады, оның барысында тілдік материалды

қайталау жүреді. Оқу кезінде ақпараттың екі түрі өте маңызды: визуалды (баспа мәтіні) және визуалды емес (тілді түсіну) [2;3;].

Оқуды әртүрлі тәсілдермен үйретуге және әртүрлі технологияларды қолдануға болады, мысалы, интернет-ресурстарды пайдалану. Білім беру саласында білім берудің интернет-ресурстарының кең қолданылуы жақында педагогика ғылымына деген қызығушылықты арттырды. Интернет-ресурстардың көмегімен оқу процесін тиімді және нәтижелі жүзеге асыруға да болады [4].

Интернет-ресурстарды жүйелеуге болады. Е.С. Полат оны екі санатқа бөледі: - интерактивті (бейне және аудио конференциялар, электрондық пошта); - іздеу жүйелері (каталогтар, іздеу жүйелері).

Шет тілін оқуға үйретудің көптеген жаттығу нұсқалары бар. И.Л. Бим - Интернет-ресурстарды қолдануға болатын төрт негізгі оқу жаттығуларының авторы: 1. бағдарлау жаттығулары 2. бірінші деңгейдегі жаттығулар. 3. Екінші деңгейдегі жаттығулар. 4. бақылау жаттығулары. Жаттығулардың 1 типі: Жаттығулардың осы әрекетін жүзеге асыруға бағытталған жаттығулар оқушылардың назарын дауыстап оқу техникасының жекелеген аспектілеріне және жеке оқу тетіктерін дамытуға аударады: сөз деңгейінде, сондай-ақ фраза деңгейінде, сөйлем деңгейінде. Жаттығулардың 2 типі: Мұндай жаттығулар мәтінге бірнеше рет оралуға және мәтіндердің мазмұны мен қиындықтарды жою тәсілдеріне оқушылардың назарын аударуға алып келетін келісілген мәтін бойынша жүзеге асырылады. Олар өзара байланысты мәтін бойынша жүзеге асырылады, мәтінге бірнеше рет оралу және мектеп оқушыларының назарын мәтіннің мазмұны жағынан да, кедергілерді жою жолдары. Сөздікті болжау немесе қолдану. Мұндай жаттығуларда әртүрлі тіректер болуы мүмкін: визуалды (шрифт, суреттер), ауызша (ескертпелер мен аударма немесе синонимдер). Жаттығулардың 3 түрі: Бұл жаттығулар бақылауға арналған. Олар оқу дағдыларының жетілуін анықтау үшін арнайы қолданылады. Бұл бірінші және екінші типтегі жаттығулар сияқты, бірақ арнайы бақылауға бағытталған, сонымен қатар тестілер: сөз таңдау, жетіспейтін әріптер мен сөздерді енгізу, аудармадан суреттерді сәйкестендіру және т.б. Жаттығудың бұл түрі мәтін ішіндегі тапсырмалар бағдарламасына енгізілуі мүмкін, сонымен қатар, мысалы, оқылған мазмұнды қайта баяндағанда, дербес мақсат ретінде қызмет ете алады [5].

С.Ф. Шатилов Интернет-ресурстармен тәжірибеде қолдануға болатын аналитикалық жаттығулардың екі түрін қарастырады: 1) ішінара семантикалық-формальды аналитикалық әрекет. Бұл әрекет мазмұнды оқудағы грамматикалық құрылымдағы қателіктерді анықтау үшін қажет. 2) Формальды-семантикалық аналитикалық іс-әрекет, оның мақсаты түсініксіз грамматикалық құрылымдардың мағыналарын микромәтінді түсінбеуімен нақтылау болып табылады. Мәтіндегі лексикамен жұмыс жасағанда С.Ф. Шатилов студенттерде тірек сөздерді бөле отырып, контекстік болжам жасайтын жаттығуларға толық назар аударады. Сөздіктерге байланысты жаттығулар ерекше назар аударуды қажет етеді. Мысалы: 1) алфавиттегі әріптер ретін білуге негізделген оқушыларды алфавитке бағыттайтын жаттығулар. 2) таңбаларды тануға және оларды ашуға бағытталған тапсырмалар. 3) мәтіндегі сөздердің әр түрлі грамматикалық формаларын түрлендіру қабілетін дамытуға бағытталған жаттығулар. 4) сөздікте көп мағыналы сөздің мағынасын немесе контекстке сәйкес тұрақты тіркестерді табуға бағытталған тапсырмалар. 5) күрделі сөздің мағынасын құрамы бойынша тануға арналған жаттығулар [6].

Әліпби - оқудың негізі. Әліпбиді үйрену қиын болуы мүмкін. Әліпбиді үйрену кезінде мұғалім <http://www.starfall.com> сайты қолдана алады. ABC әріптері бөлім графикалық түрде және дыбыспен берілген, бұл баланы қатты қызықтырады және есте сақтау процесін жеңілдетеді. Бұл ресурстарды сабақтың соңында, алфавитпен танысудың соңғы кезеңі ретінде пайдалануға болады [7].

Оқуды үйрену барысында сөздер мен сөз тіркестерінің транскрипциясын түсіну кезінде қиындықтар туындайды. Қиындық бастапқы кезеңдерде оқушылардың алфавиттің өзін және дыбыстар жиынтығын есте сақтау қиын болатындығында. Бұл кезең оқуды үйрену процесінде маңызды және оған ерекше назар аударған жөн. Мұндай жағдайларда мұғалім <http://www.britishcouncil.org> сайты қолдана алады. Бұл сайтта бұрын зерттелген дыбыстарды шоғырландыруға арналған тренажер бар. Сондай-ақ, бұл тренажерды сабақтың басында дайындық кезеңі немесе жаттығу ретінде пайдалануға болады [8].

Кейбір оқушылар диграфты оқуда қиналады. Екі әріптің тіркесімінде дыбысты бір қарағанда әріптерге қатысы жоқ дыбыс шығаратындығын түсіну өте қиын. Мұндай жағдайларда оқушыларға шет тілінің өзіндік құпиялары бар екенін түсіндірген дұрыс. Мұғалім диграфтарды түсінуге машықтану үшін [starfall.com](http://www.starfall.com) және <http://www.kizphonics.com> сайттарын қолдана алады. Бұл сайттарда осындай әріп комбинацияларын оқуға арналған жаттығулар бар.

Келесі қиындық ашық және жабық буындарды түсіну кезінде туындауы мүмкін. Оқушылар әр түрлі буындармен оқу принципін меңгергеннен кейін, оқудың басқа түрлерін зерттеуге кірісе алады. Буындарды жаттықтыру үшін Интерактивті тақтаны пайдалануға болады.

Оқуға үйрету кезінде *Learningapps* бағдарламасын пайдалануға болады. *Learningapps* - оқыту мен оқуды интерактивті модульдер арқылы қолдаудың ресурсы. Бұл ресурс жаттығулардың барлық түрлерін жасауға арналған. Бұл ресурста күн сайын әлем мұғалімдері жасаған жаңа материалдармен толықтырылатын жалпыға қол жетімді интерактивті тапсырмалар жиынтығы бар. Келесі ресурс - *Kahoot*. Kahoot ресурсы онлайн-викториналар, сауалнамалар мен тестілерді ақысыз жасауға мүмкіндік береді. Бұдан әрі сіз *LinguaLeo* сияқты ресурсты ұсына аласыз. Бұл ағылшын тілінің негіздерін оқытуға арналған кең білім беру қызметі және ірі мобильді жүйелерде қол жетімді. Сонымен қатар, [UsingEnglish.com](http://www.usingenglish.com) интернет-ресурсын атап өтуге болады. Мәтіндерді деңгей бойынша іріктеу: бастауыш, орта деңгей, жоғары деңгей. Оқып болғаннан кейін сіз сайттағы тапсырманы орындап, түсінігін тексеріп, жауаптарын көре аласыз.

Көптеген мәтіндер ең танымал емтихан тапсырмаларына негізделген - Cambridge ESOL, TOEFL, IELTS және т.б.

Quizlet - бұл жиі танымал Интернет-ресурс. Осы қызметтің көмегімен сіз сөздік қорын енгізу немесе бекіту үшін флэш-карталарды (суретпен немесе суретсіз лексикалық материал) оңай жасай аласыз. Үйде оқу үшін мектеп мұғалімдері **Short Stories** интернет-ресурсын қолдана алады. Бұл ресурс ересек балаларға немесе шет тілін жетік меңгергендерге ұсынылады. Бұл ресурс барлық көркем әдебиетті сүйетіндерге жарайды. Бұл сайтта бейімделген мәтіндер немесе сөздіктер аз, тек ағылшын тілінде сөйлейтін авторлардың әңгімелері өзгеріссіз.

Аталған Интернет ресурстарды ағылшын тілі сабағында пайдаланудың ұтымдылығын анықтау мақсатында эксперимент жасалды. Тәжірибе екі эксперименттік топта жүргізілді.

Бірінші топ интернет-ресурстарды пайдаланбай мәтінмен жұмыс істеді, екінші топ интернет-ресурстарды пайдалана отырып мәтінмен жұмыс істеді. Топтар сыныпта оқытудың жеке тәжірибесі мен оқушылардың үлгерімі негізінде құрылды.

Жоспарланған мәтінге эксперимент алдында сабақ берілді, сонда балалар мәтіннің мазмұнымен танысады.

Эксперимент нәтижесінде шет тілі сабақтарында оқу процесінде интернет-ресурстарды қолданудың тиімділігі дәлелденді.

Жұмыс интернет-ресурстарды пайдаланбай өткен бірінші топта айтарлықтай өзгерістер байқалмады. Мысалы, анықтау кезеңінде "С деңгейдегі оқушылар" 50% болған, эксперименттен кейін 45%-ке төмендеді, ал "В деңгейіндегі оқушылар" 40% болған, эксперименттен кейін 45% құрады. "Үздік оқушыларға" келетін болсақ, анықтау кезеңінде 5%, ал бақылау кезеңінде 10% болды.

Эксперимент барысында Интернет ресурстарды белсенді қолданған екінші топта оң өзгеріс байқалды. Осы топтағы анықтау кезеңінде "С деңгейдегі оқушылар" 55% болған, ал бақылау кезеңінде 15% құрады. "В деңгейіндегі оқушылар" 40% болды, тәжірибеден кейін 70% болды, "үздіктер" 5% - дан 15% - ға дейін көтерілді.

Қорыта айтқанда, өткізілген эксперименттің мәні интернет – ресурстарын енгізе отырып, шет тілінде оқуды оқытудың тиімділігін негіздеу болды. Теориялық аспектке сүйене отырып, Интернет-ресурстар оқу үдерісіне белсенді енгізіліп жатыр деп сеніммен айта аламыз. Интернет-ресурстарды кез-келген сөйлеу әрекетін үйрету үшін пайдалануға болады. Оқу - бұл жазбаша мәтінді қабылдау мен түсінуге байланысты сөйлеу әрекетінің рецептивті түрі. Оқудың негізгі міндеті - мәтінді қабылдау мен толық түсіну процесін қамтамасыз ететін біліктер мен дағдыларды дамыту және қалыптастыру. Интернет-ресурстарды таңдау кезінде таңдалған материал кімнің қызығушылығын білдіретінін түсіну керек, сонымен қатар материалдың жаңалығы мен өзектілігін ескеру қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Сысоев, П.В. Евстигнеев, М.Н. Жаңа ақпараттық-коммуникациялық интернет-технологияларды қолдана отырып, шет тілін оқыту әдістемесі [Мәтін]: оқытушыларға, аспиранттарға және студенттерге арналған оқу-әдістемелік құрал / П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев. - Ростов н / а: Феникс; М: Глосса-Пресс, 2010 .-- 182 б.
2. Ямалетдинова, А.М. Оқу үрдісіндегі заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар [Мәтін] / А.М.Ямалетдинова, А.С.Медведев // Башқұрт университетінің хабаршысы. - 2016. - Т. 21. - №4. - 143 б.
3. Матвеева, Н.В. Шет тілдерін оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану [Мәтін] // Информатика және білім №6, 2006. - 72-76 б.
4. Якутин, Л.З. Ағылшын тілінде оқуды оқытуға арналған нұсқаулық [Мәтін] / М: Жоғары мектеп, 1998 175 б.
5. Бим, И.Л. Толық орта мектептің жоғарғы деңгейінде шет тілін бейіндік оқыту проблемасы туралы [Мәтін] // Шет тілдері №6 мектеп, 2004. - 23-25 б.

6. Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Шатилов С.Ф. Орта мектепте шет тілдерін оқыту әдістемесі. - М. «Орта мектеп» [Мәтін], 1982.- 264-294 б.
7. Якутин, Л.З. Ағылшын тілінде оқуды оқытуға арналған нұсқаулық [Мәтін] / М: Жоғары мектеп, 1998 175 б.
8. Сысоев, П.В. Евстигнеев, М.Н. Жаңа ақпараттық-коммуникациялық интернет-технологияларды қолдану арқылы шет тілін оқыту әдістемесі [Мәтін]: оқытушыларға, аспиранттарға және студенттерге арналған оқу-әдістемелік құрал / П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев. - Ростов н / а: Феникс; М: Глосса-Пресс, 2010 .-- 182 б.
9. Халықаралық жаңалықтар тәулік бойғы арна [Электронды ресурс]. - URL: <http://www.bbc.com/news/world>.

МРНТИ 14.35.09

G.A.Turymbetova¹, A.M.Abasilov²

¹ 2nd course master of Korkyt Ata University, Kazakhstan, Kyzylorda, phone number: +7 777 653 81 91, e-mail: guldana1982kz@mail.ru

² Candidate of Philological Sciences, Korkyt Ata University, Kazakhstan, Kyzylorda, phone number: +7 777 456 58 85, e-mail: aman_abasilov@mail.ru

DEVELOPING STUDENTS' SPEAKING SKILLS THROUGH FAIRY TALES

Abstract

The article presents the real opportunities to develop students' speaking skills with the help of fairy tales in teaching English. The theoretical part of the research work will first focus on the types and specifics of the literary genre of fairy tales and their possible contribution to specific age groups of pupils. This will be followed by an analysis of the didactic aspects of working with texts of this type of texts directly in foreign language classes, with particular emphasis on the training of individual language skills. It will also discuss the possibility of including different dramatic techniques. The practical part of this research work will be dedicated to the introduction of the author's own examination to decide the adequacy of the utilization of fairy tales in English language classes, here in particular in terms of improving speaking skills in the English language.

Keywords: Speaking skills, EFL teaching, Fairy Tales, techniques and methods, students, lesson activities, types of exercises

Г.А.Тұрымбетова¹, А.М.Абасилов²

¹ *Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті 2 курс магистранты Қазақстан, Қызылорда қ.,*

байланыс номері: +7 777 653 81 91, e-mail: guldana1982kz@mail.ru

² *Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Филология ғылымдарының кандидаты, Қазақстан, Қызылорда қ.,*

байланыс номері: +7 777 456 58 85, e-mail: aman_abasilov@mail.ru

ЕРТЕГІЛЕРДІҢ КӨМЕГІМЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ DAҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Аңдатпа

Мақалада ағылшын тілін оқытуда ертегілердің көмегімен оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытудың нақты мүмкіндіктері қарастырылған. Зерттеу жұмысының теориялық бөлімі ең алдымен ертегілердің әдеби жанрының түрлері мен ерекшеліктеріне және олардың оқушылардың белгілі бір жас топтарына ықпал етуі жайлы айтылған. Одан кейін тікелей шет тілі сабақтарында осы типтегі мәтіндермен жұмыс істеудің дидактикалық аспектілері сарапталып, жеке тілдік дағдыларды жаттықтыруға ерекше мән беріледі. Ол сондай-ақ әртүрлі драмалық әдістерді енгізу мүмкіндігін талқылайды. Бұл зерттеу жұмысының практикалық бөлімі ағылшын тілі сабағында ертегілерді пайдаланудың тиімділігін анықтау мақсатында, атап айтқанда ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын жетілдіру тұрғысынан автордың өзіндік зерттеулерін көрсетуге арналады.

Кілт сөздер: Сөйлеу дағдылары, EFL оқыту, ертегілер, техникалар мен әдістер, оқушылар, сабақтағы іс-әрекеттер, жаттығу түрлері

Г.А.Тұрымбетова¹, А.М.Абасилов²

¹ *Магистрант 2 курса, Кызылординский Университет им. Коркыт Ата, Казахстан, г. Кызылорда,*

телефон: +7 777 653 81 91, e-mail: guldana1982kz@mail.ru

² *Кандидат филологических наук, Кызылординский Университет им. Коркыт Ата, Казахстан, г. Кызылорда,*

телефон: +7 777 456 58 85, e-mail: aman_abasilov@mail.ru

РАЗВИТИЕ РАЗГОВОРНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ С ПОМОЩЬЮ СКАЗОК

Аннотация

В статье представлены реальные возможности для развития разговорной речи учащихся с помощью сказок при обучении английскому языку. Теоретическая часть исследовательской работы в первую очередь будет посвящена типам и специфике литературного жанра сказок, и их возможному вкладу в конкретные возрастные группы учащихся. За этим последует анализ дидактических аспектов работы с текстами данного типа текстов непосредственно на занятиях по иностранному языку, с особым акцентом на тренировку индивидуальных языковых навыков. На нем также будет обсуждаться возможность включения различных драматических техник. Практическая часть этой исследовательской работы будет посвящена презентации собственного исследования автора с целью определения эффективности использования сказок на уроках английского языка, в частности, с точки зрения улучшения навыков говорения на английском языке.

Ключевые слова: Устная речь, обучение английскому языку как иностранному, сказки, приемы и методы, студенты, практические занятия, виды упражнений

Introduction. Literature is a significant part in our life. Fairy tales as a piece of the youngsters' writing could be a significant hotspot for showing English as an unknown dialect. Fairy tales may be viewed as one of the conceivable beneficial showing materials for English language students. It isn't just the climate of secret, rush and miracle which makes fantasies so interesting and important however they can carry the entire sorcery world to a youthful reader and student. They can open the old insight and information on mankind which we frequently disregard. Writing gives great source material to getting compelling passionate reactions from understudies and utilizing it in study hall is a productive method of including the student overall individual[1].

Fantasies might add to the improvement of a youthful reader's information in various ways. They show moral and qualities featuring the most general standards and norms of language presence. Furthermore, fantasies are a specific sort of message which can be adjusted to suit the youngster's age, though their synthesis of sentences and plot is basic and reasonable[2].

The aim of study is to investigate and research the central explicit elements and properties of showing English language through Fairy Tales at grade school as a functional perspective.

The person and chief provisions of the examining study can be found in progress by Collie J.,Slater S.[3]. The fantasies flash kids' interest, increment intrigue and make wonder and notwithstanding that they might get an amazing passionate reaction and individual contribution of understudies.

Experiment. In this paper we characterize each sort of picked exercises, feature the overall qualities and shortcomings of each, and talk about how instructors can pick among numerous choices with two essential contemplations: the significance of the impact and the urgent need to utilize various wellsprings of data in simply deciding. The section closes with ideas to assist educators with picking among the different choices.

Conversations. After a substance based example, a conversation can be held for different reasons. The understudies might mean to come to an end result, share thoughts regarding an

occasion, or find arrangements in their conversation gatherings. Prior to the conversation, it is fundamental that the reason for the conversation movement is set by the educator. Along these lines, the conversation focuses are pertinent to this reason, so understudies don't invest their energy talking with one another with regards to unimportant things. For instance, understudies can become associated with concur/differ conversations. In this kind of conversations, the instructor can shape gatherings of understudies, ideally 4 or 5 in each gathering, and give disputable sentences. Then, at that point, each gathering chips away at their subject for a given time frame outline period, and presents their viewpoints to the class. It is central that the talking ought to be similarly split between bunch individuals. Toward the end, the class settles on the triumphant gathering who protected the thought in the most ideal manner. This movement encourages decisive reasoning and speedy dynamic, and understudies figure out how to communicate and legitimize themselves in well mannered ways while contradicting the others. For proficient gathering conversations, it is in every case better not to frame huge gatherings, since calm understudies might try not to contribute in enormous gatherings. The gathering individuals can be either relegated by the instructor or the understudies might decide it without help from anyone else, however gatherings ought to be revamped in each conversation action so understudies can work with different individuals and figure out how to be available to various thoughts. In conclusion, in class or gathering conversations, whatever the point is, the understudies ought to consistently be urged to pose inquiries, reword thoughts, express help, check for explanation, etc. Brainstorming. On a given point the students express various thoughts and musings in a restricted time. Contingent upon the specific circumstance, either the individual or gathering conceptualizing is compelling and students produce thoughts rapidly and unreservedly. The great component of conceptualizing is that the understudies aren't condemned for their thoughts so students have a chance to share their groundbreaking thoughts [4].

Picture Narrating. This movement depends on a few consecutive pictures. Understudies are approached to recount to the story occurring in the consecutive pictures by focusing on the models given by the educator as a rubric. Rubrics can incorporate the jargon or designs they need to utilize while describing [4].

Picture Describing. One more way of utilizing pictures in a talking development is to give understudies just one picture and having them depict what it is in the image. For this movement understudies can frame gatherings and each gathering is given an alternate picture. Understudies examine the image with their gatherings, then, at that point, a representative for each gathering depicts the image to the entire class. This movement encourages the inventiveness and creative mind of the students just as their public talking abilities [4].

Track down the Differences. For this movement understudies can work two by two and each couple is given two distinct pictures, for instance, picture of young men playing football and one more image of young ladies playing tennis. Understudies two by two talk about the likenesses or potentially contrasts in the photos [4].

Story Completion. This is a truly charming, entire class, free-talking action for which understudies sit all around. For this action, an educator begins to recount to a story, yet after a couple of sentences the person in question quits describing. Then, at that point, every understudy begins to describe from where the past one halted. Every understudy should add from four to ten sentences. Understudies can add new characters, occasions, portrayals thus on [4].

Narrating. Understudies can momentarily sum up a story or story they heard from someone in advance, or they might make their own accounts to tell their schoolmates. Narrating cultivates inventive reasoning. It likewise assists understudies with communicating thoughts in the organization of starting, improvement, and finishing, including the characters and setting a story

must have. Understudies additionally can make questions or quips. For example, at the earliest reference point of each class meeting, the instructor might call a couple of understudies to make short enigmas or quips as an opening. Along these lines, not exclusively will the instructor address understudies' talking capacity, yet additionally stand out enough to be noticed of the class.

Incitement. Reproductions are basically the same as pretends yet what makes recreations not the same as pretends is that they are more intricate. In reproductions, understudies can carry things to the class to establish a practical climate. For example, if an understudy is going about as an artist, she carries an amplifier to sing, etc. Pretends and recreations enjoy many benefits. In the first place, since they are engaging, they inspire the understudies. Second, as Harmer (1984) recommends, they increment the fearlessness of reluctant understudies, on the grounds that in pretend and reproduction exercises, they will play an alternate part and don't need to represent themselves, which implies they don't need to take the equivalent responsibility[4].

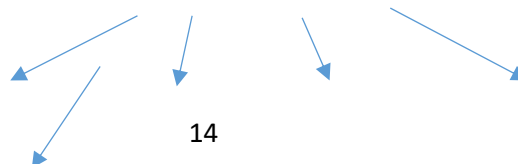
Pretend. Another method of getting understudies to talk is pretending. Understudies imagine they are in different social settings and have an assortment of social jobs. In pretend exercises, the instructor gives data to the students, for example, what their identity is and what they think or feel. In this manner, the educator can let the understudy know that "You are David, you go to the specialist and let him know what happened the previous evening, and... "

Consequences of the examination. To offer the response to the examination: Developing Speaking Skills through Fairy Tales, two sorts of information (quantitative and subjective) were gathered in this review. As far as subjective segment, we decided on a phenomenological way to deal with research students' encounters and their impression of talking abilities in the study hall. We have picked this methodology, since we were keen on creating talking abilities during English illustrations through pixie Talesm[4].

Result and discussion. To encourage communicating in language expertise is considered hard for some teacher. For this situation, fantasies can help understudy in creating talking ability. Understudy will take an interest energetically if we give them appropriate subject or assignment[5]. Fantasies gives great subjects and points to conversation, accordingly, it can assist the understudy with creating talking ability[6]. By the differing subjects which is given by the fantasies, educator can set up understudies' exercises in numerous ways.

Lepin[7] proposed a method of ordering fantasies into job play. It includes understudies' talking capacity. Here, the instructor might plan such survey identified with the theme. Understudies are working two by two or in a little gathering to talk about the appropriate response of poll and sharing their thoughts. Subsequently, students shar their response to the class. In addition, Skopinskaya[8] proposed a further way by changing the composed text of fantasies into play. Here, the understudies straightforwardly elaborate their self into a play. Additionally, Wallin[6] proposed method of creating talking ability by narrating movement, since it requests the understudy to be dynamic in talking. As to demonstrate, educator can request that the understudies retell the fantasies they have perused previously. This sort of action is useful for understudies, in light of the fact that the understudies here will utilize their capacity in changing a work starting with one structure then onto the next type of work. Furthermore, it prosecutes the understudy to have the option to make some noise, in light of the fact that a play will consistently require capacity of talking. Subsequently, this will prepare the understudies' talking expertise.

Methods of teaching speech

Principles   Materials   Monologue   Dialogue

Exercises

Conclusion. In conclusion, in teaching any language, whether English or Kazakh, it is useful to teach students through fairy tales. As for the peculiarities, the essence of all fairy tales is that they teach courage and politeness. The language of the fairy tale is clear, rich in winged words and figurative phrases. According to K.D.Ushinsky, a fairy tale introduces the student to the national treasury, mixes it with the spirit of the people. The research presented the types of exercises for teaching speech through fairy tales and the research work of various scientists. The study identified effective ways to improve students' speaking skills through fairy tales.

References

1. Lazar G. Literature and Language Teaching. // Gt. Britain Cambridge Univ. Press. 1993.
2. Lepin M. Faculty of Social Sciences and Education Institute of Education Curriculum of Educational Science (Humanities 2008 / 2009) FAIRY TALES IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE SKILLS AND VALUES IN SCHOOL STAGE II Bachelor thesis Supervisor : Tiia Krass. 2012.
3. Collie, J., Slater S. Literature in the Language Classroom. A resource book of ideas and activities. // Gt. Britain Cambridge Univ. Press. 1987.
4. Manukyan A. M., Durgaryan A. M. Developing Speaking Skills Through Fairy Tales in Elementary School // Sci. Rev. 2019. Vol. 3, № 3(20). P. 26–29.
5. Harmer J. The Practise of English Language Teaching // Pearson Educ. Ltd. 4th ed. 2007.
6. Wallin J. “Storytelling and Language Development” // Thesis, Malmo Hogsk. Univ.,. 2015.
7. M. Lepin. “Fairy Tales in Teaching English Language Skills and Values in School Stage II,” // Thesis, Univ. of Tartu. 2012.
8. Skopinskaya L. A Handbook of English Language Teaching // Tallinn Koolibri Publ. 1996.

МРНТИ: 14.35.09

*Tursynbek A.A.¹ Askarova C.A.²
^{1,2,3}Kazakh National Women's Teacher Training University
^{1,2} teacher, ^{2nd} year master
Almaty, Kazakhstan*

THE IMPORTANCE OF TECHNOLOGIES IN TEACHING SPEAKING SKILL

Abstract

Speaking is a fundamental language skill. Teaching communication skills requires a range of skills, beyond accurate vocabulary and grammar. There are plenty of ways to teach speaking skill. Analyzing language laws of branch, it is said that teaching by means of recent technologies is a great opportunity. This study aims at the importance of technologies in teaching speaking skills. The use of new technologies is still being discussed at each lesson of educational institution, in everyday life and self-formation of future personality.

Key words: Technology, application, teaching, speaking, communication

*Ә.А.Турсынбек¹, С.А.Асқарова²
^{1,2}Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
²оқытушы, ¹2-курс магистранты
Қазақстан, Алматы*

СӨЙЛЕСУ ШЕБЕРЛІГІН ОҚЫТУДАҒЫ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Ауызекі сөйлеу-бұл негізгі тілдік шеберлік. Қарым-қатынас дағдыларын үйрену нақты лексика мен грамматикадан басқа бірқатар дағдыларды қажет етеді. Көптеген тәсілдерін үйрету қазақша сөйлеуге өтеді. Саланың тіл заңдарын талдай отырып, олар жаңа технологиямен оқыту - бұл керемет мүмкіндік деп айтады. Бұл зерттеу ауызша сөйлеу дағдыларын оқытудағы технологияның маңыздылығын зерттеуге бағытталған. Жаңа технологияларды қолдану әлі күнге дейін оқу орнының әр сабағында, күнделікті өмірде және болашақ тұлғаның өзін-өзі тәрбиелеуінде талқыланады.

Кілт сөздер: Технология, қолдану, оқыту, сөйлеу, коммуникация

*¹Турсынбек А.А., ²Асқарова С. А.
^{1,2}Казахский национальный женский педагогический университет
²учитель, ¹магистрант 2 курса
Алматы, Казахстан*

ВАЖНОСТЬ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РАЗГОВОРНОМУ МАСТЕРСТВУ

Аннотация

Разговорная речь - это фундаментальный языковой навык. Обучение навыкам общения требует целого ряда навыков, помимо точного словарного запаса и грамматики. Существует множество способов научить разговорному мастерству. Анализируя языковые законы отрасли, говорят, что обучение с помощью новейших технологий - это прекрасная возможность. Это исследование направлено на изучение важности технологий в обучении навыкам устной речи. Использование новых технологий до сих пор обсуждается на каждом уроке учебного заведения, в повседневной жизни и самообразовании будущей личности.

Ключевые слова: Технология, применение, обучение, говорение, коммуникация

Introduction. Teaching speaking in 21st century means to improve learners' communicative skills, just in that way, students can articulate their thoughts and figure out how to follow the social principles suitable in each informative situation. The use of innovative devices is not standing at one place and it has grown to be an essential part of teaching and learning process in and out of the classroom. This study focuses on the importance of using innovative technologies in teaching English, namely speaking skills. Speaking is an essential part of teaching and learning second language, it is a specialty of correspondences and one of the four useful abilities, which must be clearly taught in learning new language. [1, 56] Having great speaking abilities are the demonstration of creating words that can be perceived by audience members. As per Brown and Yule (1983), speaking skill is the expertise that the understudies face with uncomfortable situations, in actuality, circumstances. It is a significant piece of ordinary collaboration and regularly the initial feeling of an individual depends on his/her abilities to talk on that language thoroughly. Thus, instructors have an obligation to set up the understudies however as could be expected speaking in English in reality outside the study hall. Regardless of its significance for a long time, teaching speaking has been underestimated and English language educators have kept on showing talking similarly as a reiteration of drills or retention of exchanges. [2, 14] The integration of innovation into language, which was begun in the middle of XX's century, helped teachers to make the lesson easier and facilitated the teaching methods how to talk in the best ways ever. Students became to be more independent and productive. [2, 19] Regarding this, it is considered to study the importance of technologies in teaching speaking skills.

Methods. Well, what does it mean when it comes to “technology in teaching speaking”? Technology is a term of techniques, methods where people can be skilled in many spheres. Regarding this, technology can be used for improving the quality of teaching and learning process. Innovative devices are considered as methods of assisting students with further developing language abilities like speaking. Zoom, Skype, podcasts, audio books, internet, video conferencing, recordings and pronunciation applications are considered as the best technology for teaching speaking skill at schools and universities. [3, 15]

Additionally, Cocking and Brown mentioned that the importance of technology is the use of inherent sciences and other information in a foundational and efficient approach to tackle human issues. Software is available to teach speaking, as by joining reasonable programming through

personal computers students can play it as many times as they want with their own interests to develop their speaking skills. According to Carol, the usage of headphones for teaching speaking appeals students' interests over the subject. [4, 5]

What is “Teaching speaking by means of technology?”

Nowadays, speaking is one of the most essential parts of learning process. Sometimes teachers get confused in choosing an appropriate method to add into their lesson plans. The goal of teaching speaking skills with the help of innovation is to improve and boost learners’ communicative skills. [5, 22]

As Nunan Kayi (2006) mentioned, technology can be used in teaching speaking for the following purposes:

- Use the language quickly and confidently;
- Organize the thoughts in a logical sequence;
- Use the word and phrases of the language;
- Produce the English speech sounds and rhythm;
- To give an opinion without any barriers.

Modern innovative tools in teaching speaking skill:

This paper shows the features of modern innovative tools that can be used in teaching speaking skill. Based on the research, they facilitate the teaching process and prevent the barriers that may happen during the classes. For instance, by means of new applications available on every gadgets, educators can use plethora of teaching methods, like listening in groups or individually, checking the learners’ pronunciation, homework based on audio versions etc. [6,28]

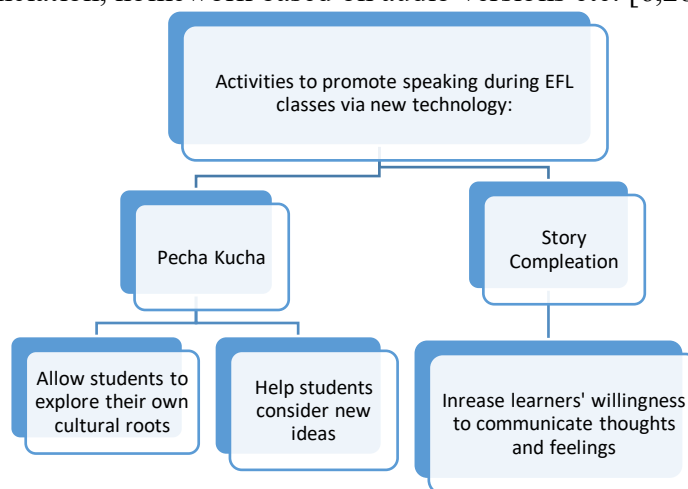

Diagram 1

Pecha Kucha is a storytelling with presentation. In this activity students will be given 20 seconds to describe 1 slide. Its’ inspiration comes from “20 slides, 20 seconds” and it is a very useful technique to speak fast. *Pecha Kucha* helps to think fast and to talk too much. Accordingly, students can improve their speaking skills and the speed of the speech get increased. (Diagram 1)

Story completion is a free speaking and enjoyable activity, that helps to make a logic sentence. For this activity, teacher shows a picture from movie or cartoon and students guess the ending or

make an ending. This activity increases verbal proficiency, encourages use of imagination and creativity. [7, 8] (Diagram 1)

Types of modern technology available in teaching speaking skill:

- Internet (YouTube, Google, Skype etc.)
- Podcasts
- Voice/speech recognition software
- Quiz (questionnaire)
- Applications

Results. *How to incorporate the technology into classroom to teach speaking skills?*

Internet – is now widely used in English classrooms. The use of internet in the classroom seems to be fun and informative for students, as it makes them to find out the suitable materials. Moreover, through the internet students can improve their speaking skills, as they can use Skype, Google Talk, YouTube, Messenger, Omegle and etc., where they can have a talk with native speakers or just have a discussion with friends. Let's take an example Omegle, a free chat website, where users can socialize with other users and it has a huge impact on speaking. Another example is YouTube, a video sharing and social media platform. YouTube can be implemented during the English lessons. Students watch the videos, they may be informative or just a funny video and the teacher can use drilling method after watching the video.

Podcast – is an audio file made available on the Internet and can be downloaded to a phone, tablet, laptop and computer. Research has proven that listening to podcasts can improve pronunciation, vocabulary and Speech fluency. [8, 10] We learn English fluency by listening to native speakers. Podcasts help by directing audience members to put the right syllable in a word or the right word in a sentence. Incidentally, some exploration additionally examines the significance of English students perusing a record simultaneously as tuning in. Moreover, reading while at the same time listening assists understudies with taking part in dynamic learning. It additionally assists learners with realizing where the breaks between words are and how to articulate new composed ad compound words and phrases. [8, 14] That is the reason we propose reading the records with our webcasts to take advantage of them. Assuming you need to make this one stride further, you can do 'shadowing'. Shadowing is talking alongside the word you are paying attention to the voice of a speaker and repeat after him. It is a powerful method to rehearse articulation and get an inclination for the cadence of the discourse.

Voice/speech recognition software – is an application, where users can check their speech and it identifies the spoken language. This application is a perfect tool for studying English in a group as well as individually at home. Teachers can use voice recognition software in the classroom and highlight for homework review. The gadget notices the exactness of what was spoken or read and afterward gives an encouraging feedback like "You sound incredible!" or offers the learner a chance to attempt one more time, in this way the student can assume if he understood well or not. [9, 16] As the student's ability improves, the application becomes to read less and otherwise student is get used to reading more. This product additionally assesses and gives scores of syntax, articulation,

appreciation and gave the right structures, for models if an understudy misspeaks a word, the learning device can quickly spot it and assist with amending it. This gadget can be an exceptionally valuable for distance students since they don't have an educator who checks and corrects their speech and this gadget can help working on their speaking abilities.

Quiz (questionnaire) – is based on the words, phrases and collocations that students have learned in the previous English classes. They can do quiz orally during the lesson and improve their speaking skills. Speaking quizzes can be online and can be done on the cue cards. Students can test their knowledge and have a fun.

Application – a program intended to fulfill specific purpose. In this article, I gave description to some popularly used applications that help EL learners and teachers as well, to use them during or out of the classes. As it can be seen from the Table 1, there are different types of applications, which can be used in and out of the classroom:

Name of the app	Description
ELSA	<p><i>Focus:</i> Speaking through pronunciation <i>Cost:</i> Free (Pro: 2.50\$ per month) <i>How to use:</i> EFL teachers can use this app to introduce new words and phrases with their pronunciation and check students' pronunciation. Practice conversation skills on different topics is available.</p>
FluentU	<p><i>Focus:</i> Speaking through listening <i>Cost:</i> Free <i>How to use:</i> EFL teachers use authentic videos to make the lesson much more interesting. This app has a huge variety of contents: movie, music, education, sport, politics, economics, etc.</p>
Duolingo	<p><i>Focus:</i> Speaking through grammar and vocabulary <i>Cost:</i> Free <i>How to use:</i> Teachers can use topic words and phrases to improve learners' vocabulary skills. During the lesson students try to use them. The app contains lots of thematic words with pictures, that can be easily understood even for elementary level learners.</p>

<p>Google Forms</p>	<p><i>Focus:</i> Speaking through quizzes, questionnaires and etc.</p> <p><i>Cost:</i> free</p> <p><i>How to use:</i> By means of Google Forms, teachers can easily plan speaking clubs or events, questionnaires and collect a variety of information.</p>
<p>Speaking English Practice</p>	<p><i>Focus:</i> Speaking through interactive conversations</p> <p><i>Cost:</i> Free</p> <p><i>How to use:</i> EFL teachers can divide the classroom by 2 students and each team learns one conversation by heart.</p>
<p>Quizlet</p>	<p><i>Focus:</i> Speaking through flashcards and games</p> <p><i>Cost:</i> free (Pro: 3.99\$ per month)</p> <p><i>How to use:</i> Teachers create classes and assign study sets, then invite students. During the learning process, teachers can track student activity, it allows them to view their test score.</p> <p>There are plenty of features of this app, teachers may use star features or markers to evaluate students' progress.</p>

Table 1

There are plenty of benefits of using technology during EL classes to teach speaking skills. As Nunan mentioned some difficulties that can be obstacles in speaking. By means of new technology, teachers can facilitate the learning process for students and direct them to study not only speaking, but as well as listening, pronunciation and vocabulary effectively. [10, 11]

Conclusion. Utilizing innovation in learning a new language has turned into a genuine need these days. This paper has presented how technology can be used in teaching speaking skills. During the study plethora of methods and techniques were discussed thoroughly. Based on the results of this research, the following recommendations are proposed:

1. Technology has developed rapidly and has been recognized as an important tool in teaching speaking skills in the EFL classrooms.
2. The laptop and computer are considered as a necessary piece of the learning and teaching process, and as a method by which abilities are moved to students.
3. EFL teachers can encourage their students to use plethora of applications and programs in improving their speaking skills.
4. Modern technologies appeal students to learn English and motivates to study.

5. Modern technologies in teaching speaking can be used in different ways.

6. Technology gives an opportunity to expand vocabulary skills.

7. By means of recent applications, learners can improve their listening and pronunciation skills, which are considered as an important part of speaking skill.

8. New technologies are fascinating tools to incorporate in the EFL classrooms, as they can be used out of the classes, an essential tool to track learners' progress at home.

9. Such activities that can be implemented with the help of technology, as story completion and pecha kucha play an important role in teaching speaking skills, as it can challenge learners to think adequately and to speak with new ideas independently.

The modern technology tools are regardless the data source given by the teachers in EFL classrooms. The focus is that these inputs indeed help to improve communication skills. The progress of the students easily can be easily tracked both at home and at the classroom. According to many researches, the use of technology with the purpose of developing speaking skills seems more interesting rather than other techniques. Still, various methods and techniques are being discovered to solve practical problems during the conversations.

References:

1. Brown H.D. "Teaching by principles: An interactive Approach to Language Pedagogy". Englewood Cliffs, (1994).
2. Radislav P "Techniques and Technologies of Teaching Speaking", 2015
3. Muhammadiyah M.B. "Technology in teaching speaking skill: Journal of Language Education Development" (2019)
4. Maksimova I.R, Milrood R.P "The teaching of culture and the culture of teaching" [Obuchenie kul'ture I kul'tura obucheniya iyazyka] (Rus)
5. Ramsay Lewis. "Listening to Podcasts will help you speak English better"
6. Salmon J.H "Story Completion: A Technique in Teaching Speaking",
7. Shalini R and Ganesan S. "Use of modern technologies to teach Communication skills"
8. Vijayalakshmi S., "Podcasting: An Effective Tool for Language Learning". Teaching English as a Second Language. Ed. PHI Publication, 2009
9. Al Hosni, Samira "Speaking Difficulties Encountered by Young EFL Learners ", 2014
10. Nunan D. "Practical English Language Teaching", 2003

MPHTI: 14.25.09

А.М.Жалалова¹ Ә.Т.Төлешова²

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Филология және көптілді білім беру институты, Phd, аға оқытушы,

Алматы қ, Қазақстан.

*²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
педагогика ғылымдарының 2 курс магистранты
Алматы қ, Қазақстан*

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫНА ЖОБА ӘДІСІНІҢ ӘСЕРІ

Аңдатпа

Мақала мектеп жасына дейінгі балаларда ағылшын тілін үйренуге тұрақты ынтаны қалыптастыруға ықпал ететін педагогикалық әдістерді іздеу және жетілдіру мәселесіне арналған. Мақалада «мотив», «мотивация», «қызығушылық» ұғымдарының мәнін анықтаудың әртүрлі тәсілдері қарастырылады, мектеп жасына дейінгі балалардың мотивациялық саласының ерекшеліктері және ағылшын тілін ерте оқытудың қолданыстағы әдістері талданады. Тиімді технология ретінде студенттердің тұрақты қызығушылығын тудыратын педагогикалық бағыт әдістері мен модельдерді қолдану арқылы жетілдірілген жоба әдісін қолдану ұсынылады. Мақалада жоба әдісі қарым-қатынас мәдениетін және жалпы әлеуметтік мінез-құлықты жетілдіретіні, мектеп жасына дейінгі балаларды тілді практикалық меңгеруге әкелетіні атап өтілген. Жоба бойынша жұмыста балалар ынтымақтастық пен жанашырлықты үйренеді, олардың шығармашылық қабілеттері мен белсенділігі көрінеді, шет тілін үйренуге деген қызығушылық артады. Осылайша, шет тілін оқыту процесіне жоба әдісін енгізу қазіргі заманғы талаптар деңгейінде коммуникативтік құзыреттілікті дамытуға ықпал етеді.

Кілт сөздер: мотивация, қызығушылық, мотив, жоба әдісі, мектеп жасына дейінгі балалар, оқыту, ағылшын тілі, педагогикалық бағыт.

А.М.Жалалова¹ Ә.Т.Төлешова²

*¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Филология және көптілді білім беру институты, Phd, аға оқытушы,
Алматы қ, Қазақстан.*

*²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
педагогика ғылымдарының 2 курс магистранты
Алматы қ, Қазақстан*

ВЛИЯНИЕ МЕТОДА ПРОЕКТОВ НА МОТИВАЦИЮ ДОШКОЛЬНИКОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Статья посвящена проблеме поиска и совершенствования педагогических методов и приемов, способствующих формированию у дошкольников устойчивой мотивации к изучению английского языка. В статье рассматриваются различные подходы к определению сущности понятий «мотив», «мотивация», «интерес», анализируются особенности мотивационной сферы дошкольников и существующие методы раннего обучения английскому языку. В качестве эффективной технологии предлагается использовать метод усовершенствованного проекта с использованием методов и моделей педагогического направления, вызывающих устойчивый интерес у учащихся. В статье отмечается, что проектный метод совершенствует культуру общения и общего социального поведения, приводит дошкольников к практическому овладению языком. В работе над проектом дети

учатся сотрудничеству и состраданию, проявляются их творческие способности и активность, повышается интерес к изучению иностранного языка. Таким образом, внедрение проектного метода в процесс обучения иностранному языку способствует развитию коммуникативной компетенции на уровне современных требований.

Ключевые слова: мотивация, интерес, мотив, метод проекта, дошкольники, обучение, английский язык, педагогическое направление.

А.М.Жалалова¹ Ә.Т.Төлешова²

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Филология және көптілді білім беру институты, Phd, аға оқытушы, Алматы қ, Қазақстан.

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының 2 курс магистранты Алматы қ, Қазақстан

THE INFLUENCE OF THE PROJECT METHOD ON THE MOTIVATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN TEACHING ENGLISH

Abstract

The article is devoted to the problem of finding and improving pedagogical methods and techniques that contribute to the formation of a stable motivation for preschool children to learn English. The article considers various approaches to defining the essence of the concepts of «motive», «motivation», «interest», analyzes the features of the motivational sphere of preschool children and the existing methods of early English language teaching. As an effective technology, it is proposed to use the method of an improved project with the use of methods and models of the pedagogical direction that arouse a steady interest in students. The article notes that the project method improves the culture of communication and general social behavior, leads preschoolers to practical language acquisition. In working on the project, children learn cooperation and compassion, their creativity and activity are shown, and their interest in learning a foreign language increases. Thus, the implementation of the project method in the process of teaching a foreign language contributes to the development of communicative competence at the level of modern requirements.

Key words: motivation, interest, motive, project method, preschool children, training, English, pedagogical direction.

Кіріспе. Болашақта мүмкін болатын білім мотивтері күнделікті оқыту қиындықтарымен күресте жеткіліксіз. Осыдан мектеп жасына дейінгі балалардың күнделікті және тіпті сатылы мотивтерінің маңыздылығы проблемасы туындайды. Оқушылардың оқу іс-әрекетінің басым мотивтері қоршаған әлемді тану мотивтері болуы керек. Сонымен бірге, оқушылардың осы танымның іс-әрекеттері мен әдістерін меңгеруі маңызды, сондықтан бірінші кезекте олардың тұлға ретінде өзін-өзі тану мотивтері болады. Сондықтан адамның ішкі қажеттіліктері, оның қызығушылықтары мен эмоциялары, мақсаттары мен міндеттері, оның қызметін арттыруға бағытталған мотивтердің болуы нәтижесінде мотивация туралы айту керек. Ағылшын тілін оқытуда мотивацияның жетекші рөлін мойындай отырып, мұғалім оның мектеп жағдайында қалыптасу жолдары мен тәсілдерін түсінуі керек. Мотивация мәселесін қарастыру және оны қалыптастыру жолдарын іздеу кезінде оны түсіруді жеңілдетуге жол берілмейді. Мотивтердің қалыптасуы - бұл ең алдымен оқуға ішкі импульстердің көрінуіне, олардың оқушылардың

өздері хабардар болуына және мотивациялық сфераның одан әрі өзін-өзі дамытуына жағдай жасау [1, 15].

Сонымен қатар, шет тіл мәдениетін меңгеру кезінде оқушыны ынталандыру үшін ең құнды мотивтерді толық сана деңгейіне жеткізу маңызды. Мәдениетті бірінші орынға қоя отырып, мотивация мәселесіне көптеген заманауи тәсілдер бар. Аспектiлердiң бiрi - аударма тiлiндегi елдiң әлеуметтiк-мәдени саласында навигация мүмкiндiгi. Мектеп жасына дейiнгi балаларға мотивтердiң әсер ету тетiктерiн қосу шындығы iс жүзiнде жеткiлiктi түрде өңделмеген. Мотивтiң жетекшi рөлiн тануға негiзделген оқыту үдерiсi, бiз сабақтың басында ғана емес, сонымен бiрге оның әрбiр жеке кезеңi үшiн мотивтер жүйесiн құру қажет деген қорытындыға келемiз. Сабақтың үш негiзгi мотивациялық блогы бар:

1. Сабақтың басында сабақтың мақсаттары қисынды байланыстырылатын негiзгi мотивтiк немесе мотивациялық композиция қолданылады.

2. Соңында - келесi сабақтың мотивациялық көпiрi. Бұл жедел және болашаққа ұмтылыс.

3. Мотивациялық қолдау блогы бүкiл сабақ бойы жұмыс iстейдi. Мотив бүкiл мазмұнды сабақтың негiзiне айналуы керек.

Әдiстеме. Соңғы жылдары жоба әдiсi оқыту практикасында, оның iшiнде шет тiлдерiн оқытуда кеңiнен таралуда. Жоба әдiсi белгiлi бiр мәселенi шешуге мүмкiндiк беретiн бiлiм беру-танымдық техниканың белгiлi бiр жиынтығын болжайды, бұл мектеп жасына дейiнгi балалардiң өз бетiмен әрекет етуi нәтижесiнде осы нәтижелердi ұсынады [1, 17]. Егер жоба әдiсi туралы педагогикалық технология туралы айтатын болсақ, онда бұл технология өзiнiң мәнi бойынша шығармашылық, iзденушiлiк, проблемалық әдiстердiң үйлесуiн болжайды.

Жоба әдiсiнiң танымалдығы оның дидактикалық сипатына байланысты Мектеп жасына дейiнгi балалардiң шығармашылық қабiлеттерiн дамыту мәселелерiн шешуге, өз бiлiмдерiн өз бетiнше жобалай бiлуге және оларды танымдық және практикалық мәселелердi шешуге қолдана бiлуге мүмкiндiк бередi. Ақпараттық кеңiстiк, алынған ақпаратты талдаңыз, өйткенi танымдық, эксперименттiк немесе қолданбалы, шығармашылық қызметтiң әр түрлi сәттерiнде мектеп жасына дейiнгi балалар барлық аталған интеллектуалды дағдылар мен қабiлеттердiң жиынтығын пайдаланады. Шетел тiлдерiн оқытудың басты мақсаты - коммуникативтi құзыреттiлiктi қалыптастыру, бұл шет тiлiн практикалық бiлумен қатар, ақпаратпен жұмыс iстеу қабiлетiн қамтамасыз етедi: баспа, әр түрлi ақпарат құралдарында дыбыстық, т. сыни және шығармашылық ойлау дағдыларын меңгеру [2, 38]. Демек, бiз мектеп жасына дейiнгi балалардың бiлiмдi игеруiн жеңiлдететiн және жеделдететiн, оларды игеру процесiн белсендiретiн, мектеп оқушыларына оқу материалымен өз бетiнше жұмыс iстеу тәсiлдерiн үйрететiн және бiлiм берудiң мазмұндық мазмұнын белгiлi бiр ұйымдастыру туралы айтып отырмыз. ақпарат, оларда ақпараттық-коммуникативтi құзыреттiлiктiң қалыптасуына ықпал ету. Қазiргi бiлiм беру жүйесiнiң мақсаттарын жүзеге асыру үшiн әлемдiк педагогика жеке тұлғаға бағытталған тәсiлге назар аударды [2, 67].

Жоба әдiсi өзiнiң табиғаты бойынша оқуды саралау, оқушының жеке басына, оның қажеттiлiктерi мен мүмкiндiктерiне назар аудару қажеттiлiгiн болжайды, ынтымақтастық қағидаттарына және мектеп жасына дейiнгi балаларды белсендi iс-әрекеттерге қосуға негiзделген. Шетел тiлiн оқытуда жоба әдiсiн қолдану мектеп жасына дейiнгi балаларға шет тiлiн оқыту құралы, өз ойын бiлдiру, басқа адамдардың ойларын қабылдау және түсiну тәсiлi ретiнде пайдалануға мүмкiндiк бередi. Бұл мектеп жасына дейiнгi балалардiң назарын экспрессия түрiнен мазмұнға ауыстырудың және қоршаған әлем туралы бiлiмдi шет тiлi арқылы жүзеге асырудың ең тиiмдi әдiсi.

Жоба әдiсi - бұл оқу үдерiсiн жекелендiруге мүмкiндiк беретiн, оқушының өз қызметiн жоспарлау, ұйымдастыру және бақылауға мүмкiндiк беретiн күрделi оқыту әдiсi. Жоба әдiсi мектеп жасына дейiнгi балаларға тақырыпты, ақпарат көздерiн, оны ұсыну және ұсыну тәсiлiн таңдауға мүмкiндiк бередi. Жобаның әдiстемесi әр бiлiм алушы үшiн аса қызығушылық тудыратын тақырып бойынша жеке жұмыс iстеуге мүмкiндiк бередi, бұл мектеп жасына дейiнгi балалардың ынталы белсендiлiгiнiң артуына алып келетiнi сөзсiз. Ол өзi зерттеу

нысанын өзі таңдайды, өзі шешеді: тек ағылшын тіліндегі оқулықпен шектелу керек пе (жай басқа жаттығуды орындау арқылы) немесе мектеп бағдарламасында қарастырылған басқа оқулықтарды оқу. Алайда балалар көбінесе қосымша ақпарат көздеріне жүгінеді (арнайы әдебиеттер, энциклопедиялар), талдайды, салыстырады, ең маңыздылары мен көңілдерін қалдырады. Жоба бойынша жұмыстың бастапқы кезеңі, тақырыпты енгізу және талқылау әдеттегі сабақта ұсынылады, параллель, негізгі лексика, грамматика беріледі, балалар қарапайым сөйлемдерді меңгереді. Жоба бойынша практикалық жұмыс «Материалды шоғырландыру» және «Қайталау» кезеңдерінен басталып, біртұтас оқыту процесінің үйлесімді бөлігіне айналады. Жобалық іс-әрекеттің басты ерекшеліктерінің бірі - нақты практикалық мақсатқа жетуге бағытталу - нәтиже бойынша сурет, қолданба немесе эссе болсын визуалды түрде ұсыну [3, 232].

Нәтижелер. Ағылшын тілін оқытуда жоба әдісі мектеп жасына дейінгі балаларға тілді өмірлік жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді, бұл сөзсіз шетел тілін білуді жақсы игеруге және бекітуге ықпал етеді. Жоба - бұл мектеп жасына дейінгі балаларға өз ойларын ыңғайлы, шығармашылықпен ойластырылған түрде айту мүмкіндігі. Ағылшын тілі сабағында жоба әдістемесін мектеп бағдарламасының шеңберінде қолдану оқушылардың шет тілін үйренуде жақсы нәтижелерге қол жеткізетіндігін, дағдыларды қолдану үшін практикалық мүмкіндіктері бар екендігін және пәнаралық байланыстың қажеттілігін түсінетіндігін көрсетті. Жоба әдісінің дәстүрлі әдістерге қарағанда бірнеше артықшылықтары бар оқыту.

Негізгі артықшылықтары:

- мектеп жасындағы оқушыларға ағылшын тілін оқуға деген ынтасын арттыру;
- мектеп бағдарламасының әр түрлі пәндері бойынша білімді визуалды интеграциялау;
- шығармашылық және сындарлы қызметке арналған кеңістік.

Сонымен бірге жоба әдісі оқытудың әртүрлі деңгейлері мен кезеңдерінде қолданылуы мүмкін және қолданылуы керек. Әрине, бұл әдісті қолданудың тиімділігі көбінесе оны оқытудың белгілі бір кезеңі үшін егжей-тегжейлі, технологиялық өңдеуден, пәндік аймақтың ерекшеліктеріне, дайындық деңгейіне, сонымен қатар шет тілдерінде білім беру. Білім берудің алдына қойылған міндеттерді шешуді қамтамасыз етуге қабілетті ең өзекті педагогикалық технология - жоба әдісі. Кез-келген жобаны жүзеге асырудағы мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекеті әрдайым белгілі бір қисынға бағынады, ол белгілі бір кезеңдер мен кезеңдер тізбегімен жүзеге асырылады. Жобаны құрылымдау мәселесіне келетін болсақ, шет тілдерін оқытуда дидактикада дамыған жалпы тәсілдер сақталады:

- Мақсат қою (тақырыпты анықтау, проблема, гипотеза, жоба мақсаттары).
- Жоспарлау (зерттеу әдістерін, ақпарат көздерін анықтау, бағалау критерийлері)
- Зерттеу (ақпарат жинау, аралық мәселелерді шешу).
- Entation Тұсаукесер (қорғаныс және қарсылық)
- Нәтижелерді бағалау (жасалған жұмысты сапалы бағалау).

Жоба әдісін іске асырудың сәттілігі көбіне барлық кезеңдерде жобаға қатысушылардың дұрыс ұйымдастырылған жұмысы мен бірлескен күш-жігеріне, мектеп жасына дейінгі балалардың жобалық іс-әрекетке қажетті дағдылар мен дағдыларды игеру дәрежесіне байланысты [3, 278].

Жоба әдісін қолдану практикасын талдау жобада бірлескен немесе жеке жұмыстар үшін мектеп жасына дейінгі балалар бірқатар жалпы білім беру дағдыларына ие болуы керек екенін көрсетті:

1) интеллектуалды: ақпаратпен жұмыс, оны талдау, жүйелеу, жалпылау, бұрын зерттелгендермен бірлестіктер құру, қорытынды жасау;

2) шығармашылық: идеялар туғызады, проблеманың көп вариантты шешімдерін табады, шешімдердің ықтимал салдарын болжайды;

3) коммуникативті: қарым-қатынасқа түсу, қарым-қатынас серіктесін тыңдау, әңгімелесушіге адекватты түрде әсер ету, олардың көзқарасын қорғау, сұхбаттасушымен ымыраға келу, олардың мәлімдемесінің нәтижесін болжау және т.б.

4) әлеуметтік: басқалармен ынтымақтастықта болу, басқалардың көзқарасын қабылдау, өз жұмысының нәтижелері үшін жауап беру, топтың шешіміне бағыну, топ мүшелеріне сену [4, 78].

Демек, мектеп жасына дейінгі балалар аналитикалық іздестіру іс-шараларын жүргізуге белгілі бір түрде дайындалуы керек. Алайда, көп жағдайда олар жобалық іс-шараларға толықтай дайын емес, бұл пропедевтикалық курсты ұйымдастыруды қажет етті. Осы курстың міндеттері мыналарды қамтиды: Мектеп жасына дейінгі балаларды жобалық іс-әрекеттердің мәнімен таныстыру; олардың ынтымақтастық топтарында жұмыс істеуге дайындығын тексеру және бірлескен жұмыстың негізгі талаптарымен таныстыру; проблемалық жағдайларды талдау негізінде проблемаларды анықтау қабілеттерін қалыптастыру бойынша алдын-ала дайындықты өткізу; пікірталасқа қатысу дағдыларының қалыптасу дәрежесін анықтау үшін алдын-ала дайындықты өткізу (дәлелді жауаптар беру; ортақ ұстанымды қалыптастыру мүмкіндігі және т.б.); бірлескен іс-шараларды жоспарлау, рөлдерге, тапсырмаларды жобалық іс-шараларға қатысушылар арасында бөлу дағдыларын қалыптастыру бойынша тренинг өткізу; өзіңіздің және бүкіл топтың нәтижелерін бағалаңыз. Әрине, негізгі әдістемелік міндет қалды - бұл дағдылардың барлығы шет тілінде жүзеге асырылуы керек еді.

Талқылау. Жоба әдісі, бір жағынан, тұрақты білім беру мотивін қалыптастыру құралы болса, екінші жағынан, оның өзі белгілі бір жалпы білім беру мотивациясын қалыптастыруды талап етеді. Оқушылардың жобалық іс-әрекетін ойдағыдай ұйымдастыру үшін мұғалімнің сабақ алдында жоба тапсырмасын дайындауы да маңызды емес. Жобалық тапсырма - бұл жобалау қызметінің объектісі, түпкі нәтиженің белгілі бір мақсатты тағайындауы бар идея, оны жүзеге асыру үшін дәлелдемелер іздеуді, білім мен дағдыларды біріктіру қажет деп түсініледі. Мұғалім келесі міндеттерді шешуі керек:

- алдағы жоба үшін тақырыпты таңдау;
- проблеманы анықтау;
- мәселені шешуге арналған болжамдарды тұжырымдау;
- проблеманы анықтау үшін проблемалық ситуацияларды таңдау және мектеп жасына дейінгі балалардың гипотезаларын құру;
- тренингтің мазмұнын таңдау және ұсынылған мәселелер мен гипотезалар бойынша пікірталас ұйымдастыруға сұрақтар дайындау;
- ақпарат көздерін анықтау;
- мүмкін техникалық, ұйымдастырушылық қолдауды ойластыру.

Әдістерді, ұйымдастырушылық формаларды, оқу құралдарын таңдау танымдық іс-әрекеттің логикасына сәйкес болуы керек [4, 154]. Мұғалім мен оқушылардың іс-әрекетінің мазмұнын тілдік материалды меңгерудің әр кезеңінде нақты анықтауға және жалпы сабақ жүйесіндегі жобалық тапсырмалардың орнын анықтауға мүмкіндік беретін циклоплан деп аталатын нәрсе бар. Циклдік жоспарлау дегеніміз - белгілі бір мазмұнды көздемейтін жоспарлау, бірақ оқушылардың танымдық іс-әрекеттері мен мұғалімнің оқыту әрекеттерін дамыту логикасы ғана қажет. Циклоплан әр сабақтағы жоба іс-әрекетінің орнын анықтауға, анықтауға мүмкіндік береді. алдын-ала қандай жаттығулар, тапсырмалар сұранысқа ие болады және әр жұмыс түрін аяқтауға қанша уақыт қажет болады. Оқушылар жобаны қандай тақырыппен жүзеге асыратынын және оның қандай болатынын алдын-ала біле отырып, мұғалім қажетті және жеткілікті сөздік қорды таңдап алады, оны жоба мәселесіне байланысты жағдайларға байланысты топтастырады.

Ассоциативті схемаларды енгізу мұғалімге қарастырылып отырған мәселені шешуге арналған гипотезаларды, қажет болған жағдайда, Мектеп жасына дейінгі балалардың ойларын дұрыс бағытта бағыттау үшін қосымша сұрақтар қоюға болатын сұрақтарды, сонымен қатар мүмкін болатын нұсқаны ойластыруға мүмкіндік береді. мұғалім оқушылар анықтаған проблеманың туындау себептерін тақтаға жазу. Мектеп жасына дейінгі балалар проблемалар мен гипотезаларды талқылайды «Миға шабуыл» және пікірталас әдістерін қолдана отырып жүзеге асырылады. Проблемалық фокустың мәселелерін алдын-ала ойластыру керек. Сабақта

тиімді талқылауды қамтамасыз ету үшін жобалық іс-шараларға арналған таңдалған есептер шетел тілдерін оқытудың тиісті кезеңіндегі оқу бағдарламасына сәйкес болуы, күрделілігімен қол жетімді болуы және осы жастағы оқушылардың қызығушылықтарына сәйкес келуі және мүмкіндікті көрсетуі қажет. олардың шешімдеріне қарағанда үлкен дәрежеде талқылау. Жобада анықталған мәселелерді шешудің ықтимал жолдары туралы пікірталас барысында мектеп жасына дейінгі балалар формаға емес, олардың мәлімдемесінің мазмұнына назар аударады, осылайша екпінді лингвистикалық аспекттен мазмұндық жаққа ауыстырады. Сұрақты тұжырымдау, тапсырмада немесе мәтінде толық ақпараттың болмауы қосымша ақпаратты іздеуді қажет етеді. Сонымен, Мектеп жасына дейінгі балаларде берілген тақырып аясында шығармашылық, ізденушілік, зерттеушілік іс-әрекеттерді шет тіліндегі мәтіндермен, баспа және дыбыспен жұмыс жасау кезінде жүзеге асыруға мүмкіндік бар. Бұл сыни және креативті ойлаудың интеллектуалды дағдыларын дамытуға, ақпаратпен жұмыс істеудің нақты дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді [4, 187].

Өзіндік және өзара бағалауды (рефлексияны) қоса алғанда, жоба қызметін талдау өтетін жобаны қорғау кезеңі ерекше маңызды. Мектеп жасына дейінгі балалардың бірлескен жұмысының нәтижелері шығарылады, орындалған жұмыстарға сапалы баға беріледі. Жеке құндылықтар масштабы әзірленуде, онда тек өзінің ғана емес, сонымен қатар басқа адамдардың жұмысының нәтижелері ерекше мәнге ие болады, бұл әр жобаға қатысушыға деген жеке сенімнің артуына және өзін-өзі дұрыс бағалау және басқалары дамиды. Мектеп жасына дейінгі балалар кез-келген аспект туралы түсінікті түсініктеме беруге дайын болуы керек [5, 98].

Жобаның кез-келген пән бойынша, оның ішінде шет тіліндегі жетістігі келесі бағыттарда жүзеге асырылатын оқушылардың сабақтан тыс әрекеттерін ұйымдастыруға байланысты:

- 1) сабақ іс-әрекетінің жалғасы ретінде;
- 2) ғылыми қоғамдар (NOU) шеңберінде;
- 3) жалпы мектеп жобасы аясында.

Аудиториядағы білім беру үдерісіне енгізуге арналған жоба қарастырылып отырған проблемаға қажетті ақпаратты іздеумен, пән мұғалімдерінің консультациясымен (егер пәнаралық жоба жүзеге асырылып жатса), сыныптан тыс жұмыстардың едәуір көлемін қамтиды, жобаны басқаратын оқытушының қосымша кеңесі. Сабақтан тыс уақытта бір жобалық топтың қатысушылары жиналған материалды аралық сертификаттауға, жобаларды қорғауға дайындау үшін бірлесіп жұмыс істейді. Бұл жұмыс түрлерін сыныпта да, сабақтан тыс уақытта да жүргізу мүмкіндігін қарастыру қажет. Жоба үшін материалды таңдау жұмысын бастамас бұрын ұйымдастырылуы керек.

Жалпы жоба әдісі - зерттеу жоспарында маңызды, оның кешенді білімді, оның шешімін іздестіруді қажет ететін проблеманың болуы. Мектеп жасына дейінгі балалар ғылыми зерттеулерді шет тіліндегі ақпараттарға сүйене отырып, сонымен қатар телекоммуникациялық жобаларға ана тілінде сөйлейтіндермен қатысу арқылы жүргізеді, осылайша проблемаға қосымша көзқарас пайда болады [5, 198]. Оқушыларға тілді меңгерудің нақты нәтижесін көру мүмкіндігі мектепте оқылатын пәнге жаңаша көзқараспен қарауға мүмкіндік береді, бұл шетел тілін одан әрі тереңдетіп оқыту үшін жеткілікті түрткі бола алады. Әдетте, бүкіл мектеп жобасының мәселелеріне бүкіл мектеп қатысады. Шығармашылық шеберханалармен, үйірмелермен және клубтармен өзара әрекеттестікке түсу арқылы әр түрлі қызығушылықтары, әр түрлі шығармашылық әлеуеті бар мектеп жасына дейінгі балалар бірлесіп өздерінің ғылыми-зерттеу немесе практикалық жұмыстардың шығармашылық өнімін жасайды [5, 202]. Бұл тұлғаға бағытталған тәсілдің мәні және жобалық іс-әрекеттің құндылығы. Барлық жұмыстың нәтижесі - ғылыми-практикалық конференция, оның барысында мектептің жобалық қызметінің нәтижелері шығарылады, мәселені шешудің маңыздылығы туралы қорытындылар жасалады. Проблеманы оқушылар түсінуі маңызды. Мектеп жасына дейінгі балалардың алған ғылыми-зерттеу жұмыстарының практикалық тәжірибесі және мектеп

жасына дейінгі балалардың жобалық іс-әрекет барысында және ғылыми-практикалық конференция жұмысында қалыптастырған сыни ойлау қабілеттері маңызды.

Қортынды. Қорыта келгенде, жоба әдісі стандартты емес шешімдер қабылдауға қабілетті, олардың интеллектуалды, рухани және ақпараттық мүмкіндіктерін аша алатын үлкен ақпарат ағынында бағдарлай алатын мектеп жасына дейінгі балалардың жеке басын қалыптастыру мен дамытудың тиімді әдістерінің бірі бола алатындығын көреміз. Әрине, жоба әдісі басқа оқу әдістері мен түрлерін ауыстыруды талап етіп, шет тілдерін оқыту стратегиясын анықтайтын негізгі әдіс ретінде қарастырылмайды. Оқыту жүйесі оқытудың жалпы тұжырымдамасымен анықталады және құрамдас бөліктердің тұтас кешенін - мақсаттарын, мазмұнын, әдістерін, ұйымдастыру формаларын, оқыту құралдарын қамтиды. Осы жүйенің барлық компоненттері өзара байланысты. Жоба әдісі - бұл оқытудың әртүрлі кезеңдерінде тиімді қолдануға болатын, шет тілін оқытудың өзгермелілігі жағдайында кез-келген басқа әдістерді толықтыра отырып және шет тілдерін оқыту процесін оңтайландыруға мүмкіндік беретін оның құрамдас бөліктерінің біреуі ғана.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков. Учебное пособие. – М.: 1994. -324 с.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам. – М.: 2005
3. Психология. Словарь. Под общей редакцией Петровского А.В., Ярошевского М.Г. – М.: 1990. – 123 с.
4. Божович Л.М. Личность и её формирование в детском возрасте. – М.: 1968. – 98 с.
5. Салтовская Г. Н., Мартиросова В. С. Учебно-исследовательский проект по английскому языку. Журнал «Иностранные языки в школе», 2008 г. №5, 24 – 29 с.

МРНТИ 14.35.09

Усербаева Ж.С.¹, Сейдалиева Г.О.²

¹7M01703 мамандығы 2 курс магистранты Абай атындағы ҚазҰПУ

² Ғылыми жетекші: PhD, аға оқытушы Абай атындағы ҚазҰПУ

Алматы қ., Қазақстан

А1 ДЕҢГЕЙІНДЕГІ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ОЙЫН ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада шетел тілі сабақтарында А1 деңгейіндегі білім алушылардың жазылым дағдыларын ойын тәсілдерін қолдана отырып қалыптастыру жайлы қарастырылған. Бастапқы А1 деңгейіндегі білім алушылардың жазылым дағдыларының ерекшеліктері, сонымен қатар оларды қалыптастыру жолдары қарастырылған. Және де ойын тәсілінің маңызы, ерекшеліктері, білім берудегі атқаратын рөлі туралы айтылады. Сонымен қатар осы ойын тәсілінің жазылым дағдысын қалыптастырудағы маңызы мен тиімділігі айтылады. Ағылшын тілі сабағында ойын тәсілдерін жүйелі қолдану танымдық белсенділікті, коммуникативті шетел тілінің біліктілігін нығайтады және дамытады. Балаларда оқуға деген оң көзқарастар

пайда болып, олардың академиялық үлгерімінің жоғарылауына да негіз болады. Сабақта ойын тәсілдерін пайдалану оқу процесін едәуір жеңілдетеді және оқушылардың шетел тілі сияқты басқа да қиын пәндерді меңгеруге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен, бұл зерттеудің басты мақсаты – оқушылардың жазылым дағдыларын ойын әдістері арқылы одан әрі үйренуді бағалаудың негіздерін құруға тырысу.

Кілт сөздер: жазылым дағдысы, ойындар, ойын тәсілдері, ағылшын тілін, бастауыш білім беру, А1 деңгейі

Усербаева Ж.С.¹, Сейдалиева Г.О.²

¹ магистрант 2 курса специальности 7M01703 КазНПУ имени Абая

*² Научный руководитель: PhD, старший преподаватель КазНПУ имени Абая
Алматы, Казахстан*

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ ПИСЬМА У УЧАЩИХСЯ УРОВНЯ А1 С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИГРОВЫХ МЕТОД

Аннотация

В статье рассматривается формирование письменных навыков учащихся уровня А1 на уроках иностранного языка с использованием игровых приемов. Рассмотрены особенности письменных навыков учащихся начального уровня А1, а также способы их формирования. И важность, особенности игры, ее роль в воспитании. Также подчеркивается важность и эффективность этой игры в формировании навыков письма. Систематическое использование игровых приемов на уроках английского языка укрепляет и развивает познавательную активность, коммуникативные навыки иностранного языка. У детей появляется положительное отношение к учебе, что также является основанием для повышения их академической успеваемости. Использование игровых приемов на уроке значительно упрощает учебный процесс и повышает интерес учащихся к освоению других сложных предметов, таких как иностранный язык. Итак, главная цель данного исследования – попытаться создать основы оценки дальнейшего усвоения учащимися навыков письма с помощью игровых методов.

Ключевые слова: письменные навыки, игры, игровые приемы, английский язык, начальное образование, уровень А1

Usserbayeva Zh.S.¹, Seidaliyeva G.O.,²

¹ Master student of 7M01703 specialty KazNPU named after Abay

*² Scientific supervisor: PhD, senior teacher, KazNPU named after Abay
Almaty, Kazakhstan*

FORMATION OF WRITING SKILLS FOR LEVEL A1 PUPILS USING GAME METHODS

Abstract

The article discusses the formation of writing skills of A1 level students in foreign language lessons using game techniques. The features of the writing skills of students of the A1 entry level, as well as the ways of their formation, are considered. And the importance, features of the game, its role in education. The importance and effectiveness of this game in developing writing skills is also

highlighted. Systematic use of game techniques in English lessons strengthens and develops cognitive activity, communication skills of a foreign language. Children have a positive attitude to learning, which is also the basis for improving their academic performance. The use of game techniques in the classroom greatly simplifies the learning process and increases students' interest in mastering other complex subjects, such as a foreign language. So, the main purpose of this study is to try to create a basis for assessing the further assimilation of writing skills by students using game methods

Key words: writing skills, games, game techniques, English language teaching, primary education, level A1

Кіріспе

Соңғы жылдары адам өмірінің барлық салаларында ағылшын тіліне деген қызығушылықтың айтарлықтай артқаны анық, сондықтан қазіргі таңда ағылшын тілін меңгеру өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Осы жолда ағылшын тілін жетік меңгеруде бастапқы рөлді ұстаз атқарады. Яғни қазіргі заман талабына сай ұстаздың алдындағы басты міндет ол білім беруде оқытудың әр-түрлі әдіс-тәсілдерін қолдану. Сондай тәсілдердің бірі ойын тәсілі. Сол берілген әдіс-тәсілдерді қолдана отырып ұстаз білім алушылардың бойында көптеген дағдыларды қалыптастыруы тиіс. Сондай дағдылардың бірі – жазылым дағдысы. Біздің зерттеу жұмысымызға сай біз осы жазылым дағдысын ойын тәсілі арқылы А1 деңгейіндегі білім алушылардың бойында қалыптастыру. Балаларға шет тілін үйретудің бастапқы кезеңінде мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі - бұл пәнді қызықты және сүйіспеншілікпен өткізу. Сондықтан жас балаларды тәрбиелеудің негізгі түрі – ойын. Бала үшін ойын - бұл мұғаліммен және құрдастарымен қызықты қарым-қатынас, онда белгілі бір түрдегі мәлімдемелер ойынның ішкі қажеттіліктеріне байланысты. Шетел тілі сабағында оқытудың ойын әдісін қолданудың болашағы зор. Бірақ, әрине, оны қолданумен ғана жұмыс істеу мүмкін емес, себебі оқыту негізгі мағынасын жоғалтады. Ойын әдісін оқытуды басқа әдістерімен біріктіру керек және шет тілі сабағында белгілі бір ойын жағдайларын пайдалану туралы ғана айту керек.

Сараптама

Қазіргі таңда білім беру процесіндегі басты міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру, және білім беру процесінде қолдану. Осы білім берудегі тиімді тәсілдердің бірі ойын тәсілдерін қолдану болып табылады.

Шет тілін оқытуда ойын тәсілдерін пайдалану мәселелері көптеген ғалымдардың: И.Л.Бим, С.Т. Занко, С.С.Полат, Е.И. Пассов, В.М. Филатов, Дж. Оллер, П.Крашен, К.Ливингстон, Стивен ғылыми зерттеулерінде берілген. Шетел тілдерін оқыту тәжірибесінде көптеген оқу құралдары, әдістемелік әзірлемелер, ағылшын тілінде әртүрлі ойындарды өткізуге арналған материалдар қолданылады.

Айта кетейік, Қ.Д. Ушинский, Дж.Селли, К.Бюллер ойынды қиялдың көрінісі деп санаса, А.И. Сикорский мен Дж.Дьюи ойынды ойлаудың дамуымен байланыстырды.

М.Ф. Стронин: «Ойын – бұл мінез-құлықты өзін-өзі басқару қалыптасып, жетілдірілетін әлеуметтік тәжірибені қайта құруға және игеруге бағытталған жағдайдағы қызмет түрі». (22, 35 б.) Ойын әрекетінің психологиялық механизмдері жеке тұлғаның өзін-өзі көрсету, өзін-өзі бекіту, өзін-өзі анықтау, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі жүзеге асырудағы іргелі қажеттіліктеріне негізделген.

Жоғарыда айтып өткеніміздей, адамдар ерте заманнан аға ұрпақ тәжірибесін жас ұрпаққа жеткізе отырып, ойынды оқыту әдісі ретінде пайдаланған. Оқу-тәрбие процесін жандандыру мен қарқындалуға негізделген қазіргі мектепте ойын әрекеті келесі жағдайларда қолданылады:

- белгілі бір тақырыпты меңгерудің дербес әдісі ретінде;
- кейбір басқа әдістердің кейде өте маңызды элементтері ретінде;
- тұтас сабақ немесе оның бөлігі ретінде (кіріспе, түсіндіру, бекіту, бақылау немесе жаттығу);
- сыныптан тыс іс-шараны ұйымдастыру кезінде ойынды пайдалануға болады.

Ойындарды жіктеу әрекеттерін өткен ғасырда ойын мәселесімен айналысқан шетелдік және отандық зерттеушілер қолға алды. Мысалы, Джон Оллер келесі ойын түрлерін анықтайды:

- Модельдеу;
- Драматизация;
- Рөлді ойын;
- Психодраматизация;
- Әлеуметтік драматизация;
- Мимика арқылы жаттығулар.

Жазбаша сөйлеуге үйрету мәселелері көптеген әдіскерлер мен практик мұғалімдердің қызығушылығын арттыруда. Сонымен, Н.К. Лапшова жазуды «әдістемелік категория ретінде» қарастыра отырып, жазу «сөйлеу әрекетінің көмекші түрі ретінде оқу-тәрбие процесінде әрқашан кемсітушілікке ұшырағанын» атап көрсетеді.

Жазуды үйрету процесінде ойын түрлерін қолдану оны мазмұнды әрі сапалы етеді, мысалы:

- ойын әр оқушының жеке және барлығының белсенді танымдық әрекетіне тартады және осылайша, оқу процесін басқарудың тиімді құралы болып табылады;
- ойында оқыту оқушылардың өзіндік іс-әрекеті арқылы жүзеге асады, олар практиканың ерекше түрі сипатына ие, оның барысында ақпараттың 90%-ға дейін игеріледі;
- ойын – өз қатысушыларына таңдау, өзін-өзі көрсету, өзін-өзі анықтау және өзін-өзі дамыту мүмкіндігін беретін еркін әрекет;
- ойын белгілі нәтиже береді және оқушыны мақсатқа (жеңіске) жетуге және мақсатқа жету жолын білуге ынталандырады;
- ойында командалар немесе жекелеген оқушылар бастапқыда тең болады (жаман және жақсы оқушылар болмайды: ойнайтындар ғана болады); нәтиже ойыншының өзіне, оның дайындық деңгейіне, қабілетіне, төзімділігіне, шеберлігіне, мінезіне байланысты;
- ойында тұлғалық емес оқу процесі тұлғалық мәнге ие болады;
- бәсекеге қабілеттілік – ойынның құрамдас бөлігі – оқушыларға тартымдылық; ойыннан алған ләззат шет тілі сабақтарында қолайлы жағдай туғызады және пәнді оқуға деген құштарлығын арттырады;
- ойында әрқашан белгілі бір жұмбақ болады – оқушының ақыл-ой әрекетін белсендіретін, оны жауап іздеуге итермелейтін, алынбаған жауап;
- ойын белсенді оқыту жүйесінде ерекше орын алады: ол синтетикалық, өйткені ол оқытуды ұйымдастырудың әрі әдісі, әрі формасы, белсенді оқытудың барлық әдістерін іс жүзінде синтездейді.

Жазбаша жазуға үйретуде ойын әдістерін қолдану өте тиімді, өйткені ол оқушылар үшін, әсіресе оқудың бастапқы кезеңінде әрқашан қызықты. Яғни біздің зерттеу жұмысымызға сай А1 деңгейіндегі білім алушыларға ойын тәсілін қолдану өте тиімді. Бастауыш сынып оқушыларының оқытудың негізгі түрі ойын екенін ескерсек, ойын жазуда лексика мен грамматиканы меңгерту де табысты болмақ.

Қорытынды

Бұл жұмыста қазіргі кезеңде шет тілдерін оқыту әдістемесінде орын алып отырған маңызды мәселелердің бірі – ойын әдістемесін қолдана отырып жазуды оқытуды ұйымдастыру мәселесі көтеріледі. Ойын – мінез-құлықты өзін-өзі басқару қалыптасып, жетілдірілетін әлеуметтік тәжірибені қайта жасау мен игеруге бағытталған жағдайдағы қызмет түрі. Ойындардың алуан түрлілігі бар, бірақ олардың барлығы оқу процесінде белгілі бір функцияларды орындайды: оқу, білім беру және басқалары. Шетел тілі сабағында ойынды қолданудың жаңа идеяларды меңгеруіне, жаңа іскерлік пен дағдыны қалыптастыруға, оқушының мотивациялық-қажеттілік саласын дамытуға пайдасы зор. Жалпы, бастауыш сыныптарда ағылшын тілі сабағында ойын тәсілдерін жүйелі түрде қолдану практикалық ғана емес, оқу-тәрбиелік міндеттерді де сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Сонымен, ойын тәсілдерін үнемі қолдану жазу дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді, бастауыш мектепте шет тілін оқыту мақсаттарының бірін жүзеге асыра отырып, тілдік құзыреттілікті қалыптастыруға ықпал етеді. Ойын тапсырмаларын орындау барысында тілдік жазба материалды қолдану дағдыларын жетілдіру және дамыту қатар жүреді. Сонымен қатар, ойын тәсілдерін қолдану кіші жастағы мектеп оқушыларының бойында жауапкершілік, дербестік сияқты құнды тұлғалық қасиеттердің көрініп, қалыптасуына ықпал етеді. Ойын тапсырмаларын орындау тіпті нашар оқитын оқушылардың құзырында, олар балаларға психологиялық кедергіні жеңуге және өзіне деген сенімін арттыруға көмектеседі.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. - М.: Просвещение. 2003. - 857 с.
2. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. // Вопросы психологии. - 2000. - № 6. - 60 с.
3. Гаврилова О.В. Игра как средство развития интереса к изучаемому языку. // ИЯШ. - 2004. - № 2. - 112 с.
4. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика - М.: Издательский центр «Академия». 2005. - 336 с.
5. Курбатова М.Ю. Игровые приемы обучения грамматике английского языка на начальном этапе. // ИЯШ. - 2006. - № 3. - 112 с.
6. Лапшова Н.К. Игровые приемы обучения письменной речи на начальном этапе. // ИЯШ. - 2009. - № 6. - 112 с.
7. Магомедова Л.П. Обучение английскому языку младших школьников. // Первое сентября. Английский язык. - 2008. - № 22. - 47 с.

МРНТИ 14.35.09

Ш.Н.Тұмарбекова¹

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,

Алматы, Қазақстан

(E-mail: tumarbekova98@gmail.com)

ШЕТ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДИЗАЙН-ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ

СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі таңдағы балаларда дамытуға көзделген ХХІ ғасырдың ең маңызды дағдыларының бірі - сыни ойлау мәселесі қарастырылады. Мақаланың мақсаты - шет тілін үйренушілерінің сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруда ең үздік тәсілдердің бірі – “Дизайн ойлау” технологиясының тиімділігін айқындау болып табылады. Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, көптеген балаларда дарындылықтың жасырын әлеуеті бар және даму мен қолдау үшін қажетті жағдайлар болған кезде, олар белгілі бір салада өзін көрсете алады.

Мектеп жасында сыни ойлауды дамытуға барлық себептер бар: балалар жаңалыққа деген қажеттілікті сезінеді, жаңа тәжірибелерге ашық, проблемаларды анықтап, оның түрлі шешімдерін табады, кең қабылдау мен бай қиялға ие, идеяларды, ойлау мәнірін оңай өзгертеді, олар қызығушылық танытады және өз іс-әрекетке белсенді араласады. Мұны біз сабақ барысында оқушыларға түрлі шығармашылық тапсырмалар беріп, бақылау барысында анықтай аламыз. Мұндай әдіс-тәсілдер білім алушының сыни ойлау қабілетін дамытып, бәсекеге қабілетті азамат тәрбиелеудің бірден бір тиімді жолы болып табылады.

Кілт сөздер: сыни ойлау, дағды, шет тілін үйренуші балалар, Дизайн ойлау, шығармашылық.

Ш. Н. Тумарбекова¹

²*Казахский Национальный Педагогический Университет имени Абая ,
Алматы, Казахстан*

(E-mail: tumarbekova98@gmail.com)

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДИЗАЙН-МЫШЛЕНИЯ НА УРОКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассматривается один из важнейших навыков ХХІ века, который планируется развивать у современных детей, - проблема критического мышления. Целью статьи является определение эффективности одного из лучших подходов к формированию навыков критического мышления у обучающихся иностранному языку - технологии “Дизайн-мышления”. Педагогический опыт показывает, что многие дети обладают скрытым потенциалом одаренности, и при наличии необходимых условий для развития и поддержки они могут проявить себя в той или иной области.

В школьном возрасте есть все основания для развития критического мышления: дети чувствуют потребность в новизне, открыты новому опыту, выявляют проблемы и находят различные пути их решения, обладают широким восприятием и богатым воображением, легко меняют идеи, суть мышления, им интересно и активно участвовать в их деятельности. Это можно наблюдать во время урока, давая ученикам различные творческие задания. Такие методы являются одним из наиболее эффективных способов развития у студентов навыков критического мышления и воспитания конкурентоспособного гражданина.

Ключевые слова: критическое мышление, навыки, дети изучающие иностранный язык, дизайн-мышление, креативность.

S.N.Tumarbekova¹

*²Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

(E-mail: tumarbekova98@gmail.com)

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING SKILLS BASED ON DESIGN THINKING TECHNOLOGIES IN A FOREIGN LANGUAGE LESSON

Abstract

The article discusses one of the most important skills of the XXI century, which is planned to be developed in modern children - the problem of critical thinking. The purpose of the article is to determine the effectiveness of one of the best approaches to the formation of critical thinking skills of foreign language learners - the technology of "Design Thinking". Pedagogical experience shows that many children have a hidden potential for giftedness, and when there are the necessary conditions for development and support, they can show themselves in a particular field.

At school age, there are all the reasons for the development of critical thinking: children feel the need for novelty, are open to new experiences, identify problems and find various solutions to them, have a wide perception and a rich imagination, easily change ideas, the essence of thinking, they are interested and actively participate in their activities. This can be observed during the lesson by giving the students different creative tasks. Such methods are one of the most effective ways to develop students' critical thinking skills and bring up a competitive citizen.

Keywords: critical thinking, skills, children learning a foreign language, design thinking, creativity.

XXI ғасыр өмірдің барлық салаларында, соның ішінде білім беруде айтарлықтай өзгерістердің куәсі болды. XXI ғасырдағы мектеп оқушылары өткен ғасырдың жастарының меңгерген дағдылардан өзгеше дағдыларды дамытуы керек. XXI ғасырдағы мектептер мен университеттер студенттерді басқа әлеуметтік өмірге, басқа экономикалық әлемге және сұранысқа ие және дағдыларға негізделген жұмыс орнына дайындауы керек. Бұл цифрлық сауаттылық, технологиялық прогресс, көп мәдениетті қоғамдар, адамдардың ұтқырлығы, жаһандық коммуникация, әлеуметтік медиа, инновация, шығармашылық және инклюзивтілік ғасыры. Басқаша айтқанда, XXI ғасырдағы студенттер қажетті бәсекеге қабілетті дағдыларды дамытуы керек. Солардың ішіндегі ең маңыздысы – сыни ойлау дағдысы. Мақаланың мақсаты - шет тілін үйренушілерінің сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруда ең үздік тәсілдердің бірі – “Дизайн ойлау” технологиясының тиімділігін айқындау болып табылады.

"Сыни ойлау" ұғымының пайда болуы алғаш рет XX ғасырдың ортасында ғылыми және әдеби салада пайда болды. 1941 жылы ғалым Эдвард М. Гласер сыни ойлау - бұл сенім мен дәлелді қолдау (немесе ымыраға келу) үшін дәлелдер іздеу екенін атап өтті. 1956 жылы педагог-психолог Бенджамин Блумның жетекшілігімен бір топ педагог білім берудегі әдеттегі механикалық оқыту шеңберінен шығып, "жоғары тәртіптегі" ойлауды дамытуға ықпал ететін ойлау жүйесін бірлесіп құрды. Олар жасаған таксономия Блумның атымен аталған. "Блум таксономиясы" - бұл мұғалімдердің білім алушыларына үйрететін тиімді білім алуға көмектесетін дағдылар жиынтығы.

Сыни ойлау - жаңашыл тұжырымдама немесе тәжірибе емес. Көптеген мұғалімдер сыни ойлауды ғасырлар бұрын байқауға болатындығын білгенде таңдануы мүмкін. Сыни ойлауды анықтау қиын болып көрінуі мүмкін, бірақ мағынасын толыққанды ашып, түсінетін болсақ, алдымыздан көптеген есіктерді ашушы еді. Ең алдымен, сыни тұрғыдан ойлау-бұл өмір бойы қалыптасатын қасиет деп дау айтуымыз керек.

"Сыни тұрғыдан ойлау-бұл өзін-өзі басқаратын, өзін-өзі тәрбиелейтін ойлау, ол жоғары сапалы деңгейде әділ түрде ойлауға тырысады. Сыни тұрғыдан ойлайтын адамдар ұтымды, парасатты, эмпатикалық өмір сүруге тырысады.[1] Бұл ақпаратты өңдеудің, сенімдердің, пікірлердің, мәселелерді шешудің нақты дағдыларын мұқият және мақсатты дамытуды талап етеді. Раймонд с. Никерсон (1987) бізге сыни тұрғыдан ойлайтын адамды сипаттайтын қабілеттер мен көзқарастардың толық тізімін береді. Бұл адам:

- ✓ ойларды реттейді және оларды қысқаша және дәйекті түрде тұжырымдайды;
  - ✓ қабылданған шешімді қолдау үшін жеткілікті дәлелдер болмаған кезде шешімін тоқтата тұрады;
  - ✓ балама әрекеттердің ықтимал салдарын алдын-ала болжай алады;
  - ✓ өздігінен білім ала алады және оған үнемі қызығушылық танытады;
  - ✓ өзі оқыған салалардан басқа салаларда проблемаларды шешу әдістері қолдана алады.
- [2]

Неліктен шет тілін үйретуде сыни ойлауды енгізу және дамыту керек?

Сыни тұрғыдан ойлау сапалы ойлаумен байланысты және егер олар жеткілікті дамыған болса, оқушыларға басқалармен өзара әрекеттесудің, жаңа білім алудың және идеялар, құндылықтар мен көзқарастарды қалыптастырудың шебер әдісін ұсынады. Тіл осы барлық салаларда шешуші рөл атқарады. Шет тілін үйрету және үйрену кезінде тіл деңгейі шет тілінде қалай сөйлесу керектігі туралы көбірек ойлауды қажет етуі мүмкін. Себебі тіл мәдени түрде айқындалады. Яғни мәдениет қаншалықты ерекшеленсе, тіл де солай ерекшеленеді. Дәстүрлер мен менталитет тілде, оның лексикасында, грамматика жүйесінде, модальділікте және т.б. көрініс табады. Бір танымның басқа тілдегі сөздермен түсіндірілгенінде қандай да бір ұқсастықтар мен айырмашылықтарды табуға тырысқанда, сыни тұрғыдан ойлау практикасы оқу процесін тіпті бастапқы кезеңде де жағымды және мәдени байытады.

Осы уақытқа дейін біз сыни ойлаудың кейбір теориялық аспектілерін зерттеуге назар аудардық, бірақ кез-келген ағылшын тілінің мұғаліміне сыни ойлауды өмірде және практикалық түрде ұсынатын сабақтарды қолдану мен құрудың жолын табу қиын болуы мүмкін. Әдеттегідей, оқушының сыни ойлауды енгізу және жетілдіру деңгейіне әсер етуі мүмкін әртүрлі контексттер мен сипаттамалар бар, бірақ біз алғашқы қадамдар - жоспарлау, эксперимент және рефлексия екендігімен келісеміз.

Заманауи жоғары технологиялық және жаһандық бәсекеге қабілетті әлем адамнан әр түрлі дағдыларды дамытуды және қолдануды талап етеді. [3] Осындай дағдылардың бірі "Дизайн ойлау" деп аталады. Дизайн ойлау барлық пәндер бойынша ХХІ ғасырдың білім беруіне оң әсер етуі мүмкін, өйткені ол проблемаларды шешуде шығармашылық ойлауды қамтиды. Яғни, академиялық ортада студенттер сыни тұрғыдан оқып, логикалық тұрғыдан ойлауға, сонымен қатар күрделі мәселелерді шешуге міндетті [4]. Сонымен, студенттерге біз өмір сүріп жатқан осы өзара байланысты цифрлық әлемде жетістікке жетуге көмектесу үшін оқытушылар студенттерге проблемаларды шешу дағдыларын арттыратын және оларды колледж бен мансапқа дайындайтын ХХІ ғасырдағы дағдыларды (мысалы, дизайн ойлау, жүйелік ойлау және топтық жұмыс дағдылары) дамытуға және жетілдіруге қолдау көрсетуі керек.

Дизайн ойлау негізінен дизайнерлердің қалай көретінін және олардың қалай ойлайтынын білдіреді. Бұл итеративті және интерактивті процессте дизайнерлер алдымен проблемаларды шешу тұжырымдамалары/идеяларының кейбір көріністерінде не бар екенін көреді, мәселені шешу үшін идеялар арасындағы қатынасты анықтап, қорытындыға келеді.

Дизайн ойлаушының сипаттамалары

Дизайн ойлаушының табиғаты және бір адамның дизайн ойлаушы, ал екіншісі дизайн

ойлаушы емес екендігі нақты түсінікті болмағанымен, дизайнердің қалай ойлайтынын және проблемаларға қалай қарайтынын түсіну үшін пайдалы болатын бірқатар сипаттамалар анықталды. Бұл сипаттамалар дизайн ойлаушының табиғатын түсінуге көмектеседі. Бұл сипаттамалармен қоса бірнеше процестер де анықталады. Дизайн ойлаушының кейбір сипаттамалары Оуэн (2007) жасаған келтірілген. (1-кесте)

Адамға және қоршаған ортаға бағытталған қамқорлық	Дизайнерлер үнемі жасалып жатқан әр нәрсенің адамның қажеттіліктеріне қалай жауап беретіндігі туралы ойлануы керек. Олар сонымен бірге экологиялық мүдделерді адамдардың мүдделерімен бірдей деңгейде қарастыруы керек.
Бейнелеу қабілеті	Дизайнерлер визуалды түрде жұмыс істейді (идеялар бейнесі).
Көп функционалдылыққа бейімділік	Дизайнерлер мәселенің әртүрлі/бірнеше шешімдерін қарап, оның ерекшелігіне назар аудара отырып, мәселенің жалпы көрінісін есте ұстауы керек.
Жүйелік көрініс	Дизайнерлер біртұтас шешім құру үшін проблемаларды жүйелі түрде қарастырып, әртүрлі процедуралар мен тұжырымдамаларды қамтитын жүйелік шешімдер табуы керек.
Тілді құрал ретінде қолдана білу	Дизайнерлер өздерінің шығармашылық процестерін ауызша түсіндіре білуі керек, олар бөлшектер жоқ жерде ойлап табуға және көзбен көрінбейтін қарым-қатынастарды табуы тиіс (яғни, түсіндіру шығармашылық үдеріспен бірге жүруі керек).
Топтық жұмысқа бейімділік	Дизайнерлер әртүрлі пәндер бойынша сөйлесуге және басқа адамдармен жұмыс істеуге мүмкіндік беретін тұлғааралық дағдыларды дамытуы керек.
Таңдау қажеттілігін болдырмау	Дизайнерлер таңдау немесе шешім қабылдауға көшпес бұрын бәсекелес баламаларды іздейді. Олар жаңа конфигурацияларды ойлап табудың жолдарын табуға тырысады. Бұл процесс шешім қабылдаудан аулақ болатын және оны біріктіретін шешімге әкеледі.

1-кесте. Дизайн ойлаушының кейбір сипаттамалары (Оуэн, 2007)

Қорытынды.

Көрсетілген нәтижелер шетел тілінің лексикасын оқыту мен оқыту процестерін жақсы түсінуге ықпал ететін эмпирикалық негіз болады деп күтілуде. Нәтижелері қорғауда ұсынылады және жарияланады, академиялық және практикалық аудиторияға жету үшін жоғары оқу орнынан кейінгі курстар мен біліктілікті арттыру сессияларын ұйымдастыруды жоспарлап отыр. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері оқыту практикасын байытады және студенттеріміздің болашақ мұғалімдер ретінде даярлануына үлес қосады деп үміттеледі. Сонымен қатар, осы материалдар материалдардың дизайнын жақсартуға пайдалы ақпарат бере алады.

References

1. L. Elder. and R. Paul. A brief guide to human consciousness, the foundation for critical thinking, CA, 2007, 3rd ed.
2. Raymond S. Nickerson. On improving thinking through okspu (volume 15).
3. Shute and Becker, 2010.
4. Rotherham and Willingham, 2009.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

МРНТИ 16.31.41

Исахан С.Д.¹

*¹Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері
университеті, Алматы қ., Қазақстан
Филология және аударма кафедрасының магистранты*

АУДАРМАНЫҢ ЖАЛПЫ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТЕОРИЯСЫ КОНТЕКСТІНДЕ САЯСИ МӘТІНДЕР АУДАРМАСЫ

Аңдатпа

Мақалада, ағылшын тіліндегі әлеуметтік-саяси мәтіндерді аударуда туындайтын өзіндік ерекшеліктер мен қиыншылықтар және саяси қарым-қатынас саласындағы әлемдік саяси жаңалықтарды қазақ тіліне аудару мәселелері кеңінен қарастырылған. Мақалада, ағылшын тіліндегі әлеуметтік-саяси мәтіндерді аударуда қандай ерекшеліктер кездесетіні, оның түрлері талдана отырып, мәні мен мазмұны ашып көрсетіледі. Сонымен қатар, саяси аударма саласындағы ақпараттық жанрдың бір саласы бұқаралық ақпарат құралдарындағы аударма саласы зерттеу объектісі етіп алынып, ондағы саяси жаңалықтар мен саясат жайлы берілген ресми хабарлардағы мәтіндерді аудару ісіндегі аудармашыға қойылатын талаптар жан-жақты талданады. Саяси мәтіндердегі аудармада қиыншылық туғызатын мақал-мәтелдер, идеомалар, эвфемизмдер, фразеологизмдер мен терминдерді аударудың оңтайлы жолы көрсетілген. Әлеуметтік-саяси мәтіндерден мысал алынған және теориялық тұрғыдан қарастырғандағы жолы арқылы аударудағы теориялық білімнің маңызы түсіндірілген.

Кілт сөздер: саясат, әлеумет, аударма, ерекшелік, термин, теория.

Исахан С.Д.¹

*¹Казахский университет международных отношений и мировых языков им. Абылай хана, г.
Алматы, Казахстан
Магистрант кафедры филологии и перевода*

ПЕРЕВОД ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ ПЕРЕВОДА

Аннотация

В статье рассматриваются особенности и трудности перевода общественно-политических текстов на английский язык и вопросы перевода мировых политических новостей в сфере политических отношений на казахский язык. В статье раскрывается смысл и содержание перевода общественно-политических текстов на английский язык, анализируются его виды и типы. Кроме того, одной из областей информационного жанра в области политического перевода является область перевода в СМИ, которая обеспечивает всесторонний анализ требований к переводчикам при переводе текстов политических новостей и официальных новостей политики. В переводе в политических текстах показан оптимальный способ перевода пословиц, идеом, эвфемизмов, фразеологизмов и терминов, вызывающих затруднения. Из социально-политических текстов взяты примеры и объяснено значение теоретических знаний в переводе с теоретической точки зрения.

Ключевые слова: политика, общество, перевод, особенность, термин, теория.

*Issakhan S.D.*¹

*¹Kazakh University of International Relations and World languages after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan*

Master student of the Department of Philology and Translation

TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS IN THE CONTEXT OF THE GENERAL LINGUISTIC THEORY OF TRANSLATION

Abstract

The article examines the features and difficulties of translating socio-political texts into English and the issues of translating world political news in the field of political relations into Kazakh. The article reveals the meaning and content of the translation of socio-political texts into English, analyzes its types and types. In addition, one of the fields of the information genre in the field of political translation is the field of media translation, which provides a comprehensive analysis of the requirements for translators when translating political news texts and official political news. In translation in political texts, the optimal way of translating proverbs, ideas, euphemisms, phraseological units and terms that cause difficulties is shown. Examples were taken from socio-political texts and the meaning of theoretical knowledge in translation from a theoretical point of view was explained.

Key words: politics, society, translation, peculiarity, term, theory.

Әр мәтіннің өзіндік жанры, стилі болады. Осы себепті аудармашы үшін мәтіннің қай стильге жататындығын анықтап алған жөн. Аудармашыға қойылатын мақсат та аудармашының қандай мәтінді аударатындығына байланысты болып табылады. Саяси тіл - бұл ұлттық тілдің саяси коммуникацияға арналған ерекше ішкі жүйесі: белгілі бір идеяларды алға тарту, ел азаматтарын саяси іс-әрекетке шақыру, қоғамдық пікірлердің көптігі жағдайында қоғамдық-саяси шешімдер қабылдау және негіздеу. Саяси мәтін ақпарат тұтынушыларының санасына қажетті әсер ету үшін ол белгілі бір талаптарға сай болуы керек - бұл саяси бейнелілік. Мұның бәріне белгілі бір стилистикалық, риторикалық және тілдік құралдарды қолдану арқылы қол жеткізуге болады.

Қоғамдық-саяси мәтіндер - көп жағдайда саясатқа байланысты газет, журнал және ғаламтор бетіндегі электронды сайттарда жарияланатын мәтіндер. Бұл мәтіндерде қоғамдық -

саяси терминдер, сөз тіркестері және саяси түсініктер болады. Қоғамдық -саяси мәтіндерді аудару қиын болғандықтан, аудармашы тек тілді толықтай меңгеруінен бөлек, екі тілдің де өзгешеліктерін және саяси терминдерді толық білуі тиіс.

Кез-келген мәтінді аудару барысында аударманың теориялық негізіне мән беру қажет. Өйткені аударма теориясы-аударманың қандай жолмен аударылатынын және аударма барысында қандай әдістердің қолданылатынын зерттейді. Белгілі аудармашы, лингвист В.Н.Комиссаров өз еңбегінде аударма теориясына былай анықтама берген: «Аударма теориясы-аударма практикасымен тікелей байланысты. Кез келген теориялық тұжырымдамалар нақты аударма үдерісінің байқалған фактілерін сипаттауға негізделуі керек, осы фактілерді жалпылап түсіндіруі керек. Өз кезегінде аударманың ғылыми теориясы-аударма қызметін жеңілдетеді және байытады. Кез келген теориялық ұғымдарды аудармашы өз жұмысында тікелей қолдана алады. Аударма теориясы мен практикасы арасындағы байланыс күрделі» [1, 15].

Саяси сала адамзат қоғамының пайда болуымен бастау алды. Саясаттануды зерттеу саяси институттар мен қозғалыстарды, сондай-ақ саясаттың өзін түсінудің кілтін ұсынады. Саяси саланың саясат пен мемлекеттің табиғатын түсіну үшін маңызы зор. Қоғам өмірінде маңызды рөл атқара отырып, саяси сала әртүрлі әлеуметтік ғылымдардың - экономикалық теорияның, құқықтың, әлеуметтанудың, психологияның, сонымен қатар лингвистердің, атап айтқанда лингвист-аудармашылардың назарын аударады. Қазіргі жағдайда қоғамдық-саяси мәтіндерді аудару үгіт-насихат құралы және саяси күрес құралы ретінде маңызы өте жоғары. Ағылшын тілді аудиторияға бағытталған жыл сайынғы жарияланатын қоғамдық-саяси мәтіндердің көлемі айтарлықтай үлкен және халықаралық қатынастардың өсуіне қарай өсе береді. Бұл мемлекет, партия және қоғам қайраткерлерінің сөйлеген сөздері; халықаралық, үкіметтік және қоғамдық ұйымдардың жарияланымдары; бейбітшілік үшін күрес, халықаралық қақтығыстарды басу, ұлт-азаттық қозғалыс және экономикалық қатынастар туралы мақалалар. Қоғамдық-саяси аударманың объектісі - бұл қоғамдық-саяси және публицистикалық мәтіндер үгіт-насихаттық немесе үгіттік қатынасымен сипатталады.

Құжаттық іскери материалдар көптеген клишелермен, арнайы терминологиямен сипатталады; ақпараттық және сипаттамалық материалдар ағымдағы оқиғалар туралы хабарламалармен байланысты, сәйкесінше олар көптеген терминдерді, жалқы есімдерді және т.б. қамтиды; публицистикаға эмоционалды боялған элементтердің көптігі, дәйексөздер және т.б. жатады. Тиісінше, аудару барысында мәтіннің экспрессивтік ерекшеліктерін, сонымен қатар барабар мағынаны анықтау және жеткізу өте маңызды екенін атап өткен жөн. Ақпараттық мәтіндерде оқырманға көркемдік-эмоционалды әсер етуден гөрі, ақпаратты дәл жеткізу басты мақсат болып табылады. Осы типтегі мәтіндерге ғылыми, іскерлік, қоғамдық-саяси, публицистикалық және басқа сипаттағы барлық материалдар кіруі мүмкін. Ақпараттық аударма тілі көркем аударма тіліне қарағанда жалпы АТ нормалары мен қолданылуына көбірек сәйкес келеді. Бұл мәтіндер талдау, нақтылау, сендіру функцияларымен экспрессивтілікті орнатумен үйлеседі, бірақ бейнелілікпен емес [2, 61].

Саяси мәтіндер көп жарияланатын газеттердегі газет стиліне мән беру қажет. Өйткені газет стилі барлық функционалды стильдердің ішіндегі ең танымалы, өйткені оның таралуына бұқаралық ақпарат құралдары - баспасөз, радио, кино, теледидар ықпал етеді. Газет мәтіндерін құру жылдамдығы, оқиғаларға тез жауап беру қажеттілігімен байланысты. Газет-

публицистикалық стильдің лексикалық деңгейінде неологизмдердің, фразеологизмдердің болуы, кәсібиліктің, клишелердің көптігі тән. Грамматикалық деңгейде- қиын атрибутивті құрылымдардың көптігі, төл сөзді төлеу сөзге айналдыру мәселелері, сонымен қатар дәйексөздердің болуы; мәнерліліктің стилистикалық құралдарының арасында салыстырулар, гиперболалар, аллегориялар, эвфемизмдер, мақал-мәтелдер мен ұрандар қолданылады [3, 49].

Ағылшын тілді баспасөзде идеомалардың көп қолданылуын жоққа шығаруға болмайды. Мысалы: *to let the cat out of the bag* (to reveal a secret, яғни, құпияны ашып қою, сыр сақтамау), *you scratch my back, I'll scratch yours* (ымы-жымы бір сыбайлас) деген мағынаны білдіреді. Ағылшын тілі «идиомалық тіл» деп бекер айтылмаған – ол сөзбе-сөз тіркестермен, көптеген мақал-мәтелдермен, мақал-мәтелдермен және афоризмдермен толы. Идиоманы сөзбе-сөз аудару мүмкін болмағандықтан (мағынасы жоғалады), аударма мен түсіну қиындықтары жиі кездеседі [4]. Осындай идеомаларды аудару барысында сөзбе-сөз аудару өрескел қате болып табылады. Сондықтан оның қазақ тіліндегі баламасын мағынасы бойынша табу қажет.

Саяси мәтіндерде және іскери (экономикалық) шолуларда эвфемизмдерді қолдану өте танымал болып табылады. Эвфемизмдерді қолдану, ең алдымен, өткір әлеуметтік, экономикалық және саяси мәселелерді жұмсартуға бағытталған. Аудармашының мұндай лингвистикалық бірліктерді қолдануы, дөрекі көрінетін тұжырымдарды жұмсартып қана қоймай, сонымен қатар бүркейді. Ағылшын тіліндегі эвфемистік тенденциялар әсіресе АҚШ-та кең таралды. Мысалы, «to fire»(ату; оқ ату) етістігі кейбір журналистерге дөрекі болып көрінеді және осы етістіктің орнына, келесі жеңілдетілген «to discharge» етістігі қолданылады. «Sewer commission»(канализациялық комиссия) сөз тіркесі кейде pollution-control agency (ластануды бақылау агенттігі) деп аталады.

Ағылшын тілінен қазақ тіліне және қазақ тілінен ағылшын тіліне аударылатын саяси мәтіндерде аса назар аударатын мақал-мәтелдердің аудармасы. Аудармашы аударма кезінде өте мұқият болу керек және тілдің барлық ерекшеліктерін ескеруі керек, әйтпесе ыңғайсыз жағдайға түсуі немесе үлкен қателік жасауы мүмкін.

Мақалды немесе мәтелді дұрыс аудару үшін, ең алдымен, қазақ тілінде осындай фразеологиялық айналымның бар-жоғын анықтау керек. Егер мұндай айналым болмаса, онда ұқсас баламасын табу қажет. Алайда, стилистикалық немесе эмоционалды жағы әрдайым сәйкес келе бермейтіндігіне назар аударған жөн.

Сонымен қатар, қазақ тілінде ағылшын тіліндегі нұсқамен бірдей мәнді жеткізетін, мағынасы ұқсас бірнеше тіркестер бар. Аударма барысында ең жуық лексикалық біртектіліктен бастауға болады. Мақал-мәтелдер ғылым мен технологиялық дамуға және біздің өміріміздегі басқа да аспектілерге қарамастан әрқашан өзекті болып табылады. Ағылшын тіліндегі кез-келген мақалдың немесе мәтелдің қазақша баламасы бар екенін есте ұстаған жөн, алайда, аудармада өте мұқият болу керек[5, 230].

Саяси мәселелер бойынша бүкіл әлемде саяси даулардың болатындығы барлығымызға мәлім. Лингвистикалық тұрғыдан саяси даулар қызықты объект болып табылады, өйткені ол манипулятивтік техниканың, сөйлеу стратегиясы мен тактикасының мен стилистикалық құралдардың негізгі бағыты болып табылады. Саяси даулар көпшіліктің назарын аударғандықтан, ол туралы есеп беру немесе ол туралы хабарлау көп талқыланады. Мысалы, Э.А.Линнас саяси пікірталастардың мынандай түрлері бар екеніне тұжырым жасайды:

1) тонның максималды тепе-теңдігімен сипатталатын, бірақ сонымен бірге эмоционалды сипатқа ие сыни пікірталас;

2) қарсыластың дәлелдері мен идеяларын оқырман алдында өткір айыптау түрінде теріске шығаруға бағытталған партияаралық пікірлалас;

3) әріптестерінің қате идеяларын ашуға бағытталған жолдастық пікірталас [6, 85].

Жалпы, тіл білімінің заңдылықтарына, тілдік-психикалық кеңістікте үлкен өзгерістер енгізетін қазіргі ақпарат құралдары. Журналистерде, контент -менеджерлерде тілді қолдану этикасында, заңдылықты сақтауда, грамматиканы меңгеруде проблемалар болғандықтан, онда олардың қай сайтқа, бағдарламаға немесе түрлі ақпарат құралдарына қатысы бар, көптеген қателіктер бар. Ал бұқаралық ақпарат құралдарында саяси мәтіндерді аудару - бұл бөлек үлкен тақырып. Өйткені, саяси мәтіндердің әсері жалпы қоғамда өмір сүретін қоғамға тікелей әсер етеді.

Кез келген саяси мәтінді аудару барысында аудармашы түпнұсқаның мағынасын өзгертпей, негізгі білдіретін ойды нақты жеткізе алуға міндетті. Аударылған мәтін мағынасы кішкене де болса өзгерсе, оқырман негізгі ойды басқаша қабылдап түсінуі әбден мүмкін. Осыған байланысты, аударма теориясы мен практикасына елеулі үлес қосқан, қазіргі заманғы аударма мектебінің негізін қалаушы Р.К. Миньяр-Белоручев аудармаға байланысты: «аударма - ақпарат көзі мен алушының әртүрлі тілдерді қолданған жағдайда хабарлама жіберуді көздейтін күрделі қызмет түрі» деп анықтама берген [7, 71].

Саяси тақырыптар бойынша ағылшын тіліндегі мәтіндерді аударуда қарастыратынымыз саяси мәтіндердің: ресмилік, хабарлардың дәлдігі, фактілерден ауытқымау, қысқа және нұсқа берілуі сынды сипаттамалардың болуы. Сонымен қатар, саяси мәтіндерді аудару барысында саяси мәтіндерді аударудың өзіндік ерекшеліктері мен қағидааттары бар екенін ескеру қажет.

Осыған байланысты аударма саласының теоригі В.Н.Комиссаров аударматану саласына бірнеше талаптар қояды:

1) аударманың жалпылингвистикалық негіздерін ашу мен сипаттау, яғни аударма үдерісінің негізінде тіл жүйесінің ерекшеліктерін анықтау;

2) аударманы лингвистикалық зерттеудің нысаны ретінде қарастыру, тілдік зерттеулердің басқа түрлерінен оның айырмашылығын көрсету;

3) аударма қызметі түрлерін жіктеудің негізін жасау;

4) түпнұсқа мен аударма мәтіндерінің коммуникативтік теңдігі ретіндегі аударма үдерісіндегі баламалылықтың мәнін ашу;

5) аударма ғылымының жеке және арнайы теориясын жасаудың жалпы ұстанымдары мен ерекшеліктерін талдау;

6) түпнұсқа мәтінді аударма мәтінге айналдырудағы аудармашының іс-әрекеті ретіндегі аударма үдерісінің жалпы ғылыми ұстанымдарын жасау;

7) прагматикалық және әлеуметтік факторлардың аударма үдерісіне тигізетін әсерін ашып көрсету;

8) «аударма нормасы» ұғымын анықтап, аударманы бағалау ұстанымдарын жасау [8, 35-36]. Аударма теориясына қойылатын бұл талаптардың барлығын толықтай орындап, аударма үдерісінің ерекшеліктері мен аудармаға қойылатын міндеттерді сақтаған жағдайда аударма нақты әрі шынайы жасалады деп айтуымызға болады.

Саяси тіл - бұл ұлттық тілдің саяси коммуникацияға арналған ерекше ішкі жүйесі: белгілі бір идеяларды алға тарту, ел азаматтарын саяси іс-әрекетке шақыру, қоғамдық пікірлердің көптігі жағдайында қоғамдық-саяси шешімдер қабылдау және негіздеу. көрініс.

Саяси мәтін ақпарат тұтынушыларының санасына қажетті әсер ету үшін ол белгілі бір талаптарға сай болуы керек - бұл саяси құмарлық пен бейнелілік. Мұның бәріне белгілі бір стилистикалық, риторикалық және тілдік құралдарды қолдану арқылы қол жеткізуге болады.

Фразеологиялық бірліктерді ағылшын тіліне аудару өте күрделі мәселе. Лаконизм, тұтастық олардың тілдегі маңызды рөлін анықтайды. Фразеологизмдер сөйлеу ерекшелігі мен мәнерлілігін береді, сондықтан олар көркем және ауызекі сөйлеуде кең қолданылады. Фразеологиялық бірліктерді ағылшын тілінен қазақ тіліне аудару өте қиын, өйткені мағынасын жеткізу және фразеологиялық бірліктің бейнелігін көрсету қажет.

Аудармашы фразеологиялық бірлікті аудару кезінде оның мағынасын жеткізіп, бейнесін бейнелеуі керек, ағылшын тілінен ұқсас баламасын тауып, фразеологиялық бірліктің стильдік қызметін ұмытпауы керек.

Көпшілік алдында сөйлеуде фразеологиялық бірліктер маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, олар сөйлеуге бейнелі полисемантизмді қосып, көпшілікпен кері байланыстың әсерін күшейтеді. Фразеологиялық бірліктерді қолдану сөйлеуге жандылық пен бейнелілік береді. Фразеология сөйлеушілерді өзінің мәнерлілігімен, құбылысқа оң немесе теріс баға беру, мақұлдауды немесе айыптауды, ирониялық, мысқылмен немесе оған деген басқа көзқараспен ықтимал қабілетімен тартады.

Е.В.Шепелеваның пікірінше, фразеологиялық бірліктердің толыққанды сөздік аудармасына қол жеткізу мүмкіндіктері, негізінен, бастапқы тіл бірліктері мен аударма тілінің арасындағы қатынастарға байланысты деп есептеледі:

1) Аударма тілінде фразеологизмдердің контекстке тәуелді емес баламасы (семантикалық мағына + коннотация) бар;

2) Фразеологизмдерді сол немесе басқа сәйкестік арқылы аударма тіліне ауыстыруға болады;

3) Аударма тілінде фразеологизмдердің сөздікте баламасы да, ұқсастығы да жоқ.

Фразеологиялық баламалар мен ұқсастықтардың болмауына байланысты аударманы – фразеологиялық емес аударма деп айтуға болады [9, 69].

Фразеологизмдердің аударма барысында баламасын табу өте маңызды болып табылады. Өйткені олар сөзбе-сөз аударылмайды, ал сөзбе-сөз аударылған жағдайда мағынасы толықтай өзгереді. Мысалы: «he will not set the Thames on fire» деген ағылшын тіліндегі фразеологизмді алатын болсақ, оны сөзбе-сөз аударсақ «Ол Темзаны өртемейді» деп аударылады, алайда дұрыс аудармасы «адам айтқысыз, нанғысыз нәрсені жасау» деп аударсақ болады. Яғни, өнертапқыштық, ақылдылық, табандылық жетіспейтін адамды сипаттайды.

Ағылшын тіліндегі саяси мәтіндерде кездесетін сөз тіркестеріне мысал келтіретін болсақ:

Front bench-министрдің орны, оппозиция жетекшілері, осы сөзден шығатын *front-bencher*-министр немесе бұрынғы министр қызметінде болған қызметкер;

Chief Whip-парламенттік фракцияның негізгі ұйымдастырушы, партиялық тәртіпті сақтауды бақылайтын, өз партиясының саясатын және фракция мүшелерінің парламент мәжілістеріне қатысуын қамтамасыз етеді тұлға;

Golden parachute-белгілі бір корпорацияның аға басшысына зейнетке шыққаннан немесе қызметінен босатылғаннан кейін берілетін үлкен ақшалай өтемақы;

Dark horse- негізгі үміткерлер арасындағы өзара бәсекелестікте олардың лауазымға орналасуына мүмкіндік бермейтін жағдайларда, мемлекеттік үлкен лауазымға ұсынылатын аз танымал саяси немесе қоғам қайраткері.

Front-runner- көшбасшы, бірақ саяси мақалаларда бұл үлкен мүмкіндікке ие үміткерді (қызметке орналасуға), «жарыс көшбасшысын» білдіреді. Сайлау алдындағы «жарыстың» жетекшісі, әсіресе бастапқы кезеңінде, партияның съезінде ұсынылуға мүмкіндігі көп және сайлауда жеңіске жете алатын кандидат дегенді білдіреді.

Жалпы, фразеологиялық бірліктерді аударуда осы ережелерді сақтап ескерген жөн:

1. Аударманың оңтайлы шешімі - бірдей фразеологиялық бірлікті іздеу. Алайда, ағылшын және қазақ тілдеріндегі мұндай баламалар саны өте аз екенін мойындау керек.
2. Тікелей сәйкестіктер болмаған жағдайда, түпнұсқа тілде қолданылған фразеологиялық бірлікті басқа фразеологиялық бірліктің көмегімен аударуға болады, бірақ ол басқа вербальды-пішінді негізде құрылады. Стилистикалық немесе эмоционалды бояулар әрдайым сәйкес келе бермейтінін ескеру қажет.
3. Сөзбе-сөз аудару кейде қолайлы болады, дегенмен бұл әдіс әрдайым тиімді бола бермейді.
4. Мәдени және тарихи тақырыптардың мәтіндерін аудару кезінде қысқаша түсіндірумен бірге қолданылады. Аударманың бұл түрі қосарланған немесе параллель деп аталады.
5. Егер аударма тілінде бастапқы фразеологиялық бірлікке эквивалентті фразеологиялық бірліктер болмаса, мағынасына сәйкес сөздерді табу қажет.

Ал терминдерге келетін болсақ, лексикалық деңгей кез келген тілде өзгерістерге икемді болып табылады. Лексикалық кеңістіктің трансформациялану үдерісі үздіксіз жүреді - бұл тілдік жүйенің қоғамдық өмірдің басқа салаларымен, яғни саяси, әлеуметтік-экономикалық, мемлекеттік салаларымен байланысы. Қоғамдық-саяси терминдердің қалыптасуының ең типтік жолдары: жеке сөздерді, фразеологиялық сипаттағы тұрақты тіркестерді, сондай-ақ ауыспалы фраза түрінде түпүлгісі жоқ фразеологиялық бірліктерді қайта қарау.

В.М.Лейчиктің айтуы бойынша «термин - бұл ерекше тілде қызмет ететін табиғи тілдің сөзі», сондықтан «бір лексикалық бірлік тілде термин ретінде де, термин емес ретінде де бола алады» [10, 27-29]. Мұндай лексемалар бөлектеуде бірқатар қиындықтар туғызады, яғни тілдің сөздік қорынан алынған терминологиялық лексика. Өйткені олар кәсіби деңгейде де және күнделікті ауызекі тілде де кездеседі.

Осылайша, әр түрлі лексикалық бірліктер әлеуметтік-саяси лексикада да, жалпы әдеби полисемиялық лексемаларда да, бір мағыналы тар кәсіби терминдерде де қызмет етеді деп қорытынды жасауға болады. Соған қарамастан, әлеуметтік-саяси лексиканың көп бөлігі константативті түрде қалыптасады, бұл, бір жағынан, саяси тақырыптағы мақалалардың қарапайым халықты қызықтыратындығына әкеледі, яғни олардың жеңілдік тұрғысынан. мамандандырылмаған адамдардың түсінуі.

Саяси терминдердің аудармасы туралы ашып айтатын болсақ, лингвистика шеңберінде саяси мәтіндер лингвист-аудармашылардың қызығушылығын тудырады, өйткені олар халықаралық аренадағы саяси байланыстардың өсуіне байланысты және интеграция саясатына байланысты аударманың ең сұранысқа ие түрлерінің бірі болып табылады. Бұл халықаралық мәдени және саяси алмасудың кеңеюімен байланысты ақпарат ағынының көбеюіне және басқа елдермен достық қарым-қатынас орнату үшін ерекше маңызы бар әлеуметтік-саяси мәтіндердің ерекшеліктерін зерттеу қажеттілігіне әкеледі. Атап айтқанда, саяси мәтіндердің аудармасы мемлекет, партия және қоғам қайраткерлерінің сөйлеуі және халықаралық,

үкіметтік және қоғамдық ұйымдардың жарияланымдарын қамтиды. Сөздік қор тұрғысынан саяси дискурстың сипаттамалық белгілері - кәсіби саяси терминологияны өте кең қолдану. Мысал келтіретін болсақ:

to corroborate a statement- өтінішті растау;
proponents-жақтаc;
a vision-тұжырымдама;
heterogeneous-әртекті;

Сонымен қатар клишелер:

boom and bust-шу және құлдырау;
apart from the fact that-бұдан басқа;
the absence of - болмаған жағдайда;
to the extent that – шартпен;
by the same token –бұған ұқсас;
strictly speaking –қатаң түрде айтқанда;

Саяси мәтіндерде оқырман аудиториясының әсері мен түсінігін арттыру үшін қолданылатын әртүрлі лексикалық бірліктер қолданылады:

1) саясат және мемлекетке қатысты арнайы терминдер. Мысалы:парламент, депутат, мәжіліс, революционер, дінге қарсы саясат, democracy (демократия), collapse (күйреу), referendum (халықтық сауалнама), authority (билік), ballot (дауыс беру), diplomatic (дипломатиялық), summit (саммит);

2) сөз тіркестері (political junkies- саяси джэнктер, nuts-and-bolts guys - маңызды жігіттер, politically formidable-мемлекеттік немесе саяси тұрғыдан әсерлі.

Түпнұсқаның идеясын дұрыс және дәл жеткізу үшін қолайлы аударма нұсқасын табу оңай емес, сонымен қатар оның грамматикалық түрін дұрыс жеткізу қажет. Бұған кейбір жағдайларда ескеруді қажет ететін стилистикалық факторлар қосылады. Өз кәсібінің негізгі бағыты ретінде қоғамдық-саяси аударманы таңдаған аудармашы аударма мәтнінде тілдік ықпал ету құралдарының қаншалықты тиімді пайдаланылатындығымен және аударылған мәтіннің қабылданғандармен қаншалықты сәйкес келетіндігімен анықталатынын есте ұстауы керек.

Аударма стратегияларын жасағанда, саяси мәтін өзінің коммуникативті қызметін толығымен орындауы үшін оны жай аудару жеткіліксіз, оны аударма тілінің мәдени ортасына қосу керек деген қорытындыға келуге болады. Саяси лексика тілдік жүйедегі маңызды лексиканың бірі болып табылады, ал саяси мәтіндерді аудару - бұл көп еңбекті талап ететін процесс, өйткені аудармашы тек түпнұсқа тілін және мақсатты тілде еркін сөйлеумен шектелмеуі тиіс.

Құрылымы бойынша терминдер қарапайым, яғни бір сөзді және күрделі, екі сөзден (бірге немесе сызықша арқылы жазылған) және бірнеше компоненттерден (сөзден) тұратын сөз тіркестерінен тұрады. Оларды аударудың әр түрлі әдістері бар: түсіндірме сөздер тобы арқылы сөз тіркесінің бір мүшесін аудару; сипаттамалық аударма, яғни ағылшын сөзінің мағынасын кеңейтілген түсіндіру; транскрипция; транслитерация.

Аудармашы нені аудару керектігін анықтауы керек. Терминологиялық топты аудару көп күш пен уақытты қажет етеді. Мәселе мынада, біріншіден, сөйлемді оқығанда, терминнің қай жерде орналасқанын анықтау керек, оны бір сөзбен аударуға бола ма, әлде бірнеше сөзде дайын баламасы бар ма. Егер бұл терминология тобы болса, оны аударылған немесе баламасы

табылған компоненттерге бөлу керек. Кез келген саяси мәтін сол тілдегі қоғам жүйесін бейнелейді. Сондықтан ұлттық-мәдени таным ұғымы да маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, аудармашылар бір тілден екінші тілге аударғанда, аударма тілінің мәдениеті мен ұлттық санасын ескеруге тырысады. Сол кезде ғана ол аудармашы автор ретінде түпнұсқаның мазмұны мен нысанын толыққанды түсінеді және оны аударғанда өзара байланыста үйлесім мен үйлесімділікті сақтайды. Екі бас таразының тепе-теңдігі-шынайы біліктілік пен кәсіби шеберлікті талап ететін іс.

Әр аудармашы аударма барысында, нақтылап айтқанда саяси мәтіндерді аудару барысында саяси жағынан саналы және сауатты болуымен қатар, қазіргі замандағы саясат жаңалықтары мен жаңашылдықтынан хабардар болумен бірге, тарихтан да хабардар болуы керек. Сол қоғамдағы экономиканы, саяси тақырыптарға қатысты терминдер мен фразеологизмдердің мағынасын жетік білуі қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): М.: 1990. — 253 с.
2. Мамедов А.Н. Трудности при переводе текстов общественно-политической тематики. // Вестник РУДН, серия «Лингвистика», № 1, 2013. — с. 61-68.
3. Мамырбаева М.З. Peculiarities of newspaper texts. // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы, №2-3(23), 2018. — б. 47-51.
4. Чигина Н.В., Изосимова Е.С. Англиские идеомы как объект перевода. // Международный научный журнал «Инновационная наука» №10-3/2016. — с. 128-130.
5. Корсунова В.И. Особенности перевода пословиц, поговорок и заголовков в английском языке. // Электронный вестник Ростовского социально-экономического института. Выпуск № 2 (апрель - июнь) 2016. — с. 227-231.
6. Линнас, Э.А. Критический анализ дискурса политической полемики: На материале электронных СМИ. – Тверь: ТГУ, 2006. — 165 с.
7. Миньяр-Белоручев Р.К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам: М.: «Стелла», 1996. — 144 с.
8. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М.: 1973. — 216 с.
9. Шепелева Е.В. Особенности перевода фразеологизмов. // Известие ПГПУ им. В.Г.Белинского Гуманитарные науки, серия «Филологические науки», № 11 (15) 2009. — с. 68-72.
10. Лейчик В. М. Терминоведение. Предмет, методы, структура. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с.

МРНТИ 14.35.09

¹A.S. Smagulova, ²R.M. Rakhimbayeva ³M. K. Iskakova

¹candidate of pedagogical sciences, professor of diplomatic translations chair, faculty of international relations, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan e-mail: aigerim_0715@mail.ru tel.: +7 701 167 4373

² *PhD, senior teacher of diplomatic translations department, faculty of international relations, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.
Almaty, Kazakhstan*

³ *2nd year master's student, department of diplomatic translation,
faculty of International Relations
al-Farabi Kazakh National University Almaty, 0500022 Kazakhstan,
email: iskakova.mks@gmail.com*

TRANSLATION FUNCTIONS IN DIPLOMATIC COMMUNICATION

Abstract

This article deals with modern international relations which cover all new spheres of communication, including those areas that have traditionally been considered intra-national. The study of diplomatic communication from the standpoint of linguistic understanding of a diplomatic document, from the point of view of strategic communication, the study of language means of modern diplomacy allow us to consider additional aspects of the process of functioning of international cooperation. The analysis of discourse at the present stage of development of science acquires an interdisciplinary character; various aspects of discourse with a change of perspective towards the strategic generation and functioning of discourse, its volume are studied. Present short study is dealing with the languages used for diplomatic purposes throughout the history and at present, and concentrates on the different ways for solving the question of language-related understanding between the actors of diplomacy. Since one of the most commonly used methods is the employment of translators and interpreters, this writing is mainly dedicated to the issues concerning translation and interpretation in diplomatic context.

Key words translation strategy, diplomatic discourse, comparative analysis, models of complex analysis.

¹ *Смагулова А.С., ²Рахимбаева Р.М., ³Искакова М.К.*

¹ *әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің халықаралық қатынастар факультеті дипломатиялық аударма кафедрасының филология ғылымдарының кандидаты и.о.доценті, Алматы қ., Қазақстан e-mail: aigerim_0715@mail.ru tel.: +7 701 167 4373*

² *әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің халықаралық қатынастар факультеті дипломатиялық аударма кафедрасының PhD аға оқытушысы*

³ *Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, халықаралық қатынастар факультеті, дипломатиялық аударма кафедрасының 2 курс магистранті,
0500022 Алматы, Қазақстан,
электронды пошта: iskakova.mks@gmail.com*

ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯҒА АУДАРУ ФУНКЦИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Қазіргі халықаралық қатынастар байланыстың барлық жаңа салаларын, оның ішінде дәстүрлі түрде ұлттық болып саналатын салаларды қамтиды. Дипломатиялық байланысты дипломатиялық құжатты лингвистикалық түсіну тұрғысынан, стратегиялық қатынас тұрғысынан, қазіргі дипломатияның тілдік құралдарын зерттеу халықаралық ынтымақтастықтың жұмыс істеу процесінің қосымша аспектілерін қарастыруға мүмкіндік береді. Ғылымның қазіргі даму кезеңіндегі дискурсты талдау пәнаралық сипатқа ие болады; Дискурстың әр түрлі аспектілері стратегиялық генерация мен дискурстың қызмет ету бағытына қарай өзгеруімен, оның көлемі зерттеледі. Осы қысқа зерттеу тарихта және қазіргі кезде дипломатиялық мақсаттарда қолданылған тілдерді қарастырады және дипломатия субъектілері арасындағы тілдік түсіністік мәселесін шешудің әртүрлі әдістеріне шоғырланған. Ең көп қолданылатын әдістердің бірі - аудармашылар мен аудармашыларды жалдау болғандықтан, бұл жазу негізінен дипломатиялық контекстегі аударма мен аударма мәселелеріне арналған.

Кілт сөздер: аудару стратегиясы, дипломатиялық дискурс, салыстырмалы талдау, кешенді талдау модельдері.

¹Смагулова А.С.¹, ²Рахимбаева Р.М. ³Искакова М.К.

¹кандидат филологических наук,

доцент кафедры Дипломатического Перевода факультет Международных отношений

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан,

e-mail: aigerim_0715@mail.rutel.: +7 701 167 4373

²PhD, ст. преподаватель кафедры дипломатического перевода факультета международных отношений

Казахского национального университета имени аль-Фараби

³магистрант 2 курса, кафедры Дипломатического перевода факультета Международные отношения

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

Алматы, Казахстан, e-mail: iskakova.mks@gmail.com

ФУНКЦИИ ПЕРЕВОДА В ДИПЛОМАТИЧЕСКОМ ОБЩЕНИИ

Аннотация

Современные международные отношения охватывают все новые сферы общения, включая те сферы, которые традиционно считались внутринациональными. Изучение дипломатического общения с точки зрения лингвистического понимания дипломатического документа, с точки зрения стратегического общения, изучение языковых средств современной дипломатии позволяет рассмотреть дополнительные аспекты процесса функционирования международного сотрудничества. Анализ перевода на современном этапе развития науки приобретает междисциплинарный характер; изучаются различные аспекты перевода с

изменением взгляда на стратегическое формирование и функционирование дипломатического общения, его объем. Настоящее исследование посвящено языкам, используемым в дипломатических целях на протяжении всей истории и в настоящее время, и концентрируется на различных способах решения вопроса о языковом взаимопонимании между участниками дипломатии. Поскольку одним из наиболее часто используемых методов является использование письменных и устных переводчиков, это письмо в основном посвящено вопросам письменного и устного перевода в дипломатическом контексте.

Ключевые слова- классификации видов перевода, временного критерия, фактор стресса в системе видов перевода, формирования стрессоустойчивости, переводческое и психологическое, аппаратные и неаппаратные и психологические калибровки

Introduction

Translation is a multidimensional and multifaceted process determined by the system and norm of the two languages, the two cultures, the two communicative situations (the primary and the secondary), the referential situation, the functional parameters of the source text and the translation norm. The conflict between the determinants is mirrored in the 'paradoxes of translation'. The interdisciplinary status of translation studies, their close links with contrastive and text linguistics, socio- and psycholinguistics and semiotics, arise from the very nature of translation as not only a speech act but also an act of cross-cultural communication. Linguistic and extra linguistic determinants of translation form a series of filters underlying the strategy of decision making. A major role is played by presuppositions and implications based on background knowledge. A semiotic typology of equivalence levels with the primacy of the pragmatic level of equivalence over the semantic — compo- mental and referential — sub-levels could be supplemented by a functional typology based on the functional dominants of a text. As distinguished from equivalence based on the reproduction of the communicative effect, adequacy stresses adaptation to factors arising from the secondary situation. While equivalence regards translation as a result, adequacy tends to view it as a process. Translatability is treated as a relative concept. Essential translatability recognizes the possibility of partial losses not affecting the major elements of a text. Distinctions drawn between the translatability of text elements and that of whole texts. In the course of translation linguistic meanings are variables. It is the sense determined by the context and the Situation that re-mains invariant. The context and the situation make it possible to neutralize the difference between non-identical meanings and use the latter to convey the same sense. The componential sub-level of semantic equivalence is characterized by structural transformations changing the formal structure of an utterance while the set of seems constituting its sense remains unchanged. These transformations include changes in the morphological structure, use of syntactic devices instead of morphological ones, changes in the syntactic structure, replacement of grammatical devices by lexico - phraseological ones.

At the referential sub-level the motive forces are the selectivity of languages the features of the extra linguistic world, differences in the structure of semantic fields, in the semantic interpretation of the referential situation, in the modes of presenting the functional sentence perspective, etc. The basic types of transformations are hyeronymic, hyponymy, interhyponimic, synechdochal, metonymic, metaphoric, etc. The pragmatic factors include communicative intention, orientation towards the receptor and the translator's personality. The transformations are replacement, addition,

omission, explanatory translation and compensation. The problems of text linguistics relevant to translation are primarily those of cohesion and text types. [1 p. 493-495].

Diplomacy whose presence in the history of humankind from the very beginning of civilization has been proved by the archeologists is a formal way of communication between the states. Since in most of the cases the various states use different language or even languages in their internal exchanges, the interstate communication usually meets the challenge of having a common language in order to avoid misunderstandings. This common language used for diplomatic purposes is sometimes called 'diplomatic language'. Although most of the diplomatic lexicons and dictionaries mention and explain the notion of diplomatic language, legally, there has never existed such a language. We should accept the explanation of Pitti-Ferrand according to which a diplomatic language is practically the language used by the parties concerned during the actual international negotiations and during the wording of the actual international legal acts (treaties, conventions, agreements etc.). The parties involved have to come to an agreement concerning this language on the basis of their equality [2,p 28-30].

Methodology

Model of discourse analysis in the "text", "diplomatic", "communication" is thus to analyze the stylistic, lexical-semantic, syntactic, pragmatic features of diplomatic documents to determine markers of discourse-level linguistic units in the text. The discourse is studied from the standpoint of goals, values and anti-values, chronotope, themes, participants of the discourse, authorship of the text and its targeting, the ratio of the studied texts within the narrative. A comprehensive study of diplomatic communication involves the analysis of its typical properties, functions and strategies.

Communicative strategies are based on procedural rules of discursive behavior of the addressee O. Yokoyama (to make the best possible assessment of the discursive situation) and the addressee (to confirm the receipt of knowledge; to make a correction after there was a miscalculation in the assessment of the situation by the speaker; to accept the imposition assessment of the situation attributed to the addressee). The possibilities of communication development (completion of the discourse, continuation of the discourse in violation of the relevance requirement or continuation of the discourse in compliance with the relevance requirement in order to realize broader communicative intentions), intentionally admitted by the addressee miscalculations and impositions confirm the strategic nature of communication.

Target installation: self-presentation, management installation: values, self-expression, communication, persuasion, and constitutive setting for the situation impact on the social aspects of cooperative addressee of the communication discourse Level of the text (the identification and analysis of linguistic features and discursive characteristics of the original text), the discourse level (identification and analysis of the features corresponding to the original text of the discourse), the level of communication (identification and analysis of the functions and typical properties of communication and communication strategies expressed in the source text) form the basis of the application of translation strategies.

When the situation of reality is conditionally unchanged in the process of translation, two groups of strategies are superimposed on this "basis":

- 1) *translation micro strategies (text level);*
- 2) *translation macro strategies (discourse and communication level).*

Typology of translation strategies in the system "text", "discourse", «communication»

The General typology of translation strategies, therefore, includes the following components: General translation strategy (the translator's desire to understand the translated text as fully as possible and find the most accurate correspondence in the translation language); translation hyper strategies (stages of the translation process); translation macro strategies (level of discourse and communication); translation micro strategies (level of text)

In the characteristic of diplomatic discourse, text and communication from the standpoint of strategic translation" the concept of diplomatic discourse (hereinafter DD) is revealed, its constitutive features are considered; the functions and typical properties of diplomatic communication are analyzed. Diplomatic documents as precedent texts of diplomatic discourse are studied: the typology of diplomatic documents is described, the discursive characteristics of the diplomatic text, its stylistic, lexico semantic, syntactic and pragmatic features are analyzed, the corresponding strategies of translation of the diplomatic document are formulated.

Specific institutional characteristics of DD include the desire for cooperation, integration, multilateral, multi-vector nature of interaction and broad information influence. An important feature of the diplomatic discourse is the complex scheme of relations in which the participants of the DD are located.

The analysis of diplomatic documents allowed to reveal the following values of DD: sovereign equality; conscientious fulfillment of the assumed obligations; settlement of international disputes by peaceful means; cooperation; non-interference in internal Affairs of the subject; dynamics, sustainable development; honesty, loyalty, non-categorical, tact, correctness, restraint.

Typical properties of diplomatic communication include ritualism and in formativeness, institutional, esoteric, completeness of information, standard and expressiveness, Dialogic and monologue, intersexuality, explicit and implicit evaluation, tolerance.

The analysis of diplomatic documents allowed to deduce their typology and to define discursive characteristics (authorship, targeting, narrative) of the diplomatic text.

In the framework of the analysis of stylistic and lexical-semantic features of the diplomatic text and the corresponding translation strategies, the following discursive formulas of the DD were identified: nomenclature nominations, clichéd main logical thesis and the introduction of the thesis, stable constructions of various structural types, initial phrases in draft resolutions, standard formulations on procedural issues, signatures, addresses and titles, expressions with a component of imagery

Non-categorical, tactfulness, correctness and restraint as values of DD in the statistical calculation of explicitly expressed lexical and semantic units are represented slightly (1%), which indicates an implicit way of expressing these values of DD and confirms the assumption of insincerity of diplomatic communication.

Micro strategies of translation of a diplomatic document should be considered from the standpoint of lexical equivalence in translation. The analysis of diplomatic texts makes it possible to distinguish the following micro strategies: cognitive translation strategy; translation using a hyperonym; translation using a lexical unit with a neutral (less expressive) meaning; translation by the method of cultural substitution;

Translation using borrowing or borrowing with explanation;

Translation-paraphrase using binding tokens (including comparison).

Translation-paraphrase using lexemes that are not directly related to the paraphrased unit; modification of the hyperonym, expansion of the meaning of the lexeme of the source language (hereinafter S) in the case of semantically complex lexemes; omission of the lexemes of S in the translation (for example, pleonasms); compensation.

Results and discuss

As we have already referred to it, the problems of mutual understanding – at least as for linguistic competences are concerned – can be solved in various ways between diplomats of different nationality and thus possessing different mother tongue. Nevertheless, we have to admit that none of these solutions is perfect. Of course, any diplomat has the free choice of using any of the languages he can speak, especially if he knows his counterpart's linguistic background. Sometimes even to make the right decision regarding the language use requires a sense of diplomatic approach. In certain cases it might be tactical to choose the language that he can speak not so well. E.g. a diplomat who can speak Hebrew very well might hurt the sensibility of an Arab diplomat by talking to him using that language. At the same time, it's a sign of good-will, politeness or special respect if someone greets their counterpart in their own language. Many statesman acts like this during their visits to foreign countries, just like leaders of diplomatic delegations participating in international conferences, expressing their respect towards the chairman of the event or towards the country in which the conference takes place. His Holiness the polyglot pope

One way of reaching to a consensus is that one of the negotiating parties is willing to use the mother tongue of his homologue, which at the same time might also mean that he accepts having the chance to have some disadvantages during the communication, as the linguistic competence of a second or third language is seldom in match with that of a mother tongue. As a native speaker, one can be much more aware of the 'hidden', connotative meanings and certain implications of expressions, while in case of a second language these can easily avoid one's attention. This is also one reason why it is not so simple to find a commonly accepted and acknowledged language in the multilateral diplomacy.

Another possible way of tearing down the language barriers is the mutual acceptance of using a third language which is spoken by none of the participants as a mother tongue. That results in a situation where theoretically none of the negotiating parties can have an unfair advantage concerning the linguistic competence. Of course, this solution also implies that either (or both) of the parties might not have a complete linguistic mastering of the language, and this can also lead to misunderstandings in extreme cases. Still, this is one of the widely used methods in the practice of international diplomatic communication, especially in less formal occasions, such as receptions or other events.

The idea of using an artificial, synthetic language, such as Esperanto, in the communication of diplomacy in order to avoid all the complications of the linguistic kind, emerged long time ago; however, even George Mathieu formed his skeptical opinion about the possible success of such a language as early as back in the middle of the 20th century. [3.287 p].

Translators and interpreters in the diplomatic communication

Since the Treaty of Versailles made the use of two official languages instead of only one as a norm to be followed, a new profession had to be invented, that of the official diplomatic interpreters. Of course, the use of translators and interpreters was not a completely new phenomenon, as we have proof of the existence of people in charge of this task throughout the history of mankind. The above-

mentioned historical event only led to the systematic special training of the diplomatic translators and interpreters.

As early as in the first meetings between representatives of different tribes (later empires and states), there had been the challenge of understanding the other. Since there were issues to discuss, problems to solve, terms to negotiate, understanding has always been essential, thus finding a way to avoid the language barrier was a question of high significance. For this challenge, the actual leaders had tried to find various solutions. As Takeda, the first step had usually been the employment of the so-called 'heteronymous interpreters' who were chosen from the members of the opposing party, and who were forced or motivated to learn the language of the 'conquerors' so that they can be used as translators or interpreters. However, sooner or later the loyalty and reliability of these 'heteronymous interpreters' had been questioned, and as a shift of paradigm, the attention turned more and more towards using 'autonomous interpreters', i.e. the employment and linguistic (and often diplomatic) training of the states' own professionals. This shift in the tendency has also been detailed dealt with by Lewis who discussed the translating issues of the Middle East in his work. [4, p. 97 - 118].

The function of the employment of interpreters during the multilateral talks and international conferences significantly differs from that during bilateral negotiations. While in the first case the use of interpreters ensure the complete understanding of the speeches, i.e. it is dedicated to avoid the eventual lack of linguistic competence, interpretation in a bilateral situation, especially in diplomatic negotiations, is a much more complex issue with a much wider scale of functions.

The competence of diplomatic translators and interpreters

The aim of translation and interpretation is not the semantic and syntactic transmission of the sentences from one language to another, but to achieve the same effect with the translation as what the original version is supposed to achieve. Communication can be called successful, if we know when, what, to whom and how to say in order to reach a certain goal or effect. For this success in communication, however, an interpreter needs to be aware of the cultural features of the other party.

These cultural features include both linguistic and non-linguistic elements. The above mentioned former Hungarian foreign minister, Miklos mentions a situation in his memoir, when the Hungarian delegation tried to convince the French president about their cause. The head of the delegation spoke first in a very factual way without using any rhetoric phrases, however, his recommendations had immediately been denied. Then the foreign minister himself started to talk, and being aware of the French spirit, of the way how French people use to argue for their right, and of the linguistic register they use to employ he reformulated the same content of the former speech. When he said '*France*' or '*gloire*', he used the same spirited tone as the French usually do. The attitude of the counterpart has gradually changed, and finally he agreed with what was requested, although he had heard the same request twice, only "served in a more French sauce" in the second case.

We have to admit that not all of the participants of the conversations had an equally wide knowledge concerning the above-mentioned topics. However, it was essential that the interpreters could convey the meaning of the speaker in each case. Thus for the sake of success, interpreters need to possess both a wide knowledge of the world in general, and the linguistic register expressing the details of the most various fields. Sometimes it is the interpreter who needs to help out the speaker (even a head of state) in expressing his thoughts in a more exact way.

Mathieu summarizes the qualifications and qualities of a good interpreter as follows: He's required to have "*a knowledge [sic] of languages and of as many technical subjects as possible.*"As

Mathieu underlines, interpreters can be requested to participate in a succession of meetings related to a very wide variety of subjects, such as atomic energy, technical or legal issues, statistics, demographic issues, the regulation of whale hunting, human rights issues etc. For all such issues, it is not even enough the detailed knowledge of the terminology, but the interpreter is also required to be mentally fit to deal with the individual questions, since during the talks he has to face the real experts of these fields.

Of course, the interpreter has to be able to speak in public without the trace of fright or shyness. How large ever the audience is or what important and well-known personality ever his employer is, he has to disregard all these and concentrate on his task without any stage fright. Another required quality towards interpreters is discretion. The people they are working for need to feel safe even at (and after) the most confidential meetings. It's important that they can immediately grasp the meaning of the spoken words. A great presence of mind, a good measure of psychological understanding, a long-lasting ability of concentration etc., these are all essential qualities for a good interpreter. And we already have mentioned the cultural awareness of the counterpart, which is also a basic prerequisite. As Hortobagyi explains it: „*La conscience langagière et la conscience culturelle constituent également deux facteurs très importants d'un discours diplomatique.*”, i.e. the linguistic conscience and the cultural conscience are two equally important factors of a diplomatic discourse. [5,6. p. 258-264.].

The difficulties of interpretations

The difficulties of interpreting might be the result of various factors. The speaker might not be a talented orator and in case he's not well prepared for his speech, he might struggle with the ways of expression himself, which also might cause hardships for the interpreter. Especially when the speaker has a tendency of accumulating negatives used within the same sentence, the interpreter might lose count on these and finally he won't know whether it should be expressed in the negative or in the positive. It's quite awkward and not always possible to ask a question to the speaker to clarify his meaning. 10 Sometimes the obscure way of expressing the thoughts gives hard times to the diplomatic interpreters, as in this case they need to decide within a moment, whether it was the speaker's intention to formulate his thoughts in such an obscure way, in which case the translation should reflect the same obscure character, or whether it was accidental, when the interpreter shall make a clear expression of what the speaker wished to share with his audience.

Some of the speakers might have a heavy accent, especially if they deliver their speeches in a second language. But even if we consider the various accents of English spoken in India, Pakistan, in the Arabic countries or by French speakers, we can realize that interpreters can have a lot of hardships when they are not used to these language variations.

It's another difficult moment when the interpreter finds a mistake in the content of the speech, as he has to decide immediately, whether it is to be corrected which might mean losing face of the speaker or not. When political leader, was ceremonially welcomed in Sierra Leone as the president of Bulgaria, the interpreter corrected the mistake without hesitation in his interpretation. [7, p- 270].

Conclusion

The various languages spoken in the different countries necessitate solutions to bridge the linguistic gap during the interstate exchanges, which challenge had been addressed by the actual political elites in numerous ways throughout the history. Although the requirements of the multilateral

communicative situations cannot be compared to those of the bilateral meetings; however, as a rule, the most commonly used method in both cases is the employment of interpreters and translators. This paper hasn't dealt with certain questions related to translation and interpretation in diplomatic context, such as the difference between consecutive and simultaneous interpretation, the role and necessity of taking notes during interpretation, from which language to which language to translate etc.; however, we have covered the most important qualities and qualifications of a good interpreter, as well as the difficulties that an interpreter might have to face during his work.

We haven't mentioned the main differences between the job of the interpreters, who work closely together with the speaker, and the translators, who work alone by recreating a text as its second authors. Also haven't dealt with the issue of interpreting certain emotions, such as anger, humor, and confidence; nevertheless, dealt with the advantages and disadvantages of employing interpreters, and also covered the theme of heteronomous and autonomous interpreters.

List of literature:

1. D. Arutyunova Cognition, Meaning, Implicative and Discourse. July 5-7, 2007, International Studies Hall, Korea University, Seoul, Korea. P. 493-495.
2. T.Volkova, Diplomatic Discourse Function in Intercultural Communication [Текст] / Т.А. Волкова // New Directions in Cognitive Linguistics-2: Cognitive Linguistics, Applied / August 28-30, 2007.
3. N. Fairclough Cardiff University, Cardiff, United Kingdom. P. 91. [Электронный ресурс] <http://www.cardiff.ac.uk/encap/ncdl/finalconfprog.pdf>
4. Universitas Bergensis, Bergen, Norway. P. 57-58. [Электронный ресурс] <http://www.hf.uib.no/forskorskole/doktorandkonferanse/Abstractspdf>
5. A.V Superanskaya., N.V Podolskaya., N.V. Vasilyeva General terminology: Theory issues. - М., 1989. - 287 p.(Superanskaya 1989)
6. N.A. Sokolov Terminology as a special category of vocabulary // Collection of articles on linguistics and methods of teaching foreign languages - М., 1973. - p. 97 - 118.(Sokolov 1973)
7. Вохрышевой. – Самара: Самар. гос. акад. культуры и искусств, 2007. С. 258-264. (Казань, 4-7 мая 2007 г.). Т.2: Сравнительно-историческое языкознание. Сопоставительное языкознание. Фонетика и фонология. Морфемика, словообразование. Лингводидактика / Казан. гос. ун-т; Ин-т языкознания РАН; Ин-т лингвист. исслед.

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

МРНТИ 16.01.45

F.S.Kairbayeva¹, S.T.Nyshanova²

¹ 2nd course master student of Korkyt Ata Kyzylorda University, Kazakhstan, Kyzylorda,
phone number: +7 707 927 28 55, e-mail: fati-90@mail.ru,
<https://orcid.org/0000-0002-1480-1402>

² Associate Professor, candidate of Pedagogical Sciences of Khoja Akhmet Yassawi International
Kazakh-Turkish University, Kazakhstan, Turkestan,
phone number: +7 747 476 37 00, e-mail: saltanur@mail.ru,
<https://orcid.org/0000-0001-6478-8093>

THE USE OF TECHNOLOGY TO SUPPORT VOCABULARY DEVELOPMENT

Abstract

The utilization of technology has turned into a significant piece of the learning system all through the class. Technology empowers students to adjust study hall exercises, consequently improving the language learning process. Technology keeps on filling in significance as an instrument to assist teachers with working with language learning for their students. This study focuses on the role of utilizing new advances being developed of vocabulary. Building on research-based principles of vocabulary guidance and mixed media learning, this article presents methodologies that utilization free computerized devices and Internet assets to connect with students in vocabulary learning. The strategies are intended to help the educating of words and word learning methodologies, advance understudies' essential utilization of on-request electronic vocabulary instruments, and increment students' volume of perusing and coincidental word learning.

Keywords: technology, vocabulary, Internet resources, strategies, vocabulary tools, language learning

Ф.С.Каирбаева¹, С.Т.Нышанова²

¹Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті 2 курс магистранты Қазақстан,
Қызылорда қ.,
байланыс номері +7 707 927 28 55, e-mail: fati-90@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1480-1402>

²Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Педагогика
ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақстан, Түркістан,
байланыс номері +7 747 476 37 00, e-mail: saltanur@mail.ru

СӨЗДІК ҚОРДЫ ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Аңдатпа

Қазіргі таңда технологияларды пайдалану сабақта және сабақтан тыс оқу процесінің маңызды бөлігіне айналды. Технология мұғалімдерге сыныптағы әрекеттерді бейімдеуге мүмкіндік береді, осылайша тіл үйрену үдерісін жақсартады. Технология мұғалімдерге өз оқушыларына тіл үйренуді жеңілдетуге көмектесетін құрал ретінде маңыздылығын арттыруды жалғастыруда. Бұл зерттеу жұмысы сөздік қорды дамытуды жаңа технологияларды қолданудың рөліне баса назар аударады. Зерттеуге негізделген лексиканы оқыту және мультимедиялық оқыту принциптеріне сүйене отырып, бұл мақалада білім алушыны сөздік қорын дамытуға тарту үшін ақысыз сандық құралдар мен интернет-ресурстарды қолданатын стратегиялар келтірілген. Сөзді үйретуге арналған стратегиялар мен жолдар білім алушының веб-сөздік құралдарын сұраныс бойынша қолдануына ықпал етуге және сөздерді оқуды арттыруға арналған.

Кілт сөздер: технология, сөздік, интернет ресурстары, стратегиялар, сөздік құралдар, тіл үйрену

Ф.С.Каирбаева¹, С.Т.Нышанова²

*¹Магистрант 2 курса, Кызылординский Университет им. Коркыт Ата,
Казахстан, г. Кызылорда,*

телефон: +7 707 927 28 55, e-mail: fati-90@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-1480-1402>

²Кандидат педагогических наук, доцент, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Казахстан, г. Туркестан,

телефон: +7 747 476 37 00, e-mail: saltanur@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-6478-8093>

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ДЛЯ ПОДДЕРЖКИ РАЗВИТИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА

Аннотация

Использование технологий стало важной частью процесса обучения в классе и вне его. Технологии позволяют учителям адаптировать занятия в классе, тем самым улучшая процесс изучения языка. Значение технологий как инструмента, помогающего учителям облегчить изучение языка для своих учеников, продолжает расти. Данное исследование посвящено роли использования новых технологий в развитии словарного запаса. Опираясь на основанные на исследованиях принципы обучения лексике и мультимедийного обучения, в данной статье представлены способы, использующие бесплатные цифровые инструменты и Интернет-ресурсы для вовлечения учащихся в изучение лексики. Стратегии разработаны таким образом, чтобы поддержать обучение словам и способом изучения слов, помогать использованию учащимися веб-инструментов для изучения словарного запаса по требованию, а также увеличить объем чтения и изучения слов.

Ключевые слова: технология, словарный запас, Интернет-ресурсы, стратегии, словарные инструменты, изучение языка

Introduction

Innovation is a viable device for students. Students should utilize innovation as a huge piece of their learning interaction. Educators should demonstrate the utilization of innovation to help the educational program so students can build the genuine utilization of innovation in mastering their language abilities[1][2]. Students' collaboration can be expanded through innovation. Collaboration is one of the significant instruments for learning. Students helpfully cooperate to make errands and gain from one another through perusing their companions' work [3].

An eVoc technique is an electronic or innovation based methodology that instructors can use to foster understudies' jargon learning and interest in words. We utilize the term eVoc both to feature that the systems depend on advanced devices and assets and to propose the summoning of learning potential that is conceivable when innovation and media are important for the informative blend.

As proficiency teachers, we really want to utilize the apparatuses that 21st-century advancements bear the cost of us [4]. Almost 100% of schools in the United States have Internet access[5]. In 2010, we can accept that admittance to data and correspondence advances (ICTs) will keep on improving with the expanded accessibility of reasonable cell phones and the U.S. Branch of Education's consideration of innovation in instruction change[6].

Method

- The main methods of scientific research of the use of technology to support vocabulary development were supervision, theoretical analysis and synthesis, comparison and generalization.

Result and discussion

The most effective method to Improve Students' Vocabulary Using Innovative Ways. Building vocabulary includes retaining their spellings, formations, and articulations. It likewise requires understanding their use in various settings, particularly as certain words have more than one importance. These parts of jargon building require a blend of repetition learning and understanding the implications of words. Allow us to take a gander at how you can show your understudies these abilities with fun class exercises.

1. FLASHCARDS. One compelling way of dominating the repetition learning part of words and guarantee that they stick in your understudies' memory is by utilizing cheat sheets. You can utilize cheat sheets as testing instruments in class. Compose the word on one side of the card and its definition and elocution on the other. You would then be able to show your understudies the side with the word and test them on the definition or the other way around. This is only one model. Cheat sheets have numerous utilizations, and there are a few cheat sheet applications accessible online too[7].

2. WORD MAPS. A few understudies may be visual students. Taking a gander at a pictorial portrayal of a word and its equivalents assists them with recalling that it better. To help their visual learning, you can give your understudies a task to make word maps. Request that every understudy make word maps for 5 words in your jargon example. You can have them compose the word in the focal point of the page, with branches associating with its various formations and equivalents. After this singular task, you can have your whole class team up to make a word map that associates all their vocab words. This can be a pleasant class movement! Your understudies won't just learn new words yet in addition comprehend the connections between them. You can then show them how word maps work at Visuwords.com. This is a free site that works like a visual thesaurus. You can look up different words and their synonyms. Hovering over a word will show you its definition and examples of its usage. Your students will love playing around on this site and learning new words along the way[7]!

3. Pronunciation GUIDES. Pronunciation, I've found, is probably the hardest expertise to get my understudies excited about. Understudies will quite often go over new words in their

language class as well as in others as they read their course books. However, they don't generally gain proficiency with the right way of saying a word, and regularly, these elocution mistakes get conveyed into understudies' grown-up lives. In this way, instill in them a propensity for learning the right elocution alongside a word's importance and utilization, so they become independent students as they develop[7].

One of the critical things to show understudies English is that it's anything but a phonetic language—in other words, English words are not generally articulated the manner in which they are spelled. You can show this by giving instances of various sounds that a similar letters in order is utilized for. For instance, "e" is utilized to mean various sounds in egg, he, and thing[7].

vowels			consonants		
IPA	examples	listen	IPA	examples	listen
ʌ	CUP, LUCK	AM	b	BAD, LAB	AM
ɑ:	ARM, FATHER	AM BR	d	DID, LADY	AM
æ	CAT, BLACK	AM	f	FIND, IF	AM
e	MET, BED	AM	g	GIVE, FLAG	AM
ə	AWAY, CINEMA	AM	h	HOW, HELLO	AM
ɜ:	TURN, LEARN	AM BR	j	YES, YELLOW	AM
i	HIT, SITTING	AM	k	CAT, BACK	AM

Picture 1. IPA examples

4. Memory aide TOOLS. While outwardly engaging word guides and articulation guides assist students' with learning and recall most words, some extreme ones need an extra memory help. Mental helpers prove to be useful here. A mental helper is any memory device we use to assist us with recollecting troublesome ideas. For instance, "ROY-G-BIV" is a typical abbreviation used to recall the shades of the rainbow—Red, Orange, Yellow, Green, Blue, Indigo, and Violet.

For additional mental aides, you can show them models from MnemonicDictionary.com. This is a free internet based word reference website that rundowns client contributed mental aides for each word. Your understudies can contribute as well[7]!

Picture 2. Mnemonic tools

5. ROOT WORDS, PREFIXES, AND SUFFIXES. Learning the implications of root words, prefixes, and additions can immensely further develop your understudies jargon. This is on the grounds that these couple of words join to shape a lot more words, and knowing the implications of these couple of can piece of information your understudies into the implications of others. For instance, learning the importance of the root word "transform" (which means to "change structure") can give your understudies a clue about the implications of morphology, dysmorphia, transformation, polymorphism, and some more. These words have changing implications that are identified with "structure." Likewise, learning the importance of a prefix like "poly-" (which signifies "many") can assist understudies with perceiving that a word beginning with this prefix signifies "a large number of something," as in bilingual, polymath, polytheism, and so forth[7].

Obsequious

Obsequious - Dictionary definition and meaning for word **Obsequious**

Definition

(adj) attempting to win favor from influential people by flattery

Synonyms: bootlicking, fawning, sycophantic, toadyish

Definition

(adj) attentive in an ingratiating or servile manner

Example Sentence

- obsequious shop assistants

Link	Root word	Meanings	Origin	Examples and Definitions
	a/n	not, without	Greek	abyss - without bottom; achromatic - without color; anhydrous - without water
	a	on	Latin	afire - on fire; ashore - on the shore; aside - on the side
	a, ab/s	from, away, off	Latin	abduct - carry away by force; abnormal - away from normal, not normal; absent - away, not present; aversion - the act of turning away from; abbreviate: to shorten.
	a/c/d	to, toward, near	Latin	accelerate - to increase the speed of; accessible - easily entered, approached, or obtained; admittance - allowing into;
	acro	top, height, tip, beginning	Greek	acrobat - a "high walker"; acronym - a word formed from the first (capital) letters of a word; acrophobia - fear of height

Picture 3. Root words, prefixes, and suffixes

Conclusion

The main goal is to use new information technologies in the education of the country. It is not only a technical tool, but also a new information and communication technology and a new way of teaching in the education system. The article highlights the important role of technology in English lessons, including the role and ways of vocabulary development.

References

1. Costley K.C. The positive effects of technology on teaching and student learning. // Arkansas Tech Univ. 2014.
2. Murphy, K., DePasquale, R., & McNamara E. Meaningful Connections: Using Technology in Primary Classrooms. 2018.
3. Keser, H., Uzunboyly, H., & Ozdamli F. The trends in technology supported collaborative learning studies in 21st century. // World J. Educ. Technol. 2012. Vol. 3(2). P. 103–119.
4. IRA, Association I.R. New Literacies and 21st-Century Technologies // Read. Teach. 2009. Vol. 2, № 8. P. 1570–1613.
5. Dunleavy M., Dexter S., Heinecke W.F. What added value does a 1:1 student to laptop ratio bring to technology-supported teaching and learning?: Original article // J. Comput. Assist. Learn. 2007. Vol. 23, № 5. P. 440–452.
6. U.S. Department of Education. National Education Technology Plan 2010: Executive Summary. 2010. P. 1–22.
7. 5 Innovative Ways to Improve Your Students' Vocabulary - Colour My Learning [Electronic resource]. URL: <https://www.colourmylearning.com/2019/12/5-innovative-ways-to-improve-your-students-vocabulary/>.

МРНТИ 16.01.45

Амандықов О.М.,¹ Мухаметжанова С.Н.²

¹«А.Байтұрсынұлы Білім академиясы» мекемесінің әдіскер-тренері
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

²«А.Байтұрсынұлы Білім академиясы» мекемесінің әдіскері
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

ЖАҢА ҚАЗАҚ ЖАЗУЫН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНЕ ЕНГІЗУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ИНТЕРАКТИВТІ МОДЕЛІ

Аңдатпа

Мақалада латын графикасын білім беру саласында оқытудың төрт өлшемді (оқыту теориясы, оқыту стандарты, оқыту әдістемесі мен тәжірибесі) жүйесі сөз болады. Мақала авторлары латын графикасына үйрету әдіснамасының стандарты мен тұжырымдамасына және тәжірибелік мәніне айрықша басымдық береді. Мақаланың негізгі бөлімі латын графикасына негізделген қазақ жазуын үйрету әдістемесінің мақсаттары мен міндеттерінен, басты ұстанымдарынан тұрады. Сонымен қатар мақалада латын графикасына негізделген жаңа қазақ жазуын оқытатын әдістеме әзірлеу керек екендігі туралы айтылып, осы ретте «Жаңа қазақ жазуын жалпы оқыту процесіне енгізудің интерактивтік моделін» ұсынады.

Кілт сөздер: жазу, қазақ тілі, графика, латын графикасы, білім беру, оқыту стандарты, оқыту теориясы, әдістеме, тәжірибе, тұжырымдама, лингводидактика, интерактивті модель, ереже, орфография, әдістемелік негіз.

Амандыков О.М., ¹ Мухаметжанова С.Н.²

¹ методист-преподаватель "Академии образования им. А.Байтурсынова"
Нур-Султан, Казахстан

² Методист "Академии образования им. А.Байтурсынова"
Нур-Султан, Казахстан

ИНТЕРАКТИВНАЯ МОДЕЛЬ МЕТОДОЛОГИИ ВНЕДРЕНИЯ НОВОГО КАЗАХСКОГО ПИСЬМА В ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается о четырехмерной (теория обучения, стандарт обучения, методика и практика обучения) системе обучения латинской графике в сфере образования. Особое внимание авторы статьи уделяют стандарту, концепции и практическому значению методики обучения латинской графике. Основная часть статьи состоит из целей и задач, основных положений методики обучения казахскому письму, основанной на латинской графике. В статье также говорится о необходимости разработки новой методики обучения казахской письменности, основанной на латинской графике, которая представляет «Интерактивную модель внедрения новой казахской письменности в процесс обучения».

Ключевые слова: письмо, казахский язык, графика, латинская графика, образование, стандарт обучения, теория обучения, методика, практика, концепция, лингводидактика, интерактивная модель, положение, орфография, методическая основа.

Amandykov OM, ¹ Mukhametzhanova SN.²

¹ Methodist-coach of "A. Baitursynov Academy of Education"
Nur-Sultan, Kazakhstan

² Methodist of "A. Baitursynov Academy of Education"
Nur-Sultan, Kazakhstan

INTERACTIVE MODEL OF METHODOLOGY OF INTRODUCTION OF NEW KAZAKH WRITING IN THE TEACHING PROCESS

Abstract

The article discusses the four-dimensional (theory of teaching, standard of teaching, methodology and practice of teaching) system of teaching Latin graphics in the field of education. The authors of the article pay special attention to the standard, concept and practical significance of the teaching methodology of Latin graphics. The main part of the article consists of goals and objectives, the main provisions of the methodology of teaching Kazakh writing based on Latin graphics. The article also talks about the need to develop a new methodology for teaching Kazakh writing based on Latin graphics, which represents «An interactive model of introducing a new Kazakh writing into the learning process».

Keywords: writing, Kazakh language, graphics, Latin graphics, education, teaching standard, teaching theory, methodology, practice, concept, linguodidactics, interactive model, position, spelling, methodological basis.

ҚР Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 2017 жылғы 12 сәуірдегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында белгіленген қазақ жазуын латын графикасына негіздеп жаңалау – халық көкейінен қолдау тауып, нәтижелі болып жатқан серпінді процесс. Елбасы: «Мен 2012 жылғы желтоқсан айында жария еткен «Қазақстан-2050» Стратегиясында «2025 жылдан бастап латын әліпбиіне көшуге кірісуіміз керектігін» мәлімдедім. Бұл – сол кезден барлық салаларда біз латын қарпіне көшуді бастаймыз деген сөз. Яғни, 2025 жылға қарай іс қағаздарын, мерзімді баспасөзді, оқулықтарды, бәрін де латын әліпбиімен басып шығара бастауға тиіспіз. Ол кезең де таяп қалды, сондықтан біз уақыт ұттырмай, бұл жұмысты осы бастан қолға алуымыз керек. Біз осынау ауқымды жұмысты бастауға қажетті дайындық жұмыстарына қазірден кірісеміз. Үкімет қазақ тілін латын әліпбиіне көшірудің нақты кестесін жасауы керек» [1], – деп, келелі міндеттерді атап көрсетті.

Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасында қазақ жазуын латын графикасына негізделген жаңа әліпбиге көшіруге байланысты жұмыстар жүргізілуде.

Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығымен 2018 жылғы 19 ақпанда түзету енгізілген жаңа әліпби бекітілді.

«Жаңа әліпби негізіндегі қазақ тілі емлесінің ережелері» әзірленіп, ол 2019 жылғы 18 қаңтар күні «Егемен Қазақстан» газетіне жарияланды.

Қоғамда латыннегізді жаңа жазуды үйренуге және оқытуға байланысты сұрақтар өзектілікпен туындап келеді. Күн артқан сайын жаңа жазуды меңгертуге байланысты тілдік-лингвистикалық мәселелер біртіндеп, әдістемелік, дидактикалық мәселелермен ауыстырылуда. Қазіргі уақытта жаңа әліпби мен жаңа орфографиялық ережелерді оқыту мәселесінен гөрі, таныстыру, талқылау мәселесі орын алып отыр. Бұл – заңды, бірақ уақытша құбылыс. Келесі қадам – аса байыппен ұйымдастыруды қажет ететін процесс. Қоғамның латыннегізді жаңа жазуды түсінуі мен қабылдауы, үйренуі мен игеруі өткір қажеттілікпен күн тәртібіне қойылуда. Жаңа жазу жүйесін қазақстандық қоғамның дамуындағы жаңа серпін деп қабылдауын, соның негізінде мемлекеттік тілді дамытудың серпінді құралы ретінде қолдануын қамтамасыз ету үшін, жаңа жазуға бейімдейтін, үйрететін, дағдыландыратын әдістеме мен жүйелі технологиялар уақыт қздырмай әзірленуі және практикаға ендірілуі керек. Бұл мәселені кешіктіру жаңа жазуды меңгерудің стихиялық, жүйесіз әдістерін эклектикалық топтауға, сол арқылы әлеуметтік салалардың жаңа жазуды меңгеруге деген ықыласының қарқынын төмендетуі мүмкін тәуекелі бар.

Жаңа қазақ әліпбиін үйрету әдістемелері мен технологиялары жасалынуы арқылы қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі мәртебесі жаңа белеске көтеріледі. Бұл ретте Елбасының: «Латыншаға көшудің терең логикасы бар. Бұл қазіргі заманғы технологиялық ортаның, коммуникацияның, сондай-ақ, ХХІ ғасырдағы ғылыми және білім беру процесінің ерекшеліктеріне байланысты. Мектеп қабырғасында балаларымыз ағылшын тілін оқып, латын әріптерін онсыз да үйреніп жатыр. Сондықтан, жас буын үшін ешқандай қиындық, кедергілер болмақ емес. 2017 жылдың аяғына дейін ғалымдардың көмегімен, барша қоғам өкілдерімен ақылдаса отырып, қазақ әліпбиінің жаңа графикадағы бірыңғай стандартты нұсқасын қабылдау керек. 2018 жылдан бастап жаңа әліпбиді үйрететін мамандарды және орта мектептерге арналған оқулықтарды дайындауға кірісуіміз қажет. Алдағы 2 жылда ұйымдастыру және әдістемелік жұмыстар жүргізілуге тиіс» [1], – деген сөздері мәселені өте айқын белгілеп береді.

Латын графикасына негізделген қазақ жазуын оқытып-үйрету – жалпы жазуды үйретудің психологиялық және педагогикалық заңдылықтарын басшылыққа алатын оқу-танымдық процесс.

Адамның жазуы – қазіргі күнге дейін түрлі ғылым салалары қызығушылық танытып отырған, бірақ толыққанды зерттеліп бітпеген психикалық процесс. Жазудың психологиялық мазмұны мен құрылымы, генезисі, оның ауызша тілмен байланысы, жазудың адам өміріндегі орны мен атқаратын қызметі, адамның психикалық әрекетіндегі

жазудың маңызы, балада және ересектерде жазу қабілетінің қалыптасуы мен дамуы, жазу әрекетінің ми қызметіне қатынасы сияқты толып жатқан күрделі мәселелер әлі де болса терең зерттеуді қажет етеді.

Жазу – адамның психикалық аясында басқа жоғары психикалық қызметтерден кейін барып орныққан құбылыс болғандықтан, тарихи және генетикалық қырынан танылып болмаған қасиеттері жетерлік. Жазу – адамның сөйлеуі мен барлық басқа жоғары психикалық функцияларын дамытуға қуаты жететін ерекше процесс. Ғалымдар жазуды адамның жасанды жадысы, жасанды есте сақтауы ретінде пайда болғанын айтады.

Жазу – туа бітті пайда болмағандықтан, ғалымдардың айтуынша, ол өмір бойы қалыптаса, дами беретін ерекшелігі бар психикалық қызмет. Мұның өзі әдістемелік тұрғыдан қарайтын болсақ, балаларға да, ересектерге де жазуды үйретуге болатынын көрсетеді.

Лингводидактиканың қазіргі кездегі маңызды бір мәселесі болып табылатын жазуды үйретудің жүйесі қазақ тілін оқыту әдістемесінде арнайы әдістемелік категория ретінде танылған. Бірақ жазудың өзін ғана үйретуді қарастыру қазақ тілін оқыту әдістемесінде кең арнада қарастырылмағаны жоғарыда айтылды.

Айта кету керек, жазу – сөйлеуден күрделілеу процесс, өйткені адам жазу барысында ауызша сөзді жазу түріне аудара салмайды. Жазуға үйрену тек жазу техникасын игеру дегенді білдірмейді.

Кирилицамен жазып үйренген ересектерге латыннегізді жазуды меңгертуде мұғалімдер, оқытушылар ескеруі тиіс мәселе келесіде.

Жазуды үйрену процесінде адам абстракциялану керек, ауызша тілмен салыстырғанда жазуда екі есе абстракциялану өтіледі. Ал үйренген кирилицадан латыннегізді жаңа жазуға көшуде абстракцияланудың үшқабатты деңгейін өтуі мүмкін деп болжаймыз. Өйткені, алдымен айтылған сөзден дерексіздену өтіледі, одан соң ойында қалыптасқан пікірін сөзбен жеткізу үшін үйренген кирилицамен ойын жинақтайды, үшінші деңгейде сол кирилица әріптерінің орнына латыннегізді жаңа әліпбидегі әріптерді алмастырып қояды. Мұның бәрі жазып отырған адамнан жоғары саналылықты керек етеді, тіпті талап етеді. Сондықтан да жазуды үйретуде ақыл-оймен жұмыс жасалатыны баса ескеріледі.

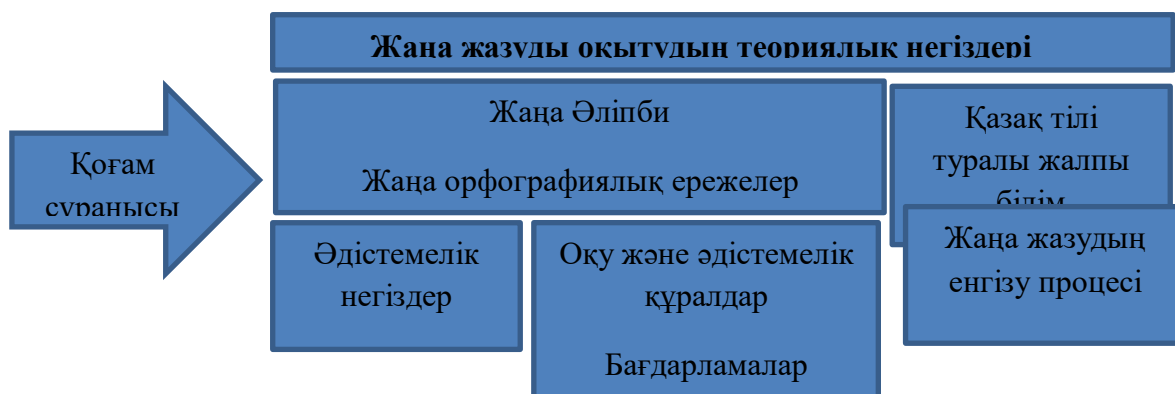
Жазу, Л.С.Выготскийдің сөзімен айтқанда, «сөздің алгебрасы, ниет етілген және саналылықпен ұйымдастырылған сөйлеу әрекетінің ең қиын және күрделі формасы» болып саналады. Алгебра дегеніміз арифметиканың қайталамасы емес, математикалық ойлаудың жоғарғы және абстрактылық дамуы болса, жазу да адамды сөйлеудің ең жоғарғы абстрактылық деңгейі болып табылады, жазу – адамның ауызша сөйлеуіне де ықпалын тигізетін қуатты құрал.

Жаңа қазақ жазуын үйрету әдістемесінде бастауыш сыныпта әріпті жаздырып үйрету әдістемесінің элементтері де, екінші тілді үйретудегі жазуды үйрету әдістемесінің элементтері де, жазба тілді дамыту әдістемесінің элементтері де интеграциялана қолданылады.

Латын графикасына негізделген қазақ жазуын үйрету әдістемесінің қазіргі жай-күйі жоспарлы ағымда жүргізіліп келеді. Қазіргі кезеңде латын графикасына негізделген жаңа қазақ жазуын үйрену мүмкіндігін Тіл комитетіне, облыстық тіл дамыту басқармаларына қарасты тіл үйрету орталықтары және мемлекеттік емес ұйымдар мен жеке кәсіпкерлер қамтамасыз етуде. Латын графикасына негізделген қазақ жазуын үйрету әдістемесінің лингводидактикалық мәселелері қаншалықты анықталды және тәжірибеде қаншалықты басшылыққа алынуда деген сұрақ жаңа жазуды оқытудың әдістемелік оңтайлылығы мен сапалылығын анықтайды.

Латын графикасына негізделген жаңа қазақ жазуын практикаға ендірудегі маңызды мақсат – жаңа қазақ әліпбиін қоғамда болып жатқан рухани жаңғыру процесімен, түрлі инновациялық процестермен, жаңа түрлі жаңалықтармен бір қабатта, тығыз

байланыстылықта оқытатын әдістеме әзірлеу. Осы ретте «Жаңа қазақ жазуын жалпы оқыту процесіне енгізудің интерактивтік моделін» ұсынамыз.

Бұл интерактивтік модель деп аталады. Мұнда жаңа жазуды үйренуші тұлғаларда тек жаңа білім ғана емес, осыған дейін де игерген білімдері бар және оларды тереңірек ету керек деген идея алынады. Яғни жаңа әліпбиді үйренушілердің жалпы жазу дағдысы қалыптасқандығы, латын әліпбиін шет тілдерін үйрену барысында танып-білуі, компьютерді жақсы білуі т.б. білімі латыннегізді жаңа әліпбиді меңгеруде тірек білім болып табылады. Сонымен бірге әдістемелік бұл модельдің ерекшелігі оның теориялық базасы болуын қажет етуімен анықталады.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында: «Біз, өз дәстүр-құндылықтарымызды, ұлттық ерекшелігімізді сақтай отырып, әлемдік деңгейде бәсекеге қабілетті болуымыз керек. Басқалай жағдайда, біз тарих топырағының шаңына көміліп қаламыз» [1], – деп көрсетілген болатын. Бәсекеге қабілеттілікте ұрпақ тәрбиесінің, оның біліктілігі мен қабілетін айқындаудың, қалыптастыру жолдарының маңыздылығы ерекше. Жаһандық бәсекеде қандай да бір ел білім беру үдерісінде тиімді тәсілдерді басшылыққа алса, мазмұн мен іс-тәжірибенің синтезіне ие болса, сол ел озық шығып, жетістікке жете алады. Білімді, бәсекелестік қабілеті бар шығармашыл, ізденімпаз, жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруда педагог қызметкерлерге үлкен жауапкершілік жүктеледі.

Қазақ тілі және қазақ жазуы – қазақ мәдениетімен біртұтастықта қазақ халқының өзіндік болмысының және өміршеңдігінің айрықша белгісі болып табылады. Қазақ жазуының сапалы әрі тез уақытта оқушыларға, студенттерге, жастарға және қызметкерлерге меңгертілуі қазақ тілінің позициясын нығайта түсетін стратегиялық басымдық болып табылады. Осымен байланысты, ұсынылып отырған бағдарламаның лингвистикалық, лингводидактикалық, әдістемелік, педагогикалық міндеттерімен қоса, патриоттыққа және адамгершілікке негізделген білім берушілік ұстанымдары айқын.

Қазақ жазуының жаңа деңгейге өтуі қазақ тілінің де әлемдегі биік төрелі орындарды алуына жасалынған игі қадам болып табылады. Білім беру ұйымдары қызметкерлерінің латын графикасына негізделген қазақ әліпбиін жаңа емле ережелеріне сай меңгеруіне жасалған барлық саяси, әлеуметтік, психологиялық, педагогикалық жағдайлар тоғысып, әдістемелік арнаның теориялық негізін құрауға қатысады. Осылай, жаңа жазудың сапалы меңгертілуін көздейтін жаңа әдістемелік арна қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы. – Астана, 2017.

<https://egemen.kz/article/nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghdar-rukhani-zhanhghyru>

2. Жаңа әліпби негізіндегі қазақ тілі емлесінің ережелері. – Астана, 2018. – 30 б.
3. Сыздықова Р. Орфография мен пунктуация анықтағышы. – Алматы, 1974. – 271 б.

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ LINGUA-CULTURAL LINGUISTICS

МРНТИ: 16.01.45

Нұрлан Н.Н¹, Т.Т Аяпова²

¹Абай ат.ҚазҰПУ 1курс магистранты

²Фил.ғыл.докторы, профессор

E – mail: Nurlankyzu-98@mail.ru

ШЕТ ТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТІЛ – МӘДЕНИЕТ – ТҰЛҒА ТРИАДАСЫ

Аңдатпа

Мақалада шет тілін оқытуда студенттердің бойында мәдениетаралық қарым – қатынас құзыреттілігін қалыптастыру негіздері қарастырылған. Шет тілдік білім беруде студенттердің мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын, шетел мәдениеті туралы, тілі туралы біліктілігі өте маңызды рөл атқарады. Тіл мен мәдениет бір-бірінен ажырамас ұғым екенін ескеретін болсақ, сол мәдениет пен тілді тасымалдаушы тұлғаның да маңыздылығы орасан зор. Шет тілдік білім берудегі бұл триаданың мақсаты орасан зор екенін ескере отыра, отандық ғалымдардың және шет елдік ғалымдардың негізгі тұжырымдамаларын ұсынып отырмыз. Шет тілдік білім беруде триаданы оқытудың негізгі мағынасына сүйене келе,тұжырымдамалар жасап шығарылды. Соынмен қатар, адам өзге ұлт өкілімен қатысымға түскен уақытта, қарым –қатынасқа түсуші екінші адам оның жан-дүниесімен қоса мәдениетін жақсы меңгергені дұрысырақ болып саналады. Сол себепті, шетел тілін оқытқанда осы мәселеге,атап айтатын болсақ, студенттердің мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастырудың маңыздылығына ерекше көңіл бөлінуі қажет. Әсіресе, тілдік реалийлерге тоқталатын болсақ, реалияны толығырақ анықтау сол тілде сөйлейтін адамның әр күнгі өмір сүру салтына сәйкес келетін құбылыстар мен факторларды ұғынуға мұрша береді. Осыған орай, негізгі мысалдар келтірілген. Шетел тілін тек сөйлеу әрекетінің құралы ретінде үйретудің негізгі міндеті сол тілді қолданатын елдің, мемлекеттің әлеуметтік-мәдени нормаларын зерттеу, толықтай түсіне алу міндетімен бірге астарласып жатады. Сондықтан, ұсынылған мақаламыз шет тілдерін оқыту кезінде мәдениетаралық қатысым құзыретінің орны маңызды және анық болып отырғандығының тағы бір дәлелі бола алады.

Кілт сөздер:мәдениетаралық қарым - қатынас,құзыреттілік, тіл, мәдениет, тұлға.

Нурлан Н.Н¹, Т.Т Аяпова²

¹Магистрант 1 курса КазНПУ им. Абая

²Доктор фил. наук, профессор

E – mail: Nurlankyzu-98@mail.ru

ТРИАДА ЯЗЫК – КУЛЬТУРА – ЛИЧНОСТЬ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Статья посвящена ключевой роли межкультурного общения студентов в преподавании иностранных языков. В иноязычном образовании очень важна роль навыков межкультурной коммуникации студентов, умения говорить об иностранной культуре, о языке. Если учесть, что язык и культура-понятия неразрывные, то значимость и личности носителя этой культуры и языка огромна. Учитывая, что цель этой триады в иноязычном образовании огромна, мы предлагаем основные концепции отечественных ученых и зарубежных ученых. В иноязычном образовании разработаны концепции, основанные на базовом значении триады обучения. Более того, считается, что в то время, когда человек вступает в контакт с представителем другой национальности, второй человек, вступающий в отношения, нужно знать лучше про культуры. Поэтому при обучении иностранному языку особое внимание должно уделяться данному вопросу, в частности, важности формирования у студентов компетенций межкультурного общения. Особенно, если речь идет о языковых реалиях, то более детальное определение реалий дает возможность осмыслить те особенности и факторы, которые соответствуют образу жизни человека, говорящего на этом языке, на каждый день. В связи с этим приведены основные примеры. Основная задача обучения иностранному языку как средству речевой деятельности сводится к изучению, полному пониманию социокультурных норм страны, государства, использующего этот язык. Поэтому представленная статья может служить еще одним доказательством того, что при обучении иностранным языкам важное и очевидное место занимает компетенция межкультурного общения.

Ключевые слова: межкультурное общение, компетентность, язык, культура, личность

Nurlan N.N.¹, T.T. Ayapova²

¹Master of the 1st course of Abay KazNPU

²Doctor of Phil. Sciences, professor

E – mail: Nurlankyzy-98@mail.ru

TRIAD LANGUAGE – CULTURE – IDENTITY IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Abstract

The article focuses on the key role of students' intercultural communication in teaching Foreign Language Education. In foreign language education, the role of students' intercultural communication skills, the ability to talk about foreign culture and language is very important. If we take into account that language and culture are inseparable concepts, then the significance of the personality of the native speaker of this culture and language is enormous. Given that the purpose of this triad in foreign language education is huge, we offer the basic concepts of Kazakh scientists and foreign scientists. In foreign language education, concepts based on the basic meaning of the triad of learning have been developed. Moreover, it is believed that at the time when a person comes into contact with a representative of another nationality, the second person entering into a relationship needs to know better about cultures.

Therefore, when we teach a foreign language, special attention should be paid to this issue, in particular, the importance of developing students' intercultural communication skills. Especially if we are talking about language realities, then a more detailed definition of realities makes it possible to understand those features and factors that correspond to the lifestyle of a person who speaks this language for every day. In this regard, the main examples are given. The main task of teaching a foreign language as a means of speech activity is to study, fully understand the socio-cultural norms of the country, the state that uses this language. Therefore, the presented article can serve as another proof that the competence of intercultural communication occupies an important and obvious place in teaching foreign languages.

Key words: intercultural communication, competence, language, culture, personality

Кіріспе. Қазіргі таңда шет тілін оқытудың түбегейлі мақсаттарының бірі - шетел тілін сол тілді қолданушы ұлттық тілдің және де әлеуметтік - мәдени айырмашылықтарына сай, жөнді қолданыста ұстай алатын, мәдениетаралық қатысымға талантты, білімпаз мәдениетін үйлестіре алатын мамандар дайындау боп есептеледі. Жаңа ғасырға нақты беталыс бастаған бүгінгі қоғамымызда ғаламдық кешендегі өзара экономикалық, қоғамдық-саясиленген, әлеуметтік қатысыммен бірге халықаралық, мәдениетаралық қатынас аясы да кеңейтіліп, нығаю жолында. Осынау ғаламдық үдерістен астырт қалғысы келмеген тұлғалар қазір халық игілігіне еңбек ету мақсатында сырт елде білім ала отырып, тілін игеруде. Қазіргі уақытта шетел тілін оқыту үрдісінде когнитивті-лингвистикалық тәсілді қолдану өзекті болып табылады. Коммуникативті-лингвистикалық тәсілмен бағытталған сабақ белгілі бір білім, дағды жүйесін қалыптастыруды қамтиды және үйренушілерге нақты құзіреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Шет тілін оқытудағы когнитивті-лингвистикалық тәсіл үйренушілердің назарын тақырыпқа аударады, грамматика мен тілді түсінуді күшейтеді және жеңілдетеді, олардың ынтасын арттырады, сонымен қатар студенттерге жаңа лексика мен құрылымдарды есте сақтауға көмектеседі. Шетел тілін үйрену кезінде үйренуші оның қасиеттерін түсінуден оның құрылымына көшеді. Бұндай жағдайда шетел тілін оқыту үрдісінде когнитивті тәсіл туралы айтып атап өту керек. Сонымен, когнитивтілік сөзінің мағынасы қандай? Когнитивтілік (лат. *Cognitio* – таным, зерттеу, хабардарлық) адамның сыртқы ақпаратты ақыл-ой арқылы қабылдау және өңдеу қабілетін білдіреді. "Когнитивтілік процестер" ұғымы, көбінесе, "есте сақтау", "назар аудару", "қабылдау", "әрекет", "шешім қабылдау" және т.б. сияқты процестерге қолданылады. Когнитивтілік, яғни сырттан қабылданған ақпаратты қабылдай алу, оны қорыта алу қабілеті жеке тұлға үшін аса маңызды болып саналатыны белгілі. Ауызша сөз мәдениетін дамытуда, филолог-студенттің тілдік құзыреттілігін дамыту процесінде когнитивтілік үлкен рөл атқарады. Когнитивтілік когнитивті лингводидактиканың да түп негізіне айналып, тілді оқыту теориясында кеңінен қолданылып келеді. Ортада жеке орнын иеленіп, басқа ұлтты көбірек білу үшін тек басқа тіл біліп, ол тілде сөйлей алу толымсыз іс екені қазір түбегейлі дәлелденді. Бағытталған мақсатымызға жету үшін «тіл-мәдениет - тұлға» үштігін өзді - өзді нығыз байланыста игерудің, шет тілін үйренушінің тұлғасында мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін қалыптастырудың маңызы өте үлкен. Себебі шет тілді оқытудың осы аспектісі тілді этностың мәдени өмірімен нығайта оқытуды, соның арқасында тіл үйренушінің бойында осы тілді қолданысқа алу үшін оқып отырған елдің салт-дәстүрі, сенімдері, тарихы т.б. туралы білімді қалыптастыруға ықпал етеді.

Негізгі бөлім. Тіл дегеніміз – мәдени мұраларымызды ғасырдан – ғасырға жеткізіп отыратын құралдардың ең негізгісі. Тілші-ғалым Ә.Қайдар: «Әр тілдің қоғамда өзді - өзді қатынасты үш түрлі қызметі бар. Оның негізгі қызметі – коммуникативтік, қоғам мүшелерінің өзді - өзді қарым-қатынас етуі, бір-бірін түсінуі, пікір алысуы үшін қажетті қызметі. Оның екінші қызметі – көркем шығарма тіліне тән, адамзатқа образ арқылы ерекше әсер қалдыратын, керемет сезім сыйлайтын эстетикалық қызметі. Тілдің бұл қызметі, әлбетте қаламгердің шебер болуына, сөз саптауының мәдениетіне тікелей қатысты. Тілдің үшінші бір қызметі, ғылыми терминмен айтқанда аккумулятивті қызметі деп аталынады. Ол – тілдің ғасырлар бойы жаратылысқа келіп, қалыптасқан барлық сөз байлығын өз бойына жиып, сөйтіп оны болашақ ұрпаққа асыл қазына ретінде айнытпай жеткізіп отыратын қасиеті...тіл фактілері мен деректері – тұла бойы тұнып тұрған тарих. Сол себепті этностың өткен тарихы мен этнографиялық мұрасын біз ең алдымен содан іздеуіміз керек» деп жазады. Осы пікірге сүйене отырып, тіл мен мәдениет бір – бірімен айырылмас байланыста екенін ұғынамыз. Ал, мәдениетімізді тіл арқылы келешек әлемге жеткізетін ол – тұлға.

Тіл – ұлттық мәдениеттің ең күрделі және ең маңызды құралдарының бірі деп есептеледі. Адамның ойы адам санасында қабылдана отырып, ой елегінен өту арқылы сөз болып қалыптасып айтылу нәтежесінде, әлем бейнесі тілде екінші көрінісін табады. Сондықтан әлем бейнесі мен тіл өзара тығыз байланыста. Осы орайда Құанбаева айтып кеткендей, «тіл – мәдениетті көрсететін бірден бір құбылыс» деген атаулы сөзіне толықтай қосыла аламыз. Тілдер мен түрлі мәдениеттер арасында қаншалықты айырмашылық болса, шет тілін байланыс құралы есебінде игеру де соншалықты күрделі. Сондықтан шетел тілін меңгере отырып әр үйренуші өзінің ой-санасын ұшқындап қана қоймайды, оған қоса дүниетанымын, қоршаған орта дүниесінің көзқарасын дамытады.

Отандық ғалым, Құанбаеваның зерттеулеріне сүйене отырып, « Мәдениетаралық қатысым МК» теориясы тұжырымдамасына жасалған психолингвистикалық интерпретация , басқа ғылым салаларының тұғырнамалары осы жаңа ғылым саласының негізі ретінде зерттеле бастады бастады . Бірақ , « мәдениетаралық қатысымды » шеттілдік білім беру мақсаттары үшін дидактикалық тұрғыдан мысал етіп алу мүмкіндігі , оны объект ретінде таңдап алу , « мәдениетаралық қатысымды » шеттілдік білім берудің нысандық - пәндік негізі ретінде қолдануды ұйымдастыру үрдісін біршама қиындатады .

Отандық ғалым Аяпованың «Сөйлеу онтогенезі» атты зерттеу кітабында көрсетілгендей, бала мектепке барған уақытқа дейін ол өзінің ана тілінің когнитивтік даму деңгейімен барады. Яғни, ол өзінің түсінігі бойынша, өзінің тілдік ортасы арқылы (ата – анасы, бауырлары, достары) өз ана тілін меңгеріп, түсіне алдаы. Бұл дегеніміз баланың бірінші тұлға болып қалыптаса бастады деген мағына. Бірақ мектепке келгенде, бала жазу мен оқуды саты саты арқылы үйрену арқылы ғана жетілдіре алады. 2 сыныпты аяқтаған уақытта біз оқушыны тұлға болып қалыптаса бастағандығын біле аламыз. Оның ойында күнделікті өмірі жайлы, қоршаған ортасы жайлы, адамдардың бір – бірімен қарым – қатынасы жайлы түсінік қалыптастыра бастайды. Осыдан бастап, бірінші тілдік сана пайда бола бастайды. Сана деп отырғанымыз – оның негізгі түсінігі. Ал Құанбаеваның зерттеулері бойынша, екінші тілдік тұлғаның қалыптасуы жайлы тоқатала өтейік. « Мәдениетаралық қатысымды (МК) » шектен тыс негіздеу неге алып келеді. Ол

1) мәдениеттер тоғысын әлеуметтік - философиялық тұрғыдан түсіну (Г.В. Гуденаф , А. Уоллес лингвистика онтологиясындағы когнитивтік әдіс ; К. Гриц семиотикалық антропология ; Е.В. Веснер мәдени релятивизм) ;

2) келесі үш функцияны орындаудағы тіл мен мәдениет байланысының кешендік интерпретациясы : қарым - қатынастың әлеуметтік функциясы , заттар , құбылыстар мен байланыстарды репрезентациялаудағы семиотикалық функция ; ойды құрастырудағы когнитивтік функция (Р.А. Будатов , Г.В. Елизарова) " ;

3) тілдік стереотиптердің мінез құлықтарына дейін ұлтаралық біріккен әрекеттің жоғары деңгейін қамтамасыз ете алатын мамандарды әзірлеудің қазіргі мақсаттарын танып білуге әсерін тигізбей тұра алмайтыны сөзсіз. Осы себептерге байланысты, « екінші тілдік тұлғаны » қалыптастырудың заңды екенін алға тартады, осыған орай, тұлғаны « ресоциализациялау » мәселесінде, әлеуметтік мәдени фон мен әлеуметтік ортасыз тұлғаның екінші социализациясын қалыптастыру мүмкін деп атап өтеді.

« Мәдениетаралық қатысыммен (МК) » байланысты зерттеулерде баяндалғандай, мәдениетаралық қарым - қатынас үрдісінде екі топтың сипатын есте сақтау керек: біріншіден, мәдениетаралық қарым - қатынас оқыту үрдісін жасағанымызда ескерілуге тиісті мынадай факторлармен күрделенеді:

1) қатысымдық факторлар (жағдаят, тілдің стилі мен жанры, қатысым түрі, қарым - қатынастың вербалды емес түрлері мен мінез құлық түрлерінің болуы);

2) психологиялық факторлар (қабылдау сапасы, реакция, атрибуция, стереотиптену, эмпатия; басқа мәдениетке деген психологиялық реакциялардың келесі түрлері – шеттету, бейімдеу, аккультурация — М. Байрам);

3) мәдени факторлар (қалып, құндылықтар, тәжірибе);

Екіншіден, шарт, жағдаят және байланыс түрлері мәдениетаралық қатысым типтерін анықтайды (П.Н. Донец)

1) мәдениетаралық кірмелер шарты (бір мәдениет басқа мәдениеттен белгілі бір құбылыстарды алады);

2) мәдениетаралық бірге өмір сүру шарты (мәдениет өкілі басқа мәдениет жағдайында өмір сүреді);

3) мәдениетаралық әрекеттер шарты (екі мәдениет өкілдерінің біріккен интеллектуалдық немесе дене еңбегі шартын дағы ынтымақтастығы);

4) ұрпақтар арасындағы қатысым шарты (мәдениет өкілі мәдениетпен бірге әрекеттесіп оны тарих көздері және т.б. арқылы таниды).

Қорыта келе, осы заманымызда шет тілін оқытудың негізгі мақсаты мен мазмұны мәдениетаралық қатысым қызметіне бағытталған, сол үшін шет тілін оқыту процесіндегі негізгі талап – шет тілін үйренушіні бұл елдің халқымен ортақ көзқараста болу, мәдениеттерін түсіністікпен қарауға қамдану, төзімпаздық, ептілік сияқты қабілеттерін қалыптастыра отыра, оларды өз мәдениетін, салт – дәстүрін ұмытпауға тәрбиелеу болып табылады.

Шет тілдерін оқытудағы мәдениетаралық қарым - қатынас. Шет тілдерін оқытуға арналған әр сабақ - мәдениеттер тоғысы, мәдениетаралық қатысым тәжірибесі екенін айқын көре аламыз. Өйткені шет тіліндегі әрбір лексема шет елдің әлеміндерін толық бейнелей отыра, шет елдің мәдениетін танытады: әрбір сөздің лексикалық ұғымы ұлттық санада дамыған (егер де шетел сөзі пайдаланылған болса) ұғым-түсінікті сипаттайды. Осылайша, мәдениетті оқыту, тілмен байланыты бола отыра, өзінің қиыншылығымен қоса, ағылшын тіліндегі маңызды бөлігі болып саналады. (Migdadi, 2008)

Клэр Крамштың(1993), айтуынша еш кедергісіз қарым – қатынас орнату үшін мәдениетті таныстыру жұмыстары негізгі іс – әрекет ретінде қарастырылуы қажет.

Тіл мәдениетін оқыту тек бір сарынды оқыту емес, ол ауызекі тілмен, оқылым, жазылым дағдыларымен өте тығыз байланыта. Цзянның (1994) айтуы бойынша, тіл мәдениеттің бөлшегі, ал мәдениет тілдің бөлшегі; осы екі мағынаға қарай отыра тіл мен мәдениетті айырып қарастыру мүмкін еместігін аңғарамыз.

Пассовтың пікіріне сүйене кетсек, тіл мен мәдениеттің қатынасын екі жақты етіп қарастырады. Бірінші жағынан, тіл – мәдениеттің рухани бөлігі болса, екінші жағынан, тіл – мәдениеттің қалыптасуының негізі деп қарастырады. Әр тілде ұлттық мәдениеттің портреттері бар: шақыру, түсіну, қабылдау. Мұның мәнін түсіну үшін тілдік сана қалыптасу керек деп санайды. Шет тілдік білім беруде ұлттардың бір – бірінің мәдениет

диалогтарын түсінуі өте маңызды процесс. Осы орайда Пассов мәдениетаралық қарым – қатынасты оқытудың төрт аспектісін бөліп қарастырған.

- Танымдық аспект – кітаптағы ақпаратпен бағытталған белгілі бір ұлттың мәдениетін танып – білу
- Дамушы аспект – өзге ұлттың мәдениетін қабылдауға дайын болу
- Тәрбиелеуші аспект – дұрыс, ұнамды этика қалыптастыра білу
- Оқылым аспектісі – социомәдениетті ортада өзара қарым – қатынас жасай білу, өзара түсінушілік орната алу.

Пассовтың ойын қорытындылай келе, түрлі мәдениеттер арасындағы түсіністікке оңай қол жеткізу мүмкін емес. Ол үшін ең алдымен мәдениетті танудан басталып, сол мәдениетке етене еніп кете алатындай процеске ерудің өзі үлкен еңбекті талап етеді. Берілген аспекттер соның бір дәлелі деп есептейміз.

А.П. Садохин мәдениетаралық қатысымды екі аспектіде қарастыру қажеттілігін айқындап қарастырады, яғни:

- өзінің бойында басқа қатысымды, басқа қоғамдастықтардың тәртіп стандарттарын, ереже, құндылықтарын, тіл білімін білуді мақсат еткен, өзге елдің мәдениетінің ұқсастықтарын қалыптастыратын қабілет ретінде ала алуы керек; мұндай әрекетте ақпараттың барынша түсіне алу мен бөлек мәдениетті дәлме - дәл білу қатысым үрдісінің негізгі мақсаты болып табылады;

- басқа ұлт өкілдері біздің мәдениетіміздің негізгі элементтерін жеткілікті білмесе де, өзге мәдениетті біле отыра, сол қоғамдастық өкілдерімен қарым – қатынас кезінде жетістікке жету қабілеті өте маңызды. Мәдениетаралық құзіреттіліктің осы идеясымен көбінесе қатысым тәжірибесінде көріп танысуымызға болады.

Демек, егер адам өзге ұлт өкілімен қатысымға түскенде, қарым –қатынасқа түсуші екінші адам оның жан-дүниесімен қоса мәдениетін жақсы меңгергені дұрысырақ болып саналады. Шетел тілін оқытқанда осы мәселеге, атап айтатын болсақ, студенттердің мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін қалыптастырудың маңыздылығына ерекше көңіл бөлінуі қажет.

Мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілік О.А.Леонтович пайымдауынша, үш құрамдас бөліктен тұрады, олар: тілдік бөлік, қатысымдық және мәдени құзыреттілік бөліктерінен құралады. Тілдік құзыреттілік дегеніміз - тілдік қарым-қатынаста тілдік құралдарды дұрыс қолдана білетін болса, қатысымдық құзыреттілік қарым-қатынас әрекетін ұйымдастыру механизмдері, әдістері және тәсілдері, стратегиялары болатын болса, мәдени құзыреттілік саяси релияларды, мақал-мәтел, фразеологизм, термин, диалектизмдерді т.б.білу болып саналады.

Плужник И.Л. мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікке анық түсінік береді: «...мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілік өзге мәдениет өкілінің ойы мен пікірін ашық түсіну, қарым-қатынас жағдаятына қарай өз мінез-құлқын икемдей білу, түсініспеушілікті болдырмау, әртүрлі құндылықтар, мінез-құлық нормалары және де өзгешеліктері болатынын мойындау болып табылады».

Сонымен қоса, неміс зерттеушілері К.Кнапп пен А.Кнапп-Поттхофф мәдениетаралық құзыреттіліктің төмендегідей сипаттамаларын атап көрсетеді:

- адам ойлауы, іс-әрекеті, мінез-құлқы, тіпті қатысымдық әрекеті мәдени когнитивтік сызбаларға қатысты болуы;
- мәдениетаралық перспективаны қабылдай алу және оған мәзір болу;
- туған елінің мәдениетін, сонымен қатар мәдени ерекшеліктерін білу;
- тілі оқытылып отырған елдің мәдениетін, мәдени ерекшеліктерін ұғыну;
- қарым – қатынас кезінде мәдени детерминанттарға байланысты іс-әрекетті түсіну алу және түсіндіре алу;

- түрлі қатысымдық стильдерді біле отыра, оларды мәдениетаралық қатысым жағдаятына байланысты таңдау;
- тұлғаралық қарым-қатынастың негізгі ережелерін үйрену;
- қатысымдық компенсаторлық стратегияларды бойға жинақтау;
- қарым-қатынас кезінде мәдени ерекшеліктерге қатысты түсініспеушілік жағдайын анықтап, талдай білуге ұмтылыс болуы;
- қарым-қатынас кезінде түсініспеушілік жағдайды болдырмауға тырысып бағу, түсініспеушілік орын алған жағдай болатын болса, тіл табысуға ұмтылу керек.

Шет тілдік білім алуда мәдениетаралық қатысымдық құзыреттіліктің орны айқын, бірақ тек шеттілдік қатысымдық құзыреттілік мәдениетаралық деңгейде қатысымның толықтай іске асыуын жеткілікті деңгейде қамтамасыз ете алмайды, сол себепті, тіл үйреткенде мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыру өте маңызды. Шет тілін оқып бастағанда студенттің өз әлеуметтік және мәдени қоры болады. Өз мәдени қорын сақтай отыра, тіл үйренуші өзге мәдениетпен таныса отыра, сол мәдениетті толықтай түсініп, қабылдай алуын тиіс деп санаймыз.

Шет тілдік білім берудегі ең соңғы нәтежие – тіл үйренушінің мәдениетаралық қарым – қатынасын меңгеру. Бұл жалпы ғалымдардың зерттеулерін оқып, түсінгеніміз бойынша тіл үйренуші ағылшын тілінде сөйлегенде немесе ағылшын тілін үйреткенде ағылшынның мәдениеті арқылы, ағылшынның наным – сенімдері арқылы, күнделікті өмірлері арқылы, қарттардың немесе жастардың күнделікті өмірлері арқылы, күнделікті солардың өмірде өтетін реалдары арқылы түсіндіру. Ағылшын тілін үйреткенде, маманы ретінде шет тілдік мәдениет үстемдік таныту арқылы, ағылшын тілін өте жоғары деңгейде қалыптастыра алады. Тіл үйретуші өз мәдениетін жоққа шығару деген сөз емес, өз мәдениеті бірінші орында тұрса да доминатты мәдениет ретінде шет тілдік мәдениет, шет тілдерін үйрету кезінде үстемдік алуы қажет. Санасында қос мәдениет диалогы қалыптасады. Біздің мәдениетте бұл қалай, бұл мәдениетте бұл қалай деген негізгі ой қалыптастыра отырып, тіл үйреншіге өте жоғары тұрғыда шет тілін үйретіп шығарады.

Шет тілді оқытуда мәдениетаралық қатысым құзыретін қалыптастыруға арналған әдіс - тәсілдер. Тіл – мәдениет – тұлға триадасы мәдениетаралық қарым – қатынасты құрудың ең негізгі құралдары. Демек шетел тілінде мәдениетаралық қатынасқа түсу деп отырғанымыз әлеуметтік қарым-қатынас жасай алу емес, сонымен қатар, бөлек елдің рухани құндылықтарын түсіне отыра, толықтай қабылдап үйрену болып табылады. Шет елдің мәдениеті мен тілін қатар алып жүру үшін көп оқып қана қою жеткіліксіз екенін ескере отырып мынадай әдіс - тәсілдер жасап шығардық:

- Тіл үйренушіде бар дағды мен іскерліктерін толықтай орнату үшін және де мемлекеттік стандартпен бекітілген бағдарламаның деңгейіндегі лингвистикалық компетенция ұғымын ортақтастыру үшін үйренушілерге ауызша практика өткізу өте маңызды орынды алады
- Н. Д. Гальскованың ойынша шет тілді толық әрі жан-жақты етіп үйреніп, бұл елдің халқымен тең құқылы қарым-қатынас жасай білу дәрежесіне жету аясында, тіл сол елді танып білумен байланыса оқытылуы тиіс. Сол себепті, сол елмен байланысқа түсу арқылы оқыту маңызды тәсілдердің бірі болып қала бермек.
- Шет тіліндегі теориялық базаны қалыптастыру үшін шет тілдерін оқыту тәжірибесінде филология бойынша жазылған ғылыми еңбектердің қорытындыларын басшылыққа ала отыра, шет тілі пәні бойынша сабақ беретін оқытушылардың практикалық тәжірибелерін жинақтау және оны теориялық тұрғыдан түсіндіру жұмыстарын жүргізу қажет.

- Студенттің шет тілін үйрену деңгейі, оның оқытушымен тікелей байланыс негізінде ғана анықталмайды. Шетел тілін тілдің коммуникация құралы ретінде қолдана білу үшін шынайы тілдік қоғамды қалыптастыру, оқыту шараларын күнделікті іс - әрекеттермен үйлестіре қарастыру, түрлі жағдаяттарда шет тілін қолдана білу дағдысын орнықтыра алуымыз қажет.

Бұл үшін шет тілді үйренуге арналған түрлі іс – шаралар тізімін ұсынамыз: шет елдің мамандарының қатысуымен немесе олардың байланысысыз өтілетін ғылыми дискуссия ұйымдастыру, шет тілдік ғылыми әдебиеттерді талқыға салу, шет тілінде курстар оқу, студенттердің халықаралық конференцияларға қатысуы, аудармашы ретінде жұмыс жасауы (ақпаратты қабылдау, оны түсіну және оған жауап беру) секілді іс-шаралар жүзеге асырылуы керек. Сонымен қатар тілдесудің сыныптан тыс түрлерін қалыптастыру қажеттілігі туындайды олар: клубтардың жұмысы, үйірмелердің шаралары, шеттілінде айтылатын ашық лекция түрлері, әр – түрлі мамандықта білім алатын студенттердің жеке – жеке қызығушылық іс - әрекеттері арықыл құрастырылған ғылым қауымдастықтары және т.б.

Көрсетілген барлық әдістер 4С стандарты бойынша іске асады: Cognition (Таным), Culture (Мәдениет), Content (Мазмұн), Communication (Байланыс). Ғалымдардың көрсетуі бойынша, өтілетін жаттығуларды осы стандартын ескере отырып жаттығу өте маңызды болып табылады. Себебі, барлық жаттығу міндетті түрде мақсаты анық, оқу бағдарламалары мен бағалау модельдері, қолайлы климат қалыптастыру жұмыстары анықталған болуы қажет. Ал, бұл жолда 4С стандартына CLIL техникасының тигізер көмегі көп. CLIL әдісі арқылы мұғалімге 4С стандартын дамытуда практикалық нәрселерге қол жеткізу оңай болады.

Ойымызды қорыта айтқанда, белгілі бір тақырыптар мазмұнында берілетін жазбаша мәтіндердің шет тілін тілдік қатынас құралы ретінде игерудегі маңыздылығын жоққа шығара алмаймыз. Әр - түрлі мәдениет тасымалдаушылары арасындағы тілдік коммуникация құралы ретінде, шет тілін оқытудың өзекті мәселесі, кез келген тіл сол тілді қолданушы халықтың мәдениетімен, қоғамдық көңіл - күймен кідірссіз байланыста оқытылу қажеттігін атап айтуға болады.

Шетел тілін оқытудағы міндеттері мен мақсаттарына жету жолында педагогтар, психологтар мен ғылыми әдіскерлер оқыту процесінде жаңа әдіс-тәсілдермен қоса, оқытудың белсенді формаларын қолданылуына баса назар аударады. Шетел тілін оқыту процесінде пайдаланылған әдіс-тәсілдер төмендегі шарттарға сай келетін болуы шарт:

- Тіл үйренуші өзін жайлы, еркін сезінетін жағдай жасауымыз, тіл үйренуге деген қызығушылығын арттыру, шетел тілін практикалық тұрғыда қолдануға деген ынтасын жетілдіру;
- Тіл үйренушінің жеке тұлға ретінде қызығушылықтарын ескере отыра, шығармашылық қабілеттерін жетілдіру, өз сөзін жоспарлау әдетін қалыптастыру;
- Тіл үйренушінің оқу процесінде басқа да адамдар арасында өзара әрекеттесу кезінде оның жеке тұлға ретінде белсенділігін арттыру;
- Оқу процесінде оқытушы негізгі тұлға емес, көмекші, бағыт беруші, кеңесшінің рөлін атқаратындай етіп ұйымдастыру өте маңызды, себебі, тіл үйренуші шетел тілін оқып үйренуі тікелей оның жеке қызығушылығымен, белсенділігімен байланысты екендігіне көз жеткізуі қажет;
- Тіл үйренушіні жеке тұрғыдан пәннен білім алуға дағдыландыру, яғни арнайы оқу дағдысын дамыту, білім алу барысында өзінің мүмкіндігі мен қабілетіне қарай үйренуге, тиесілі білім деңгейін меңгеруге жағдай жасау;

- Тіл үйренушінің активті болуы, шығармашылық қабілетін, жеке тұлғалық дербестігін арттыруда жұптасып, және де, ұжымда жұмыс жасау мүмкіншіліктерін ескеру өте маңызды.

Түйінімізді қорыта келе, шетел тілін оқыту барысында шет тілін үйретуші тек белгілі бір оқулыққа сүйене отырып оқытатын болса, тіл үйренушілердің дүниетаным көзқарастарын кеңейту, өздігінен жеке тұрғыдан алған білімін ары қарай жетілдіруге деген қажеттілікті дамыту мүмкіншіліктері шектеулі болатыны сөзсіз. Сол үшін, шетел тілін оқыту барысында қолданылған әдіс-тәсілдің, көңілді атмосфераның көмегімен оқытушы тіл үйренушіге тілдік қарым- қатынасқа түсер кезде, бұл екі адамның өзара іс- әрекеті ретінде қарап, тілді мәдениетаралық қарым- қатынас құралы ретінде қолдану біліктілігін қалыптастыра отыра, басқа елдің мәдениеті, тарихы жайлы деректер алу барысында өз елінің мәдениетін, ережелерін тереңірек түсінуге ықпалын тигізуі керек.

Тілдік реалийлер – мәдениетті ұғынуға арналған таптырмас құрал. Тіл тасымалдаушы ғаламын зерделеу - сөйлеу тілінің қолданыс өзгешелігін ұғынуға, тілдік бірліктің семантикалық жүгін, қолданыс тіліндегі тіл бірліктерінің саяси, мәдени, тарихи және тағы бөлек коннотациясын анықтауға бағытталған. Әсіресе тілдік реалийлерге шамадан тыс көңіл аударылады, реалияны толығырақ анықтау сол тілде сөйлейтін адамның әр күнгі өмір сүру салтына сәйкес келетін құбылыстар мен факторларды ұғынуға мұрша береді. Коммуникацияға түсушілер арасында ақпарат алмасу жүзеге асуы үшін (тыңдалым, жазылым, сөйлесім, оқылым дағыдылары) реалияны танудың «өзді -өзді коды» (shared code) мен «өзара білім» жатыр. Оған дәлел ретінде Д.Х. Лоуренстің хикаясынан алынған үзіндіні келтірейік. Кішкене үзіндісін түсіну үшін тіл үйренушінің негізгі білімі зор болуы тиіс, сол қоғамдағы «женственная женщина» ұғымының қандай белгілері бойынша анықталатынын үйренгеніміз жөн, көркем әдебиеттер мен библиялық аллюзияларға да талқылау жасай алуы керек (сол тілде сөйлеуші коллективтің мәдениетімен байланысты): “He imagined to himself some really womanly woman, to whom he should be only fine and strong, and not for a moment «the poor little man». Why not some simple uneducated girl, some Tess of the D'Urbervilles, some wistful Gretchen, some humble Ruth gleaning an aftermath? Why not? Surely the world was full of such.”

Ұлық Вильгельм фон Гумбольдт сөзінен де мысал келтіре кетейік: «Тілдердің сан алуандығы әсерінен нақ алдымызда әлемнің танып білуге икемдейтін алуан түрлі қазынасы айқара ашылады; тілдер ойлау мен қабылдаудың әр - түрлі әдіс - тәсілдерін нақты әрі нық беретіндіктен, адам болмысы да айқындала бастайды».

Тіл аралық, мәдениетаралық коммуникация мәселелерінің барлық түйткілдері шет тілдерін ана тілімен, өзге мәдениетті төл мәдениетімен салыстырғанда ғана айқындалып, нақтылана түседі.

Бұл триада не себепті актуалды тақырыптардың бірі болып отыр? Себебі, тіл мен мәдениетті қоса оқыту тәсілдері әлі күнге дейін өте маңызды, ғаламдық кең тақырыптардың бірі болып отыр. Осы тұста көптеген ғалымдар еңбек еткен, және де қазіргі кезде де көп зерттелуде. Жоғарыда көрсетілген тұлғалардың сөздері, келтірілген мысалдар теориялық тұрғыдан өте керекті, маңызды болып табылады.

Қорытынды. Қорыта айтқанда, тілдік бірліктер мен тілдік құбылыстың бойында сол тілді қолданушы ортаның қоғамдық және мәдени өмірімен байланысты фактілер сипатталады. Шет тілін тек сөйлеу әрекетінің құралы ретінде үйретудің негізгі міндеттері сол тілді қолданатын елдің, мемлекеттің әлеуметтік-мәдени нормаларын зерттеу міндетімен қосарласа жатады. Сол себепті шет тілдерін оқыту процесі кезінде мәдениетаралық қатысым құзыретінің орны айқын, анық болып отыр. Мәдениаралық қатысым құбылысының табиғаты және құрылымының қиындығы әр – түрлі білім саласындағы мамандарға үлкен сұрақ тудыра отырып, олардың бірігіп әрекет етуіне әсер етті. Бұл жердегі ең басты проблема түрлі мәдениеттер арасында өзара ақпаратты

алмасуға және берісуге кедергі келтіретін факторлардың жалпы саны. Осы орайда, В. Гудикунс және Й. Кимнің пікірін мысалға келтіре кетейік, осындай деректерге қатысымға түсушілердің психо-мәдени, әлеуметтік -мәдени және жалпы мәдени өзгешеліктері, сонымен қатар, қоршаған орта ықпалы жатады деп сөз түйеді. Байқап отырсақ, әр елдердің шынында ғасырлар бойы келе жатырған өз салт – санасы бар. Қазіргі жаһандану бір жағынан халық пен мәдениетті бірегей өркениетті кеңісті байланыстырса, екінші жағынан әлеуметтік мәдени орайластыру тәсілдері мен дәстүрлі мәдени ұқсастықтың алшақтау үдерісіне де қатысты болып тұрғанын көре аламыз.

Тақырыпқа қатысты әдебиеттерді іздеп, қарап шыққанда АҚШ, Еуропа және Ресей елдерінде мәдениаралық қатысым шет тілдерін игеру және үйретумен қатысты пайда болғанын дәлелдейді. Осыған қарай отыра, Қазақстанда мәдениаралық қатысым мәселесін дамыту мемлекеттің басты қоғамдық саяси идеологиясымен, яки ұлтаралық келісім мен бейбіт ел, ынтымақтастық, мәдени диалог пен төзімшілділік қағидаттарын жариялаумен қатысты болатынына көзіміз тағы бір мәрте жеткендей болды. Дегенмен, тіл мен мәдениетті ұштастыра оқытудың маңызы ретінде мәдениетаралық қатысым құзыреті ең маңызды аспект екенін әрдайым саралап отыруымыз қажет. Тіл мәселелерін қолайлы шешу – ұлтаралық, қатынастар үйлесімділігінің, халықтардың топтасуы мен қоғамдық келісімді нығайтудың да алғышарты. Тілсіз мәдениет болмайды, мәдениетсіз ұлт болмайды, сол үшін тіл – мәдениет – тұлға триадасы әрқашан, қай уақытта, қай ғасырда болсын ең маңызды, тарихпен ұштасқан тақырып болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ә.Қайдар /Қазақ тілінің өзекті мәселелері: Актуальные вопросы казахского языка. – Алматы: Ана тілі, 1998. – 304б.
2. С.С. Құнанбаева/Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы/ Алматы.ҚазХҚЖӘТУ,2010 – 324б. 49 – 60б.
3. Аяпова Т.Т /Сөйлеу онтогенезі/Алматы Раритет,2003. – 280 бет.
4. Е.И.Пассов /Методическая система иноязычного образования как адекватное средство развития умения индивидуальности вести диалог культур/ Материалы к докладу наVI форуме «Братиславские встречи» 10-12 октября 2013 года/ Липецк -2013
5. Вестник Башкирского университета. 2016. Т. 21. №2/ Триада Язык – Культура – Личность Как Основа Современной Лингвокультурологии / В. В. Воробьев, Е. А. Морозкина, Ф. Г. Фаткуллина
6. Porter, R.E., Samovar, L.A. (Eds.) Intercultural Communication: A Reader. – 5th. – Belmont, Calif.: Wadsworth Pub. Co., 1988. – 329 p. <https://www.researchgate.net/file.PostFileLoader.html?id=557f38556225ff20628b45d0&assetKey=AS:273797146447876@1442289734624>
7. Casmir F.L. Third-Culture Building: A Paradigm Shift for International and Intercultural Communication // Communication yearbook. – 1993. – Vol. 16. – P.407–498. <https://doi.org/10.1080/23808985.1993.11678861>
8. Н. Д. Гальскова, Н.И.Гез/ Теория и обучение иностранным языкам/Лингводидактика и методика учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений/-3 е изд.,стер., - М:Издательский центр «Академия»,2006. – 336с.

9. Tanat Ayarova, Guldana Seidaliyeva, Dana Shayakhmetova, Abai Bakhitgul Bukabaeva, Zada Kemelbekova, / The model of CLIL teacher training and retraining Center in the content of multilingual education / <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/218-1609763489.pdf>
10. Тіл және мәдениет - Электрондық ресурс, URL: <http://anatili.kazgazeta.kz/news/34692>
11. Тер – Минасова С.Г / Тіл және Мәдениетаралық коммуникация. Алматы : Ұлттық аударма бюросы,2018 жыл – 320 б. 31- 39 б.
12. Philip Riley/ Language. Culture and Identity/An Ethnolinguistic Perspective ,2006y. <https://www.perlego.com/book/806384/language-culture-and-identity-an-ethnolinguistic-perspective-pdf>
13. Liton, H. A. (2016). Adopting Intercultural Communication Issue in Teaching English. Lingua Cultura, 10(1), 1-6. <http://dx.doi.org/10.21512/lc.v10i1.910>
14. Гумбольдт В. фон Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 415 с.

ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІҢ РӨЛІ РОЛЬ КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ THE ROLE OF COMPETENCY IN LEARNING LANGUAGES

МРНТИ: 14.35.09

Досай Н.Т.¹, Мамбетова М.К.²

¹7М01703 мамандығы 2 курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ

²Ғылыми жетекші: филол. ғылым. кандидаты, доцент, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ.

«ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ПӘНДІК-ТІЛДІК ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ЖОО-ДА ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК МОДЕЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ»

Аңдатпа

Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы-заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Мақалада жаңартылған білім беру мазмұны мен интеграцияланған пәндік-тілдік тәсілдің маңызы, қолдану ерекшеліктері мен кездесетін қиыншылықтары зерттелген. Мақалада қазіргі заманда кеңінен таралған жаңартылған білім беру мазмұны аясында интеграцияланған пәндік-тілдік тәсіл арқылы ЖОО-дағы студенттердің шет тілін оқудағы тіл үйренуге деген қызығушылықтары мен студент бойындағы құзыреттілік моделін қалыптастырудағы басты ерекшеліктер мен қиыншылықтарына назар аударылды. Сонымен қатар, тілдік емес мамандықтары студенттерінің шет тілі мен қатар негізгі пәнді қоса оқи отырып, құзыреттілік модельді қалыптастыру ерекшеліктері ұсынылған.

Кілт сөздер: жаңартылған білім беру жүйесі, құзыреттілік, модель, интеграция, пәндік-тілдік, тәсіл, кәсіби, негізгі пән

Досай Н.Т.¹, Мамбетова М.К.²

¹Магистрант 2 курса специальности 7М01703, КазНПУ имени Абая

²Научный руководитель: кандидат филологических наук, доцент, КазНУ имени аль-Фараби

«ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОЙ МОДЕЛИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ НА ОСНОВЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИНТЕГРИРОВАННОГО ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВОГО ПОДХОДА В СВЕТЕ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ»

Аннотация

Обновленная образовательная программа, вошедшая в образовательный процесс нашего государства является новой программой, отвечающей современным требованиям будущего поколения. В статье были исследованы содержание обновленного образования и значение интегрированного предметно-языкового подхода, особенности и трудности применения. В статье было акцентировано внимание на основных особенностях и трудностях формирования компетентностной модели в изучении иностранного языка и интереса к изучению языка в вузе посредством предметно-языкового подхода в рамках обновленного содержания образования. Были предоставлены особенности формирования компетентностной модели студентов неязыковых специальностей, включая изучение иностранного языка с основным предметом.

Ключевые слова: обновленное содержание образования, компетентность, модель, интеграция, предметно-языковой, способ, профессиональный, основной предмет

Dossay N.T.¹, Mambetova M.K.²

¹*Master student of 7M01703 specialty, KazNPU. named after Abay*

²*Scientific supervisor: Cand.of Philol. Sciences, KazNU named after al-Farabi*

«FORMATION OF A COMPETENCE-BASED MODEL OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT A UNIVERSITY BASED ON THE USE OF AN INTEGRATED SUBJECT-LANGUAGE APPROACH ON THE UPDATED CONTENT OF EDUCATION»

Abstract

The article is devoted on the formation of a competence-based model of non-linguistic specialties in teaching foreign language at a university based on the use of an integrated subject-language approach on the updated content of education. The importance of the updated content of education and the subject-language approach is considered, as well as the peculiarities of the teacher`s work in the educational process of using this method, also difficulties and main features of using this method. The competence model of students of non-linguistic specialties, the desire for a foreign language with the main subject were provided.

Keywords: updated content of education, competence, model, integration, subject-language, method, professional, the main subject

Кіріспе. Қазіргі қоғамда кеңінен таралған жаңартылған білім беру мазмұны аясында шет тілін жетік білу кәсіби құзыреттіліктердің дамуы мен өмірдегі үлкен мүмкіндіктердің негізгі құралдарының бірі ретінде қарастырылады. Шет тілін оқытудағы түрлі әдістер мен тәсілдер жаңартылған білім беру жүйесі мен интеграцияда үлкен танымалдыққа ие. Білім беру жүйесіндегі интеграция шет тілін меңгеру үдерісін жеделдетіп қана қоймай, сондай-ақ тіл үйренудің сапасын арттырады. Сондықтан қазіргі таңда көптеген зерттеушілер жаңартылған білім беру жүйесіндегі заманауи әдіс-тәсілдерді жоғары оқу орындарына кіріктіру мәселелерін жан-жақты қарастыруда.

Қазақстан Республикасының Болон процесіне қосылуының арқасында еліміздегі білім беру жүйесінде жаңартылған әдіс-тәсілдерді қолданумен қатар ЖОО-дағы оқытушылар, студенттер мен магистранттарға европа елдерімен академиялық ұтқырлық бағдарламасы бойынша білім алуға мүмкіндері молшылық. Мұндай мүмкіндіктерді іске

асыру үшін шет тілін үйренудегі құзыреттілік моделін дамыту қажет. Шет тілін үйренудегі құзыреттілік моделінің қалыптасуы заманауи бітіруші түлектердің болашақтағы кәсіби ортада шет тілінде жазабаша және ауызша өз ойын еркін жеткізе білуіне көмек тигізері сөзсіз. Соңғы жылдары елімізде шет тілін жетік меңгеруге көңіл қатты бөлінгеніне қарамастан, еліміздегі ЖОО-дағы студенттердің шет тілін меңгерудегі білім деңгейі қалаған нәтижеден төмен. Сондықтан, шет тілін үйренудегі тиімділігін арттыру мен студенттердің тілге деген қызығушылығын арттыру мақсатында білім беру жүйесіне шет тілін оқытудың басқа әдістерін енгізу қажет.

Қазіргі таңда ЖОО-да шет тілін оқытуда студенттердің бойындағы коммуникативтік, мәдениетаралық, кәсіби және т.б. толып жатқан құзыреттіліктерді дамыту тұрғысында қарастырылады. Жалпы еліміздегі жаңартылған білім беру жүйесі студенттердің бойындағы құзыреттілік моделін қалыптастыру мен сапаға бағытталған бағдарлама болып табылады. Және аталған құзыреттілік моделін қалыптастыруға интеграцияланған пәндік-тілдік тәсілді қолдану маңызды болып табылады. Жаңартылған білім беру мазмұны аясындағы интеграцияланған пәнді-тілдік (CLIL) әдістемесі жалпы ЖОО-дағы тілдік емес мамандықтарының шет тілін оқытудың ең перспективалық әдістердің бірі болып табылады. Бұл әдістеме ЖОО-дағы студенттердің бойындағы шет тілін үйренудегі құзыреттілік моделінің барлық жиынтығын дамыту үшін арналған әдістеме ретінде қолданылады. Ал, құзыреттілік моделі деп аталған барлық құзыреттіліктердің толық жиынтығы және оның тиісті жағдайларда, белгілі бір ұйымға және жеке мақсаттары мен корпоративтік мәдениеті бар белгілі бір ұйымның уақыттарын сәтті орындау үшін қажетті мінез-құлық индикаторлары болып табылады. Қазіргі таңда көптеген ғылыми мақалаларда интеграцияланған пәндік-тілдік тәсілді барлық жоғары оқу орындарына енгізу жайында мәселелер жан-жақты зерттелген[1,3].

Әдістеме. Л.П.Халыпинаның айтуы бойынша шет тілін жетік меңгерудің басты талаптарының бірі Еуропа аумағында адамдармен шет тілінде ойын еркін жеткізе білуі, сонымен қатар болашақта кәсіби мәселелерді шешудегі тілдік, коммуникативтік құзыреттілігінің дамуы болып табылады[4]. Осыған орай, білім беру процесі бітіруші түлектердің бойындағы шет тілін үйренудегі коммуникативтік, мәдениетаралық, тілдік, ой, таным, яғни құзыреттілік моделін қалыптастыру мәселесін алдыға қояды. Сонымен қатар, болашақ маман иесіне шет тілін үйренуде төзімділік, кез келген мәселелердің шешімін оңай әрі тез таба алатын, жаңа жұмыс орынына тез бейімделе алу қабілеттерді де қажет етеді. Сол себепті, CLIL (интеграцияланған пәндік-тілдік) тәсілі дәл осы аталған құзыреттілік жиынтықтарын, басқаша айтқанда құзыреттілік моделін қалыптастыруға арналған[2].

Д.Камминс ғалымының айтуы бойынша, CLIL әдістемесі аясындағы шет тілін оқытудағы құзыреттілік модельді қалыптастырудың басты 3 компонентін қамтиды:

- Конгитивті - студенттердің оқып жатқан тілде берілген тапсырмалар мен ойлардың мағынасын нақты түсіне білуі, алынған зерттеулер бойынша анализ жасай алу қабілеттері мен ойларын нақты әрі түсінікті жеткізе білулері;
- Академиялық - оқып жатқан тілде кездескен жаңа сөздерді есте сақтай алу қабілеттері, оларды қолдану, түсіну дағдылары;
- Тілдік - үйреніп жатқан тілді жетік меңгеру дағдыларын қамтиды[4].

Нәтиже. Жаңартылған білім беру мазмұны аясындағы интеграцияланған пәндік-тілдік тәсіл негізінде шет тілін оқытуда студенттердің құзыреттілік моделін қалыптастырудың әсері мен нәтижесін көптеген зерттеулермен дәлелденген[5].

Көптеген зерттеулерге сүйене келе, пәндік-тілдік тәсіл студенттердің бойындағы шет тіліне деген қызығушылықтарын оятуға, сөздік қорын молайтуға сонымен қатар, шет

тілін кәсіби тұрғыда жетік білуіне әсерін тигізетіні анықталды. Сондай-ақ, CLIL тәсілі тіл үйренушілердің өте көп мөлшердегі термин сөздердің мағынасын түсінуіне және тілдік құзыреттіліктерді меңгеруге байланысты тыңдап түсіну, ауызша еркін сөйлеу қабілеттерін дамытуға көмектеседі[1].

CLIL тәсілінің ЖОО-да шет тілін оқытудың құзыреттілік моделін қалыптастыру ретінде енгізуіне К.С.Григорьева бірнеше принциптерді атап көрсетті:

- мәдениетаралық коммуникацияны қалыптастыру;
- үйреніп жатқан тілді кәсіби деңгейде жетік меңгеру қабілетін қалыптастыру;
- студенттердің бойында құзыреттілік моделін қалыптастыру;
- ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыру;
- тематикалық тақырыптарды әртүрлі көзқарас тұрғысынан зерттеу[6].

Талқылануы. Интеграцияланған пәндік-тілдік әдісінің айтарлықтай көптеген артықшалықтары болса да, ЖОО-да бұл әдісті қолданудың да кемшіліктері мен қиыншылықтары бар. Мысалы, пәндік-тілдік тәсілді қолдануда оқытушылар шет тілін жеткілікті деңгейде меңгеруі қажет, сонымен қатар оқытып жатқан тілде ой, көзқарастарын еркін жеткізе ала білуі қажет. Себебі, оқытушылар тек қана негізгі пәнді ғана оқытып қоймай, өз бойынан шет тілдік құзыреттіліктерді дамытуы қажет. Оқытудың бұл түрі пәнді ана тілінде оқытуды толығымен алмастыра алмайды, алайда оны толықтыра алады. Сондықтан оқытушылар екі тілдік яғни, ана тілі мен шет тілінде қатар сабақ жүргізу процесін жетік білулері қажет. Бұл әдісті пайдалану барысында тақырыптық материал студенттердің тілді қаншалықты меңгеруіне байланысты таңдалуы қажет. Бұл үшін оқытушы шет тілі сабақтарына қатысып, шет тілі оқытушыларымен ақылдаса отырып студенттердің тіл деңгейлерін анықтауы қажет. Сонымен қатар, жазбаша тапсырмалар студенттерді мәтіннің негізгі ойларын түсіну, талқылау процесіне қарай, тақырып мазмұнына ерекше назар аударылуы қажет. Барлық тапсырмалар, ең алдымен шет тіліндегі коммуникативтік, жазбаша және ауызша дағдыларын дамытуға бағыттаулы қажет. Жалпы, пәндік-тілдік әдісті пайдалануда оқытушы өз бойындағы шығармашылық қабілеттерін жан-жақты қолдана ала білуі қажет[3].

Сонымен, практикалық негіз ретінде интеграцияланған пәндік-тілдік тәсілді қолдана отырып тілдік емес мамандықтарының құзыреттілік моделін қалыптастыруды негізге ала отырып тілдік емес мамандығында білім алатын студенттерді мысал ретінде алсақ болады. Құзыреттілік моделін қалыптастыру дегеніміз студенттердің сабақ үстінде алған білім-дағдыларын өмір жүзінде, одан әрі қолдана ала білуі, шығармашылық қабілеттерінің дамуы, ойын еркін жеткізіп, берілген мәселені өз бетімен шешіп, талдай алуы болып табылады. Мысалы алатын болсақ, тілдік емес мамандықтарының негізгі пәндерін ағылшын тілінде оқыту барысында тақырыпқа сай терминдерді видеолар мен мультфильмдер, оңай кинолар арқылы есте сақтауға үйретуге, мәтіндік тапсырмалар, түртіп алу әдістерін пайдалану арқылы үйретуге болады. Немесе студенттердің қызығушылықтарын ояту мақсатында түрлі онлайн ресурстар арқылы мысалы, «word cloud» немесе «бұлтты сөздер» әдісі арқылы берілген кез-келген тақырыпқа сәйкес термин сөздерді тауып, жиі кездесетін немесе жиі қолданылатын сөздер жиынтығын анықтау, өтілген жаңа тақырыпқа байланысты интеллектуалдық карта «mind up», дұрыс не бұрыс «true or false» , проектілік жұмыстар, сұрақ- жауап секілді тапсырмаларды қолдануға болады.

Қорытынды. Қорытындылай келе, интеграцияланған пәндік-тілдік әдісі шет тілі оқытушыларына, сондай-ақ шет тілін жетік меңгерген оқытушылар мен университетте мамандандырылған пәннен сабақ беретін оқытушылар арасында үлкен қызығушылық

туғызады. Сонымен, екі бағытты біріктіре отырып, пән оқытушылары өздерінің негізгі пәндерін шет тілінде оқытып қана қоймай, сонымен қатар тілді оқытудың маңызды құралдарын қолдана алады. Яғни, пәндік-тілдік тәсіл арқылы пәнді шет тілінде оқытып, студенттердің бойынан тілген деген қызығушылықтары мен құзыреттілік моделін қалыптастыра алады. Бұл университеттегі оқу бағдарламаларын жеңілдетуге және жаңартуға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Гудкова С.А. Методология внедрения CLIL-технологии в систему высшего образования / С.А.Гудкова, Д.Ю.Буренкова // Тольятти:Кассандра. – 2016. – С.86.
2. Халяпина Л.П.Поликультурная языковая личность и способы ее формирования в процессе обучения иностранным языкам // Библиографический указатель ИНИОН «Депонированные научные работы», раздел «Языкознание». – 2015. - №7. – С.33.
3. Лаптева Т.Г. Некоторые аспекты использования методики CLIL при обучении иностранным языкам // Интерэкспо ГЕО-Сибирь-2012: VIII Междунар.науч.конгр., 10-12 апр.2012г.
4. Cummins J. BICS and CALP: Empirical and Theoretical Status of the Distinction. The University of Toronto7 – 2008. – P. 2-6.
5. Гудкова С.А. Методология CLIL: преимущества и недостатки практического использования в вузе, Тольятти, 2014. – С.167-173.
6. Григорьева К.С. Content and Language Integrated Learning как основа формирования профессиональной иноязычной компетенции студентов технических вузов / К.С.Григорьева, Л.Л.Салехова // Иностраный язык для профессиональных целей: традиции и инновации: сб.ст. II заоч.Республ.Симпозиума. Казань:КФУ. – 2013. – С.89-94.

МРНТИ 14.35.09

Әбілқайыр А¹

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ-дың
II-курс магистранты*

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДА ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІ ОҚУ-ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада білім беру жүйесіндегі шет тілі пәнінің бағыты мен мақсаты айқындалады. Шет тілі білім беруді қалыптастырудағы негізгі ерекшеліктер мен оларды дамыту жолдары талқыланады. Қазақстандағы білім беру жүйесіндегі ағылшын тілінің білім берудің негізгі рөлі және қазіргі уақытта жаңартылған заманауи білім саласындағы оқу-интернет ресурстары арқылы әлеуметтік-мәдени құзыретті білімнің деңгейі зерттеледі. Жалпы әлеуметтік-мәдени құзыретті дамытуда тілдік дұрыс дамыту яғни қарым-қатынас құру, ойын жеткізе алу, сөйлемді түрлендіре қолдану арқылы тілді меңгеру және оны пайдалану, білімашулының өз-өзіне сенімділігі мен ерік пен дағдыны дамыту арқылы зерттеудің әдістемелік нәтижесін атап көрсете аламыз. Ағылшын тілі сабағына келетін болсақ, шет

тіліндегі негізгі жалпы білім беру стандартына сәйкес осы тілді үйренуде сапалы да жаңа мақсаттарға жету міндеттері қойылады. Қазіргі тұжырымдамалар бойынша маман-бұл шет тілдерін саналы түрде білетін және осы білімді мемлекеттің игілігі үшін пайдаланатын, жетілдіруге, әлемдік еңбек нарығында жаңа биіктерге жетуге ұмтылатын, әрқашан жаңа білім мен реинкарнацияға дайын адам. «Біздің болашаққа бастар жолымыз қазақстандықтардың әлеуетін ашу үшін жаңа мүмкіндіктер жасаумен байланысты. Негізгі мақсат – оның құрамдас бөліктерінің жиынтығында шет тіліндегі коммуникативті құзыреттілікті дамыта сөйлеу, тілдік, әлеуметтік-мәдени, компенсаторлық, оқу және танымдық қабілеттер мен дағдыларды нығайтуға жағдай жасау. Шет тілін оқыту ол өскелең ұрпақтарды заманауи білім бағытына дайындау және болашақта жаңартылған білім беру жүйесіне ықпалын тигізу.

Кілт сөздер: әлеуметтік-мәдени құзырет, тіл, білім беру жүйесі, оқу-интернет, білімалушы, жаңартылған оқыту жүйесі, коммуникатив, компенсатор.

Аблкайыр А¹

*¹Магистрант 2 курса
КазНПУ им.Абая*

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ ЧЕРЕЗ УЧЕБНО-ИНТЕРНЕТ РЕСУРСЫ

Аннотация

В статье определяются направления и цели предмета иностранного языка в системе образования. Обсуждаются основные особенности формирования иноязычного образования и пути их развития. Изучается ключевая роль английского языка в системе образования в Казахстане и уровень социально-культурного компетентного образования через учебно-интернет ресурсы в области обновленного современного образования. В развитии социокультурной компетенции в целом можно отметить методический результат исследования через правильное языковое развитие: построение отношений, умение выражать мысли, умение преобразовывать предложения, овладение языком и его использование, уверенность в себе, развитие воли и навыков. Что касается урока английского языка, то в соответствии с основным общеобразовательным стандартом иностранного языка ставятся задачи достижения качественно новых целей в изучении данного языка. Специалист по современным концепциям-это человек, осознанно владеющий иностранными языками и использующий эти знания на благо государства, стремящийся к совершенству, достижению новых высот на мировом рынке труда, всегда готовый к новым знаниям и перевоплощениям. «Наш путь в будущее связан с созданием новых возможностей для раскрытия потенциала казахстанцев». Основная цель-создание условий для укрепления речевых, языковых, социокультурных, компенсаторных, учебных и познавательных способностей и навыков с развитием иноязычной коммуникативной компетенции в совокупности ее компонентов. Обучение иностранному языку это подготовка подрастающего поколения к современному образовательному направлению и влияние на обновленную систему образования в будущем.

Ключевые слова: социокультурная компетенция, язык, система образования, учебно-интернет, обучающийся, обновленная система обучения, коммуникатив, компенсатор.

Abkhayr A¹

*¹2nd year master student
KazNPU named after Abai*

FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE THROUGH EDUCATIONAL AND INTERNET RESOURCES

Abstract

The article defines the direction and purpose of the subject of a foreign language in the education system. The main features of the formation of foreign language education and ways of their development are discussed. The main role of the English language in the education system of Kazakhstan and the level of socio-cultural competent education through educational and internet resources in the field of modern education, which are currently being updated, are studied. In the development of general socio-cultural competence, we can note the methodological result of the study through the correct development of language, i.e. the ability to communicate, express thoughts, acquire and use the language through the use of sentence transformations, the development of self-confidence of the teacher, the development of Will and skills. As for the English language lesson, in accordance with the basic general educational standard in a foreign language, the tasks of achieving qualitatively new goals in learning this language are set. According to modern concepts, a specialist is a person who consciously knows foreign languages and uses this knowledge for the benefit of the state, strives for improvement, to reach new heights in the world labor market, is always ready for new knowledge and reincarnation. «Our path to the future is connected with the creation of new opportunities to unlock the potential of Kazakhstanis». The main goal is to create conditions for strengthening speech, language, socio-cultural, compensatory, educational and cognitive abilities and skills, developing communicative competence in a foreign language in a combination of its components. Teaching a foreign language is a process of preparing the younger generation for a modern educational direction and influencing the updated education system in the future.

Key words: socio-cultural competence, language, education system, educational-internet, student, updated learning system, communicator, compensator.

Кіріспе. Қазіргі таңда білім мен ғылым саласы дамыған уақытта көптеген жаңа технологиялармен байланыстыра оқыту жүзеге асырылады. Оқытудың жаңа формалары мен әдістері жаңа техникалық тәсілдермен байланысты келеді. Жалпы білім саласындағы гуманитарлық пән жүйелерінде тіл оқытудың негізгі мақсаты және жүйесінің маңыздылығы орасан зор. Білім беру жүйесі бойынша шет тілі пәнінің мектептегі оқушылардың өміріндегі негізгі мақсаты орасан зор, ол қоғамның талабы бойынша табиғат, қоғам, адам және оны байланыстыратын жүйелі ерекшеліктермен таныстырумен байланысты. Шетел тілін үйрету ең алдымен, тілді басқа оқу пәндерімен тығыз байланыста оқытқанда ғана толығымен түседі. Шетел тілін басқа пәндерімен, қоршаған ортамен, музыкамен, бейнелеу өнерімен, тарих пен еңбекпен тағы басқа оқыту нәтижесінде ғана қарым қатынас әрекеті жүзеге асады. Әсіресе, шетел тілдерін қазақ және орыс тілдерімен байланыстыра оқытудың маңызы зор. Бұл пәндер тілді мәдениеттен үлгі тәжірбие алуға өз елінің мәдениетін бойына жақсы сіңіруге сөйлеу әрекеті арқылы мүмкіндік тудырады. Ізденіс барысында мұғалім әр баланың көңіл – күйін бақылауға, ой-пікірін байқауға мүмкіндік алады. Оқушылар шығармашылықпен жұмыс істеп ізденуге бағыт береді. Проблемаларды оқу-әдісін жүзеге асырудың ең қолайлы жолы-оқушыға проблемалық-логикалық ойлау. Қазіргі уақытта заман талабына сай шетел тілінің пән ретінде қажеттілігі күннен-күнге артып отыр. Ол қоғамның әлеуметтік - экономикалық , ғылыми техникалық және жалпы мәдени алға басуында қозғаушы фактор болуда. Мұның өзі шетел тілін мектептерде пән ретінде оқытудың мәртебесін жоғарылатады. Шетел тілін оқытудың басты мақсаты - оқушыларға шетел тілінде қарым қатынас жасауды үйретеді. Осы тұста интернет-ресурстары арқылы шет тілін оқыту бағыты бойынша көптеген жұмыстар жүргізіліп келеді.

Мақсаты. Жалпы шет тілін оқытудағы негізгі мақсаты білімалушылардың коммуникативтік мәдениеттілігін және шет тілін тәжірбие түрде меңгеру шеберлігін дамытады. «Шет тілі» пәні бүгінде жаһандық қарым-қатынас тілі мәртебесіне ие болды. Қазіргі қоғамда шет тілін оқыту, әңгімелесушіні түсіну және өз ойларын білдіру, сондай-ақ ақпарат алу қабілеті ретінде «шет тілін меңгеру» ұғымынан асып түседі [1, 266]. Қазіргі адам мәдениетаралық байланыстарды орнатуға, шет тілдік қарым-қатынас кезінде өз елі жайлы түсіндіре алуға, басқа мәдениеттердің рухани құндылықтарын құрметтеуге дайын болуы керек. Осылайша, шет тілін оқытудың негізгі мақсаты - коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру-білімалушылардың әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін барабар дамыту арқылы ғана қол жеткізуге болады. Мәдени құзіреттілікті дамытудың ең тиімді құралы-оқытылатын тілдің елінде болу, оқытылатын елдің мәдениеті, дәстүрлері, әдет-ғұрыптары мен әлеуметтік нормалары атмосферасына ену. Алайда, ағылшын тілді елдерден алыс қала жағдайында бұл көптеген білімалушылар мен мұғалімдер үшін мүмкін емес болып көрінеді. Сондықтан тілдік ортадан тыс әлеуметтік-мәдени құзіреттілікті дамытудың тиімді жолдарын іздеу қажет. Виртуалды кеңістікке ену, менің ойымша, білімалушылардың әлеуметтік - мәдени құзіреттілігін дамытудың өте тиімді құралы. Бұл виртуалды кеңістік-бұл шынайы интерактивті тілдік орта және білім алудың қуатты құралы - интернет, сонымен қатар басқа да заманауи компьютерлік технологиялар.

Негізгі бөлім. Шет тілін үйрету дегеніміз-қарым-қатынасты, ақпаратты беруді және қабылдауды үйрету. Интернет шет тілін оқытуды жаңа деңгейге көтеретін үш бағыт бар. Бұл байланыс, ақпарат және жариялау. Шет тілін оқытудың мақсатын айқындай өтер болсақ, әлеуметтік-мәдени құзыретті оқу-интернет ресурстар арқылы қалыптастыру бағыты бойынша көптеген формаларға жауап береді. Олардың ішінде, атап айтқанда:

Кесте 1

Шет тілі сабағында оқу-интернет ресурстарды қолдану бағыттары

Бұл (кесте 1) жалпы шет тілі сабағында білімалушыларға оқу-интернет ресурстар арқылы білімді дамытудың негізгі бағыттары көрсетіледі [2, 1376]. Интернетті қарапайым қолдану-оны сабаққа дайындық кезінде қосымша материалдар көзі ретінде пайдалану. Материалдарды басып шығаруға және содан кейін дәстүрлі сабақ барысында пайдалануға болады. Әрине, бұл жағдайда интернет мүмкіндіктерінің бір бөлігі ғана қолданылады. Жобалар интеллектінің даму деңгейі жоғары жас ерекшеліктеріндегі балалар үшін өз әлеуетін іске асыруға және ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға бірегей мүмкіндік жасайды. Жобалау қызметі оқушылардың мәдени сауаттылық деңгейін арттыруға, коммуникативтік біліктерді табиғи интеграциялау үшін оқу жағдайларын

жасауға, оқу мотивациясын арттыруға, ең бастысы – проблемаларды шешу және өз бетінше де, командада да шешімдер қабылдау үшін ақпараттық ресурстарды жинауға, талдауға, пайдалануға үйретуге қабілетті. Интернет ресурстарын пайдаланумен байланысты жобалық жұмыс қазіргі заманғы ақпараттық қоғамда цифрлық технологияларды игеру үшін қажетті ақпараттық дағдылардың қалыптасуының жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін қажетті жағдайлар жасайды. Телекоммуникациялық жобалар-бұл табиғи тілдік орта қалыптасатын және тілдік қарым-қатынасқа деген қажеттілік жобалардың бір түрі. Жыл сайын шет тілін оқыту саласында жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып, қашықтықтан оқытудың әдістері мен формаларының көбірек түрлері пайда болады. Олар оқу процесі жүзеге асырылатын жеке техникалық құралдар немесе ақпарат алмасу және білім беру жүйелері ғана емес, сонымен қатар оқушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға, сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталған оқыту әдістерінің тұтас жүйесі болып табылады.

Қоғамдық санадағы өзгерістер процеске жаңа білім беру технологияларын енгізу қажеттілігі ол шет тілдерін оқыту. Телекоммуникациялық және желілік құралдар ақпаратты игеру тәсілдерін өзгертеді, ашады әр түрлі қызмет түрлерін интеграциялаудың жаңа перспективаларын дамытады, осылайша қазіргі кезеңде оқытудың мақсаттарына маңыздыларға қол жеткізуге ықпал етеді. Жаңа ақпараттық технологиялар зияткерлік және инновациялық білім беруді дамытуға бағытталған педагогикалық білімалушылардың шығармашылық әлеуетін шешуге мүмкіндік береді. Жаңа білім беру шеңберінде жаңа ақпараттық технологияларды белсенді енгізу болжанып отыр, аудиториялық және аудиториядан тыс оқу процесіне технологияларды енгізу тілдерді тез үйренуге ықпалын тигізеді. Ұйымның Отандық және шетелдік тәжірибесін талдау білім беру қызметі қазіргі уақытта білім беру жүйесін дамытудың екі үрдісі бар - дәстүрлі және инновациялық. Дәстүрлі білім берудің басты мақсаты - бұл адамзат жинаған білім мен тәжірибені олардың мақсаттары үшін беру әр түрлі қызмет түрлерінде одан әрі пайдалану. Инновациялық білім сипаттағы өзгерістерді есепке алуға негізделген жеке тұлғаға қойылатын әлеуметтік талаптар және жеке тұлғаның өзгерген рөлі ішінде сөзсіз болатын әлеуметтік даму қазіргі қоғамдық шындық. Қазіргі заманның басты міндеті инновациялық білім беру сапасын дамыту болып табылады, сақтау және дамыту үшін адамға да, қоғамға да қажет тұлғаның шығармашылық әлеуетін, жеке тұлғаның әлеуметтік- қамтамасыз ету үшін, сондай-ақ өзін-өзі тиімді жүзеге асыру. Оқытудың инновациялық технологиялары білім беру парадигмасы олар жаңа өмірді жүзеге асыратын құрал ретінде қарастырылады

Интернет ресурстарын оқу процесіне біріктіру арқылы сабақта бірқатар дидактикалық мәселелерді тиімді шешуге болады:

- оқу дағдылары мен біліктерін қалыптастыру;
- тыңдау дағдыларын жетілдіру
- монологиялық және диалогтық сөйлеу дағдыларын жетілдіру;
- жазбаша сөйлеу дағдыларын жетілдіру;
- қазіргі шет тілінің белсенді және пассивті лексикасымен сөздік қорыңызды толықтырыңыз;
- сөйлеу этикетін, қарым-қатынас жағдайындағы әртүрлі халықтардың сөйлеу мінез-құлқының ерекшеліктерін, оқытылатын тіл елінің мәдениеті мен дәстүрлерін қамтитын мәдени біліммен танысу.

Бұл күндері интернеттің үлкен ақпараттық мүмкіндіктері мен әсерлі қызметтері бар екенін бәрі түсінеді. Сонымен қатар, бұл құралдың бірқатар міндеттері бар екенін ұмытпаңыз. Барлық мүмкіндіктері бар интернет-бұл мақсаттар мен міндеттерді жүзеге асырудың құралы. Интернет ағылшын тілін үйренушілерге түпнұсқалық материалдарды пайдалануға, ана тілінде сөйлейтіндерді тыңдауға және сөйлесуге мүмкіндік беріп, сол арқылы табиғи тілдік ортаны құруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, интернет

студенттерге зерттелетін елдердің мәдениетімен егжей-тегжейлі танысып, мәдени және әлеуметтік-мәдени тәрбие қалыптастыруға ықпалы мол.

Зерттеу әдістемесі. Тақырыбымыздың мақсатын айқындай отырып, жалпы зерттеудің әдістемелік бағытына көшсек. Қазіргі уақытта заманауи технологияларды пайдалану арқылы оқу мазмұнына байланысты әлеуметтік-мәдени құзыретті дамыту бағытында білім беру ерекше әдістемелік жұмыстар жүргізіліп келеді. Оқу-интернет ресурстар арқылы жүйелі қалыптастыру ол сабақ барысында білімалушыларға жеке ізденістері жүргізуге көмектеседі, әр түрлі тың мәлеметтерді пайдалану арқылы озық технологияларды меңгере алады, білімалушылардың оқу деңгейі мен олардың ынта-жігерін жетілдіреді, заманауи білім бағытын талдау арқылы жаңа бейімділіктер мен білімді дамытуға көмек береді. Осы тұста оқу-интернет ресурстарының заманауи педагогикалық қолдану әдістеріндегі мысалдарын айтып көрсетер болсақ. Оқу-интернет сабақ бағыттары:

- интернет-сайттардың тізімі арқылы оқытылатын ақпараттық пайдалы білімді іздеуге арналған сайттар «Hotlist», «Treasure Hunt», «Subject Sampla» жатқыза аламыз.
- «Multimedia Scrapbook» және «Webquest» бұл негізгі мультимедиялық жоба түрлеріне жатқыза аламыз. Яғни оқу-интернет бағытын дамыту барысы бойынша негізгі ақпараттар мен сайттарға арналған сілметелерге ақпараттық және иллюстрациялық материалдар ретінде қолдануға болады [3, 25-266].

Шетел тілін үйрететін компьютерлік бағдарламаларда келесідей жұмыс түрлері бар:

- тілдік қорды дамыту;
- дыбыстау қабілетін дамыту;
- диалогтік және монологтік сөйлеу формаларына үйрету;
- жазуға үйрету;
- грамматикалық аспектілерді үйрету.

Ғаламторды пайдалану аумағы күннен – күнге артуда. Ғаламтор көмегімен оқытушы мен оқушы кез келген уақытта әлемнің кез келген жерінен қажетті ақпаратты жылдам әрі нақты таба алады. Мәселен, елтануға қатысты мәліметтер, жастардың өміріне байланысты соңғы жаңалықтар, газет немесе журналдардағы мақалалар, қажетті әдебиеттер тізімін т.б. көптеген ақпаратқа қол жеткізе алады. Шетел тілін оқытуда Ғаламтор көмегімен бірқатар дидактикалық мәселелердің шешімін табуға болады:

- оқу дағдысын қалыптастыру;
- заманауи ақпаратты пайдалана отырып жазу дағдысын қалыптастыру;
- оқушылардың сөздік қорын байыту;
- оқушыларды ағылшын тілін оқуға тұрақты түрде ынталандырып отыру;

Жалпы білім беруде және шет тілдерін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану оқытушылар үшін де, олардың шәкірттері үшін де керемет мүмкіндіктер ашады. Қоғам мен әлем үнемі өзгеріп отырады және уақытты сақтау үшін қазіргі заманғы мектеп жаңа талаптарға сай болуы керек. Бүкіл әлемдегі білім беру процесіне интернет халықаралық желілік деңгейде дамиды, интернет-ресурстардың арқасында кез келген ақпаратты алу барынша қолжетімді болады. Сонымен, шет тілі сабақтары үшін, сондай-ақ өз бетінше оқу үшін әр түрлі елдік материалдарды, газеттер мен журналдардан мақалаларды, алғашқы жаңалықтардан, бейнеклиптерден, танымал әндерден және т. б. табу қиын емес. - осылайша әрбір жеке сыныпта шынайы тілдік органы қайта құру.

Шет тілдері саласындағы білім берудің қазіргі орыс тұжырымдамасының негізі құзыреттілік тәсіл болып табылады. Білім берудің мақсаты бес құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады: сөйлеу, тілдік, әлеуметтік-мәдени, компенсаторлық, оқу және танымдық – бұл коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырады. Оқу аудиториясынан тыс толыққанды қарым-қатынасқа қол жеткізу үшін белгілі бір елдің мәдениетінен, дәстүрлерінен, ұлттық әдет-ғұрыптары туралы идеяларынан бөлек тілді ғана үйрену мүмкін емес. Бұл интернет-ресурстар білімалушылары нақты қарым-қатынас тіліне

таныстыра алады. Мен өз жұмысымда оқытудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін бірқатар интернет-ресурстарды белсенді пайдаланамын. Оларды атап көрсетер болсақ: Құнанбаева С.С [4], Бухбиндер В.А [5], Бим И.Л [6], Гальскова Н.Д [7], Nord Ch [8], Gile D [9] еңбектерінде шет тілінің әдістемелік оқыту жүйесі бойынша айтылады.

1. Сөздіктер. Интернеттегі тұрақты қолданушы мен үшін кітаптарға деген сүйіспеншілігім үшін онлайн сөздіктер нағыз құтқарушы болды. Мен сөздіктерді белсенді қолданамын:

- Lingvo
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary
- Meriam Webster.

Кітап аналогтары өздерінің электронды әріптестерінен ұтылады: интернеттегі сөздіктерде сөздерді іздеу әлдеқайда жылдам, барлық сөздіктер қажетті сөздерді тыңдау мүмкіндігімен жабдықталған, ең жиі кездесетін лексикалық бірліктердің статистикасы бар, жаңа сөздерді есте сақтауды жеңілдететін тренажерлер жиі ұсынылады, сонымен қатар сіз халықаралық емтихандарға дайындық кезінде ерекше маңызды болып табылатын шет тілін меңгерудің жалпы Еуропалық құзыреттеріне (CEFR) сәйкес оның белгілі бір деңгейге (A1-C2) жататындығы туралы сөздің қасында белгі таба аласыз. Көптеген әдістемелік еңбектер және де әдістер атақты ғалым-зерттеушілердің еңбектерінде де көптеп кездеседі. Атап айтқанда:

2. Электронды кітапханалар Виртуалды кітапханалар шет тілдеріндегі ең жақсы әдеби шығармаларға қол жеткізуге мүмкіндік береді.
3. Энциклопедиялар. Әлемге әйгілі британдық баспагерлер керемет білім беру мүмкіндіктерін ұсынады. Балаларға арналған Британдық сияқты онлайн-ресурс ерекше назар аударуға тұрарлық. Бұл сайт әртүрлі жастағы балаларға арналған энциклопедия. Онда тезаурус сөздігі ғана емес, сонымен қатар тілді үйренуге арналған көптеген жаттығулар, аудио және видео материалдар, ата-аналарға арналған нұсқаулықтар және тағы басқалар бар.
4. Виртуалды 3D турлар мен панорамалар. Бұл студенттердің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін дамыту үшін өте перспективалы бағыт. Заманауи технологиялардың көмегімен сіз сыныптан шықпай-ақ саяхаттай аласыз. Заманауи онлайн-ресурстардың көмегімен сіз планетадағы кез-келген жерге барып, әйгілі қалаларды, көрікті жерлерді, мұражайлар мен галереяларды көре аласыз.

Сонымен, заманауи интернет-ресурстар білімалушылардың елтану көкжиегін қалыптастыруға шексіз мүмкіндіктер береді, сабақтарды әртүрлі түпнұсқа материалдармен байытады және шабыт көзі ретінде қызмет етеді [10]. Әрине, мұғалім өз жұмысында оң нәтиже алу үшін ақпараттың үлкен ағынын мұқият тандап, талдап, нақты сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес нақты және мөлшерленген түрде қолдануы керек.

Зерттеу нәтижесі. Жалпы зерттеу әдістемесімен жұмыс жүргізу барысында негізгі білімалушыларға көптеген жаңа нәтижелерге қамтамасыз етуге ықпалын тигізеді. Қазіргі кезде білім беру ұйымдарында шетел тілінде оқыту оқушыларға белгілі бір көлемде білім беріп қана қоймай, олардың қабілеттерін шет тілі арқылы дамытып, оларды мәдениаралық қарым-қатынасқа дайындайтын етіп ұйымдастырылуы керек. Мектеп білім беру мекемесі ғана емес, оқушының жекебасын, тұлғалық қабілеттерін дамыту мектебіне айналады. Құзырет шет тілінде оқытудың түпкі мақсаттарын терең түсінуге, сөйлеу әрекетінің әр түрлі түрлерін меңгерудің ерекшеліктерін білуге, сонымен қатар оқушылардың танымдық мүмкіндіктері мен әлеуметін білуге негізделген.

Оқу-интернет ресурстары арқылы білім беру бағыты - бұл жаңа тәсілдер, әдістер, стратегиялар, бұл критериялды бағалау (әзірленген критерийлер бойынша бағалау), жоспарлаудың жаңа нысандары (ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді), бағалаудағы жаңа тәсілдер (формативті және жиынтық), акт қолдану, үш тілді енгізу (орыс, қазақ, ағылшын тілдерінде оқытуды біртіндеп енгізу).

Оқу процесінің педагогикалық формасы ретінде көптілді үйрену бағытының өзіндік құрамы бар-оның мазмұнына, сипатына, мақсатына байланысты және көбінесе оның қабылдауын анықтайтын ерекше құрылым. Шет тілінің білім беру құрылымы-сабақ неден тұрады, оның құрылымы (кезеңдері, іс-әрекет түрлері, материал). Жалпы негізгі ерекшеліктерді жіктеп айтып өтер болсақ.

1. Ағылшын тілі оқыту жүйесіне деген қызығушылықты қалыптастыру жолдары – негізгі пәні ол ерекше педагогика саласындағы орны айқындала білген пән деп атар едік.
2. Байланысты дамыту- ауызша және жазбаша түрде импровизация және де талдау, бақылау, көптеген түрлерді дамыта алады. Оған жаңартылған білім беру саласының негізгі элементтерімен жету жолдары қарастырылады.
3. Білімнің басқару құрылымы, жоспарлау дағдылары – негізгі ерекшеліктері өйткені сабақтың барысы оның құрылымы жылдық, апталық, айлық жоспарсыз жүзеге аспайды. Дегенмен әр бір жасалған жоспарларда жаңартылған оқыту ерекшеліктері қолданылады.

Қорытынды. Жалпы жаңартылған оқу мазмұнының негізгі ерекшеліктері ол шет тілдік білім беру жүйесінің дамуына әсері зор. Қазіргі уақытта заман талаптарына сәйкес ана тілімізді ардақтай отырып, әр бір білімалушының жан жақты болуы және білім беру жүйесінің барлық алғы шарттарын қолдану арқылы көптілділікті үйрену бұл негізгі міндет болып саналады. Себебі қазіргі таңда ақпарат ағымы дамыған кезеңде тілді еркін пайдалану, халықаралық қатынастыр жасау, жаңа технологияларды меңгеру, білім жүйесіндегі алмасу барлық дерлік жұмыс процесі көптілділік арқылы дамиды. Осы тұста көптілді білім беруді қалыптастыру ол білімалушыларға білім қабырғасынан бастау алып негізгі сатылай жұмыс барысында меңгеріледі. Білімалушыларға жалпы әлеуметтік оқу-интернет ресурстары арқылы мәдениетті қалыптастыру бағыты ол білім бағытының негізгі құрылымы және де оның негізгі жүйесі арқылы жүзеге асыра аламыз. Қазақта сөз бар «Өзге тілді білсең, өрге шығасы, ал өз тіліңді білсең төрге шығасың» делінеді. Қорыта айтқанда, білім берудің негізгі мақсаты заман талабына сай білімалушыларды озық әрі дербес біліммен, жеке тұлғалық тәрбиелеу ерекшелігіне байланысты тәрбиелеу. Алға ұмытылысын дамыту ол әр бір адамның міндеті. Себебі білім бар жерде әрқашан тұғырымыз биік болатыны анық.

List of references:

1. Kenzhebekov B. T. formation of competencies of future professionals in educational institutions. PED.science.Doc. abstract. Karaganda 2005, 45B
2. Komissarov V. N. modern translation: educational address. Moscow: ETS publ., 2002. 424 P.
3. Kytmanova I components of teaching a foreign language 2010: 25-2B
4. Kunanbayeva S. S. theory and practice of modern foreign language education-a: Edelweiss publishing house, 2010. 82B
5. Bukhbins V. A. essays on methods of training Ustyurt speech in foreign languages / V. A. Bukhbins – - Kiev, 1980. - 16 p.
6. BIM I. L. method of teaching foreign languages as science and problems of school textbooks. Moscow: Russky yazyk publ., 1977. – 27B.
7. Galskova N. D. modern method of teaching foreign languages, benefits for teachers. Moscow, 2000.
8. Nord Ch. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. Rodopi, 2006. P. 274.

9. Gile D. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training. John Benjamins Publishing Co., 2009. P. 286.
10. Kudaibergenova K. S. basic concepts of competence approach. Almaty, publishing house "Zhas Ulan and K" LLP. 2007, 123b

МРТНИ: 14.25.09

Сейткерім Ж. М.¹, Сейдикенова А.С²

*¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан*

*²Әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университеті, Алматы,
Қазақстан*

ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада студенттердің шет тіліндегі әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін қалыптастыру мәселесі келтірілген. Мақалада мәдениетаралық қарым-қатынас, әлеуметтік-мәдени құзіреттілік, сондай-ақ оның құрылымы туралы анықтама берілген. Әлеуметтік-мәдени құзіреттілік шет тілін оқытудың негізгі практикалық мақсаттарының бірі ретінде қарастырылады, ол шет тілдік қарым-қатынасты тілдік, сөйлеу, оқу-танымдық құзіреттілік бірлігінде игеруді қамтиды. «Әлеуметтік-мәдени құзіреттілік» ұғымы үш аспектіден тұрады: лингвистикалық, әлеуметтік-психологиялық және мәдени. Студенттердің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін қалыптастыру моделі сипатталған, оның негізінде шет тілін оқытудың белгілі бір тәсілдері жасалынған. Кәсіби қызметті жүзеге асыру үшін әлеуметтік-мәдени шет тілі құзіреттілігі бар мамандарды даярлау мәселесі көтеріледі. Акцент әлеуметтік аспектіде де қажетті құрамдас бөлігі, оның қалыптастыру. Тілдік емес университетте шет тілдерін оқыту жағдайында әлеуметтік-мәдени құзіреттілікті қалыптастыру процесінде туындайтын негізгі проблемалар анықталады.

Кілт сөздер: әлеуметтік-мәдени шет тілдік құзіреттілік, әлеуметтік-мәдени аспект, кәсіби қызмет, тілдік емес университет.

Сейткерім Ж. М.¹, Сейдикенова А.С²

¹ ҚазНПУ имени Абая, г. Алматы, Казахстан

*² Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
г. Алматы, Казахстан*

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В статье представлена проблема формирования социокультурной компетенции студентов на иностранном языке. В статье дается определение межкультурной коммуникации, социокультурной компетенции, а также ее структуры. Социокультурная компетенция рассматривается как одна из основных практических целей обучения иностранному языку, которая предполагает овладение иноязычным общением в единстве языковой, речевой, учебно-познавательной компетенции. Понятие «социокультурная компетентность» состоит из трех аспектов: лингвистического, социально-психологического и культурного. Описана модель формирования социокультурной компетенции студентов, на основе которой разработаны определенные подходы к обучению иностранному языку. Будет поднят вопрос подготовки специалистов с социально-культурными иноязычными компетенциями для осуществления профессиональной деятельности. Акцент в социальном аспекте также является необходимой составляющей его формирования. Выявляются основные проблемы, возникающие в процессе формирования социокультурной компетенции в условиях обучения иностранным языкам в неязыковом вузе.

Ключевые слова: социокультурная иноязычная компетенция, социокультурный аспект, профессиональная деятельность, неязыковый университет.

Seitkerim Zh.M.¹, Seidikenova A.S²

¹*KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan*

²*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.*

THE FORMATION OF STUDENTS' SOCIO-CULTURAL COMPETENCE AT FOREIGN LANGUAGE LESSONS

Abstract

The article presents the problem of the formation of socio-cultural competence of students in a foreign language. The article defines intercultural communication, socio-cultural competence, as well as its structure. Socio-cultural competence is considered as one of the main practical goals of teaching a foreign language, which involves mastering foreign language communication in the unity of language, speech, educational and cognitive competence. The concept of "socio-cultural competence" consists of three aspects: linguistic, socio-psychological and cultural. The article describes a model for the formation of students' socio-cultural competence, on the basis of which certain approaches to teaching a foreign language have been developed. The issue of training specialists with socio-cultural foreign-language competencies for professional activities will be raised. The emphasis on the social aspect is also a necessary component of its formation. The main problems that arise in the process of forming socio-cultural competence in the conditions of teaching foreign languages in a non-linguistic university are identified.

Key words: socio-cultural foreign language competence, socio-cultural aspect, professional activity, non-linguistic university.

Кіріспе

Жоғары оқу орындары алдындағы мемлекеттің әлеуметтік тапсырысы жоғары білікті тұлғаларды ғана емес, сонымен қатар зияткерлік және рухани даму деңгейі жоғары мамандарды, ұлттық саналы патриот азаматтарды, жаңа әлеуметтік құндылықтарды жеткізушілерді даярлаудан тұрады. Бұл мәселе көп тілді көп мәдениетті тұлғаны тәрбиелеу қажеттілігін ескере отырып, ерекше мәнге ие болады.

Қазіргі заманғы маман үшін кәсібиліктің өте маңызды белгісі-кәсіби деңгейде кәсіби лексиканы қолдана отырып, ана тілін ғана емес, шет тілін де еркін меңгеру. Нәтижесінде тілдік емес ЖОО-да шетел тілі сабақтарында студенттердің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыру болашақ бәсекеге қабілетті маманды кәсіби даярлаудың басым міндеті болуы тиіс.

Болашақ мамандардың кәсіби шет тілдік іс-әрекетінде әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті дамыту студенттердің шығармашылық белсенділігі мен білім алуда дербестігін дамытуға, болашақ кәсіби практикалық іс-әрекетте шет тілдерін қолдану үшін іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін ғылыми негізделген формалар, әдістер (тәсілдер) мен құралдар кешенін құруды талап етеді [1., 356].

Ғылыми әдебиеттерді талдау бұл проблема қазіргі ғалымдардың зерттеулерінде белгілі бір көрініс тапқанын атап өтуге мүмкіндік береді. Шет тілін үйрену процесінде студенттердің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігі мен рухани-мәдени дамуының теориялық және практикалық негіздемесіне арналған ғылыми еңбектер назар аударарлық [2,3,4,].

Шетелдік әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктің қалыптасу мәселесін зерттеудің негізін отандық ғалымдар әртүрлі ғылыми салаларда жасаған теориялық ережелер құрайды (Е.М. Верещагин, В. Г. Костомаров, Г. Д. Томахин, В. В. Сафонова, П. В. Сысоев, Р. П. Мильруд, И.А. Зимняя, И.Л. Бим, И. И. Халеева және т. б.).

Кәсіби бағыттағы ғылыми жұмыстардағы әлеуметтік-мәдени аспектінің жеткілікті теориялық және әдіснамалық зерттелуіне қарамастан, тілдік емес университеттердегі шет тілі сабақтарында студенттердің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері жеткілікті зерттелген жоқ.

Зерттеу әдістері

Шет тілін меңгерместен басқа мәдениеттерді түсіну мүмкін емес екені белгілі. Өз кезегінде, тілді үйрену осы тілге жататын адамдардың мәдениетіне оның дүниетанымы мен рәміздері жүйесіне енуі қамтиды.

Австриялық жоғары халықаралық қатынастар мектебінің профессоры А. П. Бердичевскийдің анықтамасы бойынша "мәдениет" ұғымы келесі аспектілерді қамтиды:

- барлық мәдениеттер гетерогенді, көп қырлы және бірден бірнеше мәдениеттің элементтерін қамтиды;
- мәдениеттер статикалық емес;
- мәдениеттер адам өмірінің барлық кеңістігін қамтиды;
- барлық мәдениеттер түбегейлі баламалы

Орыс мәдениеттанушысы Г. К. Карпухина «мәдениет» ұғымы мыналарды қамтиды: [5., 17-20].

- тарихи және мәдени мұра, дәстүрлер, әдет-ғұрыптар;
- ұлттық сипаттың ерекшеліктері және халықтың психологиялық қоймасы;

- ойлау және мінез-құлық стереотиптері;
- күнделікті өмір және тұрмыстық заттар;
- мәдени, экономикалық және ғылыми-техникалық жетістіктер. [6., 39-40].

Мақаланың мақсаты-тілдік емес мамандықтарда шет тілін оқыту процесінде студенттердің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігінің қалыптасуы мен дамуын зерттеу және талдау.

Тілдік емес жоғары оқу орындарында шет тілін оқытудың негізгі мақсаты студенттердің Болашақ практикалық іс-әрекетте алған білімдерін қолдану үшін шет тіліндегі коммуникативтік құзіреттілік дағдылары мен дағдыларын игеруге қол жеткізу болып табылады. Шет тілін меңгеру түлектерден оқу курсы аяқтағаннан кейін қажетті ақпарат алу үшін мамандық бойынша бейімделмеген әдебиеттерді оқуға, білім беру бағдарламаларында қарастырылған материалдар көлемі бойынша шет тіліндегі ауызша қарым-қатынасқа қатысуға мүмкіндік беретін сөйлеу қызметінің әртүрлі түрлерінде осындай дағдылардың болуын талап етеді.

Қойылған практикалық мақсатқа жету процесінде тілді оқытудың жалпы білім беру және тәрбиелік міндеттері жүзеге асырылады: олар студенттердің жалпы білім деңгейін көтеріп, көкжиегін кеңейтуі керек. Осыған байланысты Т. Котченко оқытуды мәдениетті жас ұрпаққа толық көлемде беру процесі ретінде анықтайды. Жалпы мәдени қор оның компоненттерін біртіндеп алу арқылы жеке адамның меншігіне айналады: физикалық, моральдық, тілдік, эстетикалық және басқа мәдениеттер [7., 173].

Шет тілдерін оқыту әдістемесі саласындағы танымал ғалым профессор Е.И. Пассов Мәдениет белгілі бір экономикалық базис негізінде тарихи қалыптасқан қоғамның материалдық және рухани құндылықтарының бірлігі, сондай - ақ қоғамның материалдық және рухани дамуындағы жетістіктерінің жиынтығы болғандықтан, тіл оның міндетті компоненті болып табылатынын атап өтті [8]. Осылайша, шет тілі, студент алатын мамандыққа қарамастан, ел мәдениетінің тікелей тасымалдаушысы болып табылады.

Шет тілдерін оқытудың мәдени тұжырымдамасына сүйене отырып, қазір Еуропада коммуникативті әдісті абсолютизациялаудан ауытқу байқалады, ал тілді оқытудың мақсаты осы тілге жататын адамдардың мәдениетіне оның дүниетаным жүйесіне енуін анықтайды. Шет тілдерін оқыту мазмұнының әлеуметтік-мәдени компонентін дамыту мәселесі өзекті болып отыр. А. пікірі бойынша. Ларионова, оны студенттердің шет тіліндегі әлеуметтік-мәдени құзіреттілігінің дамуын, дүниетанымның, мораль мен мінез-құлықтың қалыптасуын, көп мәдениетті қоғамдағы қоғамдық өмірге дайындықты қамтамасыз ететін білім, білік және дағды жүйесі ретінде түсіндіруге болады. [9].

Т. Колодконның айтуынша, әлеуметтік-мәдени құзіреттілік адамның шет тілдік қарым-қатынас процесінде ел тілінің әлеуметтік және мәдени контекстін саналы түрде қолдана білуі деп түсініледі. [10., 7 б].

Ағылшын терминологиялық сөздігінде біз осы тұжырымдаманың неғұрлым кең анықтамасын табамыз-ана тілдерінің мәдени ерекшеліктерін, олардың әдеттерін, дәстүрлерін, мінез-құлық нормаларын және этикетті білу; шет тілінде сөйлейтіндердің коммуникативті мінез-құлқын түсіну және алынған білімді қарым-қатынас процесінде барабар пайдалану, басқа мәдениеттің тасымалдаушысы болып қалу. [11,224].

Алайда, бүгінде студент жастардың құндылықтары бұрынғысынан өзгеше. Оқу процесін авторитарлықтан серіктестікке қайта бағыттау осындай процестің барлық қатысушыларының ынтымақтастығына көмектеседі. Оқытушы мен студенттің өзара әрекетін бір-бірімен қарым-қатынасты қамтамасыз етуге бағытталған әдіс ретінде қарастыруға болады. Осылайша, оларда адамгершілік, толеранттылық, Тәуелсіздік, тәртіп, белсенділік, гуманизм және т. б. сияқты қасиеттер пайда болады.

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау

Маманға шет тілі қандай мақсатта қажет, оның коммуникативті қажеттіліктері қандай, яғни шет тіліндегі қарым – қатынастың қандай түрлеріне жиі жүгінуге тура келеді-тікелей қарым-қатынасқа (сөйлеу және сөйлеуді есту арқылы қабылдау) немесе жанама (оқу) сұрақтарға келесі жауаптар алынды: 21% -ы арнайы әдебиеттерді оқығанда шет тілін қолданады; 60,8% – іскерлік келіссөздерге, келісімшарттар жасасуға, симпозиумдарға, конференцияларға және басқа да халықаралық кездесулерге қатысу үшін; 8% шетелдік фирмаларда және бірлескен кәсіпорындарда шетелдік мамандармен жұмыс істеуге келеді; мамандардың 10,2% қысқа мерзімді немесе ұзақ мерзімді шетелдік іссапарларға дайындалуда.

Маман жүгінетін шет тіліндегі материалдардың түрлері туралы сауалнаманың жиынтық нәтижелері кестеде келтірілген.

Шет тіліндегі материалдардың түрлері туралы сауалнаманың жиынтық нәтижелері

Шет елдік материал	Көрсеткіштері %
1. Интернет	75, 2
2. Мерзімді басылымдар	68,9
3. Монографиялар	33, 4
4. Жаңа технологиялардың сипаттамасы	33,0
5. Ғылыми құжаттама	27, 4
6. Рефераттар	16, 6
7. Хат-хабар	13, 4
8. Жарнама	11, 8
9. Патенттер	8,13

Біздің зерттеулеріміздің нәтижелері бойынша мамандардың сөйлеу әрекеті келесідей көрінеді:

- 1) Кәсіби коммуникация деңгейіндегі қарым-қатынас-67,8; %;
- 2) ғылыми баяндамалармен сөз сөйлеу - 13,8; %;
- 3) дөңгелек үстелдерге, пікірталастарға қатысу-8,2 %;
- 4) тұрмыстық деңгейдегі қарым – қатынас-10,2 %.

Коммуникацияның негізгі саласы-ресми, іскерлік сала. Көбінесе маман келесі тақырыптарға жүгінеді: өндірістік кездесулер, таныстар, қойылымдар, тәжірибе алмасу, Іскерлік байланыстар (шарттар, келісімдер, брифингтер, презентациялар және т.б.), экономикалық кәсіби қажеттіліктер.

Қарым-қатынас шет тілінің нақты әлеуметтік-мәдени факторларын білген жағдайда ғана тиімді бола алады. Шет тілін үйренудегі мәдени мақсаттарға жазушылардың, суретшілер мен музыканттардың белгілі

шығармалары есебінен қол жеткізілмейді, бірақ өмір салтымен, дінімен, қабылдауымен, байланысымен және қоғамдық мекемелермен танысуға бағытталған. Тіл мәдениеттің барлық аспектілерін көрсетеді. Өмірдің әртүрлі салалары арқылы туған мәдениетті шетелдіктермен салыстыру адамзат қоғамының әмбебап орындылығын орнатуға көмектеседі. Этникалық ерекшеліктердің, дәстүрлер мен мәдениеттердің айырмашылықтарын қабылдау, кросс-мәдени кеңістікте өз бетінше жұмыс істеу қабілеті маманға мәдениетаралық қарым-қатынасқа сәтті қатысуға мүмкіндік береді [12].

Жоғары оқу орнындағы қазіргі заманғы шет тілі мұғалімі студент жастар арасында рухани құндылықтарды тәрбиелеуге көмектесетін кәсіби білімге ие болуы керек, сонымен қатар университеттік білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі ережелерін және тағы басқаларын білуі керек.

Шетелдік Әлеуметтік-мәдени құзіреттілік өзара байланысты құрылымдық компоненттері бар тұтас жүйе ретінде қарастырылуы керек:

- елтану (халық туралы білім, Тіл тасымалдаушысы, оның ұлттық сипаты, тұрмыс ерекшеліктері, салт-дәстүрлері, мәдениеті);

- лингвистикалық-аймақтық (тілдік бірліктерді білу әлеуметтік-сөйлеу жағдайларына сәйкес Семантиканың ұлттық-мәдени компонентін қамтиды);

- социолингвистикалық (ұлттық сөйлеу этикеті мен вербалды емес мінез-құлық ерекшеліктерін, оларды нақты өмірлік жағдайларда есепке алу дағдыларын, мінез-құлықтың әлеуметтік нормаларын және коммуниканттардың әлеуметтік мәртебесін білу).

Әлеуметтік-мәдени құзіреттіліктің бұл компоненттері мәдени және әлеуметтік контекспен тығыз байланысты. Сондықтан осы компоненттерді ескере отырып, шет тілін үйрену жан-жақты жүргізілуі керек.

Жоғарыда айтылғандардан шет тілін үйрену процесінде студент жастардың әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыру Оқытылатын тіл елінің мәдениеті, тарихы, эстетикалық идеялары мен идеалдары туралы білімді меңгеру; білім алушыларды мәдениеттер диалогына тарту; студенттердің тілдік құбылыстардың мәнін, дүниетанымның басқа жүйесін түсінуі; Оқытылатын тіл елінің тіліне, тарихына, мәдениетіне, өнеріне жеке көзқарасын қалыптастыру және т.б. жағдайында тиімді болады.

Сондықтан, тілдік емес жоғары оқу орындарының студенттерін нақты кәсіби қызметке және әлеуметтік өзара іс-қимылға, оның ішінде пәнді білуге, оқушының жеке басын дамытуға және тәрбиелеуге сапалы дайындау үшін шет тілін оқытуды қарастыру қажет:

- мәдениетаралық қарым-қатынас құралы және адамзаттың жалпы мұрасында біртұтас тұтастықты құрайтын әртүрлі мәдениеттердің жетістіктерін жалпылау құралы;

- қоғамда этикалық тұрғыдан қолайлы деп танылған қоғамдық өзін-өзі көрсету нысандарын оқыту;

- сөйлеу дискуссиялық мінез-құлық этикасын оқыту;

- коммуникативтік құзыреттіліктің барлық компоненттерін өзара байланысты қалыптастыру және дамыту (тілдік, тілдік және әлеуметтік-мәдени [13, б 269].

Шет тілін үйрену процесінде оқытудың дәстүрлі емес нысандары мен құралдарын қолдану студенттерді халықтың әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерімен танысуға ынталандырады. Атап айтқанда, олардың ішінде конкурстар, олимпиадалар, жарыстар, конференциялар, шетелдік өкілдермен кездесулер және т. б.

Болашақ шетелдік қызметте әлеуметтік-мәдени аспектіні қалыптастыру және дамыту процесінің тиімділігін арттыру үшін біз ойын әдістерін кеңінен қолдануды маңызды деп санаймыз. «Ойын» ұғымында бірегейлік жоқ. Негізінен, ойын кез-келген шартты жағдайда қызмет түрі ретінде қарастырылады. Ол зерттелетін тіл елінің пәндік іс-әрекеттерін, қарым-қатынас тәжірибесін, әлеуметтік-мәдени дәстүрлерін жүзеге асыру тәжірибесін жаңғыртуға бағытталған. Қарастырылып отырған процеске қатысты ойында сіз шетелдік серіктеспен нақты шетелдік-тілдік қарым-қатынас жағдайларын еліктейтін әрекетті көре аласыз.

Жақында көптеген зерттеулер шет тілі сабақтарында компьютерлік және интернет технологияларын қолдануға арналған. Телекоммуникация және ақпараттық технологиялар кез-келген саладағы заманауи маманның кәсіби қызметінде өте маңызды рөл атқаруды жалғастыра отырып, барлық жерде шет тілдік дағдыларды қалыптастыру әдістемесін дамыту, сонымен қатар болашақ мамандардың әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін дамыту үшін коммуникациялық оқу ресурстарын қолдануға ықпал ететін оқу курстарын дамыту қажеттілігінің артуы байқалады. Ақпараттық технологиялар мен олардың мультимедиялық қосымшаларын шет тіліндегі заманауи білім беру бағдарламаларына біріктіру алға қойылған міндеттердің икемді және сәтті қалыптасуына ықпал етеді.

Тілді оқытуда компьютерлік және ақпараттық технологияларды қолданатын мұғалімдер көптеген жағымды факторларды атап өтеді. Мысалы, интернет технологиялары шет тілін үйренуді тілдік (түпнұсқалық) ортаға батыру әдісімен, яғни оқыту процесінде контекстік тәсілді қолдану арқылы қол жетімді етеді. [14., 171-179]. Осындай ортаға түсе отырып, студенттер қарым-қатынас жасау үшін шет тілін қабылдауға мәжбүр болады, бірақ сонымен бірге тез немесе дұрыс айтылу қажеттілігінен арылады, бұл олардың өзіне деген сенімділігін арттырады. Олардан талап етілетін нәрсе-өз ойыңызды шет тілінде қалай дұрыс білдіру керектігін шешу. Сонымен қатар, жаңа технологияларды қолдану тәжірибесі бар оқытушылар шет тілін дәстүрлі түрде оқитын студенттермен салыстырғанда, оқу процесінде компьютерлік және ақпараттық технологияларды қолданатын студенттердің сөйлеу қабілеті қарқынды дамып келе жатқанын атап өтті.

Мазмұнды тұрғыдан алғанда, студенттердің әлеуметтік-мәдени құзіреттілігін қалыптастыру оқу және оқудан тыс жұмыстардың үйлесімі арқылы мүмкін болады. «Шет тілі» оқу пәнінің бағдарламасы бағдарламада айқындалған пәндік тақырыптық мазмұн шеңберінде сөйлеу қызметінің барлық түрлерін өзара байланысты оқытуды, сондай-ақ тілдік өздігінен білім алу технологияларын меңгеруді көздейді. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру бойынша оқу материалын дидактикалық тұрғыдан дұрыс таңдауды дайындау студенттердің жалпы және халықаралық білім деңгейін арттыруға ықпал етеді. Материалды таңдаудың негізгі қағидаттарына оның мазмұнының өзектілігі, белгілі бір оқу жағдайында осы мазмұнды игеру мүмкіндігі, сондай-ақ тілдік емес университетте оқытуды кәсіби бағдарлау кезінде әлеуметтік-мәдени

күзiреттiлiктi сәттi қалыптастыру үшiн оларды кезең-кезеңiмен қолдану технологиясы жатады. Материалдарды таңдау кезiнде олардағы нақты фактiлердiң мазмұнына және осы фактiлердiң шет тiлi мәдениетiндегi маңыздылығына, сондай-ақ оқушы үшiн олардың дидактикалық мәніне назар аудару керек.

Қорытынды. Осылайша, студенттердiң шет тiлiн оқытудағы әлеуметтiк-мәдени күзiреттiлiгiн қалыптастыру үшiн көп көңiл бөлу қажет:

- Оқытылатын тiл елдерiнде және басқа да Батыс Еуропа елдерiнде қарым-қатынас этикасының әлеуметтiк-мәдени аспектiлерiн зерделеу және оқу процесiнде түпнұсқалық материалдарды пайдалану негiзiнде мәдениетаралық қарым-қатынас ерекшелiктерiмен танысу, оқытылатын мәдениеттер ауқымының кеңеюi қағидаты бойынша шет тiлiнде ресми және бейресми қарым-қатынастың оқытылатын салаларында оқу-коммуникативтiк практикumды қамтамасыз ету;

- бiлiм алушылардың коммуникативтiк қызметiн лингвострантану, елтану, мәдениеттану, социолингвистикалық және социологиялық байыту арқылы оқу тақырыптарын әлеуметтiк-мәдени жақтандыру;

- студенттердi адамның тiлдiк және азаматтық құқықтары бұзылған кезде қоғамда туындайтын тiлдiк және мәдениетаралық қақтығыстармен, оларды әлемдiк практикада жоюдың қолданыстағы тәсiлдерiмен таныстыру;

- әлеуметтiк-мәдени ақпаратты өңдеу және оны тиiстi қарым-қатынас салаларында мәдениетаралық қарым-қатынас мақсаттары үшiн барабар пайдалану үшiн жалпы мәдени дағдыларды дамыту. [15., 171-179].

Сонымен, жоғарыда айтылғандардан студент жастар арасында Әлеуметтiк-мәдени күзiреттiлiктiң тиiмдi қалыптасуын оларды тiлдiк емес факультеттерде шет тiлiн үйрену процесiнде арнайы ұйымдастырылған, рухани бай оқу және шығармашылық әлеуметтiк маңызды iс-шараларға тарту арқылы қамтамасыз еткен жөн деп қорытынды жасауға болады. Сонымен қатар, шетелдiк коммуникативтi мәдениеттiң әсерi болашақ мамандардың руханиятын қалыптастыру процесiнде маңызды рөл атқарады: ол тiл мәдениетiн қалыптастырады, Оқытылатын тiл елiнiң дәстүрлерiмен, басқа тiлдердiң құндылықтарымен таныстырады, студенттердi рухани және интеллектуалдық жағынан байытады.

Пайдаланылған әдебиеттер тiзiмi

1. Коннова З.И. Развитие профессиональной иноязычной компетенции будущего специалиста при многоуровневом обучении в современном вузе: дисс. ... д-ра пед. наук Тула, 2003. 356 с.
2. Югова М.А. Социокультурный аспект обучения иностранному языку в неязыковом вузе // Актуальные проблемы современного поликультурного образования: материалы Международного круглого стола к 80-летию кафедры русского, иностранных языков и культуры речи. 2017. С. 83-87.
3. Литвиненко Е.Ю. Формирование межкультурной компетенции в процессе обучения иностранным языкам в техническом вузе // Известия ЮФУ. Технические науки. Раздел VII. Проблемы образования. 2013. №7. С. 243-247.
4. Валеева Р.С. Формирование межкультурной коммуникативной компетентности как условие успешной реализации академической

- мобильности // Проблемы современного педагогического образования. 2017. № 56-10. С. 38-44.
5. Бердичевский А. А. Содержание обучения иностранному языку на основе базовой культуры личности // Иностранные языки в школе. 2004. № 8. С. 17-20.
6. Карпухина Г. К. Вопросы литературы и страноведения в преподавании иностранного языка: сб. науч. тр. / под ред. Б. Я. Шидфар. М.: Изд-во МГУ, 1991. С. 39-40.
7. Котченко Т. Е. Влияние этнокультурного и линвокраеведческого материала на мотивацию изучения иностранного языка // Теоретическая и дидактическая филология. Переяслав-Хмельницкий: СКД, 2010. Вып. 8. С. 171-179.
8. Пассов Е. И. Культурообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация // Иностранные языки. 2002. № 4. С. 11-18.
9. Ларионова А. И. Особенности формирования социокультурной компетенции в неязыковом вузе на материале иностранного языка [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/.../44439.doc.htm (дата обращения: 01.11.2018).
10. Колодько Т. М. Формирование социокультурной компетенции будущих учителей иностранных языков в высших педагогических учебных заведениях: автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 2005. 20 с.
11. Колесникова И. Л., Долгин А. А. Англо-русский терминологически справочник по методике преподавания иностранных языков: справочник / СПб. : Рус.-Балт. информ. центр «Блиц», 2001. 224 с.
12. Семенова Г.В. Модернизация содержания языкового образования на уровне профессиональной подготовки студентов магистратуры // Известия Тульского государственного университета. Педагогика. 2018. Вып. 2. С. 93-100.
13. Захарова Е.В., Посельская Н.В. Основы формирования социокультурной компетенции студентов при обучении иностранному языку в неязыковом вузе // Сибирский педагогический журнал. 2012. № 4. С. 268-273.
14. Гладкова О.Д., Коннова З.И. Реализация компетентного подхода к профессиональной иноязычной подготовке специалистов на основе информатизации образования // Известия Тульского государственного университета. Педагогика. 2014. Вып. 1. С. 24-30. 80
15. Варченко Т.Г. Социокультурный аспект в обучении иностранным языкам в неязыковом вузе // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2015. № 10-5. С. 30-32.

МРНТИ 16.21.21

Қадыржан Д. Б¹, Курмамбаева Ж. Б. ²,

¹II курс магистранты, Абай атындағы

Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

²Phd, аға оқытушы, Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

ШЕТТІЛДІК БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Аңдатпа

Дүниежүзілік қауымдастықтың дамуына бағытталған бүкіләлемдік жаһандану үрдісі жағдайында әртүрлі мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас жасай арудың маңызы орасан зор. Тіл үйренушілер жүйелі, сыни бақылаушы және мәдени мінез-құлықты қалыптастыратын көзқарастар мен тұжырымдамаларды сипаттайтын талдаушы болуы қажет. Олар өздерінің мәдениетін зерттеп, түсінуі керек және өмір тәжірибесі мен өзіндік тұжырымдамаларын көбінесе өз мәдениетінен өзгеше болатын адамдарға түсіндіруге дайын болуы маңызды. Қазіргі ақпараттық қоғамның дамуын жаһанданусыз, интеграциясыз елестету мүмкін емес. Бұл процестер адам өмірінің барлық салаларына қатысты - тұтынушылық, мәдени, ғылыми, саяси, экономикалық және т.б. Бұл жағдайлардың барлығы толеранттылық пен эмпатияны дамытуды талап етеді, сонымен қатар тез бейімделу қабілеті және ойлау икемділігі. Мұның бәрі «мәдениетаралық құзыреттілік» жалпы термині болуы мүмкін. Мәдениетаралық құзыреттілік анықтамасын түсінуге деген ұмтылыс бізді келесі сұрақтарға әкелді: Мәдениетаралық құзыреттілік басқа кәсіби құзыреттіліктер арасында қандай орын алады? Ол қалай анықталады? Қазіргі уақытта дамып келе жатқан жаһандану процесі әртүрлі елдердің, халықтардың және олардың мәдениеттерінің өзара әрекеттесуінің артуына алып келеді. Тиімді мәдениетаралық байланысты орната білу мақсатында, студенттердің коммуникативті құзыреттілігін арттырып және тілін үйреніп жатқан елдің мәдениетін түсіне білуі үшін шеттілдік білім беруде интерактивті, студенттердің сыни ойлау қабілетін арттыратын тәсілдерді қолданғанымыз нәтижелі. Мақалада студенттерде мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық тұжырымдарына және оқыту моделіне ерекше назар аударылған. Автор өз ойын қорытындылай келе, өзге мәдениет өкілімен байланыс орнату үшін тілді білу ғана жеткіліксіз, сонымен қатар, мәдениеті мен саналық ерекшеліктерін ұғына білу маңызды деп санайды.

Кілт сөздер: жаһандану, тұтынушылық, шеттілдік білім беру, мәдениетаралық қатысым, құзыреттілік, мәдениетаралық қатысым құзыреттілігі, толеранттылық, эмпатия, тілдік тапсырмалар, әдістер

Кадыржан Д. Б.¹, Курмамбаева Ж. Б.²,

¹ магистрант 2го курса

Казахский национальный педагогический университет, Алматы, Казахстан

², Phd старший преподаватель,

Казахский национальный педагогический университет, Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ МЕЖКУЛЬТУРНОГО УЧАСТИЯ В ПРОЦЕССЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В условиях глобализации, направленной на развитие мирового сообщества, важно уметь взаимодействовать с представителями разных культур. Изучающие язык должны

статья систематическими, критическими наблюдателями и описателями культурного поведения, взглядов и убеждений, которые мотивируют такое поведение. Они должны исследовать и понимать свою собственную культуру и быть готовыми объяснять ее тем, чей жизненный опыт и формирование убеждений часто сильно отличаются от их собственного, а также понимать другие культуры, в которых они становятся культурными посредниками. В целях формирования межкультурной личности надо использовать интерактивные задачи, чтобы развивать у студентов критическое мышление и понимать культуру страны, язык которого они изучают. Невозможно представить развитие современного информационного общества без глобализации и интеграции. Эти процессы затрагивают все сферы жизни человека - потребительскую, культурную, научную, политическую, экономическую и т. Д. Все эти условия требуют развития толерантности и сочувствия, а также способности быстро адаптироваться и гибкости мышления. Все это может быть общим термином для «межкультурной компетенции». Желание понять определение межкультурной компетенции привело нас к следующим вопросам: Каково место межкультурной компетенции среди других профессиональных компетенций? Как это определяется? Текущий процесс глобализации приводит к усилению взаимодействия разных стран, народов и их культур. В статье особое внимание уделяется использованию модели обучения, которые позволяют студентам улучшить свои практические языковые навыки. Автор приходит к выводу, что знание языка недостаточно чтобы взаимодействовать представителем другой культуры, надо также понимать его особенности в культурном сознании.

Ключевые слова: глобализация, потребительская, иноязычное образование, межкультурная коммуникация, компетентность, межкультурная коммуникативная компетентность, толерантность, сочувствие, лингвистические упражнения, методы

Kadyrzhan D. B¹, Kurmambaeva Zh. B. ²,

¹II year undergraduate

Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

²Phd, senior lecturer,

Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF CULTURE OF INTERCULTURAL PARTICIPATION IN THE PROCESS OF FOREIGN EDUCATION

Abstract

In the context of globalization aimed at developing the world community, it is important to be able to interact with representatives of different cultures. The language learners should become systematic, critical observers and describers of cultural behaviors, attitudes and beliefs that motivate these behaviors. They should explore and understand their own culture and be prepared to explain it to those whose experience of life and formations of belief are often very different from their own as well as understand the other cultures where they become cultural mediators. In order to form intercultural person we should use interactive tasks in order to develop critical thinking in students and understand the culture of the country whose language they are learning. It is impossible to imagine the development of today's information society without globalization and integration. These processes affect all spheres of human life - consumer, cultural, scientific, political, economic, etc. All of these conditions require the development of tolerance and empathy, as well as the ability to adapt quickly and flexibility of thinking. All this can be a general term for "intercultural competence". The desire to understand the definition of intercultural

competence led us to the following questions: What is the place of intercultural competence among other professional competencies? How is it determined? The current process of globalization leads to an increase in the interaction of different countries, peoples and their cultures. The article focuses on the use of learning models that enable students to improve their practical language skills. The author comes to the conclusion that knowledge of the language is not enough to interact with a representative of another culture, one should also understand its features in the cultural consciousness.

Key words: globalization, consumer, foreign language education, intercultural communication, competence, intercultural communicative competence, tolerance, empathy, linguistic exercises, methods

Кіріспе

Қоғамдық-саяси жағдайдың өзгеруі, барлық бағыттар бойынша халықаралық байланыстардың қалыптасуы, мемлекетаралық қатынастардың күшеюі өзге ұлт, мәдениет өкілдерімен диалогқа түсу қабілеттілігі мен қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудың маңыздылығын арттыруға айтарлықтай ықпалын тигізді.

Мәдениаралық қатысым - бұл әртүрлі ұлттық мәдениеттерге жататын екі қатысушының адекватты түрде диалог жүргізуі [1, 615]. «Мәдениетаралық қатысым» ұғымы «мәдениет» және «қатысым (коммуникация)» ұғымдарынан алынған. Мәдениетаралық қарым-қатынас мәселесі тек тіл мәселесімен ғана шектелмейді. Басқа мәдениетті өкілінің тілін білу қажет, бірақ коммуникативті әрекетке қатысушылардың адекватты өзара түсіністігі үшін ол жеткіліксіз. Осы орайда, болашақ мамандарда мәдениаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастырудың қажеттігі туындайтыны анық. Мәдениетаралық қатысым құзыреттілігі дегеніміз - халықаралық коммуникация этикетін құрайтын әмбебап ережелер мен мінез-құлық нормаларын білуге, түсінуге және ұстануға негізделген, әр түрлі мәдениеттің өкілдерімен, тіпті шетел тілдерін орташа меңгерген кезде де өзара түсіністікке жету қабілеті. Студенттердің қалыптасқан мәдениаралық қатысым құзыреттілігі студенттерді кәсіби даярлаудың қажетті компонентіне айналған және қазіргі жаһандану процесінде олардың халықаралық еңбек нарығында сәтті бейімделуіне ықпал етеді.

Әлеуметтік маңызы бар барлық салаға өзгеріс енгізген әлемдік жаһандану үдерісі білім беру саласында да әсер етті. Әсіресе, шеттілдік білім беру сапасының рөлін арттырды. Соңғы екі онжылдықта тұлғаға бағытталған білім беру процестерінің едәуір өзгеруіне байланысты шетел тілдерін оқытудың мазмұны мен әдістемелік тәсілдері өзгерді. Жоғары білім берудің бәсекеге қабілеттілігін жоғарылатуда, қазіргі заманның талаптарына сай маман қалыптастырудағы жетекші рөл шеттілдік білім беруде. Қазіргі уақыттағы педагогиканың актуалды бағыты студенттерде белгілі бір құзыреттіліктерді қалыптастыруға негізделген білім беру аясында жұмыс жасау [2, 196]. Ал, студенттерді әр түрлі өмірлік жағдайларда қарым-қатынасқа дайындайтын және қабілетті «мәдениетаралық қарым-қатынас субъектісі» болуын көздейтін мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыру - жоғарғы оқу орындарында шеттілдік білім берудің түпкі мақсатының бірі [3, 15]. Себебі, мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін меңгерген маман шетел (ағылшын) тілінде сөйлегенде немесе үйреткенде ағылшындықтардың мәдениеті, дәстүрі, өмірі, тарихы, саяси өмірі, сол елдің тұрғындарының күнделікті өмірі және осы секілді сол халыққа тән аспектілері арқылы ағылшындықтардың санасын (екінші тілдік сана) ескеріп сөйлеп үйрету керек.

Т.Н. Ушакова тілдік сана туралы былай дейді: «Тілдік сана» ұғымының өрісі кең, оның екі түрін айқындауға болады: динамикалық – сананың жай-күйін вербалдық түрде білдіру, санаға сөйлеу арқылы әсер ету, сондай-ақ құрылымдық – субъектінің менталдық

тәжірибесінің, оның санасының әрекетінің нәтижесінде қалыптасатын тілдік құрылымдармен жасалады» [4, 13-23]. Яғни, тілдік сана жаңа тіл үйренумен қатар толықтырылып отырады. Бірінші тілдік сана ана тілді меңгерген кезде қалыптасса, ағылшын тілін үйреніп жатқан кезде екінші тілдік сананы қалыптастыруға қадам басым жатқандығымен түсіндіріледі. Тілдік сана тіл білімімен ғана шектелмейді, ол сол үйреніп отырған тіл тасымалдаушыларының мәдениетін ұғынып, тілдің, халықтың мәдениетінің рухани астарын жете түсінгенде ғана пайда болады. Сондықтан, екінші тілдік сананы білім алушыларда қалыптастырудың соңғы нәтижесі болып саналатын мәдениаралық қатысым құзыреттілігінің субқұзыреттіліктеріне (компоненттеріне) жүгінгеніміз жөн.

Мәдениетаралық тұрғыдан шетел тілін оқыту коммуникативтік және мәдениаралық қатысым құзыреттіліктерін дамытуды білдіреді. Коммуникативті құзыреттіліктің субкомпоненттерінің бірі - грамматикалық құзыреттілік және түрлі жағдайларда тілді қалай дұрыс қолдану керектігі туралы білім (не, қашан, кіммен, қай жерде және қалай сөйлесесіз, сонымен қатар қандай жағдайда сөйлеспейсіз) [5, 89].

Мәдениетаралық қатысым құзыреттілігі үшінші мыңжылдықтың негізгі құзыреті ретінде қарастырылады. Бұл өз мәдениетін «шындық орталығы» ретінде санайтын этноцентризмді жеңу, басқа мәдениеттерді тану және сол немесе басқа мәдениетке сәйкес әрекет ету қабілетінің негізінде жатыр [6, 24]. Мейер өз кезегінде, мәдениетаралық қатысым құзыреттілігі әлеуметтік және коммуникативтік дағдылардың бірлігі, оның ішінде эмпатия, икемділік, рефлексия өзіндік мәдениет туралы тұжырымдар, шетел тілінен хабардар болу, сонымен қатар мәдениеттер арасында көптеген айырмашылықтар бар екенін түсіну (ойлау және түсіндіру үлгілерінде, талқылау стилінде, сөйлеу жылдамдығында, қарым-қатынас қиындықтарын жеңу әдістерінде және т.б.) деп санайды [7, 140].

Белгілі қазақстандық зерттеуші С.С.Құнанбаева (2010 ж.) мәдениетаралық қатысымды құзыреттілігін адамның мәдениетаралық құзыретті болуы үшін дамуы қажет субкомпоненттер жиынтығы (лингвомәдени, әлеуметтік-мәдени, тұжырымдамалық, когнитивті, тұлғаға бағытталған және коммуникативті) деп түсіндіреді [8, 25].

- Лингвомәдени құзыреттілік - өзіндік мәдениеттің негізінде тілдік сана мен менталитетті қалыптастыру;
- Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік - «екінші» танымдық сананы қалыптастыру;
- Тұжырымдамалық құзыреттілік - әлемнің жаңа тұжырымдамалық бейнесін қалыптастыру;
- Когнитивті құзыреттілік - жаңа когнитивті құрылымдарды қалыптастыру;
- Тұлғаға бағытталған құзыреттілік - семантика, синтаксис және прагматика деңгейлерінде тілдік механизмдерді қалыптастыру;
- Коммуникативті құзыреттілік - тиімді мәдениаралық байланыс орната алу қабілеттілігін қалыптастыру;

Негізгі бөлім

Мәдениетаралық қатысым құзыреттілігінің құрамы мен мазмұны шеттілдік білім берудің түпкі мақсатын анықтауға байланысты. Ал, қазіргі заманғы шеттілдік білім беру теорияларында түпкі мақсат мәдениетаралық қатысым және коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру деңгейіне жетуімен анықталады. Мәдениетаралық қатысым және коммуникативті құзыреттіліктің нәтижесі мен қорытынды деңгейі зерттеушілер ұстанған теориялық платформаларға байланысты өзгереді: «екінші деңгейлі лингвистикалық тұлға» немесе «мәдениеттер диалогының тұлғасы» қалыптастырған

деңгейден бастап, сол тілде сөйлей алатын және білетіндер, мәдениеттің медиаторы ретінде сөйлеушілермен лайықты деңгейде байланыс орнату арасында [9, 41].

Британдық зерттеуші Байрамның мәдениетаралық қатысым құзыреттілігінің моделі 5 компоненттен құралған. Олар: көзқарастар - мәдени құндылықтардың әртүрлілігін бағалау қабілеті; өз және өзге мәдениеттің әлеуметтік мәдени тәжірибесіне қанық болу; түсіндіру және байланыстыра білу қабілеті - өз мәдениеті мен өзге мәдениеттің ерекшеліктерін түсіндіре және байланыстыра алуы; ашықтық және өзара әрекеттесу дағдылары - жаңа мәдениетке тән білімді алуға қатысты бұрыннан бар білім мен дағдыны қолдану; және өзге мәдениетпен салыстырғанда өз мәдениетінің құндылықтарына, сенімдері мен мінез-құлқына сын көзбен қарау қабілетінің негізі болатын сыни мәдени сана [10, 92].

Диаз (2013) мәдениетаралық қатысымға тілдік сана түсінігін қосты. Оның пікірінше, тілдік сананың қалыптасуы үйренудегі іс-әрекет деңгейінің күрделенуіне байланысты. Бастапқы деңгейде үйренушілер өз сөйлеу мәдениетінің заңдылықтарын анықтап, өзге мәдениеттің тілдік заңдылықтарын анықтап, салыстырады. Келесі деңгейде үйренушілер өз тілдерінің құрылу заңдылықтарын талдап, сыни тұрғыдан қарауға шақырады, ал бұл метакогнитивті анализ деңгейіне алып келеді. Мұнда студенттер әртүрлі мәдениеттердің қалыптасқан стереотиптерін анализдеуді үйренеді. Зерттеушінің өзі атап өткендей бұл модель циклдық болып табылады. Яғни, әр деңгейге өту үшін жаңа бақылау, талдау, және анализдеу қажет болады. Шеттілдік білім беруде тілдік сананы қалыптастыру маңызды. Себебі, студенттер жергілікті мәдениет пен тілін үйреніп жатқан елдің мәдениетін қарастыру, өзге ел мәдениетінің тәжірибесін жақсы түсінуіне ықпал тигізеді. Мәдениетаралық қатысым құзыреттілігінің даму моделіндегі әр деңгейдің мақсатына жету үшін мұғалім студенттердің мәдениет жайында өз түсініктерін қалыптастыруда көптеген іс-шаралараға сілтеме жасай алады [11, 23].

Мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыру процесінің дидактикалық бағыты мыналармен анықталады: шет тілі - тілдің және коммуникация қызметінің барлық аспектілерінде жаңа тілді меңгеру ретінде түсіндірілетін коммуникативті субкомпетенттілік; субкомпетенттілік ретінде түсіндірілетін түпнұсқа мәтіннің объективті мазмұнын көрсететін жаңа когнитивтік лингвомәдени кешендерді игеру (проблема, тақырып бойынша жалпы мәліметтер, пікірталас тудырған жағдай, ұсынылған шешімдер); контексттік-коммуникативті субкомпетенттілік, маңызды мәселелердің кең ауқымы бойынша еркін сөйлесу мүмкіндігі ретінде қарастырылады.

Шеттілдік білім берудегі мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастырудың критерийлері келесі қабілеттерді меңгере білуі болып табылады:

- сөйлеуші объекттің құндылықтар ұғымы мен категориялау түсінігіне баға беру;
- қойылған коммуникативті міндеттерді (грамматикалық, лексикалық және фонетикалық дұрыстығы, сөйлеу жылдамдығы, тұжырымдардың логикалық дәйектілігі, мәлідемелер көлемі, сөйлеудің эмоционалды бояуы) шешуде барлық білім мен дағдыларды өзінің сандық және сапалық сипаттамаларымен қолдана білу; - жылдамдық, дұрыстық және ақпаратты қабылдай алатын ақыл-ой тереңдігі).
- болашақта коммуникациялық мәселелерді шешу үшін кіріс ақпараттарды аналитикалық, семантикалық, бағалау және сыни өңдеуді жүзеге асыру;
- сыпайылық ережелері, халық даналығы, алғыс білдіру сияқты қарым-қатынас формулаларын білу, сондай-ақ қарым-қатынас стилі және ұлттың мәдени нормаларына сәйкес келетін лингвистикалық құралдарды қолдану;

Қазіргі уақытта шеттілдік білім беруде мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыру үшін ауызша қарым-қатынасты жақсартатын және жазуды дамытатын бейне сабақ, жобалық жұмыс, ситуациялық сұрақтар, презентациялар сияқты оқу процесін ұйымдастырудың шығармашылық формалары мен әдістерін қолданады. Шетел тілін үйрену кезінде танымдық және сөйлеу қабілеттерін арттыру мақсатында студенттерді қабылдау, түсіну және одан әрі талқылауға арналған аудио және бейне материалдармен таныстыру өте маңызды. Білім беру кешендері мамандық туралы түсінікті кеңейтетін, әлемнің мәдени және тілдік әртүрлілігімен таныстыратын құнды ақпараттардан тұрады. Тапсырмаларды орындау арқылы студенттер жаңа лингвистикалық білімдер алады және өз ұлтының және ағылшын тілді халықтардың мәдениеті, дәстүрлері, әдет-ғұрыптары мен жетістіктері туралы салыстырмалы білім қалыптастырады.

Мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыруға арналған тапсырмаларды құрастыруда келесі мақсаттар көзделуі керек:

- студенттердің мәдениаралық қарым-қатынастағы қажеттіліктеріне, қызығушылықтары мен тәжірибелеріне назар аударуы;
- мәдениетаралық сананы дамыту тұжырымдамаларын қамтитын ағылшын тілін халықаралық тіл ретінде оқытуға арналуы;
- студенттерді өздерінің және басқалардың мәдениеттері туралы білуге шақыруы;
- студенттерді әртүрлі мәдениеттердегі адамдардың қарым-қатынас тәсілдерінің маңыздылығына назар аударуға шақыруы;
- студенттерге жаңа мәдениеттермен және / немесе шетелдіктермен кездескенде өзіне деген сенімділік сезімін бере алуы;
- мәдениетті бақылау, түсіндіру және сыни түсіну дағдыларын дамыта білуі;
- оларға мәдени ассимиляцияны емес, мәдени медиацияны басқаруға көмектесуі;
- студенттерді мәдениеттер арасындағы қақтығыстар мен түсінбеушіліктерді шешудің стратегияларын жасауға талпындыруы [12, 217];

Талқылау

Шеттілдік білім берудің басты мақсаты өзге мәдениет өкілдерімен тиімді қарым-қатынас жасай алатын білікті маман иесін қалыптастыру десек, мәдениетаралық қатысым ұғымы мен құзыреттілік негізінде оқытуға баса назар аударғанымыз жөн. С.С.Құнанбаева мәдениетаралық диалог орнату дағдысын «студенттер мен ғылыми, халықаралық қызметкерлерге өздерінің кәсіби қызметін шетел тілінде тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін, шет тілі арқылы қалыптасқан интеграцияланған мамандықтар жүйесі» деп анықтайды. Ал, «мәдениаралық коммуникативті құзыреттілігін» қалыптастыруда «құзыреттілікке негізделген тәсілді» қолдану тиімді әрі нәтижелі [8, 27].

Себебі, құзыреттілікке негізделген тәсіл - студенттердің жеке кәсіптік сапаларына қойылатын талаптарға сәйкес бейіндік мәселелердің белгілі бір класын шешу қабілетін дамытуға бағытталған оқыту әдісі: ақпаратты іздеу, талдау, таңдау және өңдеу қабілеті. Сонымен қатар, алынған қажетті ақпаратты беру, айналасындағы адамдармен өзара әрекеттесу дағдыларын, топта жұмыс істей білу дағдыларын меңгеру, стандартты емес жағдайларда немесе белгісіздік жағдайында өзінің қызметін жоспарлау, талдау, өзін-өзі бағалау тетіктерін иелену; мәселелерді шешудің әдістері мен тәсілдерін игеру болып табылады (Милруд, 2004). Құзыреттілікке негізделген тәсіл студенттерге және шет тілін білу деңгейіне белгілі бір талаптар қояды. Осыған байланысты студенттердің негізгі және жетілдірілген құзыреттіліктері ажыратылады. Базалық деңгейде тілді білу қарым-қатынас

құралы ретінде қабылданады (белгілі бір сөздік қор, негізгі грамматикалық құрылымдарды меңгеру, тілдің қызмет ету заңдылықтарын білу, мәдени ортамен танысу және т.б.). Жетілдірілген деңгей студенттердің практикалық мәселелерді шешуде, мысалы, өз мамандықтарының бейіні бойынша қажетті ақпаратты табуда шет тілін қолдануы деп болжайды. Бұл деңгей пәнаралық сипатқа ие және белгілі бір грамматикалық құрылымдар мен белсенді лексиканы дұрыс қолданумен ғана емес, қол жеткізілген нәтижемен бағаланады. Қазіргі әлемде өзекті болып табылатын құзыреттілікке негізделген білім беру оқу сапасын түпкілікті нәтиже және «құзыреттілік жүйесінің» қалыптасуы ретінде анықтайды [13, 19].

Құзыреттілікке негізделген тәсіл шет тілдің білім беруде оқу процесін құруға, ұйымдастыруға, шетел тілінде сөйлеу мен практикалық дағдыларды меңгертуге арналған шығармашылық көзқарасты қажет етеді. Сондықтан, студенттерді оқыту процесінде интерактивті тапсырмаларды, сыни ойлауға бағытталған, төзімділік пен мәдениеттерге ашықтыққа баулитын аутентикалық тексттерді, жобаларды, ситуациялық қарым-қатынасты модельдейтін тапсырмаларды қолдануымыз қажет [9, 52].

Мәдениетаралық қатысым қалыптастыру нәтижесін көрсететін оқу құралы сарапталып, бағаланды. «Foreign language», басқаша айтқанда «Basic English» сауатты оқыту құралы деп санауға болады, өйткені оның мазмұны практикалық тәжірибеге негізделген. «Foreign language» пәнінің қажетті құзыреттіліктерді қалыптастыру үшін үлкен мүмкіндіктері бар. Шетел тілдерін оқытудағы негізгі құзыреттіліктер ретінде анықталатын «коммуникативті», «мәдениетаралық байланыс» және «мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін» қалыптастыруға бағытталған. Сонымен қатар мұғалім жоғарыда айтылған тәсілдерді максималды деңгейде қолдану үшін жеткілікті дәрежеде білікті және тыңғылықты дайындығы болуы керек, өйткені мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыру - шеттілдік білім берудің басты мақсаты.

Қорытынды

Қорытындылай келе, болашақ мұғалімдерде мәдениетаралық қатысым құзыреттілігінің қалыптасуы – шеттілдік білім берудің негізгі мақсаты және нәтижесі деп санаймыз. Себебі, тілін меңгеріп отырған халық – ағылшындықтардың мәдениетімен, тарихы және әдет-ғұрпымен танысып, соның негізіндегі сөйлеу ерекшеліктері мен салт-санасын, болмысын ұғынған білім алушы тіл иесі (native speaker) деңгейіне жете алады. Ал, білім алушының сол деңгейде екендігін көрсететін – ол мәдениетаралық қатысымды сауатты жүргізе алуы. Жоғарыда айтылғандай, ағылшын тілі маманында мәдениетаралық қатысым құзыреттілігі мен екінші тілдік сананың қалыптасуы қатар жүреді. Екінші тілдік санасы қалыптасқан маман деп отырғанымыз – шетел (ағылшын) мәдениетіне енген адам, ағылшынша жәй ғана сөйлемей, ағылшынның мәдениеті, тарихы, әдет ғұрпы, саяси өмірі, салт санасы арқылы сөйлейді. Ал, бірінші тілдік сана (ана тілі, төл мәдениеті) сол ағылшын тілінің мәдениетін түсіну процесінде, сөйлеу кезінде арқау болады деп есептейміз.

Зерттеу жұмысымыздың ғылыми негізі болып табылатын отандық зерттеуші С.С.Құнанбаеваның “шеттілдік білім берудің соңғы нәтижесі – мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыруда, алдымен, сол құзыреттің субкомпоненттерін (субқұзыреттерін) анықтап, соларды меңгертуіміз абзал” деп баяндайтын әдістемелік пікірін алдық. Ал, осы орайда оқу үдерісінде оқулықпен қатар ағылшын халқының кешегі тарихы, және қазіргі қоғамы жайлы ақпарат беретін лингвомәдени материалдарды пайдалану нәтижелі екендігі сөзсіз. Оларды шет тілі сабағында қолдану тіл үйренушілерге өздері байланыс орнатпақшы болған мәдениетті терең түсінуге және осылайша мәдениетаралық құзыретті болуға көмектесетіндігіне көзіміз жетті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Василик М. А. Основы теории коммуникации. — М.: Гардарики, 2003. - 615 с
- 2 Алимжанова Г.М. Фундамент качественного образования – использование компетентностного подхода // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Филологические науки». – № 3 (61). – Алматы, 2017. – С. 196-198.
- 3 Чакликова А.Т. Научно-теоретические основы формирования межкультурно-коммуникативной компетенции в условиях информатизации иноязычного образования; автореф. дисс. д. пед. наук. – Алматы, 2009 – 15 с.
- 4 Ушакова Т.Н. Языковое сознание и принципы его исследования // Языковое сознание и образ мира. – М., 2000. – С. 13-23
- 5 Grosu, M.M., Goia, L. Intercultural competence in the linguistic tandem. Between insider and outsider. Applied Medical Informatics, №38, – 2016. – pp. 87-96.
- 6 Bennett, J. Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensibility. In R.M. Paige (Ed.), Education for the intercultural experience – 1993. – pp. 21-71.
- 7 Meyer, M. Developing transcultural competence: Case studies in advanced language learners. In Dieter Buttjes & Michael Byram (eds.), Mediating Languages and Cultures: Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education – 1991. – pp. 135-155.
- 8 Кунанбаева С.С. Теория и практика иноязычного образования – Алматы, 2010. – С. 24-30.
- 9 Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. – Алматы, 2014. С. 40-44, 50-52
- 10 Byram, M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. London, UK: Multilingual Matters. - 1997. pp. 90-110.
- 11 Díaz, A. Developing critical languaculture pedagogies in higher education. London, UK: Multilingual Matters. - 2013.
- 12 Елизарова Г.В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению // Дис. д-ра пед. наук. – СПб., 2001.-217с.
- 13 Mil'rud, R.P. Competence in the study of language // Foreign language at school. - №7. -2004. - pp. 18–24

**КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ
ТІЛ ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
MULTILINGUAL EDUCATION AND
INNOVATIONS IN LEARNING LANGUAGES**

МРНТИ 14.35.09

*Алимова С¹
¹КазНПУ им. Абая
2 курс магистрант 2-го курса
Алматы, Казахстан*

**СПОСОБЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОЕКТНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ
ОБУЧЕНИЯ**

Аннотация

Статья посвящена проблеме проектного обучения в современном образовании, её формам и особенностям. Автор акцентирует внимание на сущности проектной методики, определяет подходы её применения и основные характеристики. Также подводит итог эффективности проектной методики.

Ключевые слова: проектное обучение, проектная методика, компетентность, педагогическая технология

*Alimova S¹
¹KazNPU named after Abay
Master
Almaty, Kazakhstan*

METHODS OF APPLYING PROJECT TEACHING IN THE LEARNING PROCESS

Abstract

The article is devoted to the problem of the project teaching in the modern education, its forms and peculiarities. The author pay attention to the essence of the project methods, determine its using and the main characteristics of the projects. Also summarizes the effectiveness of using project methods.

Keywords: project teaching, project methods, competence, pedagogical technology

Алимова С¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ
2 курс магистранты
Алматы қ., Қазақстан

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ЖОБАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақала қазіргі заманғы білім беру үдерісінде жобалап оқыту технологиясын қолдану, оның түрлері мен ерекшеліктерін саралауға арналған. Мақала авторы жобалап оқыту технологиясының мазмұнына тоқталып, оны қолдану тәсілдері мен жоба түрлерінің негізгі сипаттарын анықтайды. Бұл технологияның тиімділігін қысқаша көрсетеді.

Кілт сөздер: жобалап оқыту технологиясы, жобалау әдістемесі, құзыреттілік, педагогикалық технология.

Жобалап оқыту технологиясы жеке тұлғаға бағытталған білім беру жүйесінде қарастырылып, білім алушының бастамашылдық, көшбасшылық, шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. «Жоба» деген түсінік кең мағынада ойластырылған немесе жоспарланған деген мағынаны білдіреді. Бұл латын тілінен аударғанда «projecto» – «жоспарлау, дайындау» деген мағынаға ие немесе жоспарлы түрде жүзеге асыру деп түсіну қажет.

Жобалап оқыту технологиясын қолдану барысында білім алушылар бірлесіп атқарған жұмыстарының арқасында нақты бір нәтижеге жетіп, өз бетінше дамуға мүмкіндік алады, сөйтіп қанағат сезімі оянады. Бұл технология білім алушылардың мектептегі білім мазмұнын игеруде алған білімді қайта бағалап, қайта мән беріп қарастыруға, өзара диалог құрып, жаңа технологияның әдіс-тәсілдерін тиімді пайдалану арқылы оң нәтижеге жетуге мүмкіндік береді.

Қазіргі білім жүйесінде қолданылып жүрген бұл технология әлемдік педагогикада жаңа нәрсе емес. Ол ХХ ғасырдың 20 жылдарында АҚШ-та пайда болған. Жобалап оқыту технологиясын проблемалар әдісі, жобалар әдісі деп атап, білім берудегі гуманистік бағыттағы идеялармен байланыстырды. Бұл технологияның негізі идеяларын Дж. Дьюи мен оның шәкірті У. Килпатрик жетілдіріп, дамытты. Бұл ғалымдар білім алу үдерісі оқушылардың жеке қызығушылықтарына сәйкес мақсатты іс-әрекетке бағытталуы тиіс деп санайды. Оқу үдерісінің негізгі дидактикалық бірлігі, олардың пікірінше, нақты өмірден алынған білім алушылардың жеке проблемалары болып табылады. Олар өз бетінше немесе топта бірлескен күш-жігермен, кейде ғылымның әртүрлі салаларының қажетті тәжірибелерін қолдана отырып, оны шешіп, нақты нәтиже алуы керек. Бүкіл проблема және оны шешудің жолдары осылайша жобалау қызметімен жүзеге асады.

Ресейде жобалап оқыту технологиясы көрнекті орыс ғалымы П.Ф. Каптеревтің есімімен байланысты. Ол жобалап оқыту ақыл-ойды жан-жақты жаттықтыруға, ойлауды дамытуға бағытталған деп санайды. П.Ф. Каптеревтен кейін жобалап оқыту технологиясы америкалық ғалымдардың еңбектерімен қатар дамып отырды. Бұл іспен П.П. Блонский, А.С. Макаренко, С.Т. Шацкий, А.Н. Шулгиндер айналысты. Дегенмен, бұл технология мектептерде барынша ойластырылып, жүйелендіріп енгізілмегендіктен, ХХ ғасырдың 30- жылдарында оны педагогикаға лайықсыз деп қарастыра бастады. Соңғы кездері қазіргі білім берудегі өзгерістерге байланысты бұл технологияға деген қызығушылық қайта пайда болды.

Жобалап оқыту технологиясының мақсаты оқушылардың білім алушылар үшін өмірлік маңызы бар түрлі проблемаларды өздігінен шешіп, түсінуі болып табылады. Бұл технологияның білім алушылардың оқу үдерісінде қоршаған орта туралы көзқарастарын қалыптастыруға, материалдық және басқа да құндылықтар туралы ой-пікірін дамытуға

септігі тиеді. Жобалаудың материалдандырылған нәтижесі бұл білім алушылардың мәселені өз бетінше шешумен анықталатын оқу жобасы. Жобада мәселені шешудің ғылыми (танымдық) жағымен қатар әрқашан эмоционалды көңіл күй тудыратын жағы, әрі шығармашылықпен атқаратын жақтары да болады. Шындығында жобаны жүзеге асыруда оның эмоцияға әсер еткені немесе шығармашылықпен орындалғаны білім алушылар үшін жобаның қаншалықты маңызды болғанын және қаншалықты өздігінен орындалғанын айқындап береді.

Жоғарыда айтылғандай бұл технология әрдайым білім алушылардың белгілі бір уақыт аралығында жеке немесе топпен бірігіп өздігінен орындауына бағытталады, оқушылардың білім алуда жинақталған проблемалық әдіс-тәсілдерін шығармашылықпен жүзеге асыруды көздейді. Бұл технология оқушылардың білімі мен дағдыларын қалыптастыруға ғана емес, олардың жеке басының өзін-өзі жүзеге асыруына бағытталған ізгілендіру, қарым-қатынас, даралау, белсенділік, құндылық қағидаттарын ескере отырып құрылады.

Кез-келген жоба оны жүзеге асыру қызметімен тығыз байланысты. Бұл қызмет еркін пікір алмасу, орындау тәсілдерін таңдау (эссе, баяндама, графикалық сызбалар және т.б. түрінде), өз қызметіне кері байланыс алу ісімен жүзеге асады.

Оқу үдерісінде білім алушылардың жобаны орындауы оқытылатын пәннің логикасына емес, оқушылардың іс-әрекетінің логикасына құрылады. Осы тұста жоба жұмысы кезінде жаңа материалды меңгеру үшін ақпарат жинауға уақыт бөлінеді, оқытушының немесе білім алушының өз қалауымен зерттеу, тәжірибелік сипаттағы жұмыстарды өздігінен орындауға жағдай жасалады. Жобалап оқыту технологиясында таңдау әр түрлі кезеңдерде жүзеге асады, ол жобаны таңдау, тапсырма түрлерін таңдау, серіктестердің қызметін таңдауы, материал таңдау, оны жобада ұсыну формасы, жұмыс әдісін таңдау, т.б. Бұл таңдау білім алушылардың қажеттіліктерімен, қабілеттерімен, құндылықтарымен, бағдарымен, субъективті тәжірибесімен, эмоционалды көңіл-күйімен және басқа студенттермен қарым-қатынасымен анықталады.

Қазіргі уақытта осы технологияның мазмұнын айқындайтын жобаларды әртүрлі түрлерге бөледі. Жобаларды өткізу ұзақтығына қарай оларды қысқа мерзімді (бір, екі сабақта әзірленеді), ұзықтығы орташа (бір, екі тақырыпты зерттеу), ұзақ мерзімді (ұзақ уақыт бойы әзірленеді, көбінесе сабақтан тыс уақытта өткізіледі, дегенмен жалпы жоба сабақта қадағаланады) болып бөлінеді.

Оқытылатын пәннің мазмұнына сәйкес жеке жобалар болады, сонымен қатар пәнаралық жобалар да бар. Көбінесе пәнаралық жобалар білім алушылардың қызығушылығын тудырады.

Қатысушылардың санына қарай әр оқушы өз бетінше орындайтын жеке жобалар, жұптасып орындайтын жұптық жобалар, топпен бірге атқаратын топтық жобалар болады. Тәжірибеге бағытталған жобалар көбінесе топтық формада жүзеге асады, олар экологиялық акцияларға, әртүрлі сайыстарға қатысуы мүмкін.

Оқушылардың басымдылықтарына қарай ойын формасында, зерттеу түрінде, тәжірибеге бағытталған, шығармашылық және танымдық жобалар таңдалып алынады.

Зерттеу жобалары зерттеудің өзектілігін, мақсаты мен міндеттерін, зерттеу пәні мен нысанын, зерттеу әдістерінің жиынтығын, проблемалық мәселелерді шешу жолдарын айқындап, алынған нәтижелерді талқылауға және рәсімдеуге бағытталады. Олар сабақта да, сабақтан тыс уақытта да жүзеге асырылады. Мұндай жобаларға тұрғылықты халықтың нақты мәселелерін шешуге байланысты қоғамдық жобалар, атап айтсақ олар тұратын аймақтың экологиялық мәселесі, этникалық дәстүрлерді тануға бағытталған жобалар кіреді. Кез-келген жобада оқушылардың шығармашылық қыры көрінеді.

Ойын түріндегі жобаларда білім алушылар жобаның сипаты мен мазмұнына байланысты белгілі бір рөлді алады. Бұл нақты адам немесе ойдан шығарылған тұлға болуы мүмкін. Олар қоғамдық немесе іскерлік шиеленіскен жағдайларды бейнелеп, түрлі қарым-қатынасқа түседі. Мысалы, шет тілі сабағында бір елдің заманауи әндер фестивалін ойын

түріндегі жоба ретінде өткізуге болады. Ойын ойнау барысында қызықты жағдайлар жиі орын алады.

Шығармашылық жобалар ойын түріндегі жобалар сияқты алдын-ала толық ойластырылмайды. Ол жобаға қатысушылардың бірлескен іс әрекетінің арқасында сол адамдардың қызығушылықпен атқарған іс-тәжірибесінің соңғы нәтижелеріне бағынады. Жоспарлаған нәтижелер мереке ойластыру, ғылыми журнал шығару, видеофильм түсіру, суреттер көрмесін жасау, туристік буклеттер, сайт, тіпті ойыншық құрастыру болуы да мүмкін.

Танымдық жобалар қоғамдағы ауқымды мәселелерге бағытталады, атап айтар болсақ, қазіргі кездегі жаһандық проблеманы шешуге байланысты жобалар дайындау. Мұндай жобалардың нақты құрылымы бар. Оларды орындау кезінде нақты мақсат қойылады, ғылыми ақпарат таңдалып алынып, оларға талдау жасайды, мәселені шешу үшін түрлі әдіс-тәсілдер қолданылады. Жобаның нәтижесі схема, баяндама, карта, хабарлама, сценарий моделі және т.б. түрінде жасалады. Жобаның көп бөлігі компьютерде орындалады.

Тәжірибеге бағытталған жобалар нақты практикалық нәтижеге жетуді көздейді. Олар білім алушылардың су қоймаларын тазарту, тұрғын үй салуға лайықты жердің жоспарын жобалау, өз қаласындағы автожол магистраліндегі транспорттарды есепке алу, өз мекенінің тарихи шежіресін құру сияқты әлеуметтік құндықтарымен байланысты болады. Әдетте мұндай жобалар өзге адамдардың бағалауына тәуелді болып келеді. Себебі білім алушылардың жасаған жобалары туралы мәліметтер мектеп радиосында, арнайы шығарылған қабырға газеттерінде, мектеп сайтында хабарлануы маңызды. Соңғы жылдары көптеген оқушылар, сыныптар интернет жүйесі арқылы осындай халықаралық жобаларға қатысып жүр.

Дидактикалық материалдар дайындау бойынша да жоба түрлері бар. Оған баспа материалдары (оқулықтар, атластар, хрестоматиялар, жұмыс дәптерлері, танымал ғылыми және көркем әдебиет), көрнекі құралдар (кестелер, схемалар, суреттер, карталар), техникалық құралдар т.б., ақпараттың барлық түрін жинауға, сақтауға, өңдеуге, шығаруға және көбейтуге мүмкіндік беретін ақпарат және байланыс құралдары жатады. Ақпараттық және коммуникативтік құралдарға компьютерлер, түрлі құрылғылар, мультимедиа технологиялары және машиналық графика, жасанды интеллект жүйелері, коммуникация құралдары (желілік жабдықтар, бағдарламалық кешендер, телефон желілері, спутниктік байланыс арналары) және олардың құрал-саймандары жатады.

Компьютерлік құралдарды пайдалану кезінде ақпаратқа еркін және жедел қол жеткізу мүмкіндігі білім алушылардың ақпаратты өңдеу, талдау, жобамен жұмыс істеу қабілетін арттырып, уақытты тиімді пайдалану, модельдер, графиктер, диаграммалар түрінде нәтижені визуалды түрде пайымдау жылдамдығын тездетеді.

Жобалап оқыту технологиясы бірнеше сатыда жүзеге асырылады. Ол белгілі бір уақыт аралығында білім алушылардың бірлесе отырып мәселе бойынша нақты мақсат құрып, соны жоспар бойынша күтілген нәтижеге жеткізгенше орындалады.

Жобаның бірінші циклі мақсатқа бағытталады. Білім алушылар бастапқы кезеңде іс-әрекеттің мотиві мен мақсатын айқындау, оны жүзеге асыруға негіз болатын басымдықтарға мән беру, жобаны орындаудың түпкі ойын бағдарлауы керек. Бұл кезеңде жобаға қатысатын топпен жоба туралы талқалау өткізіп, оны орындаудың моделін құру маңызды. Осыған байланысты оқушыларды жобаны іске асыру туралы идеяларымен бөлісуге ынталандырып отыру қажет. Осы мақсатта мұғалімдер оқушылар ұсынған барлық идеяны тақтаға толық жазады. Көп ұсыныс түскенде білім алушылармен бірге жобаның түпкі идеясына сүйене отырып, ұсынылған идеяларды жинақтап, айқын, түсінікті түрде қорытындылап, жіктеу керек. Бұл кезде жобаны орындаудың іс-әрекет моделі құрылады, қажетті ақпараттар көзі анықталады, жұмыстың маңыздылығы анықтала түседі, болашақта атқаруы тиіс іс-шаралар жасакталады. Бірінші кезеңде оқушылар үшін жоспарға алынған мәселенің сәтті бастауға деген ниет басты рөл атқарады.

Екінші кезең – бұл құрылымдық кезең. Бұл кезеңде білім алушылар уақытша топтарға (4-5 адамнан) бөлініп немесе жеке-жеке жобалау қызметін жүзеге асырады; жоспар жасайды, жоба бойынша ақпарат жинайды, жобаны іске асыру нысанын таңдайды (ғылыми есеп, баяндама жасау, графикалық модель құру, күнделік жазу, т.б.). Мұғалім осы кезеңде оқушыларға кеңес береді. Мұғалім оқушылардың іс-әрекетін әркім өзін көрсете алатындай және басқа сыныптастарының мойындауына ие болатындай етіп ұйымдастыруы керек. Осы құрылымдық кезеңде мұғалім басқа оқушыларды зерттеуге қатысып жатқан оқушыларға белгілі бір тапсырмалар бойынша көмектесуге бағыттап отырады. Сонымен қатар білім алушылар тапсырмаларды ең тиімді жолмен орындауға болатын шығармашылық жолдарды үйренеді. Мұғалім оқушыларды ынталандырады, өз ойын еркін айтуға баулиды, кеңес береді. Бұл кезең ең ұзақ уақытқа созылады.

Үшінші кезең – рефлексивті бағалау кезеңі. Бұл оқушының жобадағы өз қызметін бағалауы. Жалпы алғанда рефлексия жобаның әр кезеңдерінде қатар жүреді. Білім алушының жеке орындаған іс-әрекеттерін өзі бағалауы оның мақсатты түрде өзін бақылап, өзін құрметтеуіне алып келеді. Бұл кезеңде жоба рәсімделеді, құрастырлады және презентацияға дайындалады. Рефлексивті бағалау кезеңі өте маңызды, өйткені жобаға қатысушы әрбір оқушыға жоба толық таныс, әрі кез-келген жағдайда жоба нәтижелерін таныстыруға қатысуы керек. Бұл кезеңде рефлексия жасау арқылы жобаға түзету енгізілуі мүмкін (мұғалімнің, топтағы серіктестердің сын-ескертпелерін есепке алу). Нәтижесінде жобаға қатысушылар жұмыста нені жақсарту керек, не нәрсе тиімді болды, не нәрсе қолайлы емес, әр оқушы жобаға қандай үлес қосты деген секілді пайымдаулар жасайды.

Төртінші кезең – жобаны қорғау, яғни презентациялық кезең. Презентация әр топтың немесе жеке-жеке қатысушылардың іс-тәжірибесінің нәтижесі, топпен не жеке атқарылған жұмыстардың бағалануы. Жобаны қорғау әдеттегі формада жүргізілуі мүмкін (дөңгелек үстел, баспасөз конференциясы, қоғамдық сараптама, немесе ойын түрінде).

Білім алушылар жобаны қорғау барысында жеткен нәтижелер мен қорытындыларды ғана емес, ақпарат жинау кезінде қолданған әдіс-тәсілдерімен, кездескен қиыншылықтарымен бөліседі. Сонымен қатар жоба орындау барысында игерген білімдерін, қабілеттерін, шығармашылық қырларын, рухани-адамгершілік қасиеттерін көрсетеді. Бұл кезеңде оқушылар өз қызметінің нәтижелерін ұсына білуге үйренеді.

Жобаны қорғау кезінде қорғаушы еркін әрі қысқа сөйлеуі қажет. Ол тыңдаушылардың қызығушылығын арттыру үшін сенімді дәйексөздерді мысалға алады, нақты факт ұсынады, қызықты ақпарат береді, плакаттар, слайдтар, графиктер, карталар қолданып өмірлік мәселелерді ортаға салады. Презентация көрсетіп жатқанда оқушылар тақырып бойынша пікірталасқа түседі. Өз пікірлеріне айтылған сынға сындарлы қарауға, бір мәселені шешудің әр түрлі жолдары бар екенін басқа пікірлер арқылы мойындауға, өз жетістіктерін бағалауға, шешілмеген мәселелерді анықтауға үйренеді. Әдетте осы кезеңде жобаның алдағы дамуына назар аудару керек.

Жобалап оқыту технологиясы белгілі бір тақырып туралы жаңа білімді құруға бағытталатындықтан мұғалімнің рөлі де өзгереді. Ол «тәуелсіз кеңесші» рөлін орындауы керек.

Жоба жұмысына сараптамалық бағалау өте қажет, онсыз жобаны жүзеге асыру мүмкін емес. Осы арқылы жобалап оқыту қарапайым проблемалық тапсырмаларды орындаудан ерекшеленеді.

Сараптама тобының жұмысы қарастырылатын тақырып бойынша білімнің тереңдігін тексереді, сол сала бойынша хабарламалар молдығын, берілген тапсырманы шешу қабілетін, мәселеге қызығу, бастамашылдық, жауапкершілік, топта жұмыс жасай білу сияқты т.б. субъективті позицияны ашатын барлық мәселелерді бағалаумен екшеледі.

Көбінесе сарапшылар (оқушылар мен мұғалімдер арасында) бес немесе он балдық шкала бойынша сараптама өткізеді.

Сараптамалық бағалау әртүрлі диагностикалық параметрлер бойынша жүргізілуі мүмкін, олар: мотивациялық, құндылық, танымдық, коммуникативті, ұйымдастырушылық. Мотивациялық аспект оқушылардың жобаға деген қызығушылығын және олардың эмоционалды сөйлеудің көмегімен сыныпты қызықтыра білуін, алынған нәтижелерді жарқын пайдалана білуін көрсетеді. Құндылық аспектісі оқушылардың басқа адамдардың игілігіне, қоршаған ортаны қорғауға бағытталған құндылықтар жүйесінде көрінеді. Жобалап оқыту технологиясының танымдық аспектісі ғылыми мәтіндермен дұрыс жұмыс істеу, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру, мәселені шығармашылық жолмен шешу сияқты қабілеттермен көрінеді. Коммуникативті аспект оқушылардың пікірталас кезінде өз пікірлерін қорғау, эмпатия көрсету, құндылықтармен алмасу, жолдастарына көмек көрсету қабілетіне қарай бағаланады. Ұйымдастырушылық жағы жоспар бойынша жұмыстың анықтығынан, топтағы барлық қатысушылардың іс-әрекетін үйлестіруден, топтық жұмысты ұйымдастырудағы көшбасшыны таңдаудағы нәтижелілігі мен рөлінен көрінеді.

Жобалау технологиясында аралық және қорытынды сараптама жүргізіліп отыруы керек. Оны мұғалім немесе оқушылар арасынан таңдалған тәуелсіз сарапшылар жасайды. Нәтижені бағалау оқушыларды ынталандырып, жігерлендіріп отыруға бағытталуы керек. Осы мақсатта мұғалім мен студенттер бірлесіп жобаны талқылауды ұйымдастырады.

Әдебиеттер:

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Под ред. Е.С. Полат. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 272 с.
2. Полат Е.С. Метод проектов на уроке иностранного языка. // Иностранные языки в школе. 2000. № 2 С. 3-9.
3. Пахомова Н.Ю. Проектное обучение - что это? // Методист, №1, 2004. - с. 42.
4. Қозыбай А.Қ., Жексенбиева Н.Ж. Қ58 Кәсіптік білім беру жүйесіндегі қазіргі оқыту технологиялары. –Алматы, 2011. 16 б

МРНТИ 14.35.09

Zhorayeva A.A.¹

¹KazNPU named after Abay

2 nd year master student of the specialty of 7M01703 – Foreign language: two foreign languages

«THE USE OF COGNITIVE AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING GRAMMAR IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS»

Abstract

In today's globalized world, it is important not only to master the world languages, but also to put them into practice. Therefore, English and Russian languages were introduced in many educational institutions. Yes, a few years ago lessons at the school were held traditionally. And in the modern world, it is important to use various technical gadgets and innovative technologies for language learning. It is important for a teacher to bring up an educated generation in order not only

to teach the student a language, but also to awaken in him an interest in the lesson using various technologies. We will focus on the benefits of innovative technologies used in teaching students, the benefits of methods and approaches.

Key words: innovative technologies, cognitive grammar, methods, verb tenses, mental, intellectual, innovative

Жораева А.А.¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ

7М01703- Шетел тілі: екі шетел тілі мамандығының 2 курс магистранты

«ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҒЫНДА ГРАММАТИКАНЫ ОҚЫТУДА КОГНИТИВТІ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ»

Аңдатпа

Қазіргі жаһандану заманында әлемдік тілдерді игеру, тек қана игеріп қана қоймай, оны практика жүзінде қолдану аса маңызды. Сол себепті, көптеген оқу орындарына ағылшын, орыс тілдерін енгізді. Осы ретте, «Біз сөз еткелі отырған ағылшын тілі сабағын оқытушы меңгерушіге қалай өткізеді?»-деген сұрақ туындайды. Иә, рас осыдан бірнеше жыл бұрын мектепте сабақтар дәстүрлі түрде өткізіліп келді. Ал, қазіргі ұшы-қиыры жоқ дамыған заманда, тілді меңгерту үшін әртүрлі техникалық гаджеттерді, инновациялық технологияларды қолданудың маңызы зор. Оқытушының меңгерушіге тек қана тілді меңгертіп қана қоймай, сонымен қоса, оған әртүрлі технологияларды қолдану арқылы сабаққа деген қызығушылығын оятып, білімді ұрпақ тәрбиелеу аса маңызды. Меңгерушіні оқыту кезінде қолданылатын инновациялық технологиялардың қандай тиімді жақтары барын, әдіс-тәсілдердің тиімді жақтарын тақырыбымызға арқау етпекпіз.

Кілт сөздер: инновациялық технология, когнитивті грамматика, әдіс-тәсілдер, етістік шақтары, ментальды, интеллектуалды, инновациялық

Жораева А.А.¹

¹ҚазНПУ имени Абая

Магистрант 2 курса по специальности 7М01703 – Иностранный язык: два иностранных языка

«ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОГНИТИВНЫХ И ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ГРАММАТИКЕ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА»

Аннотация

В современном глобализированном мире важно не только владеть мировыми языками, но и применять их на практике. Поэтому английский и русский языки были введены во многих учебных заведениях. Да, несколько лет назад занятия в школе проводились традиционно. И в современном мире важно использовать различные технические гаджеты и инновационные технологии для изучения языка. Учителю важно воспитать образованное поколение, чтобы не только научить ученика языку, но и пробудить в нем интерес к уроку

с помощью различных технологий. Мы сосредоточимся на преимуществах инновационных технологий, используемых в обучении студентов, преимуществах методов и подходов.

Ключевые слова: инновационные технологии, когнитивная грамматика, методы, времена глаголов, ментальный, интеллектуальный, инновационный

Introduction. Today, many methods are used in teaching a foreign language. In particular, the use of innovative technologies is of great importance. Through the use of innovative technologies, the teacher ensures not only the mastery of the language, but also the mastery of technology. Here the teacher not only teaches in the traditional format, but also uses various technologies (interactive whiteboards, computers, etc.) to make the child interesting and understandable. At the same time, according to the Russian teacher K.D.Ushinsky, in accordance with modern requirements, if each teacher improves his knowledge and uses innovative technologies in their lessons on a daily basis, rather than the old monotonous lessons, the lesson will be attractive, meaningful, reasonable and effective [1].

Methodology. In today's society, "What are the features of the use of these innovative technologies?" In general, how appropriate is the use of innovative technologies for teachers? Is the quality of modern education critical? In this case, we will give a few examples and evidence on this issue. In general, the use of these innovative technologies has great advantages for the child in terms of the pedagogical system. First, it is necessary for the manager to conduct lessons using innovative technologies, to form the cognitive power of the manager. Secondly, it is necessary to attract the manager to creativity. Third, by mastering the language, a master can master different technologies and form a new one. Fourth, innovative technologies help to increase the manager's interest in the lesson. Fifth, it is necessary to form and develop a logical system of the manager.

Methodist S. Koshimbetova in her research noted the following features of the use of innovative teaching methods in the educational process [2]:

- The technology of independent learning increases the social and psychological responsibility of the individual, forming good, moral qualities for the development of the basics of science in the educational process;
- mastery of the laws of society and nature on the basis of integration;
- A new ability born on the basis of creative pursuits that the teacher does not know;
- The content and methods of teaching in the technology of differentiated learning are aimed at the formation of innovative human abilities on the basis of creative research activities.
- information-oriented learning - the organization of the content of training in terms of interdisciplinary communication;
- A systematic conscious culture is formed in the worldview in the direction of harmony "man-society-nature" in illustrative explanatory teaching;
- In the technology of humanization, the leading scientific innovations of pedagogical science are not introduced in practice in terms of "child-subject", "child-object", and scientific knowledge is considered in the unity of the social situation of his life and social outcome.

Targeted achievements can be achieved through the use of these innovative technologies in foreign language teaching. The use of innovative technologies in the teaching of foreign language grammar not only provides quality education, but also has a great impact on the student's ability to memorize the topic. For example, in the technology of self-study, working with an individual student is the most effective way, because the student feels the responsibility and tries to learn a

new topic. Differentiated learning technology helps to master the topic in depth, adapting it to the thorough study of the topic from difficult to easy. For example, the categories of a foreign language can be changed to a more complex form from now on. Information-oriented teaching, on the other hand, is carried out by linking and comparing the subject with other disciplines. For example, comparing the grammar of a foreign language with the grammatical rules of the Kazakh language. **Discussion.** We have already mentioned the importance of innovative technologies in foreign language teaching. When learning a foreign language, it is important not only to use technology, but also to use methods. It is especially important to use methods in terms of grammar. One of the grammatical approaches we are talking about is cognitive grammar. This grammatical approach is considered to be very effective today. Cognitive grammar is a method based on the traditional form, which comes in the form of pure syntactic analysis. Cognitive grammar is one of the most modern methods of linguistics today. At the same time, I would like to focus on Ronald Langaker's predictions about this cognitive grammar.

1. The grammar of language is part of human cognition and interacts with other cognitive faculties, especially perception, attention and memory.
  2. The grammar of the language reflects and presents the conclusions about the phenomena in the world, as its speakers practice them.
  3. Forms of grammar are as meaningful and never as "empty" or meaningless lexical items, as is often the case in purely structural models of grammar.
  4. The grammar of the language knows the lexical categories of the mother tongue and the language that knows the grammatical structure of its language.
  5. The grammar of the language is based on the use, as it provides the speakers with various structural options to express their views on the given script.
- [3].

From R. Langaker's cognitive grammar of language we can prove that grammar is not just a structure, but also its meaning. We can see the importance of not only structure but also semantics. That is why we can say that Langaker's explanation of the cognitive approach is very important. In the process of learning a language, the question arises as to what are the advantages of cognitive technology.

At the same time, we want to present the benefits of cognitive technology. Training a learner through cognitive technology helps the learner to master the grammar of the language quickly. Cognitive technology helps to teach the grammar of a language by analyzing it. This is because cognitive technology itself can be synonymous with the words "intellectual", "mental", "analytical" [4].

Learning a foreign language is sometimes difficult for the master. It is very difficult to learn verb tenses in a foreign language. As mentioned above, we mentioned how useful cognitive grammar is for the manager. However, when learning verb tenses, there are times when the master does not even have the help of cognitive technology. This is because the types of tenses in a foreign language are similar to each other, so it is important not to confuse them. At the same time, a specialist in the Russian language, Professor AV Kravchenko, presented his research in connection with this period.

Table 1

Tense	Simple/Indefinite	Complex/Definite
	e	PROGRESSIVE be + Ving PERFECT Have+Ven PERFECT PROGRESSIVE have been+ Ving
Present	I fly	I am flying I have flown I have been flying
Past	I flew	I was flying I had flown I had been flying
Future	I'll fly	I'll be flying I'll have flown I'll have been flying

A.V. Kravchenko's table of times [5, 28].

Russian applicant A. B. Kravchenko proposed to study the tenses of verbs in cognitive linguistics by comparing them with the tenses of verbs in Russian. Assuming that there are 20 syllables in a foreign language, Kravchenko's research shows that, in fact, there are 3 syllables, as shown in the table above, and the rest play a supporting role. Kravchenko's study of cognitive linguistics was a novelty. This is because we can see from Kravchenko's research that when reading moments, one should look not only at their form, but also at their internal content.

The result. The purpose of cognitive technology is to teach not only in terms of its structure, but also in terms of its content and cognition. Nowadays, they say, we should aim not only at the language structure of the manager, his ability to speak, but also to get acquainted with the internal content of the language, the culture of the language. At the same time, we have every reason to say that cognitive technology is important in today's world.

As I mentioned above, there are some ways to learn English. One of them is the teaching of English, comparing the types of tenses in English and Kazakh. Regarding this method, Utegaliyeva BB said, "English and Kazakh are genetically separate languages. Genetically, English belongs to the Indo-European language family, Kazakh language belongs to the Altaic language family. As a result of typological grouping, ie not on the basis of kinship, but on the basis of grammatical structure, English belongs to analytical languages, Kazakh language to agglutinative languages"[6, 1]. Teaching English in comparison with Kazakh is a very effective method. This is because if the manager knows the tenses in his native language and compares the grammar in English, the manager will be able to learn quickly and efficiently. However, it should be noted that English grammar has its own peculiarities. Because, as mentioned above, English is based on a separate linguistic structure, and Kazakh is a Turkic language with a separate grammatical structure. For example, in English, words are separated by apostrophes. And in the Kazakh language, they are used as a whole, without putting anything between the root and the connection. At the same time, we talked about English grammar. Now, when it comes to verb tenses, the question may arise as to the differences between the two languages. This is described in more detail in Utegaliyeva's work. In general, there are no significant differences between the two languages when it comes to age. In English, as in Kazakh, there are present, past and future tenses. In general, we believe that the most effective way to learn this English is to learn it by comparison.

As mentioned above, in the process of learning a foreign language, we discussed such issues as the use of innovative technologies, explaining the importance of cognitive technology, learning in comparison with the Kazakh language at the time of learning. The modern requirement is that the teacher only gives guidance to the head and allows him to express his personal opinion. In traditional teaching, the teacher not only provides guidance, but also explains the topic of the lesson, so to speak, takes on a managerial role. And the modern teacher's education of the head

with the use of innovative technologies leads the head to be versatile. That is why education using innovative technologies is very important.

There are many disadvantages of teaching a foreign language using innovative technologies. This is a big burden for the teacher. In order to master new technologies, a teacher must know the ins and outs of those technologies. Of course, this is true. It teaches the teacher to be versatile, to get rid of paperwork. It is very easy for young professionals to quickly master the technology. The question arises: "How can older teachers, accustomed to traditional lessons, adapt quickly?" Every year, in order to improve the knowledge and skills of teachers, they are sent to various trainings and seminars. This, of course, also applies to foreign language teachers. From this point of view, it is easier for teachers who know a foreign language well than for others. This is because in today's world, it is very easy for a language learner to master technology. In this regard, we do not recommend the use of innovative technologies and cognitive technologies. It is true that sometimes it is difficult for teachers to adapt to it. However, due to modern requirements, today it is important to be able to use innovative technologies to become a quality specialist.

Conclusion. In conclusion, the educational process in today's globalized world has never stopped. The educational process is developing. At the same time, there is a great need for fluency not only in the Kazakh language, but also in a foreign language. When learning a foreign language, it is important to pay attention to innovative technological methods. We must not forget that "the demands of the times are the demands of man."

List of used literature:

1. Инновациялық технология – білім сапасын арттыру кепілі. https://infourok.ru/innovatsiyaly_tehnologiya__blm_sapasyn_arttyru_kepl-187487.htm
2. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – Алматы.: Білім, 2008.
3. Когнитивті грамматика. <https://kk.eferrit.com/когнитивті-грамматика/>
4. Рахышова М.М. Когнитивті лингвистика пәні, оның зерттеу объектісі. когнитивті лингвистиканың қалыптасу тарихы. <https://infourok.ru/kognitivti-lingvistika-pni-oni-zertteu-obektisi-kognitivtiklingvistikanikaliptasu-320948.html>
5. Новосёлова К.А. Когнитивные основы обучения грамматике английского языка в рамках коммуникативного метода. — Екатеринбург, 2017. — 28 бет.
6. Утегалиева Б.Б. Ағылшын тілін үйрету барысында ағылшын және қазақ тілдеріндегі шақ түрлерін салыстыра оқыту. <http://library.wksu.kz/dmdocuments/Утегалиева Б.pdf>

МРНТИ 14.35.09

З.Баданбекқызы¹ А.Е. Нұрдәулет²
¹фзк, профессор
²МЖДШОБ ЖББ №45 мектеп-гимназиясы
Алматы қ., Қазақстан
(e-mail: akbota.nurdaulet@bk.ru)

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

АКТ-Ң ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАМАНДЫҚ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДАҒЫ РӨЛІ

Аңдатпа

Ақпараттық коммуникациялық технологиялар дамыған мына заманда оқу, білім алу процестеріне енгізілгелі біраз уақыттың жүзі болды. Бұл келешектің қамы үшін оқу процестеріне үлкен жетістіктер алып келеді. АКТ- бұл ақпараттардың сан түрлі әдістері жинақталған, әрдайы өзгеріп отыратын ақпараттар арнасы. АКТ құралдарын әрбір қазақстандықтар меңгеруге міндетті. Себебі, біздің қоғам дамудың жаңа кезеңіне – ақпараттық кезеңге толықтай көшті. Бұл заман талабының күшіне еніп, педагог мамандар компьютерлік технологияны өз саласына кіріктіріп, оны өздерінің қалыпты орталарына айналдырып отыр. Білім саласын ақпараттандырып, АКТ құралдарын қолдану күрделі процес. АКТ құралдарын білім кеңістігінде қолдану үлкен жетістіктерге жеткізеді деп сенемін. Оқу процестерінде АКТ қолдану білім алушыларды өздігінен ізденуге, қызығушылығын оятуда оң тәжірибе береді. Бүгінде білім алушыларға жақсы жағдайлар жасалған. Себебі әрбір Жоғарғы оқу орындарында интернет залдары, электрондық оқу құралдары бар. Бұның өзі үлкен жетістік. Елімізде білім алушыларға жағдай жасалып жатыр. Ақпараттық коммуникациялық технологияларды меңгеріп жатқан білімгерлерімізден болашақта ел қамын ойлайтын, білімді, тәуелсіз, ақылды мамандар шығады деп сенемін. Бұл интернет дамыған заманда ұстаздарымызға да үлкен міндет жүктелген.

Кілт сөздер: Ақпараттық коммуникациялық технологиялар, компьютер, ғаламтор, интернет, педагог, студент, электрондық оқулықтар, ақпарат, сайт, мультимедиялық тақта.

З.Баданбекқызы¹ А.Е. Нұрдәулет²
¹кфн, профессор
²45 школа-гимназия
Алматы, Қазақстан
(e-mail: akbota.nurdaulet@bk.ru)

Казахский национальный педагогический университет им.Абая

РОЛЬ ИКТ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ЧИТАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация

В настоящее время ИКТ активно внедряются в процесс обучения. Информатизация образования продиктована требованиями, которые предъявляет современное общество к качеству обучения и подготовке подрастающего поколения. ИКТ - это совокупность методов, производственных процессов и программно-технических средств, которые интегрированы с целью сбора, обработки, хранения, распространения, отображение и последующего использования информации в креслах ее пользователей. Глобальное внедрение компьютерных технологий во все сферы деятельности человека и формирование новых коммуникаций информационной среды коренным образом преобразовало традиционную систему образования. На фоне

единого информационного пространства возникла потребность обучать студентов с применением новых ИКТ, дающих богатейшие возможности для развития личности. Компьютер из предмета изучения стал средством обучения, позволяющим эффективно использовать электронные продукты в различных областях знаний. Современный урок немаловажен теперь без компьютерных технологий. Поэтому, я считаю, что эффективное использование информационных технологий в учебном процессе является актуальной проблемой современного образования. На мой взгляд, применение информационных технологий в учебном процессе способствует повышению качества образования. Информационные технологии значительно расширяют возможности предъявления учебной информации, позволяют существенно повысить мотивацию студентов к обучению, способствуя наиболее широкому раскрытию их способностей, активизации умственной деятельности.

Ключевые слова: Информационно коммуникационные технологии, компьютер, интернет, педагог, студент, электронные книги, информация, сайт, мультимедийная доска.

Z.Badanbekkyzy¹ A.E.Nurdaulet²

¹professor

²School-gymnasium №45

Almaty, Kazakhstan

(e-mail: akbota.nurdaulet@bk.ru)

Abai Kazakh National Pedagogical University

THE ROLE OF ICT IN IMPROVING THE READING SKILLS OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL SPECIALITIES

Abstract

ICT, or information and communication technology, is the infrastructure and components that enable modern computing. Communication Technology Skills are referred to as different technologies that provide access to information and be able to communicate through gadgets and other technologies which include cell phones, internet and wireless networks and using that technologies to create, receive and grasp information that can be used and applied in real life situations. ICT at present are influencing every aspect of human life. They are playing salient roles in work places, business, education and entertainment. Moreover, many people recognize ICTs as catalysts for change, change in working conditions, handling and exchanging information, teaching methods, learning approaches, scientific research, and in accessing information communication technologies. In this digital era, ICT improves teaching and learning and its importance for teachers in performing their role of pedagogical environments. ICTs amplified by the internet and interactive multimedia are obviously an important focus on future education and need to be effectively integrated into formal teaching and learning- especially in a teacher education institution.

Keywords: Information and communication technology, computer, the internet, teacher, student, electronic books, information, sites, interactive whiteboard.

«Білім алудың тамыры ащы, бірақ жемісі тәтті.»
(Аристотель)

«Білімдінің күні жарық,
Білімсіздің күні кәріп»
(Халық мақалы)

Біз ғұмыр кешіп жатқан әлемде ақ пен қара, жақсылық пен жамандық, адалдық пен сатқындық жарысқан жекпе-жек додасына ақпараттық жүйе еніп кеткелі біраз уақыт болды. Дархан бабаларымыз кезінде екі елді байланыстырып, дипломатиялық қарым-қатынас орнату үшін арнайы елшілерді жіберіп, оларды апталап, айлап жақсы жаңалықпен келуін күткен. Бұл күнде ақпараттық коммуникациялық технологиялар қоғамның сәнін келтіріп, ежелгі замандағы хат тасушы көгершіндердің орнын басқалы талай уақыт болды.

Айналаңызға мән беріп қарап көріңізші ұялы телефоны жоқ жан бар ма екен? Әрине, сирек кездеседі. Себебі бүгінгі күнімізді интернетсіз және ұялы телефонсыз елестету қиын. Қазіргі кезде компьютер мен сымсыз байланыс құралдарын еңбектеген баладан еңкейген қарттарымызға дейін жақсы меңгеріп алған десек артық айтқанымыз емес. Бізге заман көшінен қалуға болмайды.

Ақпараттық коммуникациялық техникалар адамзаттың өмір сүру салтына, экономикалық алға жылжуына, қоғамдық жаңғыруға, жаңашылдыққа ұмтылуға орасан зор ықпал етеді.

АКТ-ның білім алуда пайдасы ұшан теңіз. Білім жолында компьютерді пайдаланып, қаншама авторлардың кітаптарын электронды нұсқада қолдану қолжетімді болды. Интернеттен жүктеп алуда оп-оңай. Бұл уақытты жоғалтпаудың ең керемет әдісі. Интерактивті тақталарды пайдаланып сабақ үрдісін заманауи үлгіде өтуде қызықты.

АКТ келешек ұрпақтың жан-жақты білім алып, ізденімпаз әрі талапшыл, талантты, еркін дамуына тигізетін ықпалы орасан зор. Интеллектуалды дамуына жол ашады. Біздің қоғам ақпараттық даму жолына толықтай көшті. Біздің еліміздегі жоғарғы оқу орындары түбегейлі ақпараттық коммуникациялық техникалармен толығып, оқытушы қызметінің барлық саласына кірігіп, оны табиғи ортасына айналдырып та үлгерді. Онсыз білім кеңістігін заманға сай ақпараттық технологияларсыз елестетудің өзі мүмкін емес.

Жоғарғы оқу орнының студенттеріне, яғни болашақ жас мамандарымызға дұрыс білім мен бағыт беру жолында білімді ақпараттандыру күрделі де көп қырлы үрдіс. Бұл үшін ғалымдар мен педагог мамандар, әдіскерлер, АКТ мамандарының білімдерін жан-жақты біріктіріп, жұмылған жұдырықтай әрекет ететін уақыттары келді. Оқытушыларға студенттерді болашақ мамандығына адал, бәсекелестікке қабілетті етіп тәрбиелеу үшін аянбай еңбек ету керек. Бәсекеге қабілетті жастар еліміздің даңқын биіктерге жетелейді.

Ғаламтор ғылым мен техниканың жетістігі болған бұл ғаламда студенттер үшін ең қажетті мағлұматтарды тауып береді. Мың ойланып мың толғанған сұрағыңның жауабы лезде дайын. Сен ақпаратқа тапсырыс бердің, ғаламтор сені ұзақ күттірмейді. Сұрағыңның жауабы дап-дайын. Заманның талабына сай адамзаттың қолы жетпейтін дүниеге ғаламтордың шамасы шексіз жетіп тұр.

Педагогикалық университет оқытушылары мен студенттері, барша білім ізденушілерді ғаламтор жүйесін пайдалану арқылы өздерінің қабілеттері мен мүмкіндіктерін, алға жылжу процестерін сөзсіз дамыта алады. Ғаламторды жүйелі пайдаланудың арқасында шет тілдерін еркін меңгере алады, қазіргі заманның тілімен айтқанда өздерін дамыту марафондары мен онлайн курстарға еркін қатыса алады. Одан бөлек студенттерге онлайн білім беру мен білім алу жолдарын жетік меңгере алады. Сонымен қатар жоғарғы оқу орындары мен барлық білім беру мекемелеріне де

ғаламтор мәдениетін сақтау арқылы онлайн табыс көздерін үйретуге болады. Заманның талабына сай ғаламтор мүмкіндіктерін пайдалана отырып, ғаламның қай жерінде отырсаң да, сен мейлі қырда жүр, бұлақ бастауында отыр, шексіз білім ала аласың. Бұл дегеніміз ғаламтордың қолы барлық жерге жетеді деген сөз.

Ғаламтордың пайдасы жайлы жаза берсек тізімнің тізбегі бір километр болатын түрі бар. Дегенменде оқытушылар өз шәкірттеріне, білім алушыларына, жалпы ғаламторды пайдалану ережелері мен мәдениетін үйретуге де міндетті.

Ғаламтордан өз бетімен білім алғандары да дұрыс, дегенмен педагог мамандар шәкірттерінің ғаламторға масыл, тәуелді болып қалудан сақтаулары да маңызды. Әрбір білім алушыны ең бірінші ғаламтор мәдениетімен таныстырулары керек.

Мүмкін сіз «Ғаламторда да мәдениет бар ма?» - деп таң қалып отырған боларсыз. Әрине, әрбір дүниені қолданудың өзіндік ережелері болады. Өзіндік шектеулері мен шарттары да болады. Сондықтан мұндай ғаламтор мәдениетін әрбір жан білуі өте маңызды. Ғаламтор мәдениетін сақтамаған білім алушылар денсаулықтарына зиян келтіріп алулары мүмкін. Әлемдік желіден ақпарат ала отырып, оны керегіне жаратқан жас мамандарға біліммен қатар денсаулықты да сақтау өте маңызды.

Педагогтар шәкірттеріне ғаламтор мәдениетін түсіндіріп, үйретулері өте маңызды. Ақпараттар мидай қайнаған мына заманда адамдар ақпараттың шексіз көптігінен білім алудан жалығып кетулері әбден мүмкін. Сондықтан әрбір оқытушы маман ең бірінші шәкірттеріне ғаламтор мәдениетін, оның пайдасы мен қатар зияны жайлы міндетті түрде сөз қозғауы қажет.

Ғаламтор өткен тарих пен болашақ өмірдің, бар мен жоқтың арасын сымсыз байланыстырған орта. Әрбір педагог шәкіртіне мына қағидаларды міндетті түрде үйретуі тиіс. Менің «Ғаламтор мәдениетін» үйретуде өз қағидаларым бар, яғни заманауи тілмен айтқанда лайфхактарыммен бөлісейін.

- Ең бірінші үйрететін нәрсе ғаламтордың тұтқыны болмау. Ғаламторда ұзақ отыру адамзатты жалғыздыққа тез үйретеді. Жалғыздықтан депрессия, стресске бейім болуы мүмкін.
- Екіншіден студенттерге шама шарқына қарай тапсырма беру керек. Тым көп ақпарат білуге ұмтылу есте сақтау қабілетіне ауыр жүктеме болады. Нәтижесінде білім алушы ақпараттардың көптігінен тез жалығып кетуі әбден мүмкін.
- Үшінші берер кеңесім студенттерге ғаламтордан алып жатқан ақпараттары шындыққа жанасады ма, дұрыс, жөні түзу ақпарат па соны ажырата білуді үйрету өте маңызды. Себебі кейбір интернет алаңдары қоқысқа толы болуы мүмкін, қоқыс деп дәрекі кетпейін, жалған ақпараттар жиі кездесуі де мүмкін ғой.
- Төртіншіден біз үшін тер төгіп еңбек еткен ғалымдарымыздың еңберінің оқылмай, кітапхана сөресінде шаң басып тұруы нағыз әділетсіздік деп санаймын. Барлық академиялық кітаптарды заманның талабы осы екен деп ғаламтор ақпараттарымен алмастыра салуға болмайды. Ғалымдардың маңдай терімен жазылған еңбектерін бағалауды да ұмытпау керек.
- Бесінші берер кеңесім, сабақ барысында міндетті түрде ауыз екі байланыс , деваттар болуы тиіс, барлық уақытта көгілдір компьютерге түңіліп отыру адам баласының ойлау қабілеті мен сөйлеу қабілетіне кері әсерін тигізуі мүмкін.

- Білім алушыларды тек ғаламтордан ақпарат іздеуге ғана үйрете берсек, ғылыми жаңалықтарды кім жазады? Ғаламтор желісінде қандай да бір ғылыми еңбектердің жазылғанын байқадыңыз ба?
- Сонымен қатар АКТ құралдарындағы барлық ақпараттар дерлік қазақ тілінде емес қой, бұл ұлттық тілімізде ойлау мен сөйлеуді тежеуі мүмкін. Көптеген ақпараттар шет тілдерінде. Патриоттық сезімге әсер етеді. Себебі ғаламтормен жұмыс жасау шарықтаса да ұлттық рухымыз бен дінімізге, тілімізге, рухани құндылықтарымыздың сақталуына мән беретін заман екенінде естен шығармауымыз керек.
- Тағы бір айта кететін дүние, әлеуметтік желілердің сан түрі бар. Желі аралап кетсек алтын уақытымыздың қалай зымырап өтіп кеткенін байқамай қалармыз, сондық әлеуметтік желі түрлерін, ғаламтордан білім алып жатырмын деп шатастырмау қажет.

Ғаламтор мәдениеті жайлы жиі сөз қозғалуы тиіс. Ғаламтордағы мәдениетті дұрыс қалыптастыра білсек ұлттық рухымызға зиян келмейді. Патриоттық сезімдеріміз сөнбейді.

Білім саласындағы педогогикалық, әдістемелік идеяларды ой елегінен өткізіп, бүгінгі заман талабына сай етіп қолдану ерекше маңызға ие. Біздің болашағымыз қазіргі оқып жатқан жас мамандар, оларға дұрыс бағыт беру әрбір педагогтың міндеті, мойнындағы борышы десем артық айтпағаным. ХХІ ғасыр - ақпарат заманы демекші бота тірсек студенттерімізге ақпараттық коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін барынша үйретіп жаңа өмірге жаңа бағыттармен аттандыру педагогтың басты мақсаты.

Бүгінде интернет желілері арқылы көн нәрсеге қол жеткізуге болады, бұрынғы ата-бабаларымыздың білім беру әдісімен салыстырсақ маңдайында бес елі бағы бар ұрпақтармыз. Осы бақытты, тәуелсіз күн кешіп жүрген сәтімізді пайдалы етіп ақпараттық заманның көшінен қалыс қалмауымыз керек.

Ақпараттық технологиялармен оқыту студенттерді ізденімпаздыққа тәрбиелейді. Сондықтан, бүгінде компьютерленген ғасырда ақпараттық коммуникациялық технологиялар құзіреттілігін арттырып, пайдалану арқылы ғылымның кез келген саласын жылдам дамытып, нақты сапалы нәтиже алуға болады.

Өз басым маман ретінде, педагогтық міндетімді дұрыс жасау үшін, болашақ жастарға дұрыс тәрбие беру жолында интернеттің қыр-сырын жан-жақты меңгергенмін, студенттерге АҚТ-ның көмегімен сапалы білім үйрете аламын. Мен Microsoft Word, Power Point, Exsel, Adobe Photoshop, Mobie Maker тағы да басқа көптеген программалармен жұмыс жасай аламын. Сонымен қатар электрондық оқулық құрастыра аламын. Өз мамандығым ағылшын тілі пәнінің мұғалімі. Өз саламда студенттерге сапалы тәлім-тәрбие беру үшін маған әрдайым ақпараттық коммуникация құралдарымен жұмыстанып, өзімді жетілдіріп отыруым керек. Бұл біліктілігім мені студенттермен жұмыстану барысында жақсы нәтижелерге жеткізеді.

Қазіргі заманда ағылшын тілі ең негізгі, меңгеру оңай әлемдік тіл. Ағылшын тілін білсең қай елде жүрсең де тез тіл табыса аласың. Ағылшын тілін меңгертудегі ақпараттық коммуникациялық технологиялардың көмегі орасан зор.

АҚТ-ны пайдаланудағы мақсатым:

- АКТ қолдана отырып жас мамандардың оқу-тәрбие жұмыстарына ерекше тәсілдерді қолдану;
- Жаңа біліммен толастауларына жағдай жасап, қызықтыра түсу;
- Тілді меңгеруге деген қызығушылықтарын оятып қана қоймай оларды ізденімпаз ету;

- Білім сапаларының мықты болуын қадағалау;
  - Оқыту процесінің сапасын арттыру;
  - Қажетті ақпарат көздерін дұрыс сайттардан, электрондық оқулықтардан ізденіп оқуын қадағалау;
2. Студенттерді заман талабына сай жан-жақты ақпараттық қоғамда өмір сүріп икемделуіне қарайласу.
- Қарым-қатынас әдістерін нықтап үйрету;
  - Тез әрі нақты шешім қабалдауға үйрету;
  - Эстетикалық тәлім беру;
  - Ақпараттық мәдениетті қалыптастыру.

Жоғарыда көрсетілген талаптарды үйретіп қолға алу үшін компьютерді, электронды оқулықтарды, интерактивті тақтаны пайдаланып, ақпараттарды желіден дұрыс іздеуге негізделеді.

Ұстаздық ету жолында АКТ-ның қандай тиімділігі бар?

- АКТ-ды пайдалана отырып, студенттер оқу барысын өздері алып кете алады,
- Өз бетімен жұмыстанып шешім қабылдауға үйренеді.
- Уақытын дұрыс жұмсап көп білім алады.
- Шығармашылық жұмыстарында орындайды;
- Қашықтықтан білім алу мүмкіндігіне ие бола алады.
- Қажетті ақпараттарға аз уақытта қол жеткізе алады.
- Оқу барысында инновациялық әдістерді пайдаланып, сайттармен жұмыстана алады.
- Студенттер өз бетімен шығармашылық жұмыстарымен де қамтасыздандырылады.
- Оқулықтан тыс ізденіс үстінде болады.
- Арнай кітапхаларға барып уақытын бос кетірмейді.
- Өз уақыттарын жүйелеуді үйренеді.
- Жоспармен жүруді әдеттендіреді.
- Білімгерлерге еркін ойлауға мүмкіндік береді.
- Тіл байлығы дамиды.
- Шығармашылық белсенділігі артады.
- Білімді жеке тұлға қалыптасады.

Қазіргі заман талабы бойынша әрбір оқушы, студент әр сабаққа өздері ізденіп, өз беттерімен өздері қалайтын оқу әдістерін тандай білулері тиіс. Педагогтар үшін АКТ-ның артықшылықтары өте көп.

1. Оқу барысындағы тақырыпты студенттер өз бетімен ізденуі керек.
2. Топтасып, бірігіп жұмыстануға керемет мүмкіндік.
3. Желіден алынған видеолар, слайдтар студенттердің сабаққа деген қызығушылықтарын оята түсетіні анық.
4. Электрондық оқулықтардың көмегімен білім аясы кеңейе түседі.
5. Қосымша мәліметтер кеңістігі студенттердің ойлау қабілеттерін арттыра түседі.
6. Әлемдік жаңалықтарға қанық болады.
7. Әлемдік деңгейге жетуге ұмтылады.
8. Компьютерлік білім алу аясы дами түседі.
9. Көзқарастары жаңашылдыққа қарай өзгереді.
10. Ақпараттармен жұмыс жасау жылдамдықтары ұлғаяды.

Дегенменде ақпараттар жарысқан бұл ғаламда студенттерге дұрыс бағыт беру үлкен жауапкершілікті талап етеді. Ол үшін педагогикалық оқыту орындарында арнайы авторлардың, тексерілген сенімді оқулықтарын, дұрыс жасалған интернет сайттарынан мардымды ақпарат алуларын қатаң бақылауда ұстап отыру керек. Болашақ жас мамандардың шынайы білім алулары керек. Өз бетімен ізденеді деп те ерік беру жағын жауапқа алу керек.

АКТ-мен ғана оқытамыз деп артық информациялармен сананы да улауға болмайды. АКТ құралдарын білім беру жүйесінде қолдану заман талабы, одан енді ешқайда қашып құтыла алмаймыз. Қайта білім алудың жаңа қырлары ашыла бастайды.

Себебі білім ақпараттық қоғамда, жаһандану заманында құнды, баға жетпес дүние көзіне айналды. Ақпараттандыру заманында бәсекеге қабілетті жастарды тәрбиелеу, заманға сай білімді, әрі білікті жұмысшы мамандарды даярлау оқытушылардың басты міндеті.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңының 11 бабының 9 тармағында оқу жүйесіне ақпараттық коммуникациялық технологияларды енгізу міндеті және оларды дұрыс пайдалану міндеті қойылған.

Студенттерді оқытудың ақпараттық коммуникативтік және интерактивтік технологиялық бағыттарына мыналар жатады;

- Электрондық оқулықтар;
- Телекоммуникациялық оқулықтар;
- Мультимедиялық және гипер мәтіндік технологиялар;
- Интернет желісі арқылы қашықтықтан оқыту;

Студенттерге қажетті ең басты дүние, ол электрондық оқулықтар. Білім беру жүйесінде электронды оқулықтарды пайдаланып үлкен жетістікке жетуге болады. Студенттер электрондық оқулықтарды пайдалану арқылы ең бірінші пәндік білім алады, яғни ол өз саласы бойынша білімін жетілдіре түседі. Екінші берер пайдасы заманауи технологиялардағы білімнің ерекше түрімен танысады. Бұл жерде теориялық білім тәжірибемен үштасады.

Электрондық оқулықтарға қол жеткізу жолдары да оңайлады. Арнайы сілтемелер арқылы кез келген тақырыптағы электронды оқулықтарды қолдануға мүмкіндіктер шексіз. Электронды оқулықтың ең тиімді тұстары өте көп. Олар: әр сабаққа арналған бейнероликтер, бұл студенттердегі есте сақтау қабілетін дамытып қана қоймай, көкірек көзін ашады, сонымен қатар анықтама сөздіктер, тест тапсырмалары, қайталау сұрақтары, қосымша көптеген мәліметтер болады. Бұл қрал арқылы білім алушыларда қызығушылығын оятып қана қоймай білімнің тереңіне сүңгітеді.

Педагогтар үшін студенттерге АКТ арқылы білім берудің пайдасы орасан зор. Педагог үшін нәтижеге жету білім алып жүрген шәкірттерінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы, алған білімдерін қажетіне қолдану арқылы жетістікке жетуі болып табылады. Бүгінгі шәкірттеріміз - ертеңгі болашағымыз. Ақпараттық ортада қызмет етіп жүрген педагогтар үшін ең басты міндет: өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, өзі де АКТ құралдарын үздік дәрежеде қолдана алулары керек, яғни онлайн режимде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Біз педагогтар заман талабына сай жаңа технология заңдарына сүйеніп бағыт-бағдар беретін жандармыз. Біз білім алушыларды жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімдейміз.

Педагогикалық оқу орындарының студенттеріне заман көшінен қалмай, АКТ құралдарының барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып білім алулары өте маңызды. Себебі өркениеттің өсуі ақпараттық қоғамның қалыптасуымен тікелей байланысты.

Егеменді еліміздің басты мақсаттарының бірі өркениетті елдер қатарынан ойып тұрып орын алу болса, сол мақсатқа жету үшін жан-жақты білімді, дамыған, рухани бай жеке тұлғаларды тәрбиелеу педагогтардың негізгі міндеті. Осыған сай

заманауи, АКТ құралдарының құлағында ойнайтын білімпаз жастарды тәрбиелеу біздердің, яғни педагог мамандардың басты мақсаттары.

Елбасымыздың «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты жолдауында «Ақпараттық технологиялар мен ақпаратты таратудың жаңа нысандарына бағытталған мамандандырылған білім беру бағыттарын құру міндеті тұр алдымызда» - делінген. Сонымен қатар «Онлайн тәсіліне оқыту тәжірибесін дамытып, елімізде оқу теледидарын құру қажет». Елбасымыздың бұл жолдаудағы тапсырмасы оқу-тәрбие үрдісінде жаңа АКТ құралдарын пайдалана отырып, заман талабымен көш ілгері жылжу. Жастарымыздың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру. Осы мақсатты орындау барысында білім алушы студенттердің, оқушылардың ақпараттық мәдениеттерін қалыптастыруда жаңа әдістерді пайдалану қажеттілігі туындап отыр. Себебі қазіргі білімгерлерімізге әлемдік стандартқа сай жаңа білімдерді үйрету өте қажет.

Бүгінде көз алдыңызға елестетіп көріңізші, ұялы телефоны жоқ адам бар ма екен? ЖОҚ. Себебі ақпараттық коммуникациялық техникалар өміріміздің мәнді бөлігіне айналып үлгергелі біраз уақыт болды. Бұл ақпаратты мына деректер растай түседі. Интернет – БАҚ комитетінің деректері бойынша 6-74 жас аралығындағы интернет желісін пайдаланушылардың үлесі 72.8% құраған. Ал мобильді интернетті пайдаланушылардың саны 44% - ке артқан. Аудиторияның негізгі бөлігі 14-45 жасқа дейінгі жас топтар екен.

АКТ-ның жоғарғы оқу орындарының студенттеріне білім беру барысындағы пайдасы орасан зор. Әсіресе шетел тілі факультеттерінде оқитын студенттер үшін керемет мүмкіндіктер жетерлік. Шет тілі факультеті студенттері заман талабына сай жаңа технологияларды меңгеріп қана қоймай, видеофильмдерді субтитрмен қарап, арнайы электронды почталар арқылы өздеріне керек мәліметтерді қабылдай алады, сонымен мультимедиялық презентациялар мен анимациялық суреттер арқылы шет тілінен монолог немесе диалог түрінде сөйлеу қабілетін қалыптастырып жұмыстанады. Ағылшын тілін үйретуші мамандар шәкірттеріміз жақсы дәрежеге жету үшін ағылшын тілін үйреніп жүрген студент сабақ барысында сөйлеудің әр түрлі әдістерін қолдана білеміз. Кез келген тақырыпта электрондық оқулықтар мен құралдарды пайдалана отырып студенттеріміздің логикалық, танымдық белсенділіктерін дамытып, шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін көптеген әдістермен жұмыстанамыз. Себебі АКТ құралдарын қолдану арқылы заман талаптарын орындап қана қоймай, білім алушыларға өз бетімен ізденіске түсіп қызығушылығын арттыру, оқу қызметінің мәдениетін қалыптастыру, сонымен қатар шығармашылық еңбек етуіне жағдай жасалады.

Қазіргі замандағы білім беру жүйесі - инновациялық білім беру жүйесі деп аталады. Инновациялық білім беру - білім сапасын жақсартудың негізгі тетігі. Біз ұстаздық жолымызда ғаламтор желісін үздіксіз қолданамыз. Ғаламтор желісі ақпараттық технологиялар үстемдік еткен бұл заманда таптырмас көмекші құрал міндетін атқаратын ақпараттың жаңа түрі. Бүгінде ғаламтор желісін пайдаланбайтын қазақстандықтар жоқ деседе болады.

Ғаламтор желісі «халықаралық байланыс» деген мағынаны білдіреді. Біздің алушы студенттеріміз ғаламтор жүйесін пайдалана отырып онлайн сабақтарға да қатыса алады. Бұл жүйе арқылы тіл үйретуші өкілмен тура, тікелей байланысқа түсе алады. Ағылшын тілі сабағында үйренудің ең қолайлы тәсілдері тіл өкілімен онлайн сабақ ету арқылы шынайы қарым-қатынас үлгісін жасауға болады.

Мұндай әдістерді қолдану тіл үйренушілерге, тіл факультетінің студенттеріне керемет мүмкіндіктер береді. Студенттеріміз ғаламторда берілетін тапсырмалар мен жаттығуларды орындай отыра, тілді еркін меңгеруге мүмкіндіктер алады.

Ғаламтордың мүмкіндіктерінің арқасында студенттердің өмірінде біршама өзгерістер орын алды десек болады. Біздің бала кезімізде есіңіз де ме соңғы жаңалықтарды білу үшін ата-аналарымыз газет сататын дүкендерді аралап кететін, теледидардан жаңалықтарды есіту үшін кешкі уақытты күтетін. Бәріміз жер үстелге айнала отырып, теледидардан жаңалықтар естіп, бәріміз бір экранға үңіліп отыратынбыз. Бұл балалық шағымыздың тәтті естеліктері болып қала берді. Ал ХХІ ғасыр жастарында барлығында бір-бір ұялы телефондары, жеке жұмыс компьютерлері бар. Қазіргі уақытта қалтамыздағы ұялы телефондардан әлемнің түкпір-түкпіріндегі жаңалықтарды бірдемде үйде отырып біліп алуға мүмкіндіктер туды. Біздің ата-аналарымыз кезінде білім алған кезде кітапхана аралап, кейде іздеген ақпараттары табылмай бір кітапты кезекпен оқыған кездері болған. ХХІ ғасыр ұрпақтарының асығы алшысынан тұрды. Ата-аналарымыз ең алғаш ғаламтор дами бастағанда арнайы клубтарға барып ақпараттар алған. Қазіргі заманда бұрынғыдай дүкенге кірерде, дәрігер қабылдауына кіру үшін, театрларға барып спектакль көру үшін кезек күтпейміз. Барлығын да арнайы сайттар арқылы өзімізді кезекке қойып, тірліктерімізді жасай аламыз. Бұл жағынан студенттердің, жалпы білім алушылардың уақыт үнемдеуіне пайдасы мол.

Елімізде Ақпараттық коммуникациялық технологияларды дұрыс пайдалану, мардымды білім алу, ақпараттық саланы дамытудың арнайы заңдары бекітілген. Сол заңның бірі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2020 жылғы 7 сәуірдегі №183 қаулысы қабылданды. Осы қаулы бойынша Қазақстанның «Қазақстан – 2050» стратегиясында негізделген әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі негізгі мақсаттарға қол жеткізу ақпараттық саясат тетіктерін жетілдірудің маңыздылығын білдіреді. Сонымен қатар, елбасымыз атап өткендей «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиялармен байланысты әлемдік стандарттарға сай мүдделі жаңа ілім беру өте-мөте қажет» - жас ұрпақтарға білім беру барысында АКТ оқыту үрдісіне онтайландыру, тиімділігін арттырудың маңызы зор.

АКТ құралдарының оқу-білім үйрену жолындағы пайдасы жайлы айттық. Ұшан теңіз пайдасы бар екеніне күннен күнге көзіміз жетіп келеді. Оған дәлел бір сәтке болса да тастамайтын ұялы телефондар. Бұрын ноутбуктарымызды арқалап жүруші едік, енді тек телефонымыз арқылы бүкіл әлем жаңалықтарына қанық болып отыра аламыз. Бұл кішкентай ғана құрылғылардың осыншалықты пайдалы боларын бұрын елестетіп те көрмеппіз ғой.

АКТ құралдарының оқытуға жаңашылдық көзқарас алып келді. Тәжірибеге негізделген оқытудың үлкен жетістігі десек болады. АКТ құралдарының көмегімен жас мамандарымызға алған білімдерін өз өмірлерінде дұрыс пайдалану жолдарын қарастыруымыз керек. Жас мамандарымыздың мақсаттарына жету жолында аянбай еңбек етуіне жол ашу басты міндеттеріміздің бірі.

АКТ құралдарының білім алуда үлкен жетістіктерге жеткізеді деп сенеміз. АКТ құралдарын білім жолында қолдану адами қарым-қатынастарға себеп болады, әлемдік бәсекеге қабілетті жас мамандардың қалыптасуына себепкер болады.

Білім беру үрдісіндегі жаңа ақпараттық коммуникациялық құралдардың шет тілін меңгерудегі пайдасы орасан зор. Білімді игеру көп қырлы әрі күрделі үдеріс болғандықтан, оның сәтті жүзеге асуы ЖОО, білім мекемелерінің компьютерлендірілуі ғана емес, білім берудегі ақпараттандыруды қамтамасыз ету әдістемесіне, ғылым мен тәжірибенің өзара байланысына, оқытушылардың білімді дұрыс жеткізе алуы да үлкен рөлге ие. Бұл дегеніміз ғалымдар мен педагогтардың, психологтар мен әдіскерлердің, IT мамандарының өзара байланыста жұмыс жасауларына тәуелді. Сондықтан осы мамандардың байланысынсыз АКТ құралдары игерілмей де қалуы әбден мүмкін ғой.

АКТ құралдарын пайдаланудағы басты мақсаттарымыз төмендегідей болуы керек деп ойлаймын.

- Оқыту үрдістерін ақпараттандыру арқылы білімді, тиянақты мамандарды тәрбиелеп шығару;
- Электрондық оқулықтарды құрастыра білу, оқулықтардың мазмұны мен құрылымын дұрыс жасақтау;
- Педагогтар өздерінің ақпараттық құзыреттілік біліктілігін арттырулары міндетті;
- Білім ордалары техникалық және бағдарламалық қамсыздандырулары керек.
- Ең басты міндетіміз әлемдік деңгейге көтерілу.
- Студенттеріміз бен басқада білім алушыларды ұйымдастыру және басқару, зерттеу жұмыстарына бағыттауымыз керек.
- Білім берудегі инновациялық үрдісті жүзеге асыру болып табылады.
- Білім беруді ақпараттандыруды дамыту тенденцияларын зерттеп содан кейін ғана білім алушыларға ұсынуды басқару;
- Сонымен қатар АКТ құралдарымен білім беретін ұстаздарды арнайы практикалық дайындықтан өткізіп барып оқытуға жіберуге болады.

Осындай принциптерді қолдану арқылы білімді, сапалы жас мамандарды тәрбиелеп шығаруға болады. Бұл дегеніміз АКТ құралдарын білім саласында орнымен қолдану деген ойға келтіреді. Оқытушы мен білім алушылар арасындағы қарым қатынаста ортақ шығармашылық ізденісте болулары керек. Алған білімдерін өмірде дұрыс -бағытта қолдануды үйрету біздің басты міндетіміз.

Осыған сай Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев еңселі еліміздің жастары біздің мемлекетімізді әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 дамыған елдің қатарына кіру стратегиясында білім алушы жастарымыз басты рөлде. Себебі еліміздің дамуы жастардың қолында деп кемеңгер елбасымыз әрбір сөзіне тиек етіп айтып, жастарға арнайы жолдауы бар. Осы жолдауда «Білім беру реформасын - Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдарының бірі» - деп атап көрсеткен.

Дегенменде ХХІ ғасыр ақпарат және технологиялық мәдениет дәуірі болса да, айналамыздағы дүниелерге, адамзаттың денсаулығына, кәсіби мәдениеттілігіне мұқият мән бергеніміз де артық болмас. Себебі ғаламторды ұзақ, дамылсыз қолдану адамдарды депрессия мен деградация деңгейіне жеткізуі де әбден мүмкін. Сол үшінде ақпараттық мәдениет шараларын қатаң сақтау қажет.

АКТ құралдарын пайдалану арқылы білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда бола бастады. Жаңа ақпарат саласын меңгерген мұғалімге инновациялық оқыту тәсілдерін де меңгеруі шарт. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» заңының 10 бабында «Оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану» - деп атап көрсетілген.

Қазіргі таңда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану – мұғалімнің жас мамандарға көп материал беру емес, нақты меңгерте отырып, нақты білім мен ақпараттарды ұсынып, арнайы біліктілікті артыратын электронды оқулықтарды өз білімін одан әрі дамытып, әрбір ақпаратты мәнді, есте сақтап қаларлықтай, миға артық жүктеме болмайтындай етіп қызықтыра отырып, студенттердің болашаққа нық сеніммен баратындай бағыт- бағдар беру керек. Ақпараттық коммуникациялық технологияларды меңгерте отырып ұстаздардың өзі де білімдерін шыңдап отырулары тиіс.

Елбасымыз атап өткендей «Адамзат тарихы үшін ХХІ ғасыр - жаңа технологиялардың ғасыры болмақ, ал осы жаңа технологияларды жүзеге асырып, өмірге енгізуге, игеру және жетілдіру - бүгінгі жас ұрпақ, сіздердің еншілеріңіз... Ал жас ұрпақтың тағдыры - ұстаздардың қолында» Бұл ұлағатты сөздердің астарында үлкен жауапкершілік жатқаны бірден сезіледі. АКТ – ны енгізу барысында педагог мамандардың барлығына үлкен жауапкершілік артылған. Білім ордаларында АКТ-ны

енгізу барысында білім беруде оқу орындарында және оқу үрдісіндегі педагогтардың ролінде мәдени өзгерістер өте көп болады. Себебі педагогтарға артылатын жүк өте ауыр. Педагог мамандарымыз білім беру барысында дұрыс бағыт бағдар беруге міндетті. Негізінен мұғалімдерге жеке тұлғалық, жалпы мәдени, қарым-қатынас сапасына талаптар күшеюде. Педагог мамандарымыз жас мамандарға үйретумен қатар өздеріде педагогикалық ілімдерін дамытып отырулары қажет.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі жас мамандарымыз – ертенгі жаңа әлемдегі болашағымыз. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген жас мамандарды тәрбиелеп, олардың өмірден өз орындарын табуына жол көрсетуі қажет. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші – біз педагогтар өз шәкірттерімізге әрдайым дұрыс жол көрсетуіміз қажет. Біз даярлаған жас, талапшыл мамандарымыз жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс.

Педагог мамандар АКТ құралдарын ешбір кедергісіз, ғаламтордан тек пайдалы ақпараттар алып, ғаламтор мәдениетін сақтап, биік белестерге жету үшін талмай еңбек етулері керек. Еліміздің елеулі, халқымыздың қалаулы азаматтарын тәрбиелеу үшін біз педагогтар талмай, тынбай еңбек етуден жалықпаймыз.

Қорытынды

Ұстаз үшін шәкіртінің білімді болуымен қатар, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі біз білім берген жас мамандар - ертенгі болашақ ұрпақтарымызға тәлім тәрбие берушілер. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Онлайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші - оқытушылармыз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер

- [1] Аюбаева Т. Ақпараттық технологиялық оқыту үдерісінде. //Қазақстан мектебі 2008, №11, 50б
- [2] Доллинер Л. Ақпараттық коомуникациялық оқыту технологияларының мәселелері және болашағы.
- [3] Мейірманқұлова Т. Білім берудегі инновациялық технологиялар. Алматы, 2000 ж.
- [4] ҚР білім туралы заңы 10 бап.
- [5] ҚР Президенті – ұлт көшбасшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан Халқына жолдауы. «Қазақстан-2050» стратегиясы.
- [6] 2030 жылға дейінгі Қазақстандағы «Ақпараттық коммуникациялық технологияның дамуы» 4 бөлімі 950 бет.
- [7] «Ақпараттық Қазақстан-2020» мемлекеттік бағдарламасы.
- [8] «Білім туралы» ҚР 2007 жылғы 27 шілдедегі №319 заңы.
- [9] Р.Ж.Бахтиярова. – Пән сабақтарында АКТ-ны қолданудың тиімділігі.

[10] А.В. Острух «Ақпараттық технологиялар негізі»

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ

ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Бұрлыбаева Г.Қ Бектемирова С.Б Сөйлеу әрекетінің рецептивті түрі ретінде оқылымды үйретуде интернет технологияларын қолдану.....	4
G.A.Turymbetova, A.M.Abasilov Developing students' speaking skills through fairy tales.....	11
Tursynbek A.A. Askarova C.A The importance of technologies in teaching speaking skill.....	16
А.М.Жалалова Ә.Т.Төлешова Ағылшын тілін оқытуда мектеп жасына дейінгі балалардың мотивациясына жоба әдісінің әсері.....	22
Усербаева Ж.С. , Сейдалиева Г.О. А1 деңгейіндегі білім алушылардың жазылым дағдыларын ойын тәсілдерін қолдана отырып қалыптастыру.....	29
Ш.Н.Тұмарбекова Шет тілі сабағында дизайн-ойлау технологиялары негізінде сыни ойлау дағдыларын дамыту.....	32

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Исахан С.Д. Аударманың жалпы лингвистикалық теориясы контекстінде саяси мәтіндер аудармасы	37
---	----

A.S. Smagulova, R.M. Rakhimbayeva M. K. Iskakova Translation functions in diplomatic communication	45
---	----

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

F.S.Kairbayeva, S.T.Nyshanova The use of technology to support vocabulary development	51
Амандықов О.М., Мухаметжанова С.Н. Жаңа қазақ жазуын оқыту процесіне енгізу әдістемесінің интерактивті моделі.....	55

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
LINGUA-CULTURAL LINGUISTICS**

Нұрлан Н.Н, Т.Т Аяпова Шет тілдік білім берудегі тіл – мәдениет – тұлға триадасы	60
--	----

**КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
THE ROLE OF COMPETENCY IN LEARNING LANGUAGES**

Досай Н.Т. , Мамбетова М.К. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында интеграцияланған пәндік-тілдік тәсілді қолдану негізінде жоо-да шет тілін оқытудың құзыреттілік моделін қалыптастыру.....	65
---	----

Әбілқайыр А Шет тілін оқытуда әлеуметтік-мәдени құзыретті оқу-интернет ресурстар арқылы қалыптастыру.....70

Сейткерім Ж. М., Сейдикенова А.С Шетел тілі сабақтарында студенттердің әлеуметтік мәдени құзыреттілігін қалыптастыру.....75

Қадыржан Д. Б., Курмамбаева Ж. Б. Шеттілдік білім беру үдерісіндегі мәдениетаралық қатысым құзыреттілігінің қалыптасуы.....83

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТІЛ ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР

ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ

К ЯЗЫКАМ

MULTILINGUAL EDUCATION AND INNOVATIONS IN LEARNING LANGUAGES

Алимова С Способы применения проектных технологий в процессе обучения.....92

Zhorayeva A.A. The use of cognitive and innovative technologies in teaching grammar in foreign language lessons.....97

З.Баданбекқызы А.Е. Нұрдәулет АКТ-ң педагогикалық мамандық студенттерінің оқылым дағдыларын дамытудағы рөлі 102

«ХАБАРШЫ» ЖУРНАЛЫНЫҢ
«КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІ ФИЛОЛОГИЯСЫ»
СЕРИЯСЫНДА БАСЫЛАТЫН МАҚАЛАЛАРДЫ БЕЗЕНДІРІЛУГЕ

ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР:

I. Қажетті материалдар.

1.1. Парақтардың төменгі орта жағы қарындашпен нөмірленген мақала көшірмесі мен оның электрондық нұсқасы.

1.2. Аңдатпа 200 сөзден және Түйін сөздер 10-12 сөзден тұрады және олар қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде болуы тиіс.

1.3. Мақаланың мазмұны: а) кіріспе бөлімі; ә) талдау; б) тәжірибе (егер болса); в) қорытынды;

г) әдебиеттер тізімі және түйін сөз (екі тілде: егер де мақала қазақ тілінен болса, түйін сөз (15 сөз) – орысша және ағылшынша, ал егер де орыс тілінде болса, түйін сөз (15 сөз) қазақша және ағылшынша болуы тиіс және т.б.) керек.

1.4. Автор (авторлар) жайында берілетін мәліметтер: аты-жөні толық, жұмыс орны (ұжым аты, жоғары оқу орнының толық аты және қысқартылған аты), атқаратын қызметі, ғылыми дәрежесі мен атағы, жұмыс және үй телефоны, электронды поштасы.

II. Мақаланы безендіру ережесі.

2.1. Мақала мәтіні терілуі: Word стандартты формат А4, Times New Roman, кегль №14, бір интервал арқылы, парақтың жоғарғы және төменгі бос өрістері – 2,5 см; оң жақтағы – 1,5 см; сол жақтағы – 3 см болуы керек.

2.2. ӘОК – сол жақ жоғарғы бұрышта бас әріптермен (кегль №13).

2.3. Автордың (авторлардың) аты-жөні – жартылай қарайтылған кіші әріптермен ортада және келесі жолға жұмыс істейтін ұжым мен қала, мемлекет аты (кегль №13).

2.4. Мақала аты – бір бос жолдан кейін жартылай қарайтылған бас әріптермен (кегль №13).

2.5. Аңдатпа және Түйін сөздер – мақала жазылған тілде (кегль №12).

2.6. Мақала мәтіні – бір бос жолдан кейін (кегль №14).

2.7. Әдебиеттер тізімі (кегль №13).

2.8. Әдебиеттерге сілтемелер квадраттық жақшада беріледі, *мысалы*, [1], [2, 315 б.], [4-7].

III. Мақалаларды жариялау тілдері – қазақ, орыс, ағылшын, қытай тілдері және т.б.

Редакцияға түскен мақалаларға сала бойынша мамандардың пікірлері беріледі. Пікір негізінде редакция алқасы авторға мақаланы толықтыруға (түзетуге) ұсыныс жасауы, не мүлдем қайтарып беруі мүмкін. Әр автор өз мақаласының мазмұнына, грамматикалық, стилистикалық және орфо-графиялық жіберілген қателеріне жауапты.

Мекен-жайы: Алматы қаласы, Жамбыл көшесі, 25, Абай атындағы ҚазҰПУ, жұмыс телефоны: 8(727) 2 91-40-87, эл. пошта: saule.yessenaman@mail.ru

Редакция алқасы

ТРЕБОВАНИЯ

К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ «ХАБАРШЫ/ВЕСТНИК»,
серия: ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОСТРАННАЯ ФИЛОЛОГИЯ

I. Необходимые материалы.

- 1.1. Статья в распечатанном и электронном варианте: нумерация страниц внизу по центру.
- 1.2. Аннотация (200 слов) и ключевые слова (10-12 слов) на трех языках (на казахском, русском и английском).
- 1.3. Содержание статьи: а) введение, б) анализ, в) практическая часть (если есть), г) заключение, д) список литературы, е) резюме из 15 слов: если статья на казахском языке – резюме на русском и английском языках, если на русском языке – на казахском и английском.
- 1.4. Сведения об авторе (соавторе): ФИО полностью, место работы (название организации, вуза полное и сокращенное название), должность, учёная степень, звание, контактный телефон, e-mail.

II. Оформление статьи.

- 2.1. Набор текста статьи: Word стандартного формата А4, Times New Roman, кегль №14, через 1 интервал, поля: верхнее, нижнее – 2,5 см, правое – 1,5 см, левое – 3 см.
- 2.2. УДК – в левом верхнем углу прописными буквами (кегель №13).
- 2.3. Фамилия, инициалы автора (соавтора) – по центру полужирным строчным шрифтом, (кегель №13), следующая строка – место работы, город, страна.
- 2.4. Название статьи – через интервал полужирным прописным шрифтом (кегель №13).
- 2.5. Аннотация и ключевые слова – на языке оригинала (кегель №12).
- 2.6. Текст статьи – через интервал (кегель №14).
- 2.7. Список литературы (кегель №13).
- 2.8. Ссылки в тексте на литературу даются в квадратных скобках, *например*, [1], [2, с. 315], [4-7].

III. Язык издания статьи – казахский, русский, английский, китайский и др.

Поступившие в редакцию статьи рецензируются ведущими специалистами и учеными по отраслям знаний. Статья, на основании редактирования, может быть возвращена для ее корректирования и доработки. Статьи, не соответствующие требованиям, возвращаются. Каждый автор несет ответственность за содержание, грамматические, стилистические и орфографические ошибки.

Адрес: г. Алматы, ул. Жамбыла, 25, КазНПУ им. Абая, контактный телефон: **8(727) 2 91-40-87**, электронный адрес: saule.yessenaman@mail.ru

Редакционный совет

REQUIREMENTS

TO THE ARTICLES IN THE JOURNAL "KHABARSHY/VESTNIK" SERIES: MULTILINGUAL EDUCATION AND FOREIGN LANGUAGES

I. Required materials.

- 1.1. An article in the printed and electronic version: page numbers at the bottom center.
- 1.2. Abstract (200 words) and key words (10-12 words) in the original language.
- 1.3. Article content: a) introduction b) analysis c) the practical part (if there is one), d) conclusion, e) references, e) summary/resume consists of 15 words (article in the Kazakh language: a summary in Russian and English languages, in Russian: in Kazakh and English).
- 1.4. About the author (co-author): full name, work place (name of organization, full and abbreviated name of the university), position, academic degree and title, telephone number, e-mail.

II. Designing articles.

- 2.1. Typesetting articles: Word standard A4, Times New Roman, type size 14, 1 interval, margins: top, bottom – 2.5 cm, right – 1,5 cm, left – 3 cm.
- 2.2. UDC – at the top left corner in capital letters (type size 13).
- 2.3. Author's name and initials (co-author) – centered in bold lower case letters (type size 13), the following line – work place, city, country.
- 2.4. Title of the article – in the interval in bold uppercase letters (type size 13).
- 2.5. Abstract and keywords – in the original language (type size 12).
- 2.6. Text of the article – a line after, (type size 14).
- 2.7. References (type size 13).
- 2.8. References cited in the text are given in square brackets, for example [1], [2, p. 315], [4-7].

III. Publishing language of articles – Kazakh, Russian, English, Chinese, etc.

Submitted articles are reviewed by leading experts and scholars on the definite spheres. The article based on the editing can be returned to its correction and refinement. Articles that do not meet the requirement will be returned. The author of an article is responsible for the content, grammatical, stylistic and orthographic errors.

Address: 25 Jambyl Str., Abai KazNPU, Almaty, Tel: **8 (727) 2 91-40-87**, e-mail: **saule.yessenaman@mail.ru**

Editorial Board

**Келесі басылымның негізгі бөлімдері
Рубрики следующего выпуска
Rubrics of the next issue:**

**ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION**

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION**

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
LINGUA-CULTURAL LINGUISTICS**

**ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІҢ РӨЛІ
РОЛЬ КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБУЧЕНИИ К ЯЗЫКАМ
THE ROLE OF COMPETENCY IN LEARNING LANGUAGES**

**КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТІЛ ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ К
ЯЗЫКАМ
MULTILINGUAL EDUCATION AND INNOVATIONS IN LEARNING
LANGUAGES**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual Education and Philology of Foreign Languages»

№4 (36), 2021

Басуға 10.06.2021. Пішімі 60x84 ¹/₈.
Қаріп түрі «Тип Таймс» Сықтывкар қағазы.
Көлемі 41,70. Таралымы 300 дана. Тапсырыс № 125

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды.

